

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΜΥΝΑΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΦΡΟΥΡΑ & ΙΣΤΟΡΙΑ

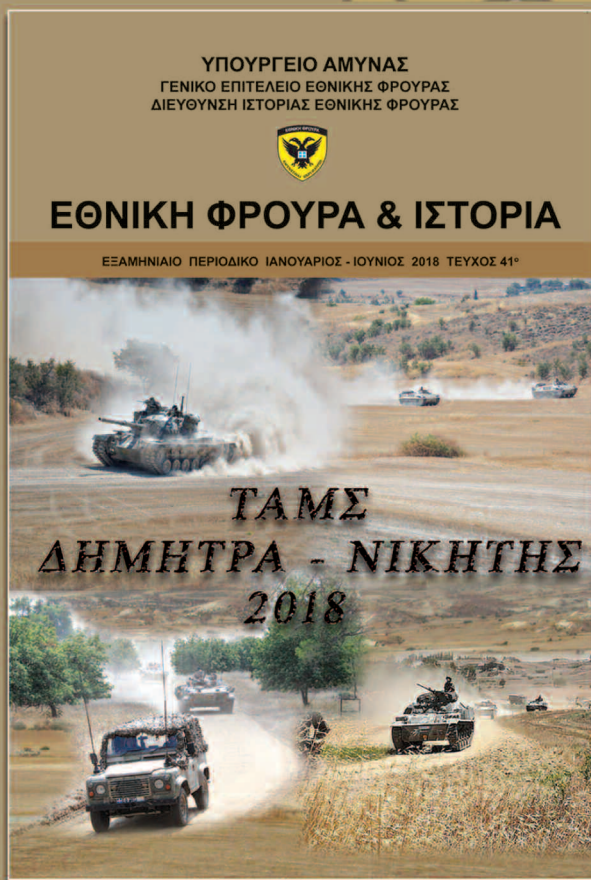
ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2018 ΤΕΥΧΟΣ 41°

ΤΑΜΣ ΔΗΜΗΤΡΑ - ΝΙΚΗΤΗΣ 2018

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Απευθυνόμαστε προς τους ενδιαφερόμενους κάτω από οποιαδήποτε ιδιότητά τους, που επιθυμούν συνεργασία για δημοσίευση της εργασίας τους στο περιοδικό "Εθνική Φρουρά & Ιστορία".

Όροι Συνεργασίας:

-Το περιοδικό δέχεται για δημοσίευση εργασίες, οι οποίες θα αναφέρονται σε θέματα:

*Στρατιωτικά * Ιστορικά * Εθνικά * Για τα κατεχόμενα * Τεχνολογικών Εξελίξεων.

-Για διευκόλυνση της σύνταξης του περιοδικού, οι εργασίες θα πρέπει να υποβάλλονται στη ΔΙΕΦ δακτυλογραφημένες σε ηλεκτρονική μορφή, να συνοδεύονται από το αντίστοιχο ηλεκτρονικό υλικό και εφόσον αυτό είναι δυνατόν, από το ανάλογο φωτογραφικό υλικό.

Οι εργασίες θα πρέπει να μην είναι μεγαλύτερες από δέκα (10) σελίδες, να έχουν την υπογραφή, ένα σύντομο βιογραφικό του συντάκτη και να αναφέρουν απαραίτητα τη βιβλιογραφία (συγγραφέας, τίτλος, εκδοτικός οίκος κ.λπ.).

-Η γλώσσα που χρησιμοποιείται θα πρέπει να είναι η δημοτική, χωρίς υπερβολές και ακρότητες. Σε ό,τι αφορά τον τονισμό, να εφαρμόζεται το μονοτονικό σύστημα.

-Ανεξάρτητα δε από τη δημοσίευση ή μη των εργασιών, η επιστροφή τους στον συγγραφέα δεν προβλέπεται.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΜΥΝΑΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ**

ΕΘΝΙΚΗ ΦΡΟΥΡΑ & ΙΣΤΟΡΙΑ
ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2018 - ΤΕΥΧΟΣ 41^ο

ΕΚΔΟΤΗΣ

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς (ΔΙΕΦ/ΓΕΕΦ)

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συνταγματάρχης (ΠΖ) Σοφοκλής Παναγιώτου

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Σόλων Γ. Σολωμού, Νομικός και Φιλολόγος - Ιστορικός Ερευνητής
Αντώνης Άσσος, Δημοσιογράφος - Ιστορικός Ερευνητής

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Συνταγματάρχης (ΠΖ) Σοφοκλής Παναγιώτου
Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Στέφανος Στεφανίδης
Αντισυνταγματάρχης (ΤΘ) Σάββας Στεφάνου
Λοχίας (ΠΒ) Ιφιγένεια Ιωάννου
Δρ Ανδρέας Κάρυος
Δρ Άγγελος Χρυσοστόμου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Λοχίας (ΠΒ) Ιφιγένεια Ιωάννου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ΔΙΕΦ εκφράζει θερμές ευχαριστίες σε όσους συνέβαλαν στην έκδοση του περιοδικού.

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Τα κείμενα που δημοσιεύονται στο περιοδικό εκφράζουν τη γνώμη και τις σκέψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαία τις αντιλήψεις ή το δόγμα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς.

ΠΡΟΣΟΧΗ!

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική ή κατά παράφραση ή διασκευή - απόδοση του περιεχομένου (κείμενα ή φωτογραφίες) με οποιονδήποτε τρόπο μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό ή άλλο, χωρίς τη γραπτή έγκριση ή άδεια του ΓΕΕΦ.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΓΕΕΦ/ΔΙΕΦ

1433 Λευκωσία Κύπρος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

dnsistef@cytanet.com.cy

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

<http://www.mod.gov.cy> (Εκδόσεις - Έντυπα)

ΤΗΛΕΦΩΝΑ

25413400 - 25413405

ΤΗΛΕΟΜΟΙΟΤΥΠΟ

25413401

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

- Εφαρμογή σχεδίου απόδρασης «ΚΟΦΙΝΑ»,
27 Αυγούστου 1956 4 - 13
- Άγγελου Χρυσοστόμου,
Διδάκτορα Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου
και
Μιχάλη Σταυρή,
Υποψήφιου Διδάκτορα, Τμήμα Ιστορίας και
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου*
- Ο τελευταίος γύρος του Αγώνα της ΕΟΚΑ στην
Κύπρο, 1958-1959: η στρατιωτική πτυχή 14 - 27
- Ανδρέα Κάρου,
Επισκέπτη Λέκτορα στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας,
Επιστημονικός Συνεργάτης του Μουσείου Αγώνος*
- Ημέρα απελευθέρωσης: το ιστορικό της ανταλλαγής
αιχμαλώτων της τουρκικής εισβολής και οι
πρώτες μαρτυρίες (Κύπρος 1974) 28 - 35
- Ευάγγελου Φιακά,
Υποψήφιου Διδάκτορα, Τμήμα Ιστορίας και
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου*
- Αντίλαλοι νεκρών του 1964. Τόποι μνήμης
και αμνησίας στην Τηλλυρία 36 - 51
- Ιλιάνας Κουλαφέτη,
Πτυχιούχου Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών, Τμήμα Ιστορίας*
- Η Ελλάδα αντιμέτωπη με τον τουρκικό αναθεωρητισμό 52 - 59
- Πέτρου Ζαρούνα,
Διεθνολόγου*
- Άμυνας Αφηγήματα: Το «SPOKESPERSON UNIT» των
ισραηλινών αμυντικών δυνάμεων και τα «νέα μέσα» 60 - 75
- Λάμπρου Γ. Καούλλα,
Διδάκτορα Εγκληματολογίας, της Νομικής Σχολής
του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου
Σ.Ε.Π., Αστυνομικές Σπουδές Ανοικτό
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

Το Συριακό 7 χρόνια μετά: προοπτικές έκβασης
και επιπτώσεις για την Κύπρο

76 - 87

*Ιωάννη-Σωτήριου Ιωάννου,
Δημοσιογράφου στην εφημερίδα «Πολίτης»,
Αναλυτή στη Διπλωματική Ακαδημία στο
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
και
Ζήνωνα Τζιάρρα,
Μεταδιδακτορικού Ερευνητή, στο
Τμήμα Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
του Πανεπιστημίου Κύπρου*

Ο ρόλος των κρατών στο Διεθνές Σύστημα -
Ασύμμετρες απειλές

88 - 107

*Ανδρέα Καλού,
Συνταγματάρχη Πεζικού*

Το ιδιαίτερο καθεστώς των Δημοσίων Συμβάσεων
στους τομείς της Άμυνας και της Ασφάλειας, κατά
το πρωτογενές και δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο

108 - 117

*Ηρακλή Ηρακλείδη,
Ταγματάρχη Μηχανικού,
Κατόχου Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών στο
«Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης»*

Η αιχμή του δόρατος της Εθνικής Φρουράς T-80U

118 - 127

*Πέτρον Βασίλη,
Υπilάρχου, Απόφοιτου Μεταπτυχιακού
προγράμματος Σύγχρονης και Νεότερης
Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου*

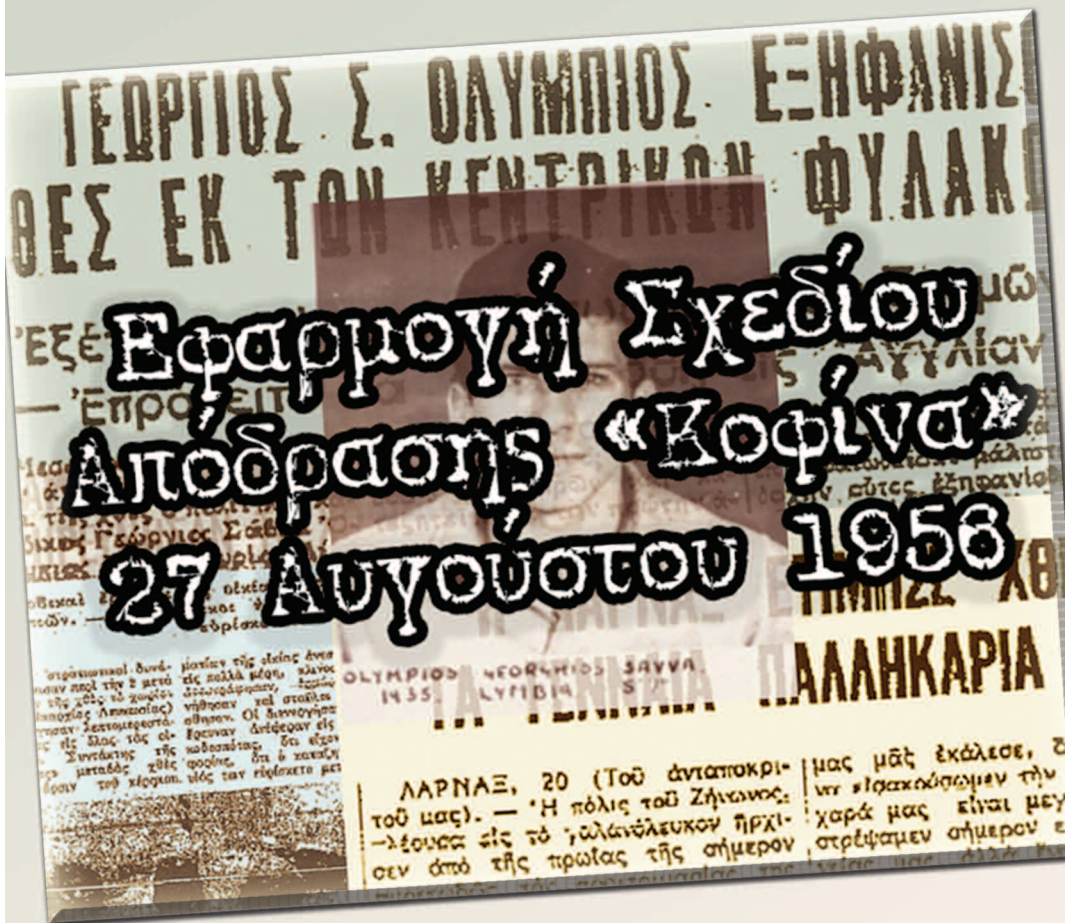
Μουσείο Στρατιωτικής Ιστορίας. Μία νέα σελίδα
στους αγώνες της Εθνικής Φρουράς

128 - 135

*Δρος Πέτρον Σαββίδη,
Ιστορικού*

Φωτογραφική Ανασκόπηση Δραστηριοτήτων
της Εθνικής Φρουράς

136 -140

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΠΟΔΡΑΣΗΣ «ΚΟΦΙΝΑ», 27 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1956

Άγγελου Χρυσοστόμου,

*Διδάκτορα Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου
και*

Μιχάλη Σταυρή,

Υποψήφιου Διδάκτορα, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου

Οι αποδράσεις των κρατουμένων αποτελούν μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες πτυχές του αγώνα της ΕΟΚΑ. Δυνητικά αποκαλύπτουν πολλά για τον αγώνα, τη δομή της Οργάνωσης, τον χαρακτήρα και το πνεύμα των Κυπρίων αγωνιστών, αλλά και για την ίδια την κοινωνία που συνεργούσε, εν πολλοίς, στην επιτυχία τους. Στο παρόν άρθρο επιχειρείται η παρουσίαση μιας από τις πολλές περιπτώσεις αποδράσεων: αυτής του Γεώργιου Ολύμπιου από τις Κεντρικές Φυλακές Λευκωσίας, η οποία έλαβε χώρα στις 27 Αυγούστου 1956.

Ο Γεώργιος Ολύμπιος, με καταγωγή από το χωριό Λύμπια της επαρχίας Λευκωσίας, κατέφυγε στο ανάρτικο μετά από αποτυχημένη απόπειρα εκτέλεσης του δημοσιογράφου Οδυσσέα Ευρυβιάδη (Wideson), ο οποίος θεωρήθηκε από την ΕΟΚΑ ως προδότης. Είχε επικηρυχθεί από τη βρετανική Διοίκηση έναντι £5.000 από τα μέσα Νοεμβρίου 1955¹ και συνελήφθη στις 7 Φεβρουαρίου του επόμενου έτους, κατά τη διάρκεια ερευνών στο χωριό Πάχνα της Λεμεσού². Την επιχείρηση έρευνας είχαν διεξαγάγει άντρες του Royal Norfolk Regiment με τη βοήθεια μελών της Αστυνομίας³. Η δίκη του διεξήχθη τον Μάρτιο του 1956. Δικάστηκε μαζί με συναγωνιστές του, ενώ την υπεράσπισή τους είχαν αναλάβει οι Ιωάννης Κληρίδης, Στέλιος Παυλίδης και Αιμίλιος Αιμιλιανίδης. Καταδικάστηκε σε ισόβια από τον Δικαστή Bernard Vidal Shaw⁴ (εξάδελφο του γνωστού Ιρλανδού δραματουργού George Bernard Shaw) μαζί με τους Δημήτριο Φιλιαστίδη και Χριστάκη Αντωνίου. Η ποινή επιβλήθηκε επιεικώς έναντι της θανατικής, αφού λήφθηκε υπόψη το γεγονός ότι ο Χρ. Αντωνίου κατά τη σύλληψή του βρισκόταν σε θέση βολής και παρ' όλα αυτά δεν έβαλε κατά των Βρετανών στρατιωτών. Ο G. B. Shaw κατά την επιβολή της ποινής είχε δηλώσει: «*Η μαρτυρία έναντιον του Γεώργιου Σ. Ολύμπιου δεν είναι άρκούντως ισχυρά. Δεν υπάρχει, έντοδοις, άμφιβολία, ότι ο Όλύμπιος εύρίσκετο όμοϋ*

1. *Έθνος*, Λευκωσία 13 Νοεμβρίου 1955. *Ελευθερία*, Λευκωσία 13 Νοεμβρίου 1955.

2. Για περιγραφή της σύλληψης του Γεώργιου Ολύμπιου μαζί με τους Χριστάκη Αντωνίου και Δημήτριο Φιλιαστίδη, βλ. πρακτικά από τη δίκη τους: *Ελευθερία*, Λευκωσία 22 Μαρτίου 1956.

3. *Έθνος*, Λευκωσία 8 Φεβρουαρίου 1956. *Ο Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 8 Φεβρουαρίου 1956.

4. Ο Bernard Vidal Shaw είχε καταδικάσει σε θάνατο τους Ανδρέα Δημητρίου, Μιχαήλ Κουτσόφτα και Ανδρέα Παναγίδη. Τον Ιούλιο του 1956 η Ε.Ο.Κ.Α. επιχείρησε ανεπιτυχώς να τον δολοφονήσει. Helen O'Shea, *Ireland and the end of the British Empire*, Λονδίνο: εκδ. I.B. Tauris, 2015, σσ. 166 και 169.

μέ τους άλλους δύο. Παρεδόθησαν τρεις άνδρες, ανευρέθησαν τρία όπλα και τρεις στρατιωτικοί γυλιοί. [...] Έπομένως τó Δικαστήριο δέν τρέφει άμφιβολία, ότι ό Όλύμπιος ήτο μέλος τής ομάδος τών τριών συλληφθέντων προσώπων, τά όποία άπεδύθησαν είς αύτήν τήν κοινήν περιπέτειαν. [...] Τό Δικαστήριο λαμβάνει έπίσης ύπ' όψιν τó γεγονός, ότι ό Γεώργιος Όλύμπιος άπέφυγε νά δώση μαρτυρία. Έάν πράγματι ήτο άθώος, θά προέβαινεν είς κατάθεσιν δια νά ξεκαθαρίση τήν θέσιν του»⁵.

Γεώργιος Σ. Όλύμπιος

**Πηγή: ΑΗΚΥΘΟΣ - Φωτογραφικό
Αρχείο ΣΙΜΑΕ.**

Μετά την καταδίκη τους ο Όλύμπιος και οι συναγωνιστές του μεταφέρθηκαν στις Κεντρικές Φυλακές⁶. Σύμφωνα με τον Πέτρο Στυλιανού, συγκρατούμενο του Ολυμπίου, η απόδραση από τον χώρο των φυλακών είχε καταστεί εμμονή για τον τελευταίο: «Από καιρό μαζί με τόν συγκατάδικο (πολιτικό) Άντωνάκη Σολωμοϋ είχαν καταστρώσει προσχέδιο άπόδρασης. Άκόμα όμως και πιό μπροστά, όταν μέναμε στο ίδιο κελλί, ό Όλύμπιος έπανειλημμένα μοϋ έξέφραζε τήν ανάγκη νά προωθηθή ένα σχέδιο άπόδρασης. Κάθε βράδυ, στο κελλί μετά πού έτελειώναμε ένα τμήμα τού "Καπετάν Μιχάλη" τού Καζαντζάκη, πού τούς διάβαζα δυνατά, κι' άκουαν όλοι με προσοχή κι' ιδιαίτερα ό Όλύμπιος - ό τελευταίος έπανερχόταν στο σχέδιο άπόδρασης»⁷.

Το εγχείρημα όμως ήταν δύσκολο, αφού η ασφάλεια των φυλακών, ιδίως μετά την εφαρμογή των θανατικών ποινών, είχε ενισχυθεί. Ο ίδιος ο αρχηγός της ΕΟΚΑ, Γεώργιος Γρίβας, στο Χρονικόν Αγώνος, αναδεικνυε τη δυσκολία που ενείχε το εγχείρημα άπόδρασης από τις φυλακές σε σύγκριση με τα κρατητήρια⁸. Ενδεικτικά στοιχεία για τη φρούρηση των Κεντρικών Φυλακών αντλούμε από τις περιγραφές του Πέτρου Στυλιανού. Στον χώρο κράτησης των μελλοθανάτων υπήρχε πύργος ύψους περίπου 12 μέτρων, ο οποίος χωριζόταν σε δύο διαζώματα. Στο ψηλότερο υπήρχε τοποθετημένος προβολέας για επιτήρηση του χώρου κατά τις βραδινές ώρες και από κάτω, κατά τη διάρκεια της ημέρας, ήταν τοποθετημένος Βρετανός σκοπός με σπλοπολυβόλο σε τρίποδα. Τα βράδια εκτελούσαν υπηρεσία στον πύργο τρεις στρατιώτες. Παράλληλα, στον χώρο των διαμερισμάτων 7 και 8, βρισκόνταν δύο φρουροί, ενώ άλλοι δύο φρουροί βρισκόνταν επί ποδός στο διαμέρισμα 8, χώρο κράτησης των μελλοθανάτων. Αργότερα εγκαταστάθηκε στρατιωτική φρουρά

5. *Ελευθερία*, Λευκωσία 24 Μαρτίου 1956.

6. *Ελευθερία*, Λευκωσία 22 και 24 Μαρτίου 1956. *Έθνος*, Λευκωσία 24 Μαρτίου 1956.

7. Πέτρος Στυλιανού, *Από την τραγική εποποιία των Κεντρικών Φυλακών (Μέρος 2^ο: Ωρες ανάτασης)*, Λευκωσία: χ.ε., 1967, σ. 162.

8. Γεώργιος Γρίβας - Διγενής, *Χρονικόν αγώνος ΕΟΚΑ 1955 - 1959*, Λευκωσία: χ.ε., 1972, σ. 82.

και στην οροφή του διαμερίσματος 8. Από τις 18:00 μέχρι τις 06:00 απαγορευόταν η είσοδος και έξοδος από τον χώρο των συγκροτημάτων οποιουδήποτε κρατουμένου, ενώ ανά τακτά χρονικά διαστήματα οι φρουροί έδιναν τηλεφωνική αναφορά για την κατάσταση στον χώρο επιτήρησής τους⁹.

Παρά τα, κατ' ομολογίαν, ισχυρά μέτρα ασφαλείας, δεν ήταν λίγες οι απόπειρες απόδρασης. Πιο γνωστό είναι το σχέδιο «Αβέρωφ» με στόχο την απόδραση του πρωτομάρτυρα της αγχόνης, Μιχαλάκη Καραολή. Για την απελευθέρωσή του έγιναν 5 προσπάθειες από μέλη της ΕΟΚΑ εντός και εκτός φυλακών. Πέραν της μιας προσπάθειας, η οποία είχε προδοθεί, οι υπόλοιπες απόπειρες δεν συνάντησαν άλλο εμπόδιο εκτός των προσωπικών αμφιταλαντεύσεων του ίδιου του αγωνιστή, γεγονός που κατέδειξε ότι η απόδραση από τις Κεντρικές Φυλακές δεν ήταν ουτοπικό σενάριο. Ως εκ τούτου, ακολούθησαν περισσότερες προσπάθειες. Στα μέσα Αυγούστου του 1956 επιχειρήθηκε απόδραση από τους Ανδρέα Παναγιώτου, Γεώργιο Ολύμπιο, Λοΐζο Χατζηλοΐζου, Νίκο Βρακά, Χριστάκη Αντωνίου, Αντωνάκη Σολομώντος, Σωτήρη Γεωργίου κ.ά. Ο Αντωνάκης Σολομώντος έφτασε πολύ κοντά στην απόδραση, αλλά την τελευταία στιγμή από λάθος συναγερμό η επιχείρηση ματαιώθηκε¹⁰.

Μετά την αποτυχημένη απόπειρα στα μέσα Αυγούστου του 1956, ο Γεώργιος Ολύμπιος με τον Χριστάκη Αντωνίου (Ορφανό) και τον Αντωνάκη Σολομώντος έθεσαν σε εφαρμογή νέο σχέδιο απόδρασης, το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 27 Αυγούστου¹¹. Είχαν την πληροφορία ότι οι Βρετανοί θα μετέφεραν καταδίκους στη Βρετανία¹² λόγω των συνεχών αναταραχών στις φυλακές και της επικινδυνότητάς τους και γι' αυτό σχεδίαζαν απόδραση, προκειμένου να μη μεταφερθούν οι ίδιοι εκεί. Πράγματι, η απόδραση συνέπεσε με την ημέρα μεταφοράς καταδίκων στις βρετανικές φυλακές¹³.

Πιο αναλυτικά ο Γεώργιος Ολύμπιος κατέθεσε την πρόταση να αποδράσουν οι δύο από τους τρεις με τις «κοφίνες» που χρησιμοποιούνταν για τα σκουπίδια των μαγειρείων. Ο Αντωνάκης Σολομώντος συμφώνησε και επιθυμούσε αμέσως την υλοποίηση του σχεδίου¹⁴. Ο Ορφανός ήταν πιο διστακτικός. Ο δισταγμός του

9. Πέτρος Στυλιανού, *Από την τραγική εποποιία των Κεντρικών Φυλακών (Μέρος 1^ο: Η εποποιία των Κεντρικών Φυλακών)*, Λευκωσία: χ.ε., 1967, σσ. 1-5 και 34.

10. Π. Στυλιανού, *Από την τραγική... (Μέρος 2^ο...)*, ό.π., σ. 162.

11. Για την είδηση της απόδρασης στον Τύπο, βλ. Ο *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 28 Αυγούστου 1956, *Χαραυγή*, Λευκωσία 28 Αυγούστου 1956, *Ελευθερία*, Λευκωσία 28 Αυγούστου 1956 και *Ελευθερία*, Αθήνα 28 Αυγούστου 1956.

12. Για την απόφαση μεταφοράς κρατουμένων αγωνιστών της Ε.Ο.Κ.Α. σε βρετανικές φυλακές, βλ. Βρετανικά Εθνικά Αρχεία [TNA], FO/371/123918, Τηλεγράφημα Sir John Harding προς Υπουργό Αποικιών, 15 Αυγούστου 1956

13. Π. Στυλιανού, *Από την τραγική... (Μέρος 2^ο...)*, ό.π., σ. 163.

14. Γεώργιος Σ. Ολύμπιος, *Ε.Ο.Κ.Α. - Αγώνας 55 - 59 Μαρτυρίες*, Λάρνακα 2017, σ. 107.

βασίζοταν στο μεγαλόσωμο του σώματός του, κάτι που δυσχέραινε τη θέση του και απέκλειε την υποψηφιότητά του για συμμετοχή στο σχέδιο¹⁵.

Τελικά, και έχοντας κατά νου τα νέα μέτρα ασφαλείας που λήφθηκαν από τους Βρετανούς λόγω της αποτυχημένης απόπειρας απόδρασης καταδίκων τον Αύγουστο του 1956, αποφάσισαν ότι ένας θα επιχειρούσε να αποδράσει. Αφηγείται ο Αντωνάκης Σολομώντος: «Παίξαμε κορόνα - γράμματα με τον Ολύμπιο και η (θεά) τύχη διάλεξε αυτόν. Ήμουν λυπημένος απ' τη μια που δεν κέρδισα, αλλά χαρούμενος από την άλλη για τον Ολύμπιο. Οι επόμενες ώρες μας βρήκαν να συζητάμε για τις λεπτομέρειες του σχεδίου»¹⁶.

Η απόδραση είχε δυο αδύνατα σημεία: πρώτον, υπήρχε έλλειψη χρόνου για ενημέρωση του Σάββα Ιωάννου, οδηγού του αυτοκινήτου των σκουπιδιών. Για να πετύχει το σχέδιο έπρεπε ο αρχιμάγειρας Αλής να απομακρυνθεί και να ενημερωθούν την τελευταία στιγμή οι βοηθοί του, αγωνιστές κατάδικοι, ώστε να μπορέσουν να βοηθήσουν και αυτοί. Για την απομάκρυνση του Αλή τα νήματα θα κινούσε ο Ορφανός. Θα ενημέρωνε τον Χριστάκη Εύζωνα, υπεύθυνο της παραλαβής τροφίμων για τις ανάγκες των μαγειρειών του διαμερίσματος 1, να πείσει τον Αλή να μεταβεί μαζί του για την παραλαβή των τροφίμων κατά την ώρα του πρώτου διαλείμματος στις 10 π.μ., ώρα που ορίσθηκε ως χρόνος έναρξης του σχεδίου απόδρασης. Το δεύτερο τρωτό σημείο ήταν η πιθανότητα ελέγχου στον οποίο θα προέβαινε ο Τούρκος βαριάνος Αππάζης στις κοφίνες.

Την προηγούμενη ο Γεώργιος Ολύμπιος προσευχόταν στον Θεό να τον βοηθήσει. Βγήκε έξω από το κελί του και αποφάσισε να εφαρμόσει το καθημερινό του πρόγραμμα. Έκανε τη γυμναστική του ανεβαίνοντας σε κάποιο κυπαρίσσι και ανταλλάσσοντας αστεία με τον συγκρατούμενό του Λοΐζο Χατζηλοΐζου. Μετά κατευθύνθηκε στο ραφτάδικο και συνάντησε τον πατέρα Καλλίνικο, καλόγηρο της Μονής Σταυροβουνίου, που εκτελούσε επίσης ποινή φυλάκισης. Ο πατήρ Καλλίνικος, ή αλλιώς «Παπά Πιστόλας», του ζήτησε να πάνε στο Εκκλησάκι της Παναγίας. Εκεί άναψαν τα καντήλια και στη συνέχεια προσευχήθηκαν στον Θεό και στην Παναγία. Έπειτα ο Ολύμπιος κατευθύνθηκε προς το ραφτάδικο.

Πηγαίνοντας προς το ραφτάδικο είδε τους Σολομώντος και Ορφανό να πηγαίνουν προς τα μαγειρεία μαζί με τον Χριστάκη Εύζωνα, προκειμένου να παραλάβουν τρόφιμα. Περίμεναν να απομακρυνθούν οι υπόλοιποι και μπήκαν στα μαγειρεία, όπου με γρήγορες κινήσεις άδειασαν δυο μεγάλες κοφίνες γεμάτες τρόφιμα. Ξεχώρισαν τα ψωμιά από όλα τα υπόλοιπα απορρίμματα, προκειμένου να τα τοποθετήσουν πάνω από τον Ολύμπιο, με σκοπό να παραπλανήσουν τον Βρετανό

15. Συνέντευξη του Γεώργιου Ολυμπίου στους Άγγελο Χρυσοστόμου και Μιχάλη Σταυρή στις 13/10/2017.

16. Συνέντευξη του Αντωνάκη Σολομώντος στον Άγγελο Χρυσοστόμου στις 14/7/2010.

φρουρό, ο οποίος, σύμφωνα με τις πληροφορίες τους, έλεγχε τις κοφίνες βυθίζοντας σμίλες εντός τους¹⁷.

Θυμάται ο Γεώργιος Ολύμπιος: *«Αφαίρεσα τη ζώνη του παντελονιού μου και μπήκα πολύ γρήγορα στην κοφίνα. Πέρασα τη ζώνη μου κάτω από τα άρβυλά μου και με τη βοήθεια των συναγωνιστών μου την πέρασα από το σβέρκο μου. Αφού την έσφιξα, τη στερέωσα ώστε να κρατεί το σώμα μου ακίνητο στην κοφίνα. Ακολούθως, οι Σολομώντος και Ορφανός τοποθέτησαν μια σακούλα πάνω από το κεφάλι μου, για να μη μου φράζουν μύτη και στόμα τα απορρίμματα που θα έμπαιναν από πάνω μου. Τοποθέτησαν πρώτα υπολείμματα φαγητών στην πλάτη μου, έπειτα ψωμιά και πάλι υπολείμματα, όπως συμφωνήσαμε.*

Από τις χαραμάδες της κοφίνας έβλεπα ελάχιστο. Την όρασή μου εμπόδιζε το ότι το κεφάλι μου ήταν δεμένο και περιορισμένο με τη ζώνη. Ο Σολομώντος, με τη βοήθεια του Ορφανού, πήρε στην πλάτη του την κοφίνα και κατευθύνθηκαν μαζί προς την πόρτα. Καθοδόν προς την πρώτη πόρτα, άκουγα που φώναζαν τον Λοϊζο Χατζηλοϊζου. Τότε ο Ορφανός είπε στον Σολομώντος: ‘‘Τι συμβαίνει τώρα και γυρεύουν τον Χατζηλοϊζου’’; Και συνέχισε: ‘‘Ρε Αντωνάκη, ευτυχώς που στην πόρτα σκοπός είναι ο Αππάζης, ο φίλος μας’’.

Στιγμαία ανακουφίστηκα όταν άκουσα το ευχάριστο νέο, παραξενεύτηκα, όμως, όταν άκουσα τον Αππάζη να φωνάζει προς τον Αντωνάκη επιτακτικά: ‘‘Σήμερα έχω διαταγή να μη περάσει κανένας κοφίνα μέσα, κοφίνα μέσα να πάρει άλλο φυλακισμένο, όι εσού, τούτο κοπέλια άλλα, εεε κοπέλια έλα δαμαί’’, απευθυνόμενος προς κάποιους άλλους φυλακισμένους που βρίσκονταν στον διάδρομο έξω από το Μπλόκ1¹⁸».

Οι Ορφανός και Σολομώντος προσπάθησαν να πείσουν τον Αππάζη να παραβλέψει τη διαταγή. Ο τελευταίος ήταν ανένδοτος και έτσι κατέβασαν την κοφίνα στο έδαφος. *«Αυτό κοφίνα να πάρετε αυτοκίνητο Σαββή, να βάλετε μέσα να φάει σιοίρον του (δηλαδή τα γουρούνια του)»*, είπε ο Αππάζης. Οι Αντωνάκης και Ορφανός διαπληκτίστηκαν με τον Αππάζη, ο οποίος κάλεσε άλλους κατάδικους να πάρουν την κοφίνα. Αυτοί προσπάθησαν να τη σηκώσουν, διαμαρτυρόμενοι ότι ήταν πολύ βαριά. Σε κάποια στιγμή η κοφίνα έπεσε και το σώμα του Ολύμπιου τραντάχτηκε: *«το σώμα μου χτύπησε στο έδαφος και τραντάχτηκα πονούσα, αλλά ταυτόχρονα δεν έβγαλα τσιμουδιά¹⁹».*

Στη συνέχεια ο Ορφανός κάλεσε τον Σωτήρη Γεωργίου να τον βοηθήσει έτσι ώστε να φορτωθεί η κοφίνα, προκειμένου να μπει στο αυτοκίνητο. Ωστόσο, ο Αππάζης αντέδρασε, επειδή ο Σωτήρης ανήκε στην ΕΟΚΑ. Εκείνη τη στιγμή ο Σωτήρης Γεωργίου είπε στον Αππάζη ότι είχε εξασφαλίσει άδεια να βρίσκεται εκεί, για να πάρει μια συστημένη επιστολή στον Άιρονς, διοικητή των φυλακών, και ο Αππάζης

17. Ολύμπιος, Ε.Ο.Κ.Α. - Αγώνας 55 - 59 Μαρτυρίες, σσ. 107-111.

18. Συνέντευξη του Γεώργιου Ολύμπιου στους Άγγελο Χρυσοστόμου και Μιχάλη Σταυρή στις 13/10/2017.

19. Ο.π.

Φιλελεύθερος και Χαραυγή, Λευκωσία, 28 Αυγούστου 1956.

απάντησε στον Σωτήρη: «Τωρά έτσι που λαλείς, πράμαν άλλο ένει (είναι). Αμαν έσειεις(έχεις) άδειαν αφέντημ Αϊρονς πράμαν άλλαξεν. Μα τούτο κοφίνα βαρετόν πολλά πε, είναι έσειι(τι περιέχει) μέσα τζιαι(και) τούτον κοπέλια (αυτά παιδιά) έν σηκώνουν;».

Ο Ορφανός εξήγησε στον Αππάζη πως η κοφίνα ήταν γεμάτη βρεγμένα αποφάγια και απευθυνόμενος αμέσως στον Σωτήρη του είπε: «Φορτώθουν την και κλείσε το στόμα σου». Στις προερχόμενες από τον Σωτήρη διαμαρτυρίες για το βάρος της κοφίνας, όπως: «Αμάν ρε εν βαρετή η άτιμη», απάντησε ψιθυριστά ο Χριστάκης, ο οποίος του αποκάλυψε το περιεχόμενο.

Η απόδραση όμως δεν ολοκληρώθηκε. Υπήρχε ακόμα ένα εμπόδιο. Κάποιος φώναξε στον Σωτήρη: «Εε που έσειεις (έχεις) κοφίνα ράσην (ράχη) σου, βάλε τζιαμαί (άσε κει), διότι αυτοκίνητον Σάββα εγέμωσεν, εν χωρεί άλλον κοφίνα, κοφίνα μείνει αμέ (εδώ) πόψε (απόψε) τζιαι πορνόν (πρωινό) θα πάει αυτοκίνητο Σάββα». Τότε ο Σωτήρης και ο Χριστάκης κατέβασαν την κοφίνα. Την ίδια ώρα ο Χριστάκης Εύζωνας, που βρισκόταν ακόμη στον χώρο παραλαβής τροφίμων, φώναξε: «Ε τσαούση(Λοχία) έλα να δώσεις σε εμάς τα τρόφιμά μας, μου είπε ο κύριος Αλής πως αργήσαμε». Ο Τουρκοκύπριος λοχίας, που απαγόρευσε μόλις προ ολίγου στον Σωτήρη να τοποθετήσει την κοφίνα στο όχημα του Σάββα Ιωάννου, έτρεξε να δώσει τα τρόφιμα των μαγειρειών του διαμερίσματος 1 στον Χριστάκη Εύζωνα και στον Αλή²⁰.

Τότε ακριβώς οι Σωτήρης και Χριστάκης χωρίς καθυστέρηση αφαίρεσαν μιαν άλλη από τις κοφίνες που βρισκόταν στο αυτοκίνητο του Σάββα και στη θέση της τοποθέτησαν αυτή που βρισκόταν ο Ολύμπιος. Θυμάται ξανά ο Γεώργιος Ολύμπιος: «Το δύσκολο βέβαια για εμένα ήταν να δω κάτι, έστω το στιδήποτε, αφού, έτσι όπως

20. Ολύμπιος, Ε.Ο.Κ.Α. - Αγώνας 55-59 Μαρτυρίες, σσ. 111-123.

τοποθέτησαν την κοφίνα, το μόνο που ενέπιπτε στο πεδίο της ορατότητάς μου ήταν άλλες κοφίνες. Φοβήθηκα, όταν ένιωσα στην πλάτη μου να μετακινούνται τα ψωμιά, μήπως ο Άγγλος που διενεργούσε την έρευνα θα έμπηγε σμίλες στην κοφίνα, όπως είχαμε πληροφορηθεί. Ευτυχώς άκουσα τον Άγγλο να λέει: "Οκκεί γκόου (εντάξει, πήγαινε)" και τότε κάποιος, πιθανόν ο ίδιος ο οδηγός, έκλεισε με δύναμη την πόρτα. Σε λίγο το όχημα ξεκίνησε, διένυσε μια σχετικώς μικρή απόσταση και σταμάτησε πάλι. Ακούστηκε σε λίγο κάποιος να ρωτά τον οδηγό, εάν μπορεί να μεταφέρει κάποιον μέχρι το Γενικό Νοσοκομείο. Μετά τη θετική απάντηση του οδηγού, ο επιβάτης εισήλθε στο αυτοκίνητο. Άκουσα τότε την πόρτα να κλείνει και το όχημα να ξεκινά. Με τη φαντασία μου προσπαθούσα να υπολογίσω τι γινόταν έξω, αφού δεν είχα τη δυνατότητα να βλέπω.

Αποφάσισα, μετά τον σταθμό που ακολουθούσε, ο οποίος ήξερα ποιος ήταν, να προέβαινα στις υπόλοιπες κινήσεις μου. Αρχισα να προσπαθώ να αποδεσμευθώ από τη ζώνη που μου προκαλούσε λόγω της ακινησίας μία αίσθηση ότι μούδιαζε όλο μου το σώμα. Δεν μου ήταν καθόλου εύκολο, γιατί ήδη τα χέρια μου τα ένιωθα μούδιασμένα. Μέχρι τη στάση στο νοσοκομείο αποδεσμεύτηκα από τη ζώνη και, όταν ξεκίνησε το αυτοκίνητο, άρχισα να προσπαθώ να εξέλθω της κοφίνας²¹».

Μετά την αποβίβαση του μεταφερόμενου επισκέπτη από το αυτοκίνητο του Σάββα Ιωάννου, ο Ολύμπιος παρουσιάστηκε στον οδηγό, ο οποίος αφού ξεπέρασε την πρώτη έκπληξή του, προέτρεψε τον αγωνιστή να βγάλει τα ρούχα της φυλακής και να γυμνωθεί από τη μέση και πάνω. Λόγω του καλοκαιριού η μισόγυμνη εμφάνιση του Ολυμπίου δεν θα προκαλούσε υποψίες. Τελικά αποβιβάστηκε σε παντοπωλείο που διατηρούσε ο συγχωριανός του Μιχάλης Ολύμπιος, ο οποίος του έδωσε χρήματα και ρούχα και κάλεσε ταξί²².

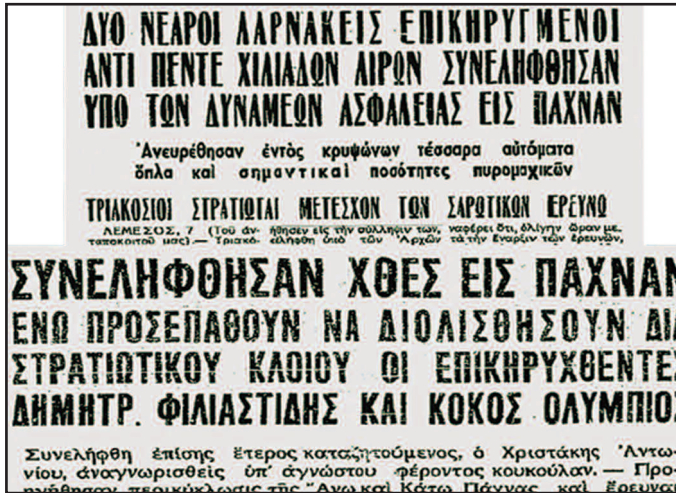
Η απόδραση κοφίνα είχε ολοκληρωθεί. Σε ανακοινωθέν της επόμενης μέρας σημειωνόταν: «Είς τὰς 5 μ.μ. τῆς χθὲς ὁ πολιτικὸς κατάδικος Γεώργιος Σάββα Ὀλύμπιος ἐκ τοῦ χωρίου Λύμπια, ὁ ὁποῖος ἐξέτιε ποινὴν ἰσοβίων δεσμῶν, καταδικασθεὶς ἐπὶ μεταφορᾷ ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων, ἐξηφανίσθη ἐκ τῶν κεντρικῶν φυλακῶν. [...] Ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος ἦτο ἐπικηρυγμένος ἀντὶ ποσοῦ 5 χιλ. λιρῶν καὶ κατεζητεῖτο διὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν ἐναντίον τοῦ ἀργότερον φονευθέντος δημοσιογράφου Ὀδυσσέως Εὐρυβιάδη Γουάιντσον. Πρὸ μηνῶν συνελήφθη εἰς Πάχναν[...] Κατὰ τίνας πληροφορίας ὁ Γεώργιος Σάββα Ὀλύμπιος ἐπρόκειτο νὰ μεταφερθῆ εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τῶν ἄλλων 6 βαρυνποινιτῶν. Κατὰ μὴ ἐπιβεβαιωθεῖσαν μάλιστα ἐκδοχὴν οὗτος ἐξηφανίσθη, ἐνῶ μετεφέρετο εἰς τὸν τόπον τῆς ἀναχωρήσεως²³».

Ο Ολύμπιος παρέμεινε για μήνες υπό παρακολούθηση από την Οργάνωση, αφού η απόδρασή του δεν ήταν εγκεκριμένη και δεν είχε γίνει εκ των προτέρων γνωστή

21. Συνέντευξη του Γεώργιου Ολυμπίου στους Άγγελο Χρυσοστόμου και Μιχάλη Σταυρή στις 13/10/2017.

22. Π. Στυλιανού, Από την τραγική... (Μέρος 2ο...), ό.π., σσ. 163-466.

23. Ο Φιλελεύθερος, Λευκωσία 28 Αυγούστου 1956.

Φιλελεύθερος και Έθνος, Λευκωσία, 8 Φεβρουαρίου 1956.

και ως εκ τούτου είχε κινήσει υποψίες²⁴. Παρ' όλα αυτά αποκαταστάθηκε στις τάξεις της ΕΟΚΑ. Οι Βρετανοί δεν κατάφεραν έκτοτε να τον εντοπίσουν. Μάλιστα η πατρική του οικία στα Λύμπια υπέστη μεγάλες ζημιές κατά τις έρευνες για τον εντοπισμό του²⁵. Την επόμενη μέρα της απόδρασης η *Daily Express* του Λονδίνου αφιέρωσε μόλις μία πρόταση στην είδηση της απόδρασης του «τρομοκράτη» Γεώργιου Ολυμπίου, σ' αντίθεση με την αθηναϊκή *Ελευθερία*, η οποία την ίδια μέρα ανακοίνωνε την είδηση απόδρασης του «Κυπρίου πατριώτη».

Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι, μετά την απόδρασή του και μέχρι την οριστική επανένταξή του στη δράση, ο Γ. Ολύμπιος αποφάσισε να μεταβεί μεταμφιεσμένος σε γριά σε κάποιο χωριό της επαρχίας Λάρνακας, για να ενημερωθεί για την επικρατούσα κατάσταση. Κατά τη μετάβαση η μοτοσυκλέτα στην οποία επέβαινε έπαθε βλάβη²⁶ και προς βοήθειά του έτρεξαν Τούρκοι - Κύπριοι της περιοχής, οι οποίοι εξέφρασαν τη συμπάθειά τους στην ταλαιπωρηθείσα γιαγιά.

Σκοπός του άρθρου είναι να φέρει στην επιφάνεια άγνωστες πτυχές του αγώνα της ΕΟΚΑ, ο οποίος δεν είχε μόνο μάχες ή ηρωικούς θανάτους, τους οποίους θυμόμαστε και τιμούμε ποικιλοτρόπως. Είχε καθημερινό αγώνα, πίστη σε ιδεώδη, πείσμα και αποφασιστικότητα. Αυτά τα ιδεώδη δεν ήταν εύκολο να αποκοπούν εν

24. Ελενίτσα Σεραφείμ - Λοΐζου, *Ο απελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου 1955 - 1959: όπως τον έζησε μια τομεάρχης*, Λευκωσία: εκδ. Επιφανίου, 32005, σσ. 129-139. Π. Στυλιανού, *Από την τραγική... (Μέρος 2^ο...)*, ό.π., σ. 166.

25. *Ελευθερία*, Λευκωσία 22 Ιουνίου 1957.

26. Π. Στυλιανού, *Από την τραγική... (Μέρος 2^ο...)*, ό.π., σ. 166. Διευκρινιστικά αναφέρουμε ότι ο Πέτρος Στυλιανού έγραψε για μετακίνηση του Ολυμπίου με αυτοκίνητο, αλλά βάσει της μαρτυρίας του ίδιου του πρωταγωνιστή, κατά τη διάρκεια ιδιωτικής συνομιλίας, είχε χρησιμοποιήσει μοτοσυκλέτα.

μια νυκτί μετά τη Ζυρίχη και αυτή η πτυχή χρήζει περισσότερης έρευνας και μελέτης. Ταυτόχρονα ελπίζουμε ότι το άρθρο θα λειτουργήσει ως κινητήριο δύναμη για άλλους ερευνητές, προκειμένου να καταπιαστούν με το εξόχως ενδιαφέρον και ιστοριογραφικά ατακτοποίητο ζήτημα των αποδράσεων κατά τη διάρκεια του αγώνα του 1955 - 1959.

Βιβλιογραφία:

Πρωτογενείς Πηγές:

Βρετανικά Εθνικά Αρχεία [TNA]

FO/371/123918, Τηλεγράφημα Sir John Harding προς Υπουργό Αποικιών, 15 Αυγούστου 1956.

Εφημερίδες:

Κυπριακές:

Εθνος, 13 Νοεμβρίου 1955, 8 Φεβρουαρίου 1956, 24 Μαρτίου 1956.

Ελευθερία, 13 Νοεμβρίου 1955, 22 Μαρτίου 1956, 24 Μαρτίου 1956, 28 Αυγούστου 1956, 22 Ιουνίου 1957.

Ο Φιλελεύθερος, 8 Φεβρουαρίου 1956, 28 Αυγούστου 1956.

Χαραυγή, Λευκωσία 28 Αυγούστου 1956.

Ελληνικές:

Ελευθερία, Αθήνα 28 Αυγούστου 1956.

Συνεντεύξεις:

Ολυμπίου Γεώργιου στους Άγγελο Χρυσοστόμου και Μιχάλη Σταυρή, 13/10/2017.

Σολομώντος Αντωνάκη στον Άγγελο Χρυσοστόμου στις 14/7/2010.

Δευτερογενείς Πηγές:

Γρίβας Γεώργιος - Διγενής, *Χρονικόν αγώνος ΕΟΚΑ 1955 - 1959*, Λευκωσία: χ.ε., 1972.

Ολύμπιος Σ. Γεώργιος, *Ε.Ο.Κ.Α. - Αγώνας 55 - 59 Μαρτυρίες*, Λάρνακα 2017.

Σεραφεΐμ - Λοΐζου Ελενίτσα, *Ο απελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου 1955 - 1959: όπως τον έζησε μια τομεάρχης*, Λευκωσία: εκδ. Επιφανίου, 32005.

Στυλιανού Πέτρος, *Από την τραγική εποποιία των Κεντρικών Φυλακών (Μέρος 2ο: Ώρες ανάτασης)*, Λευκωσία: χ.ε., 1967.

O'Shea Helen, *Ireland and the end of the British Empire*, Λονδίνο: εκδ. I.B. Tauris, 2015.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΓΥΡΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, 1958-1959: Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΤΥΧΗ

*Ανδρέα Κάρου,
Επισκέπτη Λέκτορα στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και
Επιστημονικού Συνεργάτη του Μουσείου Αγώνος*

Εισαγωγή

Η έναρξη της τελευταίας φάσης του Αγώνα της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) έλαβε χώρα το 1958¹. Κατά την περίοδο αυτή η πολύμορφη και πολυσχιδής πάλη της ένοπλης οργάνωσης με τις δυνάμεις του βρετανικού αποικιακού καθεστώτος συνεχίστηκε αμείωτη μέχρι την πολιτική διευθέτηση του Κυπριακού Ζητήματος με τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου τον Φεβρουάριο του 1959. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στις κύριες στρατιωτικές εξελίξεις στην Κύπρο, αξιοποιώντας ως άξονα αφήγησης την πρόοδο των επαναστατικών ενεργειών της ΕΟΚΑ. Η έρευνά μας στηρίχθηκε στη διεθνή βιβλιογραφία, στην επιστολογραφία που περιλαμβάνεται στα απομνημονεύματα του στρατιωτικού αρχηγού της ΕΟΚΑ Γεωργίου Γρίβα-Διγενή και στο έργο του Σπύρου Παπαγεωργίου "Κυπριακή Θύελλα". Επίσης αξιοποιήθηκαν πρωτογενή δεδομένα από τη συλλογή του Κρατικού Αρχείου του Ηνωμένου Βασιλείου (The National Archives of the United Kingdom-TNA).

Η Έναρξη της Παθητικής Αντίστασης

Η ΕΟΚΑ κατά τους πρώτους δύο μήνες του 1958 επιδίωξε συνειδητά την επικράτηση συνθηκών σχετικής ηρεμίας μέχρι την ολοκλήρωση της επίσκεψης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Κύπρο. Η επιτροπή είχε αφιχθεί στις 13 Ιανουαρίου 1958 και αποστολή της ήταν να εξακριβώσει κατά πόσο η κατάσταση που επικρατούσε επέτρεπε την επιβολή μέτρων έκτακτης ανάγκης και κυρίως το μέτρο του κατ' οίκον περιορισμού (curfew)². Επιπρόσθετα την επιλογή του κινήματος επηρέασε και η ανακοίνωση του Λονδίνου ότι στις 11 Φεβρουαρίου 1958 θα πραγματοποιούσε με την Αθήνα συζητήσεις για το μέλλον της Κύπρου³. Οι εν λόγω διαπραγματεύσεις σύντομα

1. Στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία χρησιμοποιείται επίσης ο όρος «Κυπριακός Αγώνας» για να περιγράψει την περίοδο 1955-1959, η οποία αφορά στην επανάσταση του κυπριακού ελληνοισμού για τον τερματισμό της ξένης κυριαρχίας στην Κύπρο και την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Βλ. για παράδειγμα Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η Δεκαετία του 1950* (Αθήνα: Πατάκη, 2004), 235.

2. Nancy Crawshaw, *The Cyprus Revolt: an Account of the Struggle for Union with Greece* (London: Allen and Unwin, 1978), 274.

3. Για την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των δύο πλευρών βλ. Ρόμπερτ Χόλλαντ, *Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας, 1954 - 1959*, μτφρ. Βίλλυ Φωτοπούλου (Αθήνα: Ποταμός, 2001), 408-410.

ανέδειξαν ακόμη ένα πολιτικό αδιέξοδο στον ορίζοντα. Συνεπακόλουθα ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής έδωσε οδηγίες για επιστροφή στη δράση, η οποία θα προσλάμβανε τη μορφή παθητικής αντίστασης και επιθέσεων εναντίον άψυχων στόχων⁴.

Η παθητική αντίσταση, ως μορφή πάλης, δεν προοριζόταν να υποκαταστήσει τον ένοπλο αγώνα, αλλά να καταστεί συμπλήρωμά του⁵. Η ηγεσία της ΕΟΚΑ δεν έτρεφε αυταπάτες ότι η υιοθέτηση της παθητικής αντίστασης σε ένα μικρό νησί όπως η Κύπρος θα επέφερε σημαντική αρνητική επίδραση στα βρετανικά οικονομικά συμφέροντα⁶, επομένως δεν περιόρισε τη δράση της μόνο στην εν λόγω εκστρατεία. Η έναρξη της παθητικής αντίστασης σημειώθηκε στις αρχές Μαρτίου 1958⁷. Αφορούσε ένα σύνολο δράσεων, όπως τομποϊκοτάρισμα βρετανικών προϊόντων, την επιστροφή των μεταλλίων από τους βετεράνους του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, την ίδρυση διαιτητικών επιτροπών για την επίλυση διαφορών μεταξύ μελών της ελληνοκυπριακής κοινότητας, την παραίτηση των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων καθώς και την άρνηση των κυβερνητικών λειτουργών να φρουρούν δημόσια κτίρια ή να αντικαταστήσουν τα μέλη των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων που θα παραιτούταν⁸.

Η Επανάληψη της Ένοπλης Δράσης

Ταυτόχρονα με την έναρξη της παθητικής αντίστασης έλαβαν χώρα παγκύπριας κλίμακας δολιοφθορές εναντίον κυβερνητικών εγκαταστάσεων ή εξοπλισμού (αλλά όχι εναντίον έμψυχων στόχων)⁹. Το κύριο κύμα των ενεργειών αυτών πραγματοποιήθηκε στην ύπαιθρο, καταλήγοντας σε βλάβη ή καταστροφή περιουσίας αξίας £100.000 (για όλο το έτος)¹⁰.

Ο Απρίλιος του 1958 άρχισε με το βρετανικό αποικιακό καθεστώς να αντιμετωπίζει τη διαρκώς αυξανόμενη εκστρατεία της ΕΟΚΑ¹¹. Η παθητική αντίσταση συνεχίστηκε, επιπλέον προσβολές στόχων επιτελέστηκαν (πενήντα βόμβες εξερράγησαν κατά το πρώτο δεκαήμερο) και η πολιτική πτέρυγα του κινήματος, η

4. Γεώργιος Γρίβας, *Απομνημονεύματα Αγώνος ΕΟΚΑ 1955 - 59* (Αθήνα, 1961), 231, 235.

5. Άγγελος Βλάχος, *Μια Φορά κι Ένα Καιρό Ένας Διπλωμάτης*, 5 Τόμοι (Αθήνα: Εστία, 1999), Τόμος 4, 372.

6. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 358.

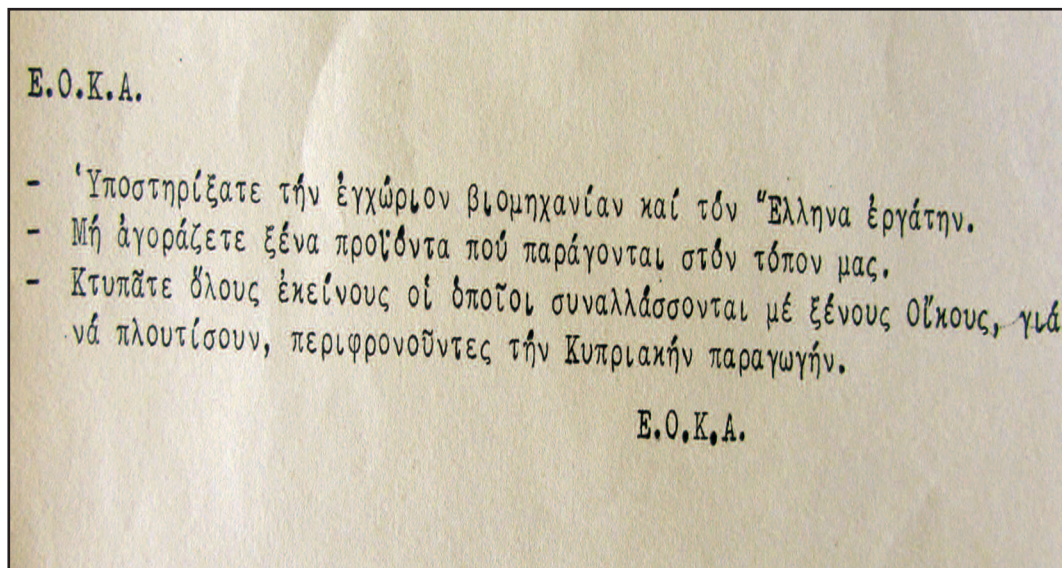
7. Διαταγή Γρίβα-Διγενή, ημερομηνίας 6 Δεκεμβρίου 1957. Παράθεση στο ό.π., παράρτημα, 66.

8. Για συλλογή περισσότερων λεπτομερειών για την παθητική αντίσταση στην Κύπρο βλ. ό.π., 358-373• Ο.π., *Χρονικόν*, 37-38• «EOKA Boycott of British Goods» paper prepared by Special Branch in Nicosia, 28 Ιανουαρίου 1959, CO 926/940, TNA. Για τα υλικά αποτελέσματα της εκστρατείας παθητικής αντίστασης εναντίον των βρετανικών προϊόντων βλ. «Figures to Illustrate Boycott Effects on the UK Goods as Against Competitors», χωρίς ημερομηνία, CO 926/940, TNA.

9. «A History of EOKA» by Major General Kenneth T. Darling, 20 Απριλίου 1960, WO 33/2736, TNA, 39• Foot to Lennox-Boyd, 18 Μαρτίου 1958, FO 371/136284, TNA• Foot to Lennox-Boyd, 20 Μαρτίου 1958, FO 371/136284, TNA• Foot to Lennox-Boyd, 28 Μαρτίου 1958, FO 371/136284, TNA.

10. «Cyprus: 1958» (Nicosia: Cyprus Government Printing Office, 1959), V 41/55, Κρατικό Αρχείο Κύπρου, 3.

11. Foot to Lennox-Boyd, 2 Απριλίου 1958, FO 371/136284, TNA• Reddaway to Harding, 22 Απριλίου 1958, 96/40/1, Imperial War Museum.

Φυλλάδιο της ΕΟΚΑ διά του οποίου στο πλαίσιο της Παθητικής Αντίστασης προτρέπει τους Έλληνες Κυπρίους να μην αγοράζουν τα βρετανικά προϊόντα (Αρχείο Μιχάλη Νικολάου, Συλλογή Μουσείου Αγώνος).

Πολιτική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα (ΠΕΚΑ), ενέτεινε τις προσπάθειές της για κλείσιμο των στρατοπέδων συγκέντρωσης¹². Επίσης η κλιμακούμενη αντιπαλότητα μεταξύ των Ελληνοκύπριων κρατουμένων και της βρετανικής φρουράς στο στρατόπεδο κράτησης στην Κοκκινοτριμιθιά οδήγησε στην αντίδραση της ΕΟΚΑ με τον Γεώργιο Γρίβα-Διγενή να διατάζει στις 28 Απριλίου 1958 επιθέσεις εναντίον στρατιωτών ως αντίποινα για την κακοποίηση των κρατουμένων¹³. Το γεγονός αυτό οδήγησε τις βρετανικές αρχές σε αυστηρότερες επιλογές: μεγάλης έκτασης επιχειρήσεις έρευνας διεξήχθησαν (το πρελούδιο της επιχείρησης «Kingfisher», η οποία διήρκεσε μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού¹⁴).

Πολιτικές Διεργασίες και «Επίθεση για τη Διχοτόμηση»

Μετά τις εντατικές επιχειρήσεις των τελευταίων δύο μηνών ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής διέταξε στις 9 Μαΐου 1958 τους τομείς της ΕΟΚΑ να τηρήσουν αποχή από τη βία. Η επίσκεψη του Sir Hugh Foot στο Λονδίνο δύο μέρες νωρίτερα για να

12. Crawshaw, *The Cyprus Revolt*, 282.

13. Acting Governor to Lennox-Boyd, 7 Μαΐου 1958 CO 926/939, TNA• Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 249. Όντως, η ΕΟΚΑ είχε ήδη κυκλοφορήσει στις 10 Απριλίου 1958 προειδοποιητική προκήρυξη προς τον Βρετανό Κυβερνήτη, δηλώνοντας ότι η κακομεταχείριση ή βασανισμός κρατουμένων στα κρατητήρια θα υποχρέωνε την οργάνωση στην εφαρμογή αντιποίνων. Βλ. Foot to Lennox-Boyd, 14 Απριλίου 1958, FO 371/136284, TNA.

14. Περισσότερες πληροφορίες για την επιχείρηση αυτή μπορούν να εντοπιστούν στο «A History of EOKA» by Major General Kenneth T. Darling, 20 Απριλίου 1960, WO 33/2736, TNA, 40.

συζητήσει τη βρετανική πολιτική για την Κύπρο ήταν ο κύριος παράγοντας πίσω από την εν λόγω απόφαση¹⁵, παρόλο που οι επιχειρήσεις έρευνας από τον Στρατό πρέπει επίσης να έπαιξαν ρόλο. Η ανακοίνωση του Βρετανού Υπουργού Αποικιών Alan Lennox-Boyd στις 20 Μαΐου 1958 ότι μια ξεκάθαρη δήλωση θα πραγματοποιείτο στις 17 Ιουνίου 1958, σήμαινε για την ηγεσία της ΕΟΚΑ ότι το ένοπλο κίνημα θα συνέχιζε να απέχει από επιθετικές ενέργειες.

Η περίοδος αναδιοργάνωσης διακόπηκε απότομα στις 7-8 Ιουνίου 1958 από τις επιθέσεις των Τούρκων της Κύπρου εναντίον της ελληνοκυπριακής κοινότητας, οι οποίες συνεχίστηκαν και τις επόμενες ημέρες¹⁶. Το νέο ξέσπασμα της τουρκοκυπριακής βίας (Taxim Offensive - Η Επίθεση για τη Διχοτόμηση) αποσκοπούσε στη δημιουργία συνθηκών για μία εκ των πραγμάτων (de facto) Διχοτόμηση, πιέζοντας τους Έλληνες κατοίκους μέσα ή γύρω από τις μουσουλμανικές συνοικίες να εγκαταλείψουν εσπευσμένα τις περιουσίες τους¹⁷. Ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής έθεσε ως προτεραιότητα της ΕΟΚΑ την οργάνωση της ελληνοκυπριακής άμυνας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των επιτιθέμενων τουρκοκυπριακών όχλων. Συνεπακόλουθα αποφάσισε να μη διατάξει την επανέναρξη δράσης εναντίον των βρετανικών αρχών, εφόσον η διατήρηση δύο μετώπων θα καταπονούσε σημαντικά το επαναστατικό κίνημα¹⁸. Επίσης, δεδομένου ότι η σύνοδος του NATO βρισκόταν σε εξέλιξη ήδη από τις 10 Ιουνίου 1958, ο αρχηγός της ΕΟΚΑ προσπάθησε να διευκολύνει την προσπάθεια της ελληνικής πλευράς να κερδίσει συμπάθειες στους κόλπους του βορειοατλαντικού συμφώνου, υπερτονίζοντας ότι οι τουρκοκυπριακές επιθέσεις σε συνδυασμό με τη ύπαρξη μεγάλου αριθμού βρετανικού στρατεύματος (30.000 άνδρες) στην Κύπρο αποτελούσαν απόδειξη ότι οι Έλληνες Κύπριοι υφίσταντο διμέτωπη επίθεση¹⁹.

Η ΕΟΚΑ και το Σχέδιο Macmillan

Εντούτοις η πρόοδος των πολιτικών εξελίξεων για το μέλλον της Κύπρου δεν εκπλήρωσε τις φιλοδοξίες της ΕΟΚΑ: το Σχέδιο Macmillan²⁰ που προτάθηκε από τη βρετανική πλευρά, με την πρόνοιά του για τριπλή συγκυριαρχία στο νησί,

15. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 251.

16. Για τη στάση των Τούρκων Κυπρίων αναφορικά με την περίοδο του Αγώνα της ΕΟΚΑ βλ. Ανδρέας Κάριος, «Οι Τουρκοκύπριοι και ο Κυπριακός Αγώνας (1955 - 1959)», *Φιλελεύθερος*, 14 Ιουνίου 2015 και Σώτος Κτωρής, *Τουρκοκύπριοι: από το Περιθώριο στο Συνεταιρισμό* (Αθήνα: Παπαζήση, 2013), 455-720. Για συμπεριφορά της ΕΟΚΑ έναντι των Τουρκοκυπρίων βλ. Andreas Karyos, «EOKA, 1955 - 1959: A Study of the Military Aspects of the Cyprus Revolt» (Διδακτορική διατριβή, Institute of Commonwealth Studies, School of Advanced Study, University of London, 2011), 232-240.

17. Χόλλαντ, *Η Βρετανία*, 439.

18. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 258.

19. Ο.π. Χόλλαντ, *Η Βρετανία*, 456.

20. Δύο εξαιρετικές αναλύσεις αναφορικά με το Σχέδιο Macmillan εντοπίζονται στα εξής έργα: Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Κυπριακό, 1878 - 1960: Η Συνταγματική Πτυχή* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998), 96-110 και Νίκος Χριστοδουλίδης, *Τα Σχέδια Λύσης του Κυπριακού (1948 - 1978)* (Αθήνα: Καστανιώτης, 2009), 120-137.

θεωρήθηκε ότι ήταν ένα βρετανικό τέχνασμα για τη Διχοτόμηση. Επίσης, το Λονδίνο έκανε σε όλους ξεκάθαρο ότι επρόκειτο να προχωρήσει σε υποχρεωτική εφαρμογή του συγκεκριμένου σχεδίου²¹. Έχοντας περατώσει τις αμυντικές ετοιμασίες για αντιμετώπιση της τουρκοκυπριακής επιθετικότητας²², η ηγεσία του επαναστατικού κινήματος αποφάσισε ότι οι ένοπλες επιχειρήσεις εναντίον των βρετανικών δυνάμεων έπρεπε να συνεχιστούν.

Στις αρχές Ιουλίου του 1958 ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής προετοίμασε το νέο σχέδιο ενεργείας, το οποίο αφορούσε σε χτυπήματα εναντίον αφύλακτων στόχων και αντίποινα εναντίον μελών του Βρετανικού Στρατού και της Αστυνομίας, μόνο όταν οι ενέργειες των τελευταίων οδηγούσαν στον θάνατο Ελλήνων Κυπρίων (απόδειξη ότι η ΕΟΚΑ ακολουθούσε ένα συγκεκριμένο στρατιωτικό πλάνο και όχι μια πολιτική χάριν της βίας και μόνο)²³. Ο θανάσιμος τραυματισμός δύο Βρετανών στρατιωτών στην Αμμόχωστο στις 8 Ιουλίου 1958²⁴ ήταν αντίποινα για τους θανάτους της Λουκίας Λαουτάρη-Παπαγεωργίου και του Παναγή Ζαχαρία από βρετανικά πυρά κατά τη διάρκεια μαχητικής διαδήλωσης στην κοινότητα Αυγόρου στις 5 Ιουλίου 1958²⁵.

Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1958 η επαναστατική δράση της οργάνωσης συνεχίστηκε. Στις 4 Αυγούστου ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής προκήρυξε μία ακόμη «εκεχειρία», την οποία θα διέκοπταν αντίποινα εναντίον στρατιωτικών στόχων μόνο σε περιπτώσεις που η δράση των βρετανικών μονάδων οδηγούσαν στην εξουδετέρωση μαχητών της οργάνωσης²⁶. Η «εκεχειρία» εφαρμόστηκε για το υπόλοιπο του μήνα λόγω των εξελίξεων στο πολιτικό πεδίο: η βρετανική ηγεσία μετέβη στην Αθήνα για να συζητήσει με την ελληνική κυβέρνηση το Σχέδιο Macmillan. Οι διαφωνίες μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, ωστόσο, κυριάρχησαν για μία ακόμη φορά. Συνεπακόλουθα η Αθήνα ξεκίνησε τις διαδικασίες για να καταθέσει

21. Η ΕΟΚΑ απέρριψε το εν λόγω σχέδιο μέσω προκήρυξης. Βλ. το σχετικό κείμενο στο Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 261.

22. Ο.π., 257• Ο.π., *Χρονικόν*, παράρτημα, 13-14.

23. Γενικά για τη στρατηγική και τις τακτικές της ΕΟΚΑ βλ. Ανδρέας Κάρυος, «Η Επίδραση του Διεθνούς Παράγοντα στις Στρατηγικές Επιλογές του Ένοπλου Ενωτικού Κινήματος (ΕΟΚΑ), 1955 - 1959», στο *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945 -1 974: Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο*, επιμ. Πέτρος Παπαπολυβίου, Άγγελος Συρίγος και Ευάνθης Χατζηβασιλείου (Αθήνα: Πατάκη, 2013), 97-106.

24. «Υιός λόρδου ο έτερος των φονευθέντων στρατιωτών», *Έθνος*, 10 Ιουλίου 1958. Οι βρετανικές αρχές αντέδρασαν με την επιβολή κατ' οίκον περιορισμού στο μεγαλύτερο τμήμα της πόλης της Αμμοχώστου, ενώ προχώρησαν και στην ανατίναξη του ιστορικού ποδοσφαιρικού σωματείου «Ανορθώσις». Βλ. «Κατόπιν του χθεσινού φόνου 2 Άγγλων στρατιωτών εν Βαρωσίσις, ανετινάχθη το οίκημα της «Ανορθώσεως» επί τω ότι ανευρέθησαν εκρηκτικά ύλαι εντός αυτού», *Έθνος*, 9 Ιουλίου 1958. Για την επίθεση εναντίον των δύο Βρετανών στρατιωτών βλ. τις μαρτυρίες των μελών της ΕΟΚΑ στο Γιάννης Σπανού, ΕΟΚΑ: Έτσι Πολεμούν οι Έλληνες, 3 Τόμοι (Λευκωσία: Ανδρέας Σπανός, 1996), Τόμος 1, 245.

25. Περιγραφές του εν λόγω γεγονότος μπορούν να εντοπιστούν στις εξής πηγές: Σπανού, *ΕΟΚΑ*, Τόμος 1, 244-245• Χόλλαντ, *Η Βρετανία*, 459-460• Τάσος Π. Τάσου, *Αυγόρου: Ιστορία-Λαογραφία-Γενεαλογία* (Λευκωσία: Επιφανίου, 2008), 215-221.

26. Βλ. παραδείγματα στο Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 296, 301.

*Καμένη γραφομηχανή του ήρωα Ανδρέα Κάρου.
Ανευρέθηκε στον Αχρωώνα Λιοπετρίου μετά την πυρπόλησή του από
τα βρετανικά στρατεύματα (Συλλογή Μουσείου Αγώνος).*

προσφυγή για τον Κυπριακό στη σύνοδο του ΟΗΕ, η οποία είχε προγραμματιστεί για τον Σεπτέμβριο του 1958. Το Λονδίνο ανακοίνωσε ότι η έναρξη της εφαρμογής του Σχεδίου Macmillan θα πραγματοποιηθεί την 1^η Οκτωβρίου²⁷.

Με ποιο τρόπο, όμως, η ηγεσία της ΕΟΚΑ θα ανταποκρινόταν στην απειλή της υποχρεωτικής εφαρμογής των αποφάσεων του Λονδίνου; Καταρχάς σχεδίαζε να προχωρήσει στη διεξαγωγή οργανωμένων απεργιών με τη βοήθεια των δημόσιων λειτουργιών²⁸. Επίσης οι επόμενες διαταγές της προς την ΠΕΚΑ αφορούσαν στην αναζωογόνηση της παθητικής αντίστασης και τον προγραμματισμό μιας γενικής απεργίας για την 1^η Οκτωβρίου 1958²⁹.

Όσο για την ένοπλη πτέρυγα της ΕΟΚΑ, κατά τη διάρκεια της περιόδου «εκεχειρίας» τον Αύγουστο του 1958, τα μέλη της διατάχθηκαν από την ηγεσία να απέχουν μεν από επιθετικά χτυπήματα, αλλά να αντιδρούν αμέσως σε οποιοσδήποτε επιθέσεις. Παράλληλα δόθηκαν οδηγίες ώστε η αμυντική συμπεριφορά της οργάνωσης να καταστεί πιο συμπαγής. Ειδικότερα σε περίπτωση εντοπισμού μαχητών από τις δυνάμεις του αποικιακού καθεστώτος, αυτοί έπρεπε να αρνηθούν να παραδοθούν και να αντισταθούν μέχρι εσχάτων. Η «Μάχη του Αχρωώνα» στο Λιοπέτρι, στις

27. Χόλλαντ, *Η Βρετανία*, 470-473, 478.

28. Βλ. Επιστολή Γρίβα-Διγενή στον Ανθιμο, ημερομηνίας 25 Αυγούστου 1958. Παράθεση στο Σπύρος Παπαγεωργίου, *Κυπριακή Θύελλα 1955 - 1959* (Λευκωσία: Επιφανίου, 1977), 619.

29. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 283, 311.

2 Σεπτεμβρίου 1958, ένα από τα πιο γνωστά επεισόδια της περιόδου του Αγώνα της ΕΟΚΑ, ήταν χαρακτηριστικό παράδειγμα της πιο πάνω συμπεριφοράς: τα βρετανικά στρατεύματα συνάντησαν ιδιαίτερα σθεναρή αντίσταση από μία ομάδα τεσσάρων αγωνιστών της ΕΟΚΑ, τους Ανδρέα Κάριο, Χρίστο Σαμάρ, Φώτη Πίττα και Ηλία Παπακυριακού, οι οποίοι μετά από πολύωρη συμπλοκή έπεσαν μέχρι ενός³⁰. Μία άλλη ομάδα της οργάνωσης προέβη αμέσως σε αντίποινα, χτυπώντας μια βρετανική περίπολο στο γειτονικό χωριό Παραλίμνι³¹.

Καθώς το ορόσημο της 1^{ης} Οκτωβρίου πλησίαζε, η ηγεσία της ΕΟΚΑ τερμάτισε την «εκεχειρία» στις 9 Σεπτεμβρίου 1958. Στις 24 Σεπτεμβρίου 1958 μία διαταγή επέτρεπε στους αγωνιστές την επανέναρξη μεγάλης κλίμακας δραστηριοτήτων εναντίον έμψυχων και υλικών στόχων³². Η δράση από τα κλιμάκια πόλεων και υπαίθρου θα συνέπιπτε με την προθεσμία της 1^{ης} Οκτωβρίου 1958, ενώ οι αντάρτικες ομάδες θα ακολουθούσαν μία βδομάδα αργότερα³³.

Οι κίνδυνοι για τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο απέβησαν τόσο υψηλοί, ώστε μετά από αμερικανική προτροπή ο Γενικός Γραμματέας του NATO Paul-Henri Spaak ανέλαβε πρωτοβουλία στα τέλη Σεπτεμβρίου 1958 για μία διεθνή διαβούλευση σχετικά με το Κυπριακό. Το εγχείρημά του σύντομα απέτυχε, διότι οι πρωταγωνιστές της κυπριακής υπόθεσης διαφωνούσαν σχετικά με ποιες ουδέτερες χώρες έπρεπε να προσκληθούν να συμμετάσχουν³⁴. Εντούτοις το συγκεκριμένο επεισόδιο κατέδειξε ότι η δράση της ΕΟΚΑ δεν είχε χρεοκοπήσει· αντίθετα εξακολουθούσε να είναι ικανή για πρόκληση πολιτικής διαμεσολάβησης μέσω της προσφυγής (ή της απειλής για προσφυγή) στην ένοπλη πάλη.

Η Κορύφωση της Μαχητικής Δράσης: ο «Μαύρος Οκτώβρης»

Ο νέος κύκλος δράσης της ΕΟΚΑ, που άνοιξε την 1^η Οκτωβρίου 1958, έμεινε γνωστός ως «Μαύρος Οκτώβρης»³⁵. Κατά τις πρώτες τρεις βδομάδες του μήνα, σημειώθηκε η προοδευτική κλιμάκωση των επαναστατικών περιστατικών, με την οργάνωση να πραγματοποιεί πενήντα ενέδρες³⁶. Ο Υποστράτηγος Kenneth

30. Μια επιλογή εκδόσεων που περιλαμβάνουν περιγραφές για το συγκεκριμένο γεγονός αποτελούν οι εξής: ό.π., 297-301• Χόλλαντ, *Η Βρετανία*, 485• Doros Alastos, *Cyprus Guerrilla. Grivas, Makarios and the British* (London: Heinemann, 1960), 178-180• Ανδρέας Κάριος, «Η Μάχη του Αχυρώνα στο Λιοπέτρι, 2 Σεπτεμβρίου 1958: η Συμβολή των Βρετανικών Αρχείων στην Επιστημονική Τεκμηρίωση», *Εθνική Φρουρά και Ιστορία* 30 (2012) 62-73. Επιπρόσθετα, βλ. το σχετικό αρχειακό υλικό: Inquest into the cause of death of: C. P. Samaras of Liopetri, P. S. Pitta of Phrenaros, E. Papakyriakou of not known, A. K. Karios of not known, Rifleman D. D. Kinsella, 9 October 1958, Special Courts 1/19/Inq. 19/58, Κρατικό Αρχείο Κύπρου.

31. Βλ. σχετικές μαρτυρίες στο Σπανού, *ΕΟΚΑ*, Τόμος, 2, 163-167.

32. Βλ. το πλήρες κείμενο της διαταγής του Γ. Γρίβα-Διγενή στο Παπαγεωργίου, *Κυπριακή Θύελλα*, 623.

33. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 313.

34. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την πρωτοβουλία του Spaak βλ. Χόλλαντ, *Η Βρετανία*, 491, 493, 500-501.

35. Ό.π., 503.

36. J. Bowyer Bell, *On Revolt* (London: Harvard University Press, 1976), 136.

Darling, Διευθυντής Επιχειρήσεων εναντίον της ΕΟΚΑ κατά τα τελευταία στάδια της επανάστασης, μαρτυρεί ότι σημειώθηκαν πολλά θανάσιμα περιστατικά πυροβολισμών, ναρκών ή δολιοφθορών και δύσκολα υπήρξε μέρα χωρίς κάποιον σοβαρό συμβάν σε ένα μέρος της Κύπρου³⁷. Μία οδηγία του, που κυκλοφόρησε στις 28 Οκτωβρίου, καταδεικνύει τη δύσκολη θέση της βρετανικής φρουράς, αναφέροντας ότι ο χρόνος δεν είναι με το μέρος της και ότι δεν μπορούσε να αναμένει να διατηρήσει για πολύ ακόμη τις μεγάλες δυνάμεις τις οποίες διέθετε στο νησί³⁸.

Οι επιθετικές ενέργειες της ΕΟΚΑ συνεχίστηκαν τον Νοέμβριο του 1958³⁹ και προκάλεσαν τέτοια αντίδραση εκ μέρους των βρετανικών δυνάμεων καταστολής, η οποία περιελάμβανε την επιβολή πολύ περισσότερων κατ' οίκον περιορισμών και ερευνών από ότι στο παρελθόν, και επομένως είχαν επιζήμιο αποτέλεσμα στις κύπρο-βρετανικές σχέσεις⁴⁰.

Αποκλιμάκωση και Τερματισμός της Δράσης της ΕΟΚΑ

Κατά την ίδια περίοδο αυξήθηκαν οι πιέσεις του Μακαρίου και της ελληνικής κυβέρνησης προς τον Γεώργιο Γρίβα-Διγενή για παύση της δράσης της ΕΟΚΑ, ώστε να αναληφθούν διπλωματικές ενέργειες κατά τη σύνοδο του ΟΗΕ⁴¹. Στις 22 Νοεμβρίου 1958 ο στρατιωτικός ηγέτης της οργάνωσης σημείωσε στην προκήρυξη που κυκλοφόρησε ότι οι επιχειρήσεις της, εν αναμονή της απόφασης του διεθνούς οργανισμού για την Κύπρο, θα περιοριζόνταν σε αντίποινα (σε περιπτώσεις βρετανικών επιθέσεων εναντίον των στελεχών της)⁴².

Η απόφαση για το Κυπριακό, που υιοθετήθηκε στις αρχές Δεκεμβρίου 1958 από τον ΟΗΕ⁴³, σύμφωνα με τον Γεώργιο Γρίβα-Διγενή δεν παρείχε τη βάση για την επίτευξη κάποιας συμφωνίας⁴⁴. Επομένως η ΕΟΚΑ προσανατολίστηκε προς τη διεξαγωγή μακροχρόνιου αγώνα, για να προσφέρει στην Αθήνα και άλλες ευκαιρίες διαπραγματεύσεως⁴⁵. Ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής πληροφόρησε τον Αριστοτέλη

37. «Cyprus - The Final Round: October 1958 - March 1959» by General Sir Kenneth Darling, Απρίλιος 1979, 05/41/1, Imperial War Museum, 16.

38. Director of Operations Instruction No 3, 28 October 1958, FO 371/136285, TNA.

39. Foot to Lennox Boyd, 1 Νοεμβρίου 1958, CO 926/940, TNA.

40. Παραδείγματα αναφορικά με το πως η ευρεία εφαρμογή κατ' οίκον περιορισμών αποτέλεσε πικρή εμπειρία για τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό, προκαλώντας συνεπώς δυσαρέσκεια για το βρετανικό αποικιακό καθεστώς, μπορούν να εντοπιστούν στη σχετική αρθρογραφία της εφημερίδας *Φιλελεύθερος* της περιόδου 8 Νοεμβρίου - 4 Δεκεμβρίου 1958.

41. Βλ. επιστολές Μακαρίου προς Γρίβα-Διγενή στις 9 Νοεμβρίου 1958 και Αβέρωφ - Τσιτσα προς Γρίβα Διγενή στις 17 Νοεμβρίου 1958. Παράθεση στο Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 330.

42. Παπαγεωργίου, *Κυπριακή Θύελλα*, 631.

43. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την απόφαση του ΟΗΕ βλ. Ευάγγελος Αβέρωφ - Τσιτσα, *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών: Κυπριακό, 1950 - 1963*. 2 Τόμοι (Αθήνα: Εστία, 1982), Τόμος 2, 131.

44. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 335.

45. Επιστολή Γρίβα Διγενή προς Φρυδά, ημερομηνίας 27 Νοεμβρίου 1958. Παράθεση στο Παπαγεωργίου, *Κυπριακή Θύελλα*, 632.

Πουκάμισο που φτιάχτηκε στην Κύπρο στο πλαίσιο της Παθητικής Αντίστασης και του οικονομικού αποκλεισμού των βρετανικών προϊόντων. (Συλλογή Μουσείου Αγώνος).

Φρυδά, τον Έλληνα Πρόξενο στην Κύπρο, για την απόφασή του να μην εξαπολύσει μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις μέχρι το τέλος της περιόδου των Χριστουγέννων του 1958. Ωστόσο επέμεινε σε ανταπάντηση οποιασδήποτε «πρόκλησης» εκ μέρους των βρετανικών δυνάμεων⁴⁶.

Ποιοι παράγοντες, εντούτοις, υποχρέωσαν την ηγεσία της ΕΟΚΑ να υιοθετήσει μία πιο παθητική στάση σε σχέση με πριν⁴⁷; Ένας λόγος σίγουρα οφειλόταν στην επιθυμία της ΕΟΚΑ να προβεί σε συντήρηση δυνάμεων και προσωπικού, εφόσον στόχευε σε έναν μακροχρόνιο αγώνα⁴⁸. Ακόμη μία σοβαρή αιτία αποτέλεσαν οι τακτικές των αποικιακών αρχών: η διεξαγωγή ερευνών στηρίζονταν πλέον σε σαφείς πληροφορίες και όχι σε τυφλές επιχειρήσεις όπως στο παρελθόν⁴⁹. Σημαντικές απώλειες, όπως ο θάνατος του Κυριάκου Μάτση, τομεάρχη της ΕΟΚΑ στην περιοχή Κερύνειας στις 19 Νοεμβρίου 1958, ανέδειξαν την ανάγκη εφαρμογής πρακτικών

46. Επιστολή Γρίβα-Διγενή προς Φρυδά, 5 Δεκεμβρίου 1958. Παράθεση στο ό.π.

47. Ο Υποστράτηγος Kenneth Darling υποστηρίζει ότι η ΕΟΚΑ κατέρρευσε τον Δεκέμβριο του 1958, βασίζοντας τον ισχυρισμό του στο γεγονός ότι η επαναστατική οργάνωση μείωσε την ένταση των ένοπλων επιχειρήσεών της. Βλ. «A History of EOKA» by Major General Kenneth T. Darling, 20 Απριλίου 1960, WO 33/2736, TNA, 42. Κατ' ακρίβεια, η ΕΟΚΑ δεν απώλεσε τη μαχητική της ικανότητα, απλά τροποποίησε τον τρόπο δράσης της εξαιτίας των παραγόντων που σημειώνονται στην παρούσα παράγραφο.

48. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 334.

49. Μία περιεκτική περιγραφή των αλλαγών στις πρακτικές καταστολής των Βρετανών μπορεί να εντοπιστεί στο Report on the Cyprus Emergency by Major General K. T. Darling, 31 Ιουλίου 1959, WO 106/6020, TNA και στο Report on the Cyprus Emergency by Major General K. T. Darling, 31 Ιουλίου 1959, CO 926/1077, TNA.

οι οποίες θα εξέθεταν τον σκληρό πυρήνα της οργάνωσης σε μικρότερο κίνδυνο⁵⁰. Ωστόσο αυτό δεν σήμαινε ότι η ΕΟΚΑ απώλεσε τις επιχειρησιακές δυνατότητές της. Όπως βρετανικές πηγές παραδέχονται, κάτι τέτοιο αποτέλεσε ευσεβοποθισμό και δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα⁵¹. Ένας τρίτος παράγοντας ο οποίος επέδρασε ήταν οι επίμονες παρεμβάσεις του Μακαρίου και της Αθήνας για τερματισμό ή τουλάχιστον δραστηκή μείωση των ένοπλων επιχειρήσεων⁵². Επιπλέον σημαντικός λόγος, τέλος, ήταν η μη άφιξη ενός σημαντικού φορτίου στρατιωτικού υλικού, το οποίο έπρεπε να αποστείλει από την Αθήνα ο μηχανισμός εφοδιασμού της οργάνωσης με οπλισμό⁵³.

Οι πιο πάνω συνθήκες οδήγησαν στη μείωση των δραστηριοτήτων της ΕΟΚΑ. Στις 24 Δεκεμβρίου 1958 μία προκήρυξη ανέφερε ότι η οργάνωση θα προχωρούσε σε αναστολή των ένοπλων επιχειρήσεων, υπό τον όρο ότι οι Βρετανοί θα ανταποκρίνονταν θετικά, ώστε να αναπτυχθούν πολιτικές πρωτοβουλίες⁵⁴. Εξάλλου, οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Κύπρου για το Κυπριακό βρίσκονταν σε προχωρημένο στάδιο⁵⁵. Αν, λοιπόν, η οργάνωση επαναλάμβανε τις επιθετικές της ενέργειες, θα ζημιωνόταν η πρόοδος που είχε μέχρι τότε επιτευχθεί. Ουσιαστικά ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ τερματίστηκε με την «εκεχειρία» που προκηρύχθηκε στα τέλη του Δεκεμβρίου 1958. Βέβαια η επίσημη λήξη του έλαβε χώρα στις 9 Μαρτίου 1959, όταν ο Γεώργιος Γρίβας-Διγενής διέταξε επίσημα την οριστική παύση της λειτουργίας του ένοπλου ενωτικού κινήματος⁵⁶.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά η παρούσα ανάλυση επικεντρώθηκε στη στρατιωτική πτυχή των γεγονότων που σχετίζονται με την τελευταία φάση της περιόδου του Αγώνα της ΕΟΚΑ. Το επαναστατικό κίνημα ενέμεινε στη στρατηγική του να μην επιδιώξει μία

50. Περισσότερες πληροφορίες για το εν λόγω γεγονός μπορούν να εντοπιστούν στο Σπανού, ΕΟΚΑ, Τόμος 2, 337-342. Βλ. επίσης Ανδρέας Κάρυος και Ανδρέας Μαρνερίδης, «Ο Θάνατος του Κυριάκου Μάτση, 19 Νοεμβρίου 1958: μια Διεπιστημονική Προσέγγιση», *Εθνική Φρουρά και Ιστορία* 32 (2013), 4 - 19. Επιπρόσθετα, βλ. το σχετικό αρχειακό υλικό: Violent death of Kyriakos Christofi Matsis, 32 years, of Palechori, a wanted E.O.K.A. terrorist, at Kato Dikomo, on 19th November, 1958, χ.η, Special Courts, Inq. 12/58, Κρατικό Αρχείο Κύπρου.

51. Brief for the Minister of Defence: Foreign Affairs Debate, Thursday December, 4th. Cyprus: EOKA Truce Proposals and Security Forces Operations against EOKA, χωρίς ημερομηνία, CO 926/940, TNA.

52. Βλ. επιστολή Μακαρίου προς Γρίβα-Διγενή, ημερομηνίας 3 Δεκεμβρίου 1958, και Φρυδά προς Γρίβα-Διγενή, ημερομηνίας 19 Δεκεμβρίου 1958. Παράθεση στο Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 339-340. Βλ. επίσης επιστολή Ρούφου προς Γρίβα Διγενή, ημερομηνίας 28 Νοεμβρίου 1958. Παράθεση στο Παπαγεωργίου, *Κυπριακή Θύελλα*, 632.

53. Επιστολή Γρίβα-Διγενή προς Γεωργιάδη, ημερομηνίας 10 Ιανουαρίου 1959. Παράθεση στο Παπαγεωργίου, *Κυπριακή Θύελλα*, 638.

54. Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 341.

55. Επιστολή Γρίβα-Διγενή προς Αβέρωφ - Τσίσσα, χωρίς ημερομηνία. Παράθεση στο Γρίβας, *Απομνημονεύματα*, 352.

56. Για το κείμενο της προκήρυξης βλ. Σπύρος Παπαγεωργίου, *Αρχείον των Παρανόμων Εγγράφων του Κυπριακού Αγώνος 1955 - 1959* (Λευκωσία: Επιφανίου, 1984), 141-143, καθώς και Foot to Lennox-Boyd, 9 Μαρτίου 1959, CO 926/940, TNA.

Κατεστραμμένα τρόπαια από το αθλητικό σωματείο του Ολυμπιακού Λευκωσίας το οποίο πυρπολήθηκε από τους Τούρκους Κυπρίους τον Ιούνιο του 1958. (Συλλογή Μουσείου Αγώνος).

καθάρα στρατιωτική νίκη εναντίον των βρετανικών δυνάμεων καταστολής. Αντίθετα οι αντικειμενικοί στόχοι του συνέχισαν να αφορούν στα εξής: να καταστήσει τη βρετανική κυριαρχία πολιτικά ασύμφορη, παρέχοντας στον Μακάριο και την ελληνική κυβέρνηση ευκαιρίες για τη διαπραγμάτευση μίας πολιτικής λύσης· να αντισταθεί στις ενέργειες των βρετανικών δυνάμεων να καταπνίξουν την επανάσταση· να αυξήσει τη διεθνή πίεση στο Λονδίνο, ώστε να συγκατανεύσει στο πολιτικό αίτημα των Ελλήνων Κυπρίων για Αυτοδιάθεση/Ένωση (προκαλώντας ακόμη και την παρέμβαση του NATO). Συνεπώς οι τακτικές της ΕΟΚΑ (οι συνήθεις μορφές ανορθόδοξου πολέμου και η εκστρατεία παθητικής αντίστασης) εξελίχθηκαν, αλληλεπιδρώντας με τα γεγονότα στο ίδιο το νησί αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Εκτός από την ένοπλη πάλη, η ΕΟΚΑ προώθησε τις πολιτικές της επιδιώξεις και με την εκούσια ανακοίνωση προσωρινής παύσης των επιχειρήσεων τον Αύγουστο και τον Δεκέμβριο του 1958. Πάνω από όλα οι επιχειρήσεις της ΕΟΚΑ κατά το τελευταίο έτος του Κυπριακού Αγώνα κατόρθωσαν να διασφαλίσουν την επιβίωση της οργάνωσης, εμποδίζοντας έτσι το Λονδίνο να βελτιώσει τη διαπραγματευτική του ισχύ μέσω σημαντικών επιτυχιών στο στρατιωτικό πεδίο. Ταυτόχρονα το ένοπλο ενωτικό κίνημα της Κύπρου συνέχισε να αποτελεί κύρια εστία αμφισβήτησης της αποικιακής κυριαρχίας στο νησί, παρέχοντας τοιούτοτρόπως στην ελληνική ηγεσία και τον Μακάριο την ευκαιρία για μία πολιτική

διαπραγμάτευση με τη βρετανική πλευρά: κατά τη διαδικασία αυτή το γεγονός ότι η Κύπρος ήταν επαναστατημένη και ότι η ΕΟΚΑ είχε τη δυνατότητα να ανανεώσει τις επαναστατικές της δραστηριότητες αποτέλεσαν καίριας σημασίας διαπραγματευτικό μοχλό στη διάθεση της ελληνικής πλευράς.

Πηγές:

Αρχαιακό Υλικό:

Imperial War Museum, London.

05/41/1: General Sir Kenneth Darling's Private Papers.

96/40/1: Field Marshall Sir John Harding's Private Papers.

The National Archives of the United Kingdom, Kew.

CO 926: Colonial Office: Mediterranean Department, predecessor and successors: Registered Files, Mediterranean Colonies (MED Series), 1938 - 1966.

FO 371: Foreign Office: Political Departments: General Correspondence from 1906 - 1966, 1906-66.

WO 33: War Office: Reports, Memoranda and Papers (O and A Series), 1853 - 1969.

WO 106: War Office: Directorate of Military Operations and Military Intelligence, and predecessors: Correspondence and Papers, 1837 - 1962.

Κρατικό Αρχείο Κύπρου, Λευκωσία

1/19/Inq. 19/58: Special Courts.

Inq. 12/58: Special Courts.

V 41: Colonial Reports.

Εφημερίδες:

Έθνος

Φιλελεύθερος

Αδημοσίευτο Υλικό:

Karyos, Andreas. «*EOKA, 1955-1959: A Study of the Military Aspects of the Cyprus Revolt*». Διδακτορική διατριβή, Institute of Commonwealth Studies, School of Advanced Study, University of London, 2011.

Βιβλιογραφία:

Αβέρωφ-Τοσίτσα Ευάγγελος, *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών: Κυπριακό, 1950 - 1963*, 2 Τόμοι. Αθήνα: Εστία, 1982. Τόμος 2.

Alastos Doros, *Cyprus Guerrilla. Grivas, Makarios and the British*. London: Heinemann, 1960.

Bell Bowyer J., *On Revolt*. London: Harvard University Press, 1976.

Βλάχος Άγγελος, *Μια Φορά κι Ένα Καιρό Ένας Διπλωμάτης*, 5 Τόμοι. Αθήνα: Εστία, 1999. Τόμος 4.

Crawshaw Nancy, *The Cyprus Revolt: an Account of the Struggle for Union with Greece*. London: Allen and Unwin, 1978.

Γρίβας Γεώργιος, *Απομνημονεύματα Αγώνος ΕΟΚΑ 1955 - 1959*. Αθήνα, 1961.

Χρονικόν Αγώνος ΕΟΚΑ, 1955 - 1959. Λευκωσία, 1972.

Κάρυος, Ανδρέας. «Η Επίδραση του Διεθνούς Παράγοντα στις Στρατηγικές Επιλογές του Ένοπλου Ενωτικού Κινήματος (ΕΟΚΑ), 1955 - 1959». Στο *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945 - 1974: Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο*, επιμ. Πέτρος Παπαπολυβίου, Άγγελος Συρίγος, και Ευάνθης Χατζηβασιλείου, 97-106. Αθήνα: Πατάκη, 2013.

_____, «Η Μάχη του Αχυρώνα στο Λιοπέτρι, 2 Σεπτεμβρίου 1958: η Συμβολή των Βρετανικών Αρχείων στην Επιστημονική Τεκμηρίωση», *Εθνική Φρουρά και Ιστορία* 30 (2012): 62-73.

Κάρυος, Ανδρέας, και Μαρνερίδης, Ανδρέας. «Ο Θάνατος του Κυριάκου Μάτση, 19 Νοεμβρίου 1958: μια Διεπιστημονική Προσέγγιση», *Εθνική Φρουρά και Ιστορία* 32 (2013): 4-19.

Κτωρής Σώτος, *Τουρκοκύπριοι: από το Περιθώριο στο Συνεταιρισμό*. Αθήνα: Παπαζήση, 2013.

Παπαγεωργίου Σπύρος, *Αρχείων των Παρανόμων Εγγράφων του Κυπριακού Αγώνος 1955-1959*. Β΄ Έκδοση. Λευκωσία: Επιφανίου, 1984.

Κυπριακή Θύελλα 1955 - 1959. Λευκωσία: Επιφανίου, 1977.

Σπανού Γιάννης, ΕΟΚΑ: *Έτσι Πολεμούν οι Έλληνες*, 3 Τόμοι. Λευκωσία: Ανδρέας Σπανός, 1996. Τόμοι 1 και 2.

Τάσου Τάσος Π., *Αυγόρου: Ιστορία-Λαογραφία-Γενεαλογία*. Λευκωσία: Επιφανίου, 2008.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Κυπριακό, 1878 - 1960: Η Συνταγματική Πτυχή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1998.

Στρατηγικές του Κυπριακού: Η Δεκαετία του 1950. Αθήνα: Πατάκη, 2004.

Χόλλαντ Ρόμπερτ, *Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας, 1954-1959*. Μτφρ. Βίλλυ Φωτοπούλου, Αθήνα: Ποταμός, 2001.

Χριστοδουλίδης Νίκος, *Τα Σχέδια Λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*. Αθήνα: Καστανιώτης, 2009.

ΗΜΕΡΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ: ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ (ΚΥΠΡΟΣ 1974)

Ευάγγελου Φιακά,

Υποψήφιου Διδάκτορα, στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστήμιου Κύπρου

Με το πέρας των ενόπλων επιχειρήσεων, κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το καλοκαίρι του 1974, οι διεθνείς οργανισμοί που δραστηριοποιούνταν στο νησί για την άμεση αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών ζητημάτων ήρθαν σε επαφή με τους επικεφαλής των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, προκειμένου να υιοθετήσουν ένα σχέδιο απελευθέρωσης των κρατούμενων πολιτών και αιχμαλώτων πολέμου. Οι συνομιλίες μεταξύ του προεδρεύοντα της Κυπριακής Δημοκρατίας Γλαύκου Κληρίδη και του επικεφαλής των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς αφορούσαν στην οριστική ανταλλαγή πολιτών κρατούμενων και αιχμαλώτων πολέμου που κρατούνταν όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά και στην Τουρκία, καθώς πολλοί αιχμάλωτοι πολέμου μεταφέρθηκαν σε τουρκικές φυλακές κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής¹. Σε αυτές τις συνομιλίες καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.

Στις 6 Σεπτεμβρίου, κατά τη συνάντηση Γλαύκου Κληρίδη - Ραούφ Ντενκτάς στον χώρο διασκέψεων του ΟΗΕ στο Λήδρα Πάλας, αποφασίστηκε η άμεση κατάρτιση σχεδίου μαζικής και άμεσης ανταλλαγής κρατούμενων πολιτών και αιχμαλώτων πολέμου στα πλαίσια της πλήρους τήρησης των ανθρωπιστικών αρχών². Το εν λόγω σχέδιο οργανώθηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού και τέθηκε εις γνώση του Γλαύκου Κληρίδη και του Ραούφ Ντενκτάς στη συνάντησή τους, που πραγματοποιήθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1974 στο Λήδρα Πάλας³. Λίγες μέρες αργότερα ο επικεφαλής της αποστολής του Ερυθρού Σταυρού στην Κύπρο Laurent Marti με ανακοίνωσή του σημείωνε ότι τη Δευτέρα 16 Σεπτεμβρίου

1. Αρχείο Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού (στο εξής ICRC), BAG 202 049-004, Πρακτικά συναντήσεων Γλαύκου Κληρίδη - Ραούφ Ντενκτάς για την αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών θεμάτων στην Κύπρο, 20 Σεπτεμβρίου 1974.

2. ICRC, BAG 202 049-004, Ατζέντα θεμάτων της συνάντησης Γλαύκου Κληρίδη - Ραούφ Ντενκτάς, 6 Σεπτεμβρίου 1974. Στη συνάντηση παρευρέθηκαν και ο Luis Wechmann Munoz, Εκπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, αντιπρόσωποι των Ηνωμένων Εθνών και της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού, Εφημερίδα *Χαραυγή*, 9 Σεπτεμβρίου 1974.

3. ICRC, BAG 202 049-004, συμφωνηθέντα συνάντησης Γλαύκου Κληρίδη - Ραούφ Ντενκτάς, 11 Σεπτεμβρίου 1974, Εφημερίδα *Χαραυγή*, 12 Σεπτεμβρίου 1974.

επρόκειτο να ξεκινήσει η ανταλλαγή της πρώτης κατηγορίας αιχμαλώτων και κρατουμένων πολέμου, η οποία περιελάμβανε ασθενείς και τραυματίες πολέμου. Θα ακολουθούσε η απόλυση των αιχμαλώτων και κρατουμένων ηλικίας κάτω των 18 ετών, φοιτητών και δασκάλων, έπειτα είχαν σειρά οι αιχμάλωτοι και κρατούμενοι ηλικίας 55 ετών και άνω και άτομα που ασκούσαν θρησκευτικό λειτούργημα ή ιατρικό και παραϊατρικό επάγγελμα⁴. Σε έγγραφο της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού σχετικά με την απελευθέρωση επισημαίνεται ότι όσα άτομα κάτω των 18 ετών απελευθερώνονται θα μεταφέρονται στην κατοικία του πλησιέστερου συγγενικού τους προσώπου, ενώ όσοι ήταν άνω των 50 ετών είχαν το δικαίωμα να δηλώσουν τον χώρο στον οποίο επιθυμούσαν να μεταφερθούν μετά την απελευθέρωσή τους⁵. Συμπληρωματικά αναφέρεται ότι πριν από τη δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής, συγκεκριμένα στις 8 Αυγούστου, μεταφέρθηκαν 5 αιχμάλωτοι πολέμου από την Τουρκία και εισήχθησαν στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας για νοσηλεία⁶. Κατόπιν σχετικής έρευνας και καταγραφής που διεξήγαγε ο Ερυθρός Σταυρός, σε συνεργασία με τους αντιπροσώπους των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων με σκοπό τον υπολογισμό του αριθμού των αιχμαλώτων και κρατουμένων πολέμου, υπολογίστηκε ότι το σύνολο των Ελληνοκυπρίων αιχμαλώτων πολέμου και κρατουμένων πολιτών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που βρίσκονταν στην Τουρκία, ήταν γύρω στις 2.327, ενώ αντίστοιχα το σύνολο των Τουρκοκυπρίων ήταν 3.366, κυρίως από τις επαρχίες Λεμεσού και Πάφου⁷.

Στη διάσκεψη τύπου δεν έγινε λόγος για τον ακριβή αριθμό των πολιτών κρατουμένων και αιχμαλώτων πολέμου που θα ελευθερώνονταν κατά την πρώτη μέρα απελευθέρωσης, αναφέρθηκε μόνο ότι επρόκειτο να είναι πέραν των 100 από κάθε πλευρά⁸. Η πρώτη μέρα ανταλλαγής πολιτών κρατουμένων και αιχμαλώτων πολέμου δεν περιελάμβανε κανένα αιχμάλωτο πολέμου που βρισκόταν στις τουρκικές φυλακές (Άδανα, Αμάσεια, Αντίγιαμα), καθώς η μεταφορά τους στο νησί απαιτούσε σχετική προετοιμασία⁹. Ο Laurent Marti ανέφερε ότι οι συγγενείς των αιχμαλώτων που θα απελευθερώνονταν θα ειδοποιούνταν μετά την ανταλλαγή τους και αφού γίνονταν οι απαραίτητες διευθετήσεις. Οι υπόλοιποι αιχμάλωτοι θα απελευθερώνονταν μετά από 10 περίπου μέρες και θα περιελάμβαναν αιχμαλώτους των άλλων έξι κατηγοριών: δηλαδή άτομα άνω των 55 ετών, ιερωμένους, ιατρούς, νοσοκόμους, ανηλίκους, φοιτητές και δασκάλους. Στόχος της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού ήταν να ολοκληρωθεί η διαδικασία το συντομότερο δυνατόν¹⁰.

4. Ανακοινωθέν Συνάντησης Γλαύκου Κληρίδη - Ραούφ Ντενκτάς, Εφημερίδα *Χαραυγή*, 14 Σεπτεμβρίου 1974.

5. ICRC, BAG 202 049-004, Συνάντηση Γλαύκου Κληρίδη - Laurent Marti για την αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών ζητημάτων, 8 Σεπτεμβρίου 1974.

6. Ανακοινωθέν Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών, Αρ. 8, 8 Αυγούστου 1974.

7. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 15 Σεπτεμβρίου 1974.

8. Εφημερίδα *Ο Φιλελεύθερος*, 15 Σεπτεμβρίου 1974.

9. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 16 Σεπτεμβρίου 1974.

10. ICRC, BAG 202 049-004, Έκθεση αντιπροσωπείας της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού για τη συνάντηση Γλαύκου Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς, 20 Σεπτεμβρίου 1974.

Η αιχμαλωσία για αρκετούς Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους τελείωνε στην πρώτη ανταλλαγή αιχμαλώτων που πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 16 Σεπτεμβρίου 1974. Στην πρώτη αυτή πράξη του δράματος ανταλλάχθηκαν ταυτόχρονα 116 Ελληνοκύπριοι και 129 Τουρκοκύπριοι, από τους οποίους οι 111 έφθασαν από τη Λεμεσό και 18 από τη Λάρνακα¹¹. Η ανταλλαγή πραγματοποιήθηκε στον χώρο του «Λήδρα Πάλας» στην παρουσία εκπροσώπων του Ερυθρού Σταυρού, του Κυπριακού Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου, με την πολύτιμη βοήθεια της Ειρηνευτικής Δύναμης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών¹². Στις 14:00 η ώρα έφθασαν πρώτα τα πέντε ελληνοκυπριακά λεωφορεία που μετέφεραν

Τουρκοκυπρίους αιχμαλώτους, ενώ αργότερα έφτασαν και τα τέσσερα τουρκικά λεωφορεία, τα οποία μετέφεραν τους Ελληνοκυπρίους αιχμαλώτους. Στην ανταλλαγή ακολουθήθηκε μια συγκεκριμένη διαδικασία. Οι εκπρόσωποι του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου έλεγξαν πρώτα τους σχετικούς καταλόγους και ακολούθως οι Τουρκοκύπριοι αιχμάλωτοι από το πρώτο λεωφορείο προχώρησαν ένας-ένας σε γραμμή προς την πλευρά των τουρκικών λεωφορείων, ενώ αντίστοιχα οι

Ελληνοκύπριοι αιχμάλωτοι προχώρησαν προς τα ελληνικά λεωφορεία. Με την ανταλλαγή οι Ελληνοκύπριοι αιχμάλωτοι μεταφέρθηκαν στον χώρο της Ξενοδοχειακής Σχολής στη Λευκωσία, όπου τους περίμενε πλήθος κόσμου που συνέρρεε, με την ελπίδα να συναντήσουν τα δικά τους πρόσωπα που μέχρι τότε αγνοούνταν, ή να μάθουν αν οι αιχμάλωτοι που μόλις απελευθερώθηκαν συνάντησαν ή είχαν πληροφορίες για ανθρώπους που εξακολουθούσαν να αγνοούνται. Αντίστοιχα οι Τουρκοκύπριοι μετά την ανταλλαγή συγκεντρώνονταν στην τουρκική συνοικία στη Λευκωσία, όπου παραδίνονταν στους οικείους τους¹³.

Οι απολύσεις συνεχίστηκαν κανονικά τις επόμενες μέρες. Ως δεύτερη ημέρα ανταλλαγής αιχμαλώτων ορίστηκε η 21^η Σεπτεμβρίου, ημέρα Σάββατο, κατά την οποία απελευθερώθηκαν 42 Έλληνες 30 από τους οποίους κρατούνταν στις φυλακές της Τουρκίας, ενώ οι υπόλοιποι 12 κρατούνταν στην Κύπρο. Στη δεύτερη ανταλλαγή απελευθερώθηκαν και 111 Τουρκοκύπριοι από τη Λεμεσό και τη Λάρνακα¹⁴. Με τη δεύτερη μέρα ανταλλαγής ολοκληρώθηκε η απόλυση των υπολοίπων ασθενών και τραυματιών¹⁵.

11. Εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 17 Σεπτεμβρίου 1974, *Χαραυγή*, 16 Σεπτεμβρίου 1974.

12. Εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 17 Σεπτεμβρίου 1974.

13. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 16 Σεπτεμβρίου 1974.

14. Εφημερίδα *Ο Φιλελεύθερος*, 22 Σεπτεμβρίου 1974.

15. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 21 Σεπτεμβρίου 1974.

Κατόπιν πιέσεων από τον αντιπρόσωπο του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στην Κύπρο προς την Τουρκία προκειμένου να μην καθυστερήσει περαιτέρω η διαδικασία ανταλλαγής, ορίστηκε με νέα συμφωνία η υποχρέωση της Τουρκίας να μεταφέρει καθημερινά 200-250 Έλληνες αιχμάλωτους μέσω του «Λήδρα Πάλας». Η πίεση που άσκησαν οι διεθνείς οργανισμοί που δραστηριοποιούνταν στο νησί για άμεση επίλυση του ζητήματος απελευθέρωσης των αιχμαλώτων είναι ευδιάκριτη και στις εκθέσεις πεπραγμένων, όπου αναφέρουν ότι με την ανά κατηγορία απελευθέρωση αιχμαλώτων και κρατουμένων πολέμου ολοκληρώθηκε μόνο το 30% επί του συνολικού αριθμού¹⁶. Η νέα συμφωνία όριζε ότι από τις 23 Σεπτεμβρίου 1974 θα ξεκινούσε η μαζική απελευθέρωση των εναπομείναντων αιχμαλώτων και κρατουμένων πολέμου και θα συνεχιζόταν μέχρι την ολοκληρωτική ανταλλαγή τους¹⁷. Παρά τις πιέσεις της

τουρκικής πλευράς για τη μεταφορά όλων των αιχμαλώτων και κρατουμένων πολέμου μαζί με τις οικογένειές τους από τις κατεχόμενες περιοχές του νησιού στις ελεύθερες περιοχές, εντούτοις αποφασίστηκε όπως ο κάθε απελευθερωμένος αποφασίζει ελεύθερα τον τόπο διαμονής του¹⁸. Μάλιστα, όπως δηλώνουν οι αιχμάλωτοι με την απελευθέρωσή τους, κλιμάκιο της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού ερχόταν σε επικοινωνία μαζί τους, ώστε να συμπληρώσουν σχετική αίτηση στην οποία δηλώνονταν ο τόπος που

επιθυμούσαν να διαμείνουν με την απελευθέρωσή τους¹⁹. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, ειδικά στην περίπτωση των αιχμαλώτων που μεταφέρθηκαν στις τουρκικές φυλακές, οι αιχμάλωτοι δεν γνώριζαν τις εξελίξεις και τις συνθήκες που επικρατούσαν στο νησί μετά τη σύλληψή τους. Ένας μεγάλος αριθμός αιχμαλώτων, ειδικά όσοι κατάγονταν από την Καρπασία, δήλωναν ότι ήθελαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους, καθώς πολλά μέλη των οικογενειών τους βρισκονταν εγκλωβισμένα στα χωριά της Καρπασίας. Ο ελεγχόμενος επαναπατρισμός των αιχμαλώτων πολέμου που κρατούνταν στις τουρκικές φυλακές ξεκίνησε στις

16. ICRC, BAG 202 049-004, Τηλεγράφημα Laurent Marti προς τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού στη Γενεύη, 20 Σεπτεμβρίου 1974 ICRC, BAG 202 049-004, Σημειώσεις απεσταλμένων της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού επί της συνάντησης Γλαύκου Κληρίδη - Ραούφ Ντενκτάς, 20 Σεπτεμβρίου 1974.

17. Εφημερίδα *Ο Φιλελεύθερος*, 21 Σεπτεμβρίου 1974.

18. ICRC, BAG 202 049-004, Σχέδιο της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού που εγκρίθηκε από τους επικεφαλής των δύο κοινοτήτων για την απελευθέρωση αιχμαλώτων και την επανένωση με τις οικογένειές τους, 20 Σεπτεμβρίου 1974, Εφημερίδα *Χαραυγή*, 22 Σεπτεμβρίου 1974.

19. Συνέντευξη Γ. Γ., πρώην αιχμάλωτου πολέμου από την Άσσια. Η συνέντευξη διεξήχθη στα πλαίσια των διδακτορικών μου σπουδών στις 17 Οκτωβρίου 2016, Εφημερίδα *Χαραυγή*, 22 Οκτωβρίου 1974.

19 Σεπτεμβρίου²⁰. Η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού φρόντισε ώστε η μεταφορά των αιχμαλώτων από την Τουρκία να είναι σύμφωνη με τις συμβάσεις της Γενεύης, στις οποίες γίνεται σαφής αναφορά για τις συνθήκες προστασίας αιχμαλώτων: συγκεκριμένα οι απελευθερωθέντες που έφτασαν από τις τουρκικές φυλακές δεν είχαν δεμένα χέρια ή μάτια, κάτι που συνέβαινε κατά τη μεταφορά τους στην Τουρκία²¹.

Η τρίτη ημέρα ανταλλαγής αιχμαλώτων και κρατουμένων πολέμου πραγματοποιήθηκε στις 23 Σεπτεμβρίου, ημέρα κατά την οποία ο προεδρεύων της Κυπριακής Δημοκρατίας Γλαύκος Κληρίδης παρέστη στη διαδικασία απελευθέρωσης, καλωσορίζοντας πίσω στην πατρίδα τους 200 Έλληνες αιχμαλώτους. Η πλειονότητα των απελευθερωθέντων ήταν νεαροί και πολλοί ανήλικοι, ενώ υπήρχαν και έξι ιερείς. Από τους 200 πρώην αιχμαλώτους οι 20 προτίμησαν να επιστρέψουν στα χωριά της Καρπασίας από όπου κατάγονταν. Κάτι αντίστοιχο συνέβηκε και με 30 Τουρκοκυπρίους που προτίμησαν να παραμείνουν στις εστίες τους στη Λάρνακα²². Κατά την τέταρτη ημέρα ανταλλαγής σημειώθηκε καθυστέρηση περίπου 2 ωρών κατά την άφιξη των Ελληνοκυπρίων αιχμαλώτων, που αποδόθηκε σε κωλυσιεργία της τουρκικής πλευράς. Απολύθηκαν συνολικά 314 Ελληνοκύπριοι, από τους οποίους οι 44 είχαν προτιμήσει να πάνε σε περιοχές υπό τουρκικό έλεγχο, όπου ζούσαν προηγουμένως²³. Στις 26 Σεπτεμβρίου και ενώ αναμένονταν άλλοι 700 Έλληνες κρατούμενοι από τις τουρκικές φυλακές, αυτοί δεν έφθασαν στο νησί ούτε βέβαια σημειώθηκε ανταλλαγή αιχμαλώτων. Όπως αναφέρει ο τύπος της εποχής η τουρκική πλευρά διαφωνούσε με την πρόνοια ελεύθερης διαμονής στις περιπτώσεις που οι Έλληνες επέλεγαν να μένουν στο τουρκοκρατούμενο τμήμα του νησιού. Η ανταλλαγή αιχμαλώτων διακόπηκε για τρεις περίπου βδομάδες, κατά τις οποίες σταμάτησαν να επιστρέφουν Ελληνοκύπριοι αιχμάλωτοι από τις φυλακές της Τουρκίας. Κληθείς να σχολιάσει το περιστατικό ο Ραούφ Ντενκτάς δήλωσε ότι η καθυστέρηση οφειλόταν σε τεχνικά προβλήματα²⁴.

Οι ανταλλαγές αιχμαλώτων ξεκίνησαν ξανά στις 18 Οκτωβρίου και ακολουθήθηκε η γνωστή διαδικασία κατά την οποία 317 Ελληνοκύπριοι και 396 Τουρκοκύπριοι (332 Λεμεσό και 64 Κοφίνου) αφέθηκαν ελεύθεροι. Από τους 317 οι 131 επέλεξαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους στον τουρκοκρατούμενο βορρά²⁵. Την επομένη μέρα ανταλλάχθηκαν άλλοι 200 Ελληνοκύπριοι, από τους οποίους οι 136 επέλεξαν να επιστρέψουν στα χωριά τους στην Καρπασία, ενώ οι υπόλοιποι 64 οδηγήθηκαν

20. Εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 19 Σεπτεμβρίου 1974, Εφημερίδα *Χαραυγή*, 19 Σεπτεμβρίου 1974.

21. Συνέντευξη Γ. Γ., 17 Οκτωβρίου 2016.

22. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 24 Σεπτεμβρίου 1974.

23. Εφημερίδα *Ο Φιλελεύθερος*, 25 Σεπτεμβρίου 1974.

24. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 27 Σεπτεμβρίου 1974.

25. Εφημερίδα *Χαραυγή*, 19 Οκτωβρίου 1974.

στην Ξενοδοχειακή Σχολή²⁶. Στις 22 του μηνός άλλοι 170 Ελληνοκύπριοι αιχμάλωτοι και 325 Τουρκοκύπριοι πήραν τον δρόμο της ελευθερίας²⁷. Η τελευταία μαζική απόλυση αιχμαλώτων σημειώθηκε τη Δευτέρα 28 Οκτωβρίου με την απελευθέρωση άλλων 267 Ελληνοκυπρίων²⁸.

Η εφημερίδα «Χαραυγή», επικαλούμενη στοιχεία της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού, αναφέρει ότι συνολικά απελευθερώθηκαν 2479 Ελληνοκύπριοι. Υπενθυμίζεται ότι η αρχική εκτίμηση ήταν 2327, από τους οποίους οι 456 επέστρεψαν στον χώρο όπου διέμεναν πριν από την εισβολή, υπό τουρκικό πλέον έλεγχο²⁹. Από την

άλλη απελευθερώθηκαν 3308 Τουρκοκύπριοι, πολύ κοντά στις αρχικές εκτιμήσεις των 3366, από τους οποίους οι 84 επέλεξαν να μείνουν στις εστίες τους που ήταν υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας³⁰. Διαφορετική παρουσιάζεται η εικόνα σε άρθρο της εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος», όπου αναφέρεται συγκεκριμένα ότι συνολικά ελευθερώθηκαν 2488 Ελληνοκύπριοι και 3319 Τουρκοκύπριοι³¹.

Οι πιο πάνω σκηνές, σύμφωνα με τη φωτογραφία, σημάδεψαν τόσο τους αιχμαλώτους όσο και το πλήθος κόσμου που συνέρρεε καθημερινά στην Ξενοδοχειακή Σχολή στη Λευκωσία. Με το που εμφανίζονταν τα λεωφορεία στον χώρο, ο κόσμος ξεσπούσε σε χειροκροτήματα. Η εικόνα που περιγράφεται έντονα από τον τύπο της εποχής, είναι ότι οι Ελληνοκύπριοι αιχμάλωτοι ήταν ρακένδυτοι, πολλές φορές ξυπόλυτοι χωρίς κανένα προσωπικό αντικείμενο, ενώ αντίθετα οι Τουρκοκύπριοι έφευγαν με τις βαλίτσες τους σε φανερά καλύτερη κατάσταση³². Οι πρώτες δηλώσεις των απελευθερωθέντων αιχμαλώτων κάνουν λόγο για τα βασανιστήρια που πέρασαν στις τουρκικές φυλακές: «*Ό,τι και να σας πω, δεν μπορώ να περιγράψω την κόλαση του ξυλοδαρμού μέσα στην οποία ζήσαμε για δύο περίπου μήνες. Μας χτυπούσαν παντού με οτιδήποτε (όπλα, ρόπαλα, σιδερένιες ράβδους, αλύσους, πέτρες και ξιφολόγχες)! Εκείνο όμως που δεν θα μπορέσω να ξεχάσω είναι ο ψυχικός πόνος, η αγωνία σε βαθμό που παραλύει τα νεύρα, ο φόβος*³³». Με την απελευθέρωση των

26. Εφημερίδα Ο Φιλελεύθερος, 20 Οκτωβρίου 1974.

27. Εφημερίδα Χαραυγή, 23 Οκτωβρίου 1974.

28. Εφημερίδα Χαραυγή, 29 Οκτωβρίου 1974.

29. Σύμφωνα με τα στοιχεία της UNFICYP περίπου 530 Έλληνες Κύπριοι επέλεξαν να διαμείνουν στις τουρκοκρατούμενες περιοχές όπου διέμεναν οι οικογένειές τους, Εφημερίδα Χαραυγή, 19 Οκτωβρίου 1974.

30. Εφημερίδα Χαραυγή, 29 Οκτωβρίου 1974.

31. Εφημερίδα Ο Φιλελεύθερος, 29 Οκτωβρίου 1974.

32. Εφημερίδα Ο Φιλελεύθερος, 17 Σεπτεμβρίου 1974.

33. Εφημερίδα Χαραυγή, 24 Οκτωβρίου 1974.

αιχμαλώτων μπορεί να έκλεινε μια περιπέτεια για τους αιχμαλώτους και τις οικογένειές τους, ξεκινούσε όμως ο Γολγοθάς για τις οικογένειες των αγνοουμένων, καθώς η ελπίδα ότι οι αγνοούμενοι συγγενείς τους θα επέστρεφαν ζωντανοί στις ανταλλαγές κρατουμένων πολιτών και αιχμαλώτων πολέμου εξανεμίστηκε. Οι άνθρωποι αυτοί καθημερινά συνέρρεαν στους χώρους ανταλλαγής αιχμαλώτων και ένιωθαν την πίεση, περιμένοντας ότι σε ένα από τα επόμενα λεωφορεία θα κατέβαινε ο δικός τους άνθρωπος ή έστω ότι θα συναντούσαν κάποιον ο οποίος θα τους πληροφορούσε για την τύχη του.

Ο καλύτερος τρόπος να κλείσει η επισκόπηση της ανταλλαγής των πολιτών κρατουμένων και αιχμαλώτων πολέμου είναι τα λόγια όσων βίωσαν τα γεγονότα που περιγράφονται πιο πάνω. Ο συνεντευξιαζόμενος Γ.Γ., με καταγωγή από την Άσσια, συνελήφθη και μεταφέρθηκε στις φυλακές στα Άδανα. Με αφοπλιστική ειλικρίνεια και δακρυσιμένα μάτια περιέγραψε με τα πιο κάτω λόγια τη στιγμή της απελευθέρωσης:

«Περίμενε πλήθος κόσμος στην Ξενοδοχειακή Σχολή, σιλιάες περίμεναν τους δικούς τους. Είμασταν από τους πρώτους που ανταλλαγήκαν... τζαμέ ήταν πολλά σκληρό πιν... Εκαρτέρας να δεις ένα δικό σου, να δεις ίντα γίνεται - εν είχαμε καμιά πληροφορία για τους συγγενείς μας. Μες το λεωφορείο εθώρουν γυρόν-γυρόν να δω κανένα. Άκουσα μια φωνή να μου φωνάζει: "Έ Γιώρκο", ήταν η αργή μου... Το μόνο που κοίταξα ήταν να δω αν φορεί μαύρα ή όι! Εν εφόρεν μαύρα, λαλώ εν καλά ούλλοι, ήταν καλά εκτός που τον παπά μου που ήταν αγνοούμενος. Ο κόσμος όρμησε πάνω μας, να πάθουμε ασφυξία εμείς, ρωτούσαν για τους δικούς τους συνεχώς, τούτον ξέρεις τον, τον άλλον είδες τον; Μα ποιον είδα τζα ποιον εν είδα... Μετά την απελευθέρωση επήα με τους συγγενείς μου στην Ξυλοτύμπου όπου εμείναμε που κάτω που κάτι δεντρά. Ούλλη νύχτα εν εκατάφερα να τζοιμηθώ, εβασάνιζέ με μια ερώτηση μέσα μου, τωρά είμαι ελεύθερος;»³⁴.

Πηγές:

Αδημοσίευτες Πηγές:

Κύπρος: Ψηφιακό Αρχείο Ανακοινωθέντων Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, Αρ. 8, 8 Αυγούστου 1974.

Γενεύη: International Committee of the Red Cross Archives.

Εφημερίδες:

Ο Φιλελεύθερος, 15, 17, 19, 21, 22, 25 Σεπτεμβρίου 1974, 20, 29 Οκτωβρίου 1974.

Χαραυγή, 9, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 24, 27 Σεπτεμβρίου 1974, 22, 23, 29 Οκτωβρίου 1974.

Συνέντευξη:

Συνέντευξη Γ. Γ., 17 Οκτωβρίου 2016.

34. Συνέντευξη Γ. Γ., 17 Οκτωβρίου 2016.

ΑΝΤΙΛΛΑΟΙ ΝΕΚΡΩΝ ΤΟΥ 1964. ΤΟΠΟΙ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΑΜΝΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΗΛΛΥΡΙΑ

Ιλιάνας Κουλαφέτη,

Πτυχιούχου Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών,

Τμήμα Ιστορίας

Αντί Προλόγου

Τον Αύγουστο του 1964 η σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου κορυφώθηκε με τους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας από την τουρκική αεροπορία. Συνολικά έχασαν τη ζωή τους 122 άνθρωποι από τους οποίους 25 στρατιωτικοί και 28 πολίτες στις μάχες και 69 άμαχοι. Η περιοχή της Τηλλυρίας για μέρες μύριζε «καμένη σάρκα» από αμάχους και από παιδιά εθελοντές που πέθαναν χαρούμενοι προσδοκώντας την Ένωση με τη Μητέρα Ελλάδα¹. Το παρόν άρθρο εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο διατηρείται η μνήμη από τα γεγονότα του 1964.

Ιστορικό πλαίσιο

Στις 19 Φεβρουαρίου 1959 υπογράφηκε η συμφωνία Ζυρίχης - Λονδίνου από τους Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ως εκπρόσωπο της ελληνοκυπριακής κοινότητας και τον Φαζίλ Κιουτσούκ, ως εκπρόσωπο της τουρκοκυπριακής. Οι συμφωνίες, που τερμάτιζαν τη βρετανική κατοχή του νησιού και προνοούσαν τη δημιουργία ανεξάρτητου Κυπριακού Κράτους, έθασαν το όνειρο της Ένωσης για τη νεοσύστατη ελληνοκυπριακή κοινότητα, βάσει του νέου δοθέντος συντάγματος. Προνοούσαν μεταξύ άλλων, τα δικαιώματα κάθε εθνοτικής κοινότητας, την πολιτειακή οργάνωση καθώς και τη «Συνθήκη Εγγυήσεων». Σύμφωνα με αυτήν εγγυήτριες δυνάμεις του νεοσύστατου κράτους ήταν η Ελλάδα, η Αγγλία και η Τουρκία. Σε περίπτωση διασάλευσης της συνταγματικής τάξης μία από τις τρεις δυνάμεις είχε το δικαίωμα μονομερούς επέμβασης μόνον εάν και εφόσον είχαν εξαντληθεί τα διαπραγματευτικά περιθώρια με τις άλλες δύο².

Από το 1960 και για τα επόμενα τρία χρόνια το κλίμα ήταν τεταμένο, με τις πρώτες προστριβές να κάνουν την εμφάνισή τους. Στις 30 Νοεμβρίου 1963 ο πρόεδρος της

1. Κώστας Χατζηαντωνίου, *Κύπρος 1954 - 1974. Από το Έπος στην τραγωδία*, εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2007, σελ. 137.

2. Ιλιάνας Κουλαφέτη, «Οι γιατροί της Αθήνας έκαμαν ασυγχώρητες ανοησίες». Η άποψη του Σεφέρη για τη «Ζυρίχη-Λονδίνο». Γιατί τον πέταξαν από τη διαπραγματευτική ομάδα», στη *Μηχανή του Χρόνου*, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/i-giatri-tis-athinas-ekaman-asigchorites-anoisies-i-apopsi-tou-seferi-gia-ti-ziri-chi-londino-giati-ton-petaxan-apo-ti-diapragmateftiki-omada/>

Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος κατέθεσε τα «δεκατρία σημεία» προκειμένου να τροποποιήσει το Σύνταγμα και να αποφευχθεί επικείμενη κρίση. Το ανεφάρμοστο και προβληματικό Σύνταγμα, που παραχώρησαν οι Βρετανοί στο νησί, προκαλούσε τριγμούς στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων. Τα «δεκατρία σημεία», αντιμετωπίστηκαν αρνητικά από την τουρκοκυπριακή εκπροσώπηση και αποτέλεσαν την αφορμή της τουρκανταρσίας³.

Στις 7 Δεκεμβρίου 1963 ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Ερκίν ανήγγειλε ότι η Άγκυρα είχε απορρίψει τις προτάσεις και την ίδια ημέρα ο Τούρκος Πρέσβης Οκζόλ έδωσε στον Μακάριο τη γραπτή απόρριψη. Ο Πρόεδρος Μακάριος δεν έκανε δεκτές τις απορρίψεις, τονίζοντας πως οι προτάσεις δόθηκαν στον Αντιπρόεδρο Φαζίλ Κιουτσούκ και δεν δέχεται την απάντηση των ξένων κυβερνήσεων. Στις 20 Δεκεμβρίου οι Υπουργοί Εξωτερικών Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας συναντήθηκαν στο Παρίσι για να συζητήσουν την κατάσταση⁴. Λίγες ώρες αργότερα η Λευκωσία κλονιζόταν από πυροβολισμούς και αναταραχές, όταν ένας ασήμαντος έλεγχος Ελληνοκυπρίων αστυνομικών σε τουρκοκυπριακό όχημα αποτέλεσε την αφορμή των συγκρούσεων και την αρχή των διακοινοτικών ταραχών⁵. Δέκα μέρες αργότερα ο Κιουτσούκ δήλωνε «*Το Σύνταγμα είναι νεκρό*». Από τον Δεκέμβριο του 1963 έως και τους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας το 1964 οι Τούρκοι υποδαύλιζαν μάχες και συμπλοκές με προβοκατόρικο τρόπο⁶.

Ο Βρετανός υπουργός Αποικιών και Κοινοπολιτειακών Σχέσεων Ντάνκαν Σαντς κλήθηκε να παρέμβει με ειρηνευτική πρόταση, προτείνοντας τη χάραξη της πράσινης γραμμής, συμφωνία την οποία υπέγραψαν από κοινού στις 30 Δεκεμβρίου ο Πρόεδρος Μακάριος και ο Αντιπρόεδρος Φαζίλ Κιουτσιούκ⁷. Ο τότε διοικητής των βρετανικών δυνάμεων στην Κύπρο στρατηγός Γιανγκ χώρισε τον χάρτη της Λευκωσίας σε δύο τμήματα με ένα πράσινο μολύβι. Έτσι οι δύο αντιμαχόμενες κοινότητες χωρίστηκαν σε μία προσπάθεια επιβολής της ειρήνης. Ωστόσο τα μέτρα κατάπαυσης του πυρός δεν τηρήθηκαν και οι ταραχές συνεχίστηκαν για ακόμη ένα χρόνο.

3. Ιλιάννα Κουλαφέτη, «*Θέλουμε χωριστό κράτος. Για μας η κυβέρνηση του Μακαρίου δεν υφίσταται πλέον*». Η δήλωση του Φαζίλ Κιουτσούκ, που «σκότωσε» τα 13 σημεία του Μακαρίου και κάθε ελπίδα για συνύπαρξη», στη *Μηχανή του Χρόνου*, στον εξής σύνδεσμο <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/theloume-choristo-kratos-gia-mas-i-kivernisi-tou-makariou-den-ifistate-pleon-i-dilosi-tou-fazil-kioutsouk-pou-skotose-ta-13-simia-tou-makariou-ke-kathe-elpida-gia-siniparxi/>

4. Ιλιάννα Κουλαφέτη, «*Το αιματηρό επεισόδιο με τους δύο νεκρούς Τουρκοκυπρίους στην οδό Ερμού, που οδήγησε στη χάραξη της «Πράσινης Γραμμής*». Η ένοπλη δράση της Τ.Μ.Τ και τα αιματηρά γεγονότα του 1963», στη *Μηχανή του Χρόνου*, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/ematiro-episodio-tous-dio-nekrous-tourkokipriou-sti-odo-ermou-pou-odigise-stin-charaxi-tis-prasinis-grammis-enopli-drasi-tis-t-m-t-ke-ta-ematiragegonota-tou-1963/>

5. Άγγελος Χρυσοστόμου, «*Από τον Κυπριακό στρατό στην Εθνική Φρουρά*», στο *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, τεύχος 34^ο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014, σελ. 6.

6. Λάμπρος Καούλλας, «*Τι μάθαμε από τον βίο της Αγίας Τηλλυρίας*», εφ. *Σημερινή*, 10/8/2015 στον εξής σύνδεσμο <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/256384/ti-mathame-apo-ton-vio-tis-agias-tillyrias>

7. Λούης Λοΐζου, *Τηλλυρία, Αύγουστος 1964 Μαρτυρίες*, εκδόσεις Ηλία Επιφανίου, σελ. 17.

*Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο Φαζίλ Κιουτσιούκ,
πρόεδρος και αντιπρόεδρος της Κύπρου το 1963 (από αριστερά προς τα δεξιά).*

Στις 10 Ιανουαρίου 1964 ο Τουρκοκύπριος Αντιπρόεδρος προχώρησε ακόμη ένα βήμα δηλώνοντας σε γαλλική εφημερίδα: «Θέλουμε χωριστό κράτος. Ήδη προχωρούμε προς την κατεύθυνση της δημιουργίας χωριστής διοίκησης, έχουμε δική μας αστυνομία και τηλεπικοινωνίες. Μετά τη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου, θα επεκτείνουμε την αυτονομία μας. Σε ό,τι αφορά εμάς, η Κυβέρνηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου δεν υφίσταται πλέον». Ως αποτέλεσμα όσων προηγήθηκαν, σχεδόν όλοι οι Τουρκοκύπριοι αποχώρησαν από τις δημόσιες υπηρεσίες, ενώ δημιουργήθηκαν τουρκοκυπριακοί θύλακες σε όλη την Κύπρο εκτός από την περιοχή της Κερύνειας⁸.

Οι συνεχείς συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η δημιουργία θυλάκων και στρατιωτικά ενισχυμένων προγεφυρωμάτων καθώς και η διαρκής εκπαίδευση των Τουρκοκυπρίων εκ μέρους της TMT και Τούρκων αξιωματούχων επέβαλε την άμεση στρατιωτική ενίσχυση της ελληνοκυπριακής πλευράς⁹. Δεδομένων των καταστάσεων, στις 13 Μαρτίου 1964 πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στο Καστρί της Αθήνας, στην οποία έλαβαν μέρος ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου, οι υπουργοί Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας Στ. Κωστόπουλος και Π. Γαρουφαλιάς αντίστοιχα, οι αρχηγοί των Γενικών Επιτελείων, ο διοικητής του Τριμερούς Στρατηγείου Κύπρου ταξίαρχος Γ. Περίδης, ο υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου Σπ. Κυπριανού, ο πρέσβης της Κύπρου στην Ελλάδα Ν. Κρανιδιώτης και ο

8. Λούης Λοΐζου, ό.π., σελ. 19.

9. Άγγελος Χρυσοστόμου, «Η στρατιωτική ενίσχυση της Κύπρου», εφ. *Καθημερινή*, 17/7/2016, στον εξής σύνδεσμο <http://www.kathimerini.gr/867775/article/epikairothta/ellada/h-stratiwtikh-enisxysh-ths-kyproy>

στρατηγός Γεώργιος Γρίβας Διγενής, ο οποίος πρότεινε τη σύσταση Εθνικής Φρουράς στην Κύπρο¹⁰. Οι εισηγήσεις του Γρίβα έγιναν αποδεκτές. Ιδρύθηκε το Ειδικό Μεικτό Επιτελείο Κύπρου (ΕΜΕΚ), και η Στρατιωτική Διοίκηση Κύπρου (ΣΔΙΚ) της οποίας διοικητής ανέλαβε ο αντιστράτηγος Γεώργιος Καραγιάννης¹¹. Την 1^η Ιουνίου 1964 η Βουλή, από την οποία όπως σημειώθηκε ήδη είχαν αποχωρήσει οι Τουρκοκύπριοι αντιπρόσωποι, ψήφισε αυθημερόν την πρόταση-νόμο που κατατέθηκε με τίτλο «Ο περί της Εθνικής Φρουράς Νόμος του 1964». Η πρώτη υποχρεωτική στρατιωτική κατάταξη πραγματοποιήθηκε στις 15 Ιουνίου 1964 με «πρωτοφανή ενθουσιασμό¹²», ενώ σημαντική υπήρξε και η συμμετοχή πολλών πολιτών-εθελοντών, οι οποίοι θεώρησαν χρέος τους την προσφορά των υπηρεσιών τους στην πατρίδα¹³.

Παράλληλα αποφασίσθηκε από την ελληνική κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου και με την έγκριση του Προέδρου Μακαρίου η αποστολή 2.000 ανδρών στην Κύπρο με την ονομασία Ελληνική Μεραρχία Κύπρου (ΕΛΔΥΚ/Μ) και αρχηγό τον υποστράτηγο Δημήτριο Γεωργιάδη¹⁴. Μάλιστα ο μυστικός χαρακτήρας της αποστολής καθώς και το ζήτημα του ελέγχου της αποτέλεσε σημείο τριβής στις σχέσεις Αθηνών-Λευκωσίας¹⁵.

Το ματωμένο 1964 της Τηλλυρίας

Από τις πιο πολυαίμακτες και εκρηκτικές μάχες¹⁶ ήταν αυτές που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή της Μανσούρας και οι βομβαρδισμοί της Τηλλυρίας από τα τουρκικά αεροπλάνα¹⁷.

Ο θύλακας Μανσούρας-Κοκκίνων, που είχε δημιουργηθεί βορειοδυτικά της Κύπρου στην περιοχή της Τηλλυρίας¹⁸, αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα προπύργια των Τουρκοκυπρίων. Χρησιμοποιώντας τον κόλπο των Κοκκίνων οι Τούρκοι εξόπλιζαν με έμπυχο υλικό τους θύλακες από τον Ιανουάριο του 1964¹⁹ με βαρέα όπλα από την Τουρκία²⁰ χρησιμοποιώντας ταχύπλοα σκάφη.

10. Άγγελος Χρυσοστόμου, ό.π.

11. Στο ίδιο.

12. Άγγελος Χρυσοστόμου, «Από τον Κυπριακό στρατό στην Εθνική Φρουρά», ό.π., σελ. 11.

13. Λάμπρος Κασούλλας, «Το έλλειμμα ασφάλειας και η κοινωνικοποίηση του μονοπωλίου της βίας κατά την κρίση του 1963-1964: μια πρώτη θεωρητική προσέγγιση», στο *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, τεύχος 35^ο, Ιανουάριος-Ιούνιος 2015, σελ. 45.

14. Άγγελος Χρυσοστόμου, «Η στρατιωτική ενίσχυση της Κύπρου», ό.π.

15. Άγγελος Χρυσοστόμου, Τσεχοσλοβακικά όπλα στην Κύπρο, εφ. *Καθημερινή*, 20/03/2017, στον εξής σύνδεσμο <http://www.kathimerini.gr/901206/article/epikairothta/kosmos/tsexoslovakika-opla-sthn-kypro>

16. Μακάριος Δρουσιώτης, «Οι μάχες της Μανσούρας», *Χρονικό του Πολίτη*, 3 Αυγούστου 2003, τεύχος 113, σελ. 3.

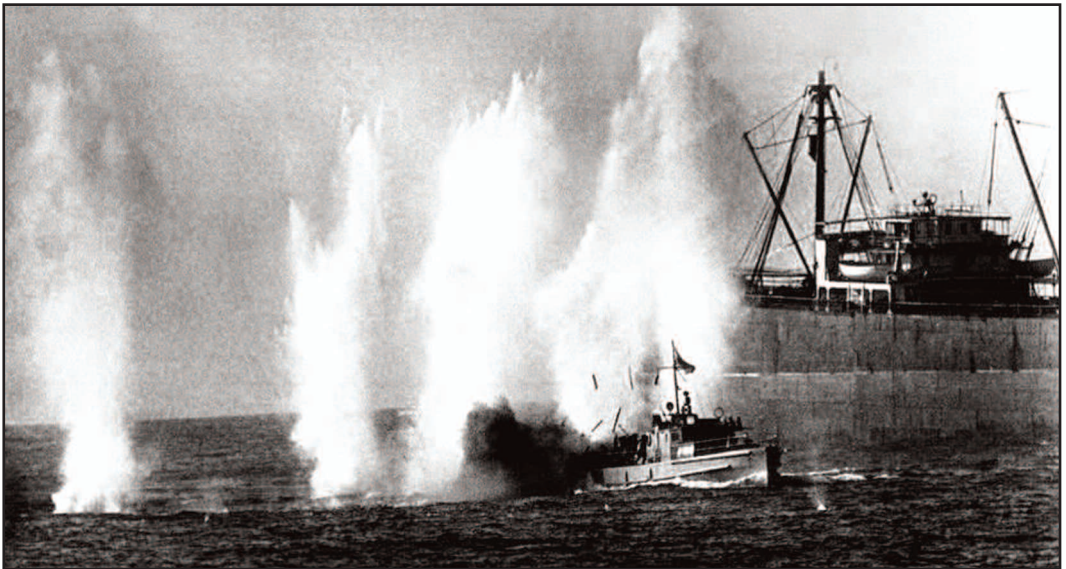
17. Λούης Λοΐζου, ό.π., σελ. 19.

18. Κώστας Χατζηαντωνίου, ό.π., σελ. 137.

19. Στο ίδιο, σελ. 19.

20. Κώστας Χατζηαντωνίου, ό.π., σελ. 137.

Αν και οι προκλητικές κινήσεις εκ μέρους των τουρκικών ομάδων ήταν συνεχείς, οι μάχες ξεκίνησαν στις 7 Αυγούστου, όταν ομάδα καταδρομένων ανακατέλαβε το ύψωμα του Λωρόβουνου. Την επόμενη ημέρα το 206 τάγμα πεζικού κατέλαβε την Αλεύκα και προχώρησε σε εκκαθαρίσεις, στο Σελλάδι του Άππη, στον Άγιο Θεόδωρο και στη Μανσούρα. Ταυτόχρονα το 216 τάγμα πεζικού επιχείρησε εξόρμηση από τον Παχύαμμο προς τα Κόκκινα ανεπιτυχώς, καθώς δέχθηκε βομβαρδισμούς από την τουρκική αεροπορία. Την ίδια ημέρα στον όρμο Ξερού οι δύο ακταιωροί «Φαέθων» και «Αρίων», οι οποίες αποτελούσαν τη μοναδική ναυτική δύναμη του νησιού, δέχτηκαν βομβαρδισμούς των τουρκικών αεροπλάνων. Το

Καταστροφή της ακταιωρού «Φαέθων».

«Φαέθων» αδυνατούσε να ακολουθήσει το «Αρίων», το οποίο έφευγε προς τον κόλπο Χρυσοχούς, λόγω μηχανικών βλαβών που δεν είχαν επιδιορθωθεί πριν την αναχώρησή του από την Ελλάδα. Παρέμεινε αγκυροβολημένο στο Καραβοστάσι, προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τις βόμβες, όμως καταστράφηκε ολοσχερώς. Απολογισμός: 7 νεκροί και 13 τραυματίες²¹.

Η επόμενη ημέρα υπήρξε καταστροφική και συγκλονιστική. Αν και δεν σημειώθηκε κάποια επιχείρηση εκ μέρους των ελληνικών δυνάμεων, η τουρκική αεροπορία

21. Ιλιάνα Κουλαφέτη, «Τα μέλη του πολεμικού πλοίου Φαέθων κείτονταν νεκρά, παραμορφωμένα και καμένα από τις βόμβες ναπάλμ». Οι τραγικές μαρτυρίες από τον βομβαρδισμό της ακταιωρού το 1964 στη *Μηχανή του Χρόνου*, στον εξής σύνδεσμο <http://www.mixanitouxronou.com.cy/categories/istoria/ta-meli-tou-polemikou-pliou-faethon-kitontan-nekra-paramorfomena-ke-kamena-apo-tis-vomves-napalm-i-tragikes-martiries-apo-ton-vomvardismo-tis-akteorou-to-1964/>

βομβάρδιζε επί δύο ώρες τις γύρω κατοικημένες περιοχές με βόμβες ναπάλμ. Τελικά οι βομβαρδισμοί διακόπηκαν μετά από τηλεσίγραφο της κυπριακής κυβέρνησης προς την Άγκυρα, πως, εάν δεν έπαυαν, θα εξαπέλυαν επιθέσεις εναντίον τουρκοκυπριακών χωριών²².

Μνημεία, αντίλαλοι νεκρών

Η μνήμη γύρω από τα γεγονότα της Τηλλυρίας και γενικά των δικαιοδικών ταραχών θεωρείται εν πολλοίς λησμονημένη, υποβαθμισμένη²³ και «για κάποιους λόγους» παραγκωνισμένη²⁴. Η πραγματικότητα είναι πως η έρευνα γύρω από το ζήτημα εντατικοποιήθηκε την τελευταία δεκαετία²⁵, ενώ ως σήμερα οι συγγενείς και οι μαχόμενοι κάνουν λόγο για αδιαφορία της πολιτείας, και της κοινωνίας ευρύτερα²⁶. Συν τοις άλλοις τα λάθη που προέκυψαν από την εκταφή οστών στο παρελθόν σχετικά με πεσόντες -ιδίως στην περίπτωση της ακταιωρού Φαέθων- προκάλεσαν σιωπές στην Ιστορία, οι οποίες «μάχονται» να σπάσουν σήμερα και να λύσουν - ειδικά στους αδικημένα ανενημέρωτους συγγενείς- όλες τις απορίες που προκάλεσαν τόσα χρόνια. Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί η έρευνα της εφ. *Καθημερινή* (Ελλάδος) τον Απρίλιο του 2017 από τον δημοσιογράφο Γιάννη Παπαδόπουλο με τίτλο «Οι πληγές μιας μυστικής αποστολής», στο οποίο τονίζεται πως τα όσα συνέβησαν στην Κύπρο εκείνη την περίοδο παρέμεναν μυστικό υπό τον μανδύα του «άκρως απόρρητου»²⁷. Επιπλέον τα δημοσιεύματα που κάνουν αναφορά στην «εύγλωττη λήθη» αφθονούν²⁸, επαληθεύοντας με αυτόν τον τρόπο την πεποίθηση των συγγενών και των μαχόμενων για την αδιαφορία της επιστημονικής κοινότητας και της πολιτείας.

Τη μνήμη ωστόσο των αγαπημένων τους προσώπων και των ηρωικώς πεσόντων φρόντισαν εξαρχής να διατηρήσουν οι συγγενείς και η Εθνική Φρουρά, στήνοντας μνημεία και πραγματοποιώντας διάφορες δραστηριότητες.

22. Κώστας Χατζηαντωνίου, ό.π., σελ. 140.

23. Πέτρος Παπαπολυβίου, «50 χρόνια από τους βομβαρδισμούς στην Τηλλυρία», 11/8/2014, στον εξής σύνδεσμο <https://papapolyviou.com/2014/08/11/50-hronia-apo-tous-vomvardismous-stin-tilliria-2/>

24. Συνέντευξη κ. Βούλλας Σαρρή, Γ.Γ. Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, στο Ιλιάνα Κουλαφέτη, μεταπτυχιακή εργασία «Αντίλαλοι νεκρών του '64, Τόποι μνήμης και αμνησίας στην Τηλλυρία. Παράρτημα Συνεντεύξεων», Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 2017.

25. Λάμπρος Κασούλλας, «Το έλλειμα ασφάλειας», ό.π., σελ. 31.

26. Ντόρα Χριστοδούλου, «Απουσία από το μνημόσυνο, Πολέμι: Τίμησε τους ήρωές του με πίκρα για τη στάση του κράτους», στην εφ. *Φιλελεύθερος*, 03/08/2016, στον εξής σύνδεσμο <http://archive.philenews.com/el-gr/eidis-eis-topika/43/325536/polemi-timise-tous-iroes-tou-me-pikra-gia-ti-stasi-tou-kratous>

27. Γιάννης Παπαδόπουλος, «Οι πληγές μιας μυστικής αποστολής», εφ. *Καθημερινή*, 29/04/2017, στον εξής σύνδεσμο <http://www.kathimerini.gr/907114/interactive/epikairothta/ereynes/oi-plhges-mias-mystikh-s-apostolhs-sthn-kypro#firstPage>

28. Πέτρος Παπαπολυβίου, ό.π., «Όταν η Λευκωσία έγινε Σεράγεβο», εφ. *Ελευθεροτυπία*, 26/12/1999, στον εξής σύνδεσμο <http://www.iospress.gr/ios1999/ios19991226a.htm>, Μάριος Πούλλαδος, «Ο ματωμένος Δεκέμβρης του 1963», εφ. *Σημερινή*, 20/12/2015, στον εξής σύνδεσμο <http://www.sigmalive.com/simerini/news/293502/omatomenos-dekemvris-tou-1963>

Το 1990 ο Σύνδεσμος Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, προκειμένου να μαζέψει έσοδα για την ανέγερση μνημείου στον Παχύαμμο, διοργάνωσε μία σειρά από συναυλίες σε όλες τις πόλεις (Λευκωσία, Λάρνακα, Λεμεσό, Πάφο) με τον συνθέτη Μάριο Τόκα και τους τραγουδιστές Αντώνη Ζαφειρόπουλο, Κώστα Χατζηχριστοδούλου, Πένυ Ξενάκη και Άντρη Κωνσταντίνου. Όπως ανέφερε και η ανακοίνωση του Συνδέσμου, σκοπός της διοργάνωσης των συναυλιών [...] είναι η ενίσχυση του ταμείου του Συνδέσμου, ώστε να προχωρήσει στην υλοποίηση της εξαγγελθείσας πρόθεσής του για ανέγερση Μνημείου Πεσόντων. Πληροφοριακά σας αναφέρουμε ότι η ανέγερση του Μνημείου, που θα γίνει σε χώρο που έχει παραχωρηθεί δωρεάν στο χωριό Παχύαμμος, θα στοιχίσει γύρω στις 100 χιλιάδες λίρες. Ίσως το ποσό να φαίνεται μεγάλο, αλλά θα καλύπτει εκτός από το Μνημείο και ανέγερση αίθουσας Μουσείου με ιστορικά κειμήλια των αγωνιστών και των μαχών της Τηλλυρίας 1964²⁹.

Αν και οι προθέσεις του Συνδέσμου υπήρξαν «μεγαλεπήβολες», ωστόσο όπως διευκρίνισε η Γραμματέας σε συνέντευξη που μας παραχώρησε, τα χρήματα για την ίδρυση του Μουσείου δεν συγκεντρώθηκαν και έτσι αυτό έμεινε μόνο στα σχέδια.

Τον επόμενο χρόνο πραγματοποιήθηκαν μία σειρά από εκδηλώσεις στη μνήμη των πεσόντων. Το Σάββατο 10 Αυγούστου 1990 πραγματοποιήθηκε ποδηλασία εκ μέρους τεσσάρων ποδηλατοδρόμων του τμήματος ποδηλασίας του ΑΠΟΕΛ από τη Λευκωσία στον Παχύαμμο. Επιπλέον, στις 11 Αυγούστου, 43 αθλητές δρομείς έλαβαν μέρος σε αγώνα δρόμου με αφετηρία το κέντρο «Σικαμινιά» στην Αργάκα, τοποθεσία που επιλέχθηκε επί τούτω, αφού αποτελεί τη γενέτειρα του Δημητράκη Παπαμιλιάδη³⁰, οι οποίοι ενώθηκαν με τους ποδηλατοδρόμους. Την ημέρα του μνημόσυνου πραγματοποιήθηκε αιμοδοσία από φίλους, συγγενείς και συναγωνιστές των πεσόντων αλλά και από όσους παρευρισκόμενους επιθυμούσαν να προσφέρουν αίμα³¹. Τέλος, βάσει της συνέντευξης της Γραμματέως του Συνδέσμου, πραγματοποιήθηκε μία θεατρική παράσταση στην Πύλη Αμμοχώστου με επικεφαλής τον Αχιλλέα Γραμματικόπουλο, προκειμένου να συγκεντρωθούν περισσότερα χρήματα για το μνημείο και το μουσείο. Ωστόσο δεν μας δόθηκαν περισσότερα στοιχεία με το αρχείο του Συνδέσμου στην παρούσα φάση να μην είναι προσβάσιμο.

Πεζοπορίες μνήμης πραγματοποιούσε και πραγματοποιεί έως σήμερα και ο Παγκύπριος Σύνδεσμος Εφέδρων Καταδρομέων Επαρχίας Πάφου με ολονύκτια πορεία από τον Λωρόβουνο έως την εκκλησία Αγίου Κενδέα στην Πάφο³².

29. «Ξεκινούν τη Δευτέρα οι συναυλίες Μ. Τόκα», εφ. *Φιλελεύθερος*, 22/8/1990, σελ. 6.

30. Ο Δημητράκης Παπαμιλιάδης, φονεύθηκε στις 9 Μαρτίου 1964 από Τούρκους.

31. «Ποδηλασία από τη Λευκωσία ως τον μακρινό Παχύαμμο», εφ. *Φιλελεύθερος*, 9/8/1991.

32. «Πορεία από τον Λωρόβουνο στη μνήμη πεσόντων», εφ. *Φιλελεύθερος*, 23/7/1992, σελ. 4.

Στις 8 Αυγούστου 2015, ενόψει των πενήντα χρόνων από την ημέρα των μαχών του 1964, οι Έφεδροι Καταδρομείς πραγματοποίησαν διανυκτέρευση στον Λωρόβουνο και την επόμενη ημέρα πραγματοποιήθηκε μαραθώνιος δρόμος μέχρι την εκκλησία του Αγίου Ραφαήλ στον Παχύαμμο, όπου και έγινε αφή φλόγας³³, μία δραστηριότητα που πραγματοποιήθηκε βάσει του Τύπου της εποχής και το 1997³⁴, όπου η πεζοπορία κατέληξε στο Μνημείο Πεσόντων και Αγνοουμένων Καταδρομένων στην Πάφο.

Μνημείο Ελευθερίας - Μνημείο Πεσόντων Πολεμίου

Το χωριό Πολέμι μέτρησε εννέα θύματα στους βομβαρδισμούς της 9ης Αυγούστου. Οι κάτοικοι που έζησαν τα γεγονότα, αφηγούνται πως τα τουρκικά αεροπλάνα πετούσαν σε πολύ χαμηλό υψόμετρο, ρίχνοντας για περίπου δύο ώρες οβίδες, όταν ξαφνικά από απόσταση τα είδαν να πετάνε δύο άσπρα αντικείμενα που έμοιαζαν με βαρέλια³⁵ και ήσαν βόμβες ναπάλμ.

Από τους βομβαρδισμούς σκοτώθηκαν οκτώ εθελοντές στρατιώτες, όταν η πρώτη εμπρηστική βόμβα ναπάλμ χτύπησε τη συκιά κάτω από την οποία προσπαθούσαν οι νεαροί να προστατευθούν. Πρόκειται για τους Γιαννάκη Ανδρέου Ιωαννίδη, Φρίξο

Μνημείο Ελευθερίας - Μνημείο Πεσόντων Πολεμίου.

33. «Ο ANT1 στις τιμητικές εκδηλώσεις καταδρομένων στη μάχη Λορόβουνο» στον εξής σύνδεσμο <http://www.ant1iwo.com/news/cyprus/article/215114/o-ad1-stis-timitikes-ekdiloseis-katadromeon-sti-mahiloronouou/>

34. «Εκδηλώσεις μνήμης πεσόντων», εφ. *Φιλελεύθερος*, 26/7/1997, σελ. 4.

35. «Τηλλυρία: Αύγουστος 1964», *Το Περιοδικό*, 15 Αυγούστου 1989, τεύχος 166, σελ. 34.

Ανδρέου 23 ετών, Ανδρέα Λάρδο 29 ετών, Ανδρέα Μιχαήλ 23 ετών, Νίκο Χριστοδούλου 19 ετών, Ανδρέα Θουκυδίδη 18 ετών, Τηλέμαχο Χριστοδούλου 18 ετών, Στέφανο Ζαλούμη 17 ετών. Ο ένατος ήταν ο Δρ Δημήτρης Μαυρογένης, ετών 48, ο οποίος βρέθηκε νεκρός στα χαλάσματα του Νοσοκομείου του Παχύαμμου, στο οποίο προσέφερε τις υπηρεσίες του, όταν αυτό κατεδαφίστηκε από τους συνεχείς βομβαρδισμούς³⁶.

Δίπλα από το Γυμνάσιο Πολεμίου ορθώνεται σήμερα το Μνημείο Ελευθερίας - Μνημείο Πεσόντων Πολεμίου το οποίο ανεγέρθη στις 30 Αυγούστου 1980. Πρόκειται για μία στήλη κατασκευασμένη από Πέτρα Κυβίδων και Τόχνης και φέρει μία ψηφιδωτή αναπαράσταση της Ελευθερίας, η οποία κρατεί περιστέρι με μία αρχαιοελληνική επιγραφή με το ρητό «ΑΕΙ ΑΡΙΣΤΕΥΕΙ». Κάτω από την ψηφιδωτή αναπαράσταση μνημονεύονται τα ονόματα των εννέα πεσόντων του Πολεμίου, οι οποίοι έχασαν τη ζωή τους στις 9 Αυγούστου 1964. Μνημονεύονται επίσης στο κάτω μέρος τα ονόματα τριών πεσόντων της τουρκικής εισβολής του 1974. Καλλιτέχνης του μνημείου είναι ο Ανδρέας Μακαρίου.

Σχετικά με την κοινότητα Πολεμίου χαρακτηριστικά είναι τα δημοσιεύματα τα οποία από το 1965 έως και σήμερα αναφέρονται στην πικρία και την αποκατάσταση της μνήμης. Στην εφημερίδα *Μάχη*, του 1965, εντοπίζεται επιστολή της Κοινότητας Πολεμίου, η οποία σε αυστηρό ύφος απαιτούσε την αποκατάσταση της μνήμης τους και την αντικατάσταση του χαρακτηρισμού «άμαχος πληθυσμός» με τη λέξη «Εθνοφρουροί³⁷».

Μνημείο πεσόντων μελών Υγειονομικού στην Τηλλορία 1964 -Προτομή Δρ Δ. Μαυρογένη, Γενικό Νοσοκομείο Πάφου

Στις 26 Οκτωβρίου 1991 τελέστηκαν τα εγκαίνια της προτομής του ιατρού Δημήτριου Μαυρογένη και τιμητικής πλάκας για τους εθελοντές νοσοκόμους Χριστόδουλο Αργυρού, Πανίκο Παστίδη, Κωστάκη Πενταλιώτη και Ανδρέα Χρυσοστόμου στην είσοδο του Γενικού Νοσοκομείου Πάφου. Την εκδήλωση οργάνωσαν ο Δήμος Πάφου, το Υπουργείο Υγείας, η Εθνική Φρουρά και ο Ιατρικός Σύλλογος Πάφου «Ασκληπιός». Τα αποκαλυπτήρια τέλεσε ο Υπουργός Υγείας Πανίκος Παπαγεωργίου, ενώ παρέστησαν και κατέθεσαν στεφάνια οι Ηγούμενοι των Ιερών Μονών Αγίου Νεοφύτου

36. «Τηλλορία: Αύγουστος 1964», όπ., σελ. 33.

37. «Να αποκατασταθεί η μνήμη των ηρώων Πολεμίου», εφ. *Μάχη*, 18/9/1965, σελ. 8.

και Χρυσorroγιατίσσης, οι Βουλευτές Πάφου, ο Δήμαρχος Πάφου, ο Διοικητής του 8^{ου} Συντάγματος Πεζικού, ο Έπαρχος Πάφου, ο εκπρόσωπος της Αστυνομικής Διευθύνσεως Πάφου, συγγενείς των πεσόντων και εκπρόσωποι των οργανώσεων³⁸.

Η προτομή έχει διαστάσεις 1.20εκ. x 44,5εκ. x 29εκ. (ύψος βάσης x μήκος x πλάτος βάσης), είναι φτιαγμένο από μάρμαρο.

Μνημείο Πεσόντων στις Μάχες Τηλλυρίας

Στον περίβολο του Ιερού Ναού Αγίου Ραφαήλ, στον Παχύαμμο, ανεγέρθηκε «Μνημείο πεσόντων στις μάχες Τηλλυρίας» με εισήγηση του νεοσύστατου τότε Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας³⁹ με αφορμή τα τριάντα χρόνια από την εμποιοία της Τηλλυρίας⁴⁰. Ιδιαίτερη βοήθεια για την ανέγερση του μνημείου προσέφερε ο ιερέας σήμερα της εκκλησίας του Αγίου Ραφαήλ Παπαμιχαήλ Θεόδωρος⁴¹. Ο ίδιος εκτελούσε χρέη λοχαγού στον Λόχο Παχύαμμου, μία δύναμη που αριθμούσε συνολικά 130 άνδρες⁴², όπως και ο ίδιος προφορικά δήλωσε.

Το 1992 ο Σύνδεσμος Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας προκήρυξε διαγωνισμό για την ανέγερση Μνημείου/Μουσείου Πεσόντων στην Τηλλυρία. Το πρώτο βραβείο αξίας 2,000 λιρών δόθηκε στους αρχιτέκτονες Μάριο Πελεκάνο και Βαγγέλη Μαυρονικόλα, ενώ το δεύτερο αξίας 1,000 λιρών στον αρχιτέκτονα Χρίστο Θεοδώρου⁴³.

Τα εγκαίνια του μνημείου τελέστηκαν στις 7 Αυγούστου 1994 από τον τότε Υπουργό Γεωργίας κ. Κώστα Πετρίδη. Έκτοτε τελείται ανελλιπώς Εθνικό Μνημόσυνο στη μνήμη των πεσόντων⁴⁴. Η ανακοίνωση για την ανέγερση και τα αποκαλυπτήρια του μνημείου έγινε στις 7 Ιουλίου 1994 στην εφημερίδα *Φιλελεύθερος*. Σύμφωνα με το

38. «Κοινωνική ζωή», εφ. *Φιλελεύθερος*, 9/11/1991, σελ. 2. Οι φωτογραφίες που παρατίθενται στις σελίδες 44, 45, 47 και 48 ανήκουν στο ερευνητικό πρόγραμμα της Δρος Βάγιας Καραϊσκού «Κύπρος χώροι τέχνης και μνήμης».

39. Συνέντευξη κ. Βούλλας Σαρρή, Γ.Γ. Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, στο Ιλιάννα Κουλαφέτη, μεταπτυχιακή εργασία «Αντίλαλοι νεκρών του '64, Τόπιο μνήμης και αμνησίας στην Τηλλυρία. Παράρτημα Συνεντεύξεων», Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 2017.

40. Σύμφωνα με τον Τύπο της εποχής. Η κ. Β.Σ., είπε πως το μνημείο ανεγέρθη επειδή δεν υπήρχε άλλο και έπρεπε να δημιουργηθεί κάτι.

41. Συνέντευξη κ. Βούλλας Σαρρή, Γ.Γ. Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, στο Ιλιάννα Κουλαφέτη, μεταπτυχιακή εργασία «Αντίλαλοι νεκρών του '64, Τόπιο μνήμης και αμνησίας στην Τηλλυρία. Παράρτημα Συνεντεύξεων», Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 2017.

42. Λούης Λοΐζου, ό.π., σελ. 360.

43. «Μνημείο Πεσόντων στην Τηλλυρία», εφ. *Φιλελεύθερος*, 5/1/1992, σελ. 12, Σύμφωνα με τη συνέντευξη της κας Βούλλας Σαρρή, δόθηκαν τρία βραβεία, αξίας 3,000 λιρών στον πρώτο, 2,000 λιρών στον δεύτερο και 1000 ευρώ στον τρίτο και όχι μόνο δύο βραβεία.

44. Μνημόσυνα τελούνται κάθε χρόνο στα χωριά του κάθε πεσόντος και από την ίδρυση του Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, ναυλώνονται λεωφορεία τα οποία μεταφέρουν τους συγγενείς στον χώρο του μνημείου, όπου τελείται καθολικό μνημόσυνο στην εκκλησία του Αγίου Ραφαήλ, Συνέντευξη κ. Βούλλας Σαρρή, Γ.Γ. Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, στο Ιλιάννα Κουλαφέτη, μεταπτυχιακή εργασία «Αντίλαλοι νεκρών του '64, Τόπιο μνήμης και αμνησίας στην Τηλλυρία. Παράρτημα Συνεντεύξεων», Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 2017.

*Στον περίβολο του Ιερού Ναού Αγίου Ραφαήλ στον Παχύαμμο, ανεγέρθη
«Μνημείο Πεσόντων στις Μάχες Τηλλυρίας».*

δημοσίευμα το Μνημόσυνο οργανώθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Πάφου με αφορμή τα τριαντάχρονα από το 1964, κατά τη διάρκεια του οποίου κεντρικός ομιλητής ήταν ο συντονιστής των επιχειρήσεων Τηλλυρίας Στρατηγός εν αποστρατεία Πλούτυνας Χουχουλής-Χρόνης. Παράλληλα, κατά την τέλεση του μνημόσυνου ο Μητροπολίτης Πάφου τίμησε τους πεσόντες, απονέμοντας τιμητικά μετάλλια και διπλώματα στους συγγενείς τους⁴⁵.

Όσον αφορά την τοποθεσία του μνημείου, ο ιερέας Παπαμιχαήλ Θεόδωρος ανέφερε πως: «αφού όλα τα μνημεία οφείλουν να βρίσκονται σε δημόσιο χώρο, έτσι κι αυτό τοποθετήθηκε στον ορθότερο χώρο, τον περίβολο του Ιερού Ναού. Η τοποθεσία προφανώς εδόθη δωρεά της Εκκλησίας, αλλά ούτως ή άλλως δεν θα υπήρχε ορθότερη τοποθεσία για να στηθεί».

Το Μνημείο αποτελείται από τον ανδριάντα ενός στρατιώτη, από μια σιδηροκατασκευή με τη μορφή αετού και από μια μαρμάρινη στήλη, στην οποία μνημονεύονται τα ονόματα όλων των μάχιμων πεσόντων καθώς και εφτά ονόματα ιδιωτών. Όσον αφορά τη σιδηροκατασκευή, επιλέχθηκε και κέρδισε το πρώτο βραβείο, επειδή εντυπωσίασε ο τρόπος με τον οποίο η μορφή του αετού «εσυμβόλιζε τη μάνα που βάζει το παιδί της στη γη»⁴⁶. Πάνω στη μαρμάρινη στήλη αναγράφονται

45. «Η Μητρόπολη Πάφου τιμά τους πεσόντες στην Τηλλυρία», *Φιλελεύθερος*, 21/7/1994, σελ. 10.

46. Συνέντευξη κ. Βούλλας Σαρρή, Γ.Γ. Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, στο Ιλιάννα Κουλαφέτη, μεταπτυχιακή εργασία «Αντίλαλοι νεκρών του '64, Τόποι μνήμης και αμνησίας στην Τηλλυρία. Παράρτημα Συνεντεύξεων», Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 2017.

τα ονόματα όλων των πεσόντων στις μάχες και τους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας, κατόπιν έρευνας της κ. Βούλλας Σαρρή, αφού όπως η ίδια τόνισε «εγώ ήβρα τα ονόματα, εν υπήρχεν με λίστα με τίποτε, ούτε η Εθνική Φρουρά να καταλάβεις εν είχε όλα τα ονόματα. Ε, σιγά σιγά, ποτζεί ποδά ρώτα και να ρωτήσεις, ήβραμεν όλα τα ονόματα. Όταν εκάμαμε το μνημείο έφυνεν μου ένα όνομα, ενός πεσόντα εν το είχα έβρει. Ήρταν οι συγγενείς του ανθρώπου στα αποκαλυπτήρια, εν είδαν το όνομα του δικού τους ανθρώπου. Ε τελικά ήβρεν το ο πάτερ και είπεν μου το κι εβάλαμεν το. Εν αθυμούμαι όμως ποιου το όνομα ήταν»⁴⁷.

Μνημείο πεσόντων Καταδρομέων Λωρόβουνου

Στις 9 Ιουλίου 1964 τουρκική μονάδα κατέλαβε το ύψωμα Λωρόβουνος υπό τα αδιάφορα βλέμματα της ειρηνευτικής δύναμης, η οποία αρνήθηκε να το ανακαταλάβει, εγκαταλείποντας την περιοχή⁴⁸. Περίπου έναν μήνα αργότερα, στις 7 Αυγούστου δόθηκε η διαταγή για την πρώτη επίθεση. Τότε η 31^η Μοίρα Καταδρομέων στις 16:00, επιτέθηκε και μετά από σφοδρές μάχες με τρεις νεκρούς το ύψωμα περιήλθε στα χέρια της ελληνικής δύναμης την επόμενη ημέρα στις 7 το πρωί.

Στο ψηλότερο σημείο της κορφής του Λωρόβουνου, το οποίο είχε αρχικά καταληφθεί από τις τουρκικές δυνάμεις, έφθασαν τρεις καταδρομείς οι οποίοι άφησαν και την τελευταία τους πνοή. Πρόκειται για τους Υπολοχαγό Νικόλαο Παπαγεωργίου και τους καταδρομείς Γεώργιο Απλικιώτη και Μιχαήλ Κουσουλιδη.

Στο σημείο εκείνο ο Όμιλος Εφέδρων Καταδρομέων 31^{ης} ΜΚ 1964 ανήγειρε μνημείο, τα αποκαλυπτήρια του οποίου πραγματοποιήθηκαν την 1^η Αυγούστου 2004 από τον ιδρυτή και πρώτο διοικητή της 31^{ης} Μοίρας, Γεώργιο Ν.

Καρούσο, ενώ στην κορυφή του υψώματος έχει ανεγερθεί μαρμάρινος σταυρός στη μνήμη των τριών προαναφερθέντων πεσόντων⁴⁹.

47. Συνέντευξη κ. Βούλλας Σαρρή, Γ.Γ. Συνδέσμου Συγγενών Πεσόντων Τηλλυρίας, στο Ιλιάνα Κουλαφέτη, μεταπτυχιακή εργασία «Αντίλαλοι νεκρών του '64, Τόποι μνήμης και αμνησίας στην Τηλλυρία. Παράρτημα Συνεντεύξεων», Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 2017.

48. Κώστας Χατζηαντωνίου, ό.π., σελ. 137.

49. Λούης Λοΐζου, ό.π., σελ. 364.

Η μνήμη, ατομική και συλλογική, είναι μία διαδικασία που διαμορφώνεται και δημιουργείται μέσα στο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο. Ακόμη δε περισσότερο η κατασκευή συλλογικής ιστορικής μνήμης που αφορά κοινότητες είναι μία διαδικασία επιβίωσης και μία πράξη ενεργητική, με στόχο να διατηρήσει και να επανερμηνεύσει το παρελθόν.

Εν κατακλείδι

Η περίπτωση των γεγονότων της Τηλλυρίας είναι μία εμπειρία τραυματική έως και τις μέρες μας. Με τα πολλά ερωτηματικά που προκαλεί η περίπτωση του Φακέλου της Κύπρου καθώς και το γεγονός ότι ακόμη πραγματοποιούνται εκταφές, προκειμένου να ταυτοποιηθούν σωστά τα οστά των πεσόντων, μετατρέπουν τις δικαιοδικές ταραχές σε ένα ζήτημα «ταμπού», το οποίο η κοινωνία δυσκολεύεται να προσεγγίσει και να κατανοήσει, αφού απουσιάζει η βασική ενημέρωση γύρω από αυτό.

Μέσα σε αυτήν την προσπάθεια κατασκευής συλλογικής και εθνικής μνήμης τα μνημεία και οι εκδηλώσεις κατέχουν ίσως τον πιο σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και διατήρηση της συλλογικής μνήμης. Τα μνημεία αποτελούν «τοπόσημα», τα οποία διεκδικούν την παρουσία της ιστορικής αλήθειας σε ένα συγκεκριμένο τόπο. Από τη στιγμή που ανεγείρονται αποτελούν ζωντανούς οργανισμούς-φορείς της ιστορικής πραγματικότητας: αφενός στηρίζουν τα γεγονότα με την επιλογή του χώρου, αφού στις περισσότερες των περιπτώσεων επιλέγεται ως χώρος ανέγερσης ο χώρος δράσης και αφετέρου δημιουργούν και προκαλούν τη δημιουργία συναισθηματικής μνήμης, αφού πρόκειται για συμβολικά «ανθρωπολογικά αρχεία».

Βιβλιογραφία:

Πρωτογενείς πηγές:

Εφημερίδες:

Μάχη, 18/9/1965

Φιλελεύθερος, 22/8/1990, 9/8/1991, 9/11/1991, 5/1/1992, 23/7/1992, 21/7/1994, 26/7/1997 και 31/7/2008.

Δευτερογενείς πηγές:

Βιβλία:

Λοΐζου Λούης, *Τηλλυρία, Αύγουστος 1964 Μαρτυρίες*, εκδόσεις Ηλία Επιφανίου.

Χατζηαντωνίου Κώστας, *Κύπρος 1954-1974 Από το Έπος στην τραγωδία*, εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2007.

Περιοδικά:

«Τηλλυρία: Αύγουστος 1964», *Το Περιοδικό*, 15 Αυγούστου 1989, τεύχος 166.

Δρουσιώτης Μακάριος, «Οι μάχες της Μανσούρας», *Χρονικό του Πολίτη*, 3 Αυγούστου 2003, τεύχος 113.

Καούλλας Λάμπρος, «Το έλλειμμα ασφάλειας και η κοινωνικοποίηση του μονοπωλίου της βίας κατά την κρίση του 1963-1964: μια πρώτη θεωρητική προσέγγιση», στο *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, τεύχος 35^ο, Ιανουάριος-Ιούνιος 2015.

Χρυσοστόμου Άγγελος, «Από τον Κυπριακό στρατό στην Εθνική Φρουρά», στο *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, τεύχος 34^ο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014.

Ιστοσελίδες:

<http://kypseli.ouc.ac.cy/>

«Ο ANTI στις τιμητικές εκδηλώσεις καταδρομέων στη μάχη Λορόβουνου» στον εξής σύνδεσμο <http://www.ant1iwo.com/news/cyprus/article/215114/o-ad1-stis-timitikes-ekdilosais-katadromeon-sti-mahi-lorounounou/> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

«Όταν η Λευκωσία έγινε Σεράγεβο», εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, 26/12/1999, στον εξής σύνδεσμο <http://www.iospress.gr/ios1999/ios19991226a.htm> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Καούλλας Λάμπρος, «Τι μάθαμε από τον βίο της Αγίας Τηλλυρίας», εφημερίδα *Σημερινή*, 10/8/2015 στον εξής σύνδεσμο <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/256384/ti-mathame-apo-ton-vio-tis-agias-tillyrias> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Κουλαφέτη Ιλιάννα, «Θέλουμε χωριστό κράτος. Για μας η κυβέρνηση του Μακαρίου δεν υφίσταται πλέον. Η δήλωση του Φαζίλ Κιουτσούκ, που «σκότωσε» τα 13 σημεία του Μακαρίου και κάθε ελπίδα για συνύπαρξη», στη *Μηχανή του Χρόνου*, στον εξής σύνδεσμο <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/theloume-choristo-kratos-giamas-i-kivernisi-tou-makariou-den-ifistate-pleon-i-dilosi-tou-fazil-kioutsouk-pou-skotose-ta-13-simia-tou-makariou-ke-kathe-elpida-gia-siniparxi/> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Κουλαφέτη Ιλιάννα, «Τα μέλη του πολεμικού πλοίου Φαέθων κείτονταν νεκρά, παραμορφωμένα και καμένα από τις βόμβες ναπάλμ». Οι τραγικές μαρτυρίες από τον βομβαρδισμό της ακταιωρού το 1964» στη *Μηχανή του Χρόνου*, στον εξής σύνδεσμο <http://www.mixanitouxronou.com.cy/categories/istoria/ta-meli-tou-polemikou-plier-faethon-kitontan-nekra-paramorfomena-ke-kamena-apo-tis-vomves-napalm-i-tragikes-martiries-apo-ton-vomvardismo-tis-akteorou-to-1964/> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Κουλαφέτη Ιλιάννα, «Οι γιατροί της Αθήνας έκαμαν ασυγχώρητες ανοησίες». Η άποψη του Σεφέρη για τη «Ζυρίχη-Λονδίνο». Γιατί τον πέταξαν από τη διαπραγματευτική ομάδα», στη *Μηχανή του Χρόνου*, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/i-giatri-tis-athinas-ekaman-asigchorites-anoisies-i-apopsi-tou-seferi-gia-ti-zirichi-londino-giati-ton-petaxan-apo-ti-diapragmateftiki-omada/> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Κουλαφέτη Ιλιάννα, «Το αιματηρό επεισόδιο με τους δύο νεκρούς Τουρκοκυπρίους στην

οδό Ερμού, που οδήγησε στη χάραξη της «Πράσινης Γραμμής». Η ένοπλη δράση της Τ.Μ.Τ και τα αιματηρά γεγονότα του 1963», στη *Μηχανή του Χρόνου*, <http://www.mixanitouxronou.com.cy/stiles/sinevi-simera/ematiro-episodio-tous-dio-nekrous-tourkokiprious-sti-odou-ermou-rou-odigise-stin-charaxi-tis-prasinis-grammis-enopli-drasi-tis-t-m-t-ke-ta-ematira-ge-gonota-tou-1963/> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Κωνσταντινίδης Στέφανος, «*Τα γεγονότα του 1963-1964 και η παραχάραξη*», εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 31/3/2014 στον εξής σύνδεσμο <http://archive.philenews.com/el-gr/s-konstantinidis/1460/192532/ta-gegonota-tou-1963-64-kai-i-paracharaxi> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Παγκύπριος Σύνδεσμος Εφένδρων Καταδρομέων, «*Πεσόντες και Αγνοούμενοι*» στον εξής σύνδεσμο http://www.psek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=59 [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Παπαδόπουλος Γιάννης, «*Οι πληγές μιας μυστικής αποστολής*», εφημερίδα *Καθημερινή*, 29/04/2017, στον εξής σύνδεσμο <http://www.kathimerini.gr/907114/interactive/epikairothta/ereynes/oi-plhges-mias-mystikhs-apostolhs-sthn-kypro#firstPage> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Παπαπολυβίου Πέτρος, «*50 χρόνια από τους βομβαρδισμούς στην Τηλλυρία*», 11/8/2014, στον εξής σύνδεσμο <https://papapolyviou.com/2014/08/11/50-hronia-apo-tous-vomvardismous-stin-tilliria-2/> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Πούλλαδος Μάριος, «*Ο ματωμένος Δεκέμβρης του 1963*», εφημερίδα *Σημερινή*, 20/12/2015, στον εξής σύνδεσμο <http://www.sigmalive.com/simerini/news/293502/o-matomenos-dekemvris-tou-1963>

Χριστοδούλου Ντόρα, «*Απουσία από το μνημόσυνο, Πολέμι: Τίμησε τους ήρωες του με πίκρα για τη στάση του κράτους*», στην εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 03/08/2016, στον εξής σύνδεσμο <http://archive.philenews.com/el-gr/eidiseis-topika/43/325536/polemi-timise-tous-iroes-tou-me-pikra-gia-ti-stasi-tou-kratous> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Χρυσοστόμου Άγγελος, «*Η στρατιωτική ενίσχυση της Κύπρου*», εφημερίδα *Καθημερινή*, 17/7/2016, στον εξής σύνδεσμο <http://www.kathimerini.gr/867775/article/epikairothta/el-lada/h-stratiwtikh-enisxysh-ths-kyproy> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Χρυσοστόμου Άγγελος, «*Τσεχοσλοβακικά όπλα στην Κύπρο*», εφημερίδα *Καθημερινή*, 20/03/2017, στον εξής σύνδεσμο <http://www.kathimerini.gr/901206/article/epikairothta/kosmos/tsexoslovakika-opla-sthn-kypro> [τελευταία πρόσβαση 28/5/2017]

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΗ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟ

*Πέτρον Ζαρούνα,
Διεθνολόγου*

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ένας αυξανόμενος και εντεινόμενος τουρκικός αναθεωρητισμός, που καλύπτει όχι μόνο την Ελλάδα αλλά και άλλες γειτονικές προς τη Τουρκία χώρες, όπως η Κύπρος, η Συρία και το Ιράκ. Σε Ελλάδα και Κύπρο έγιναν πολλές και διαφορετικές προσπάθειες ερμηνείας αυτής της τουρκικής συμπεριφοράς. Για κάποιους αυτή συνδέθηκε με λόγους εσωτερικής πολιτικής όπως η απαξίωση του Μουσταφά Κεμάλ και των σημερινών κεμαλιστών. Για κάποιους άλλους αυτό έχει να κάνει με τις εκλογικές αναμετρήσεις και την προσπάθεια του Ερντογάν να γίνει ένας νέο-σουλτάνος μετατρέποντας το κοινοβουλευτικό σύστημα σε ένα συγκεντρωτικό προεδρικό. Υπάρχουν και εκείνοι που ισχυρίζονται πως ο τουρκικός αναθεωρητισμός είναι ρητορικής μορφής και δεν μεταφράζεται σε κινήσεις επί του εδάφους. Μία άλλη ερμηνεία υποστηρίζει πως η σύγχρονη φάση του τουρκικού αναθεωρητισμού έχει να κάνει πρωτίστως με τη Μέση Ανατολή και λιγότερο με την Ελλάδα.

Η δική μου άποψη είναι ότι ο τουρκικός αναθεωρητισμός, στη σύγχρονή του μορφή, είναι σφαιρικός και καλύπτει όλες τις γεινιάζουσες χώρες και ακόμα και περιοχές πέραν αυτών, όπως π.χ. η Αφρική, όπου εδώ και 20 χρόνια η Τουρκία δραστηριοποιείται. Έχει να κάνει με τη γενικότερη παγκόσμια και περιφερειακή συγκυρία και την αίσθηση της Τουρκίας, ότι μπορεί να αναδειχθεί ως ένας από τους νέους πόλους ισχύος του υπό διαμόρφωση παγκόσμιου πολυπολικού συστήματος. Προς τον σκοπό της στοιχειοθέτησης της πιο πάνω άποψης και θέσης θα αναφερθώ κατά πρώτο στο νέο πολυπολικό σύστημα. Ακολούθως θα αναδείξω την οικονομική μεγέθυνση της Τουρκίας σε αντιδιαστολή με την οικονομική κατάρρευση της Ελλάδας και τις επιπτώσεις στην ισορροπία στρατιωτικών δυνάμεων. Στη συνέχεια θα αναφερθώ στις νέες γεωπολιτικές ισορροπίες στην τουρκική περίμετρο και την αποδυνάμωση των αραβικών κρατών στην τουρκική περιφέρεια. Θα εστιάσω και στο πως η εξοπλιστική προσπάθεια της Τουρκίας υπηρετεί τους αναθεωρητικούς της στόχους. Θα ολοκληρώσω την ανάλυσή μου εξηγώντας το πώς οι πρόσφατες τουρκικές κινήσεις υπηρετούν τον σύγχρονο αναθεωρητισμό έναντι της Ελλάδας, αλλά θα καταδείξω και τη τακτική χρησιμότητά τους ενόψει των τουρκικών γεωτρήσεων στην ανατολική Μεσόγειο.

Το υπό διαμόρφωση παγκόσμιο πολυπολικό σύστημα

Στην προ του 1991 περίοδο το παγκόσμιο σύστημα λειτουργούσε στηριζόμενο σε δύο πόλους ισχύος, τους οποίους αποτελούσαν οι δύο υπερδυνάμεις ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση μαζί με τους συμμάχους και εταίρους της η κάθε μία. Η κατάρρευση της σοβιετικής υπερδύναμης οδήγησε στη διάλυση του ανατολικού συνασπισμού και την ανάδειξη των ΗΠΑ ως της μοναδικής παγκόσμιας υπερδύναμης. Στα επόμενα χρόνια οι ΗΠΑ με τις επεμβάσεις τους σε Αφγανιστάν και Ιράκ, την επέκταση του NATO στην Ευρώπη και την ενοποίηση των περιφερειακών και διεθνών αγορών επιχείρησαν την επέκταση και σταθεροποίηση της παγκόσμιās τους ηγεμονίας. Η υπερεπέκταση των ΗΠΑ συνοδεύτηκε από μεγάλο πολιτικό, οικονομικό και ανθρώπινο κόστος, ιδιαίτερα από τις περιφερειακές συγκρούσεις που τις υποχρέωσαν να κάνουν δεύτερες σκέψεις. Παράλληλα είχαμε την ανάδυση νέων παγκόσμιων οικονομικών και όχι μόνο παικτών, όπως οι χώρες BRICS, δηλαδή η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία, η Κίνα και η Νότιος Αφρική. Όλες αυτές ήρθαν να προστεθούν στις ήδη υπάρχουσες μεσαίες δυνάμεις, δηλαδή τη Γαλλία, τη Βρετανία, τη Γερμανία και την Ιαπωνία. Κάποιες από αυτές τις χώρες έχουν απλά ένα πολύ μεγάλο ΑΕΠ, κάποιες είναι μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, κάποιες διαθέτουν ισχυρές ένοπλες δυνάμεις περιλαμβανομένων και πυρηνικών όπλων ή δυνατοτήτων και κάποιες συνδυάζουν μερικά ή και όλα από τα πιο πάνω χαρακτηριστικά. Σε αυτή την ομάδα ισχυρών κρατών επιδιώκει ντε φάκτο ή και ντε γιούρε (π.χ. καθιστάμενη μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας στην υπό συζήτηση μεταρρύθμιση του ΟΗΕ) να ενταχθεί και η Τουρκία ως μία των ισχυρότερων μουσουλμανικών κρατών του κόσμου.

Οικονομική μεγέθυνση της Τουρκίας σε αντιδιαστολή με την οικονομική κατάρρευση της Ελλάδας

Τα τελευταία 15 χρόνια επί διακυβέρνησης Ερντογάν η Τουρκία έχει πετύχει σταθερά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και το τουρκικό ΑΕΠ έχει τριπλασιαστεί αγγίζοντας το 2017 τα \$850 δις σύμφωνα με το IMF. Με βάση αυτό η τουρκική οικονομία είναι σήμερα η 17^η στο κόσμο και η Τουρκία έχει από καιρό συμπεριληφθεί στους G20. Σε αντιδιαστολή το ελληνικό ΑΕΠ έχει συρρικνωθεί και έχει πέσει το 2017 σύμφωνα με το IMF στα \$230δις. Εδώ να σημειωθεί ότι στην 40ετία που προηγήθηκε της ελληνικής οικονομικής κατάρρευσης το ΑΕΠ της Ελλάδας κυμαινόταν ανάμεσα στο 5 προς 10 και στο 7 προς 10 έναντι του αντίστοιχου τουρκικού. Η περίφημη αναλογία 7 προς 10 στην αμερικανική αμυντική βοήθεια προς τις δύο χώρες δεν ήταν καθόλου τυχαία και στην ουσία ευνοούσε την Ελλάδα. Παρά τις ελληνικές διαμαρτυρίες ή και παράπονα στην ουσία προσπαθούσε να κρατήσει την ισορροπία ανάμεσα στις δυο χώρες στο καλύτερο για την Ελλάδα σημείο. Σήμερα η στρατηγική αυτή ισορροπία είναι στο ναδίρ, αφού είναι ελαφρά κάτω και από το 3 προς 10.

Αυξανόμενη εξοπλιστική προσπάθεια της Τουρκίας και η κλιμακούμενη στρατιωτική παρουσία σε τρίτες χώρες

Η οικονομική μεγέθυνση της Τουρκίας άρχισε ήδη να μεταφράζεται και σε στρατιωτική και αμυντική μεγέθυνση. Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει προχωρήσει σε μεγάλα αμυντικά προγράμματα. Αυτά υπηρετούν τον στόχο της αμυντικής αυτονομίας, αφού εξασφαλίζουν τη μεταφορά τεχνογνωσίας και την εγχώρια παραγωγή σημαντικών οπλικών συστημάτων, όπως οι stealth κορβέτες, τα επιθετικά ελικόπτερα, τα UAVs, τα αυτοκινούμενα πυροβόλα, οι βαλλιστικοί πύραυλοι μέσου βεληνεκούς, το νέο άρμα μάχης και το μικρό αεροπλανοφόρο/ελικοπτεροφόρο. Σήμερα, το ποσοστό κάλυψης των τουρκικών αμυντικών αναγκών από την εγχώρια πολεμική βιομηχανία έχει φτάσει το 65%, από το 24% που ήταν το 2002. Το δε κέντρο βάρους ευρίσκεται στους ναυτικούς εξοπλισμούς, όπως καταδεικνύει η απόκτηση σύγχρονων φρεγατών, κορβετών, υποβρυχίων και του

Οι τουρκικές κορβέτες stealth.

μίνι αεροπλανοφόρου. Ο τουρκικός στόλος περιπολεί κατά καιρούς σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, την Ερυθρά Θάλασσα και τον Περσικό Κόλπο. Η Τουρκία διαθέτει σημαντική στρατιωτική παρουσία, παράνομη ή και νόμιμη, σε Ιράκ, Συρία, Κύπρο, Κατάρ και Σομαλία. Τον περασμένο Δεκέμβριο η Τουρκία υπόγραψε συμφωνία για δημιουργία ναυτικών υποδομών στο νησί Suakim του Σουδάν.

Η στρατιωτική ισορροπία δυνάμεων με την Ελλάδα διατηρείται επί του παρόντος χάρις και στο γεγονός ότι η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να διατηρεί σημαντικές δυνάμεις στα μέτωπα της Συρίας και του Ιράκ καθώς και για την αντιμετώπιση του ΡΚΚ. Έτσι για παράδειγμα χάνεται σε μεγάλο βαθμό η τουρκική αριθμητική υπεροχή

στην αεροπορία. Πέραν των πιο πάνω οι ΤΕΔ και ειδικότερα η πολεμική αεροπορία έχουν πληγεί σημαντικά από τις διώξεις στελεχών περιλαμβανομένου και μεγάλου αριθμού πιλότων. Η κάλυψη των κενών σε έμπειρους πιλότους μαχητικών θα πάρει χρόνια, παρά τα μέτρα που λαμβάνονται.

Τα πράγματα αναμένεται να επιδεινωθούν στο μέλλον ιδιαίτερα στον τομέα της αεροπορίας με την παραλαβή από τη Τουρκία των F-35 και των S-400. Σε αυτό πρέπει να συνυπολογιστούν η υποχρεωτική απόσυρση του υλικού από την Ελλάδα που έφτασε στα όρια της ζωής του και την αδυναμία της να καλύψει τα κενά με νέο σύγχρονο υλικό λόγω έλλειψης των απαραίτητων οικονομικών πόρων.

Πυραύλοι S-400.

Νέες γεωπολιτικές ισορροπίες στην τουρκική περίμετρο

Την ώρα που η Τουρκία μεγεθύνεται οικονομικά και στρατιωτικά, αρκετές χώρες στην περιφέρειά της έχουν αποδυναμωθεί ή και έχουν καταρρεύσει. Τέτοιες είναι οι διασπασθείσες πρώην Γιουγκοσλαβία και πρώην Σοβιετική Ένωση, η Λιβύη, η Συρία, το Ιράκ αλλά και η ίδια η Ελλάδα. Η μερική αποχώρηση των ΗΠΑ από την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής επέτρεψε σε χώρες όπως η Ρωσία, το Ιράν και η Τουρκία να επιχειρήσουν, και να πετύχουν σε ένα ορισμένο βαθμό, να καλύψουν το στρατηγικό αυτό κενό ισχύος. Η στρατιωτική παρουσία των τριών αυτών χωρών στη Συρία είναι απτό παράδειγμα της πιο πάνω διαπίστωσης.

Η Συνθήκη της Λωζάνης και η προσπάθεια αναθεώρησής της

Η Συνθήκη της Λωζάνης είναι μία πολυμερής συνθήκη, που υπογράφηκε το 1923 από την Τουρκία και μία ομάδα 7 κρατών, η οποία περιελάμβανε την τότε Βρετανική

Αυτοκρατορία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ιαπωνία, την Ελλάδα, τη Ρουμανία και το τότε Σερβικό - Κροατικό - Σλοβενικό κράτος. Όπως ιστορικά όλες οι συνθήκες έτσι και αυτή εξέφραζε τον συσχετισμό δυνάμεων επί τους εδάφους. Η τότε Τουρκία δεν ήταν παρά μία αποδυναμωμένη και ερειπωμένη από τους συνεχείς πολέμους χώρα, που αποτελούσε τη συνέχεια της διαλυθείσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είχε με το ζόρι επιβιώσει και αποφύγει τη συρρίκνωση που καθόριζε η ανατραπέισα στην πορεία συνθήκη των Σεβρών του 1920. Η συνθήκη της Λωζάνης καθόριζε κατά κύριο λόγο τα σύνορα της νέας Τουρκίας. Στην ξηρά ο καθορισμός ήταν πολύ συγκεκριμένος και ακριβής. Στη θάλασσα, όμως, εμπεριείχε μία ασάφεια γιατί έλεγε ότι, πέραν της Ίμβρου και της Τενέδου (που ευρίσκονται στο άνοιγμα των στενών του Ελλησπόντου), στην Τουρκία θα ανήκουν και όλα τα νησιά και νησίδες που ευρίσκονται σε απόσταση 3 μιλίων από τις τουρκικές ηπειρωτικές ακτές. Έκτοτε η Τουρκία προχώρησε σε σημαντικές τροποποιήσεις ή και παραβιάσεις της συνθήκης της Λωζάνης. Το 1939 το έπραξε με την προσάρτηση της Αλεξανδρέττας και το 1960 με την εγκατάσταση της ΤΟΥΡΔΥΚ στην Κύπρο (από την οποία είχε παραιτηθεί παντός δικαιώματος) και την απόκτηση της ιδιότητας της εγγυήτριας δύναμης στη βάση των συνθηκών της Ζυρίχης και του Λονδίνου. Ακολούθησε η παράνομη κατάκτηση και κατοχή τμημάτων της Κύπρου το 1974 και της Συρίας το 2017 και το 2018. Παράλληλα με αυτά είχαμε την παραβίαση από την Τουρκία των προνοιών της συνθήκης που αφορούσαν τις ελληνικές μειονότητες σε Κωνσταντινούπολη, Ίμβρο και Τένεδο μετά και τα γνωστά Σεπτεμβριανά του 1955 και τις διώξεις που επακολούθησαν. Μετά τη δεκαετία του 1990 παρουσιάστηκαν οι γνωστές τουρκικές εδαφικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο, που αφορούσαν αριθμό βραχονησίδων και νησιών στη βάση του επιχειρήματος ότι αυτά δεν αναφέρονται ονομαστικά στις σχετικές συνθήκες που καθόρισαν το στάτους στο Αιγαίο.

Παράλληλα με αυτές η Τουρκία αμφισβήτησε στην πράξη το μήκος του ελληνικού εναέριου χώρου και απείλησε με πόλεμο στην περίπτωση που η Ελλάδα προχωρήσει στη βάση του δικαίου των θαλασσών σε επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 μίλια. Ανάλογες τουρκικές διεκδικήσεις υπάρχουν σήμερα και για τον χώρο της ανατολικής Μεσογείου σε βάρος τόσο της Ελλάδας όσο και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Τον τελευταίο καιρό ο Τούρκος πρόεδρος Ερντογάν κατά τρόπο συστηματικό και επιθετικό ζητάει τη γενικότερη αναθεώρηση της συνθήκης της Λωζάνης στη βάση της γεωπολιτικής του θεώρησης ότι τα δεδομένα επί του εδάφους έχουν αλλάξει και ότι το στενό φορεματάκι που ράφτηκε για την αδύναμη Τουρκία του 1923 δεν χωράει πλέον τη συγκριτικά με τους γείτονες της ισχυρής Τουρκίας του 2018. Μία τέτοια αναθεώρηση μπορεί να γίνει κατά δύο τρόπους. Ο πρώτος είναι με μία νέα διεθνή διάσκεψη με τη συμμετοχή όλων των συμβαλλόμενων κρατών της αρχικής συνθήκης, κάτι που δεν φαίνεται να είναι εφικτό. Ο δεύτερος είναι με επιμέρους

συνθήκες, όπως π.χ. εκείνη της Ζυρίχης που έγινε το 1960 και αφορούσε την Κύπρο. Αυτός φαίνεται να είναι και ο τρόπος που επιλέγει να το κάνει η Τουρκία είτε αυτό αφορά τη Συρία είτε και πάλι την Κύπρο (σχέδιο Ανάν) είτε το Αιγαίο και την ανατολική Μεσόγειο (ΑΟΖ Καστελλορίζου και συνδιαχείριση κυπριακής ΑΟΖ). Στην προσπάθεια να επιβάλει τις νέες αυτές συνθήκες η Τουρκία προχωρεί σε τελεσμένα με κατάληψη εδαφών, εποικισμό, εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων κ.λπ., ώστε αυτά στη συνέχεια να ενσωματωθούν στις πρόνοιες των νέων συνθηκών.

Οι πρόσφατες επιθετικές κινήσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο και τον Έβρο

Τους τελευταίους μήνες παρατηρείται μία αυξημένη επιθετική δραστηριότητα της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας. Αυτή περιλαμβάνει την επανάληψη των πολυάριθμων παραβάσεων του FIR Αθηνών καθώς και των παραβιάσεων του ελληνικού εναέριου χώρου στο Αιγαίο, περιλαμβανομένων και υπερπτήσεων πάνω από ελληνικά νησιά. Η δραστηριότητα αυτή είχε μία σχετική κάμψη μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016 στην Τουρκία λόγω και της έλλειψης εμπιστοσύνης του Ερντογάν στην πολεμική του αεροπορία.

Σε αυτά ήρθε να προστεθεί η σύλληψη των δύο Ελλήνων στρατιωτικών στον Έβρο και η χρησιμοποίησή τους ως διαπραγματευτικό χαρτί, ώστε να εξαναγκαστεί η Ελλάδα να παραδώσει τους 8 Τούρκους στρατιωτικούς που κατέφυγαν στην Ελλάδα. Η τουρκική τακτική της χρησιμοποίησης ξένων υπηκόων, ως ομήρων, είχε ήδη χρησιμοποιηθεί κατά ισχυρότερων χωρών, όπως η Γερμανία και οι ΗΠΑ. Επιπρόσθετα από τα πιο πάνω είχαμε και αριθμό ναυτικών επεισοδίων με επακούμβιση αλλά και εμβολή σκαφών του πολεμικού ναυτικού και της ακτοφυλακής από τουρκικά σκάφη. Η ψυχραιμία των ελληνικών πληρωμάτων δεν επέτρεψε περαιτέρω κλιμάκωση. Εκτός όμως της επιθετικής δραστηριότητας στη θάλασσα είχαμε και την ανακοίνωση του τουρκικού ΥΠΕΞ που για πρώτη φορά ισχυρίστηκε ότι τα Ίμια είναι τουρκικά.

Σε τι αποσκοπεί η Τουρκία με όλα αυτά τα επεισόδια; Η δική μου εκτίμηση είναι ότι η Τουρκία εφαρμόζει σήμερα τη ρήση του Σουν Τζου που λέει ότι *«όταν είσαι αδύνατος να κάνεις ό,τι είσαι δυνατός, ώστε να μην σου επιτεθεί ο αντίπαλος»*. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η Τουρκία προσπαθεί να αποτρέψει ελληνικές πρωτοβουλίες στο Αιγαίο (όπως π.χ. επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια) ή τη δυναμική παρέμβαση του ελληνικού πολεμικού ναυτικού στην κυπριακή ΑΟΖ.

Φοβάται τα πιο πάνω, επειδή αντιλαμβάνεται τις αδυναμίες και τα κενά στη διάταξη των δυνάμεών της έναντι της Ελλάδας που έχουν προκύψει λόγω της εμπλοκής της στη Συρία και το Ιράκ (μεταφορά γερμανικών αρμάτων Leopard 2 και αυτοκινούμενων πυροβόλων Firtina) και των διώξεων σε βάρος των πιλότων της

Το τουρκικό γεωτρήσιμο Deep Sea MetroII.

δικής της πολεμικής αεροπορίας. Τα πράγματα έχουν φθάσει σε οριακό σημείο. Ο κίνδυνος ενός θερμού επεισοδίου, ακόμα και από τυχαίο γεγονός, είναι ιδιαίτερα αυξημένος. Το τελευταίο αναγνωρίζεται και από τις ΗΠΑ με δηλώσεις του πρέσβη τους στην Αθήνα. Από ελληνικής πλευράς έχουν παρθεί προληπτικά μέτρα, υπάρχει συνεχής και αυξημένη ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων και έχουν τροποποιηθεί οι κανόνες εμπλοκής, ώστε να υπάρξει άμεση και δυναμική αντίδραση, εάν επιχειρηθούν νέα τουρκικά τετελεσμένα.

Εκτιμώ ότι η Τουρκία δεν επιθυμεί σήμερα, λόγω των άλλων ανοικτών μετώπων που διατηρεί, ένα θερμό επεισόδιο στο Αιγαίο που θα μπορούσε να γενικευτεί και προ παντός μία γενικευμένη σύγκρουση με την αξιόλογη στρατιωτικά Ελλάδα. Ο λόγος που η Τουρκία συνεχίζει να ασκεί πίεση στην Ελλάδα έχει να κάνει με τα σχέδιά της στην ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία σκοπεύει να κινηθεί επιθετικά μέσα στους επόμενους μήνες στην κυπριακή ΑΟΖ και όχι στο Αιγαίο. Αυτή τη φορά αντί της παρεμπόδισης των κυπριακών γεωτρήσεων η τουρκική επιθετική δραστηριότητα φαίνεται ότι θα εστιαστεί στην ενεργοποίηση του πλωτού γεωτρήπανου Deep Sea MetroII. Ήδη σύμφωνα με δημοσιευθείσες πληροφορίες προγραμματίζονται δύο γεωτρήσεις σε τουρκικά οικόπεδα ανοικτά του κόλπου της Αντάλειας (Alanya-1 & Finike-1). Ο τρόπος αντιμετώπισης από πλευράς Ελλάδας και ΚΔ τυχόν τουρκικών γεωτρήσεων εντός της κυπριακής ΑΟΖ θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό και από το πού ακριβώς η Τουρκία θα επιχειρήσει να τρυπήσει. Σε κάθε περίπτωση οι δύο χώρες θα πρέπει συντονισμένα να προχωρήσουν σε καταγραφή και μελέτη όλων των δυνατών σεναρίων και των τρόπων αποτροπής τους, αλλά και αντίδρασης αν αυτά δεν αποτραπούν, ώστε να προασπίσουν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα εθνικά τους συμφέροντα.

דובר צה"ל
IDF Spokesperson

IDF Spokesperson Unit

ΑΜΥΝΑΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΑ: ΤΟ «SPOKESPERSON UNIT» ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΝΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΤΑ «ΝΕΑ ΜΕΣΑ»

Λάμπρου Γ. Καούλλα,

Διδάκτορα Εκκληματολογίας, Πανεπιστήμιο Εδιμβούργου

Σ.Ε.Π., Αστυνομικές Σπουδές, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Εισαγωγή

Οι Ισραηλινές Αμυντικές Δυνάμεις (Israeli Defense Forces-IDF) είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις του Κράτους του Ισραήλ και θεωρούνται «στρατός του λαού¹». Κοινώς γνωστές στο Ισραήλ με το ακρωνύμιο «Τζαχάλ», χαρακτηρίζονται από τόλμη, φαντασία και ανοικτό μυαλό, όσον αφορά τις κοινωνικές, επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Κατ' ακρίβειαν είναι πασίγνωστο πως είναι και οι ίδιες φορείς καινοτομίας και υψηλής τεχνολογικής προόδου², σε ένα μικρό έθνος-κράτος που χαρακτηρίζεται και ως “start-up nation”³.

Οι «Τζαχάλ» θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας και αποτελούν ταυτόχρονα τον θεσμό που διαφυλάττει τη νεαρή ισραηλινή πολιτεία και που διατηρεί την εβραϊκή εθνικο-θρησκευτική ταυτότητα. Η θητεία αποτελεί αποφασιστική πράξη επιβεβαίωσης αυτής της ταυτότητας και έμπρακτη απόδειξη συνεισφοράς στη συλλογική άμυνα του κράτους.

Από τη μέρα δημιουργίας τους οι IDF θεωρούν τις πληροφορίες ως κορυφαίο συντελεστή ισχύος, τόσο αυτές που συλλέγονται, όσο και αυτές που επικοινωνούνται. Σε αυτό το κείμενο θα ασχοληθούμε συνοπτικά με τη «Μονάδα Εκπροσώπου Τύπου των ΙΑΔ» (“IDF Spokesperson Unit”, εφεξής “ISU”) των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων. Αφού γίνει μια σύντομη περίληψη της ιστορίας, της

1. Louis Williams (2000), *The Israel Defense Forces: A People's Army*, New York: Authors Choice Press.

2. Yaakov Katz & Amir Bohbot (2017), *The Weapon Wizards: How Israel Became a High-Tech Military Superpower*, New York: St Martin's Press. Jason Gewirtz (2016), *Israel's Edge: The Story of the IDF's Most Elite Unit - Talpiot*, Jerusalem: Gefen Publishing House. Shoshanna Solomon (17/12/2017), “From smartphones to smart tanks, the IDF is raiding the civilian sector for tech”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/from-smartphones-to-smart-tanks-the-idf-is-raiding-the-civilian-sector-for-tech/>. IDF.il (16/01/2018), “Top 5 Technological Innovations of 2017”, <https://www.idf.il/en/minisites/technology-and-innovation/top-5-technological-innovations-of-2017/>.

3. Dan Senor & Saul Singer (2011), *Start-Up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle*, New York: Twelve. IDF.il (07/05/2018), “70 Years of Defending Israel”, <https://www.idf.il/en/minisites/soldiers-of-the-idf/70-years-of-defending-israel>.

αποστολής, των αρμοδιοτήτων και της οργάνωσής της, θα εκτεθεί η παρουσία της στα «Νέα Μέσα», δηλαδή στα ηλεκτρονικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (ΜΚΔ). Θα γίνουν επίσης ορισμένες δειγματοληπτικές αναφορές και παραδείγματα για να καταδειχθεί πως μέσα από τα «Νέα Μέσα» παρουσιάζονται οι IDF ως ζωντανός εθνικός-κοινωνικός θεσμός στα εσωτερικά ακροατήρια και ως ανυποχώρητη δύναμη ειρήνης και αποτροπής στα εξωτερικά.

Σύντομη Ιστορία της ISU

Από την πρώτη στιγμή δημιουργίας τόσο του Κράτους του Ισραήλ γενικά όσο και των IDF ειδικά δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη σημασία των δημοσίων πληροφοριών και της επικοινωνίας. Ιδιαίτερη φροντίδα δίνεται στην επικοινωνιακή πολιτική, τακτική και στρατηγική, και πώς αυτή διαμορφώνει τόσο την κουλτούρα ασφάλειας εσωτερικά, όσο και την εικόνα του στρατεύματος σε εξωτερικά ακροατήρια, φιλικά, ουδέτερα και εχθρικά.

Οι προσπάθειες επικοινωνιακής διαχείρισης των πολέμων στους οποίους συμμετείχαν οι IDF με σκοπό τον επηρεασμό της ισραηλινής και της διεθνούς κοινής γνώμης, που είναι επίσης γνωστή ως «στρατιωτική δημόσια διπλωματία» (“military public diplomacy”), λαμβάνει χώρα από ιδρύσεως του κράτους⁴. Η ISU αποτελούσε συστατικό στοιχείο της γενικότερης «δημόσιας διπλωματίας» (“public diplomacy”)⁵ του Ισραήλ⁶, γνωστής και ως “Hasbara”, που σημαίνει «επεξήγηση» στα εβραϊκά⁷.

Κατά τη διάρκεια του «Πολέμου για την Ανεξαρτησία» το 1948 ο Israel Galili, στενός σύμβουλος του πρώτου πρωθυπουργού του Ισραήλ David Ben-Gurion, πρότεινε τη δημιουργία επιτελείου δημοσίων σχέσεων στα πλαίσια του Γενικού Επιτελείου των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων, ούτως ώστε ο στρατός να ομιλεί με μια φωνή. Ήταν ταυτόχρονα μια κίνηση περαιτέρω ενοποίησης των διάφορων ένοπλων ανταποικιακών εβραϊκών κινημάτων που έδρασαν κατά την περίοδο του “British Mandate” («Βρετανική Εντολή για την Παλαιστίνη»). Λόγω της μεγάλης ευαισθησίας για τον τρόπο που καλύπτονταν τα στρατιωτικά ζητήματα, διαμορφώθηκε η συμφωνία των «12 Μη» (“12 Don’ts”) μεταξύ της πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας και των συντακτών του τύπου. Οι Ισραηλινοί δημοσιογράφοι δεν έπρεπε μόνο να είναι

4. Clila Magen & Ephraim Lapid (2018), “Israel’s Military Public Diplomacy Evolution: Historical and Conceptual Dimensions”, *Public Relations Review*, Vol. 44, p. 287.

5. Gifford D. Malone (1985), “Managing Public Diplomacy”, *Washington Quarterly*, Vol. 8 (3), pp. 199-213. Paul Sharp (2005), “Revolutionary States, Outlaw Regimes and the Techniques of Public Diplomacy”, in Jan Melissen (eds), *The New Public Diplomacy: Studies in Diplomacy and International Relations*, London: Palgrave Macmillan, pp. 106-123.

6. Yehiel Limor & Hillel Nossek (2006), “The Military and the Media in the Twenty-First Century: Towards a New Model of Relations”, *Israel Affairs*, Vol. 12 (3), pp. 484-510.

7. Eric Rozenman (28/02/2015), “The Theory and Practice of Hasbara”, *Jewish Policy Center*, <https://www.jewish-policycenter.org/2015/02/28/hasbara/>.

προσεκτικοί σε αυτά τα θέματα, επιλέγοντας ακόμη και τη σιωπή, αλλά και ευαίσθητοι στο να μη βλάψουν το ηθικό των πολιτών⁸.

Όπως παρατηρούν οι Magen & Lapid, η ISU έχει ιστορία προσαρμογής στις εκάστοτε τεχνολογικές και επικοινωνιακές συνθήκες με διαβαθμίσεις επιτυχίας. Στον πόλεμο του 1948 δόθηκε έμφαση στην ενημέρωση του διεθνούς τύπου. Ο πρώτος επικεφαλής της μονάδας, που έχαιρε της προσωπικής εκτίμησης του Μπεν-Γκουριόν, ήταν ο πολυγραφότατος δημοσιογράφος Moshe Pearlman. Γεννημένος στο Λονδίνο, υπηρέτησε κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στη Βόρειο Αφρική και στην Ελλάδα μέσα από τις τάξεις του Βρετανικού Στρατού και παρασημοφορήθηκε για την ανδρεία του. Η προϊστορία του ως συντάκτη του *Zionist Review*, συνεργάτη σημαντικών εφημερίδων διεθνούς εμβέλειας, η στρατιωτική εμπειρία του και η προσωπικότητά του, που αντικατοπτρίζονταν στον τρόπο διαχείρισης της μονάδας, άφησαν το πρώτο στίγμα⁹. Η κύρια του ανησυχία ήταν η υπεράσπιση της ύπαρξης του Κράτους του Ισραήλ και η άντληση νομιμοποίησης της ανεξαρτησίας του από τον ΟΗΕ και τη διεθνή κοινότητα¹⁰. Κατά τον «Πόλεμο των Έξι Ημερών» του Ιουνίου του 1967 η ISU αναδιοργανώθηκε ώστε να συμπεριλαμβάνει τους κλάδους των σχέσεων με τα ΜΜΕ, τις δημόσιες σχέσεις, την ασφάλεια πεδίου, τον ψυχολογικό πόλεμο και τον σύνδεσμο με ξένους στρατιωτικούς ακολούθους. Κατά την περίοδο αμέσως πριν τον πόλεμο αυτό οι IDF κρατούσαν χαμηλό προφίλ. Με λακωνικές δημόσιες τοποθετήσεις επικεντρώθηκαν στον υπόγειο ψυχολογικό πόλεμο. Η αστραπιαία νίκη παρουσιάστηκε μετά με τον πιο θετικό τρόπο και από μόνη της αποτελούσε την καλύτερη διαφήμιση για τις IDF¹¹. Αυτό δεν συνέβηκε με τον «Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ» του 1973, όπου το Ισραήλ πιάστηκε απροετοίμαστο. Ο στενός έλεγχος της ροής της πληροφορίας από τις IDF θεωρήθηκε υπερβολικός, με αποτέλεσμα να επικριθεί έντονα για τούτο. Μετά το τέλος του πολέμου η μονάδα αναδιάρθρωθηκε. Από «Μονάδα Πληροφοριών» (“Unit of Information”), υπαγόμενη στη στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών, μετονομάστηκε σε «Μονάδα Εκπροσώπου Τύπου» (“IDF Spokesperson Unit”), υπαγόμενη απευθείας στο Γενικό Επιτελείο. Έγιναν περαιτέρω βήματα προς επαγγελματοποίηση του τομέα δημοσίων σχέσεων και της χάραξης ολικής στρατηγικής κατά τις επαφές με αντιπροσώπους του ξένου τύπου¹².

Οι πόλεμοι στον Λίβανο το 2006 και (κυρίως) στη Γάζα το 2009 ώθησαν την ISU σε περαιτέρω εκσυγχρονισμό στην προσαρμογή στα «Νέα Μέσα». Κατά τον «ασύμμετρο» πόλεμο του Λιβάνου το καλοκαίρι του 2006 οι IDF είχαν να

8. Magen & Lapid (2018), σ. 289.

9. Jewish Telegraphic Agency (07/04/1986), “Moshe Pearlman dead at 75”, Daily News Bulletin, Vol. 64 (66), p. 3.

10. Magen & Lapid (2018), σ. 289-290.

11. Magen & Lapid (2018), σ. 290.

12. Magen & Lapid (2018), σ. 290-291.

Ο Amit πάσχει από νοτιαία μυϊκή ατροφία. Απαλλάχθηκε της υποχρεωτικής θητείας αλλά κατατάχθηκε ως εθελοντής, αφού ήταν παιδικό όνειρό του να φορέσει την στολή. Υπηρετεί τώρα ως προγραμματιστής στο C4i και στην Διεύθυνση Κυβερνοάμυνας των IDF. Το βίντεο δημοσιεύθηκε στο Twitter του @IDFspokesperson.

αντιμετωπίσουν τη στηριζόμενη από το Ιράν Hezbollah. Η Hezbollah ανέπτυξε μια πολυεπίπεδη και τεχνολογικά προχωρημένη δραστηριότητα στον τομέα της δημοσιογραφίας και κυρίως των νέων ψηφιακών και διαδικτυακών μέσων ενημέρωσης¹³. Έτσι διοχέτευσε πληροφορίες για τα τεκταινόμενα μέσα από το δικό της πλαίσιο σε πραγματικό χρόνο, παρουσιάζοντας τις IDF ως ανήθικη δύναμη που καταπίεζε τον λιβανικό λαό. Οι IDF βρέθηκαν αντιμέτωπες και με μια άλλη πρόκληση, αυτή τη φορά μέσα από τις γραμμές της: Ισραηλινοί στρατιώτες, μέσα από τα δικτυωμένα κινητά τους παραβίαζαν τη στρατιωτική πειθαρχία και διέρρεαν πληροφορίες στις οικογένειές τους σε πραγματικό χρόνο. Αυτή την περίοδο η ISU προσαρμόστηκε στην αμεσότητα και την απλοποίηση των μηνυμάτων, έκανε βήματα προς την κατεύθυνση της διαφάνειας των δημόσιων πληροφοριών και ανέλαβε τις ευθύνες της για τις αποτυχίες. Με μια τέτοια προσέγγιση αποσπάστηκαν υπαξιωματικοί σε κάθε στρατιωτική μονάδα, με σκοπό να μεταφέρουν πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο. Αυτή η πολιτική διαφάνειας επικρίθηκε έντονα από πολιτικούς και στρατιωτικούς κύκλους ότι υπέσκαπτε την ασφάλεια ευαίσθητων στρατιωτικών πληροφοριών¹⁴.

13. Marvin Kalb & Carol Saivetz (2007), "The Israeli-Hezbollah War of 2006: The Media as a Weapon in Assymetrical Conflict", *The International Journal of Press/Politics*, Vol. 12 (3), pp. 43-66.

14. Magen & Lapid (2018), σσ. 292-293.

Η πλήρης προσαρμογή της ISU στα «Νέα Μέσα» θα φανεί κατά την Επιχείρηση “Cast Lead” στη Λωρίδα της Γάζας μεταξύ Δεκεμβρίου 2008 και Ιανουαρίου 2009 (στην οποία θα αναφερθούμε πιο κάτω) και έπειτα.

Διάρθρωση ISU Σήμερα

Η ISU διοικείται από τον Εκπρόσωπο Τύπου (“IDF Spokesperson”), ο οποίος φέρει τον βαθμό του ταξίαρχου και υπάγεται απευθείας στο Γενικό Επιτελείο. Ο Βοηθός Εκπρόσωπος Τύπου φέρει τον βαθμό του Συνταγματάρχη. Ο νυν Εκπρόσωπος Τύπου είναι ο Ταξίαρχος Ronen Manelis¹⁵. Τόσο κατά τον πόλεμο όσο και κατά την ειρήνη οι επίσημες αρμοδιότητες της ISU είναι να συμβουλευεί το Γενικό Επιτελείο για όλα τα θέματα επικοινωνίας και πληροφοριών και να αναπτύσσει και να εφαρμόζει πολιτική πληροφοριών. Η ISU απαρτίζεται από ένα μικρό σώμα αποτελούμενο από μόνιμα στελέχη και ένα μεγαλύτερο που αποτελείται από εφέδρους. Οι έφεδροι που υπηρετούν στην ISU περιλαμβάνουν ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες πολλών επιστημών και ειδικοτήτων, συμπεριλαμβανομένων δημοσιογράφων, παρουσιαστών, φωτογράφων, σκηνοθετών, καθηγητών πανεπιστημίου, πολιτικών επιστημόνων, οικονομολόγων καθώς και ειδικών στις γραφικές τέχνες, τη διαφήμιση, την τυπογραφία και τις δημόσιες σχέσεις. Σύμφωνα με την *Ιουδαϊκή Εικονική Εγκυκλοπαίδεια* στην ISU υπάρχουν οι εξής κλάδοι: Σύνδεσμος Εγχώριου Τύπου, Ξένος Τύπος, Δημόσιες Σχέσεις, Μονάδα Ταινιών, Βίντεο και Φωτογραφίας, Γραφείο Πληροφοριών, Πρωτοβουλίας και Σχεδιασμού, Οργάνωσης και Εκπαίδευσης, Δεξαμενή Σκέψης και τέλος Ειδικών Αρμοδιοτήτων κατά τον Πόλεμο¹⁶.

Ο Σύνδεσμος Εγχώριου Τύπου (“Domestic Press Liaison”) καλύπτει τα ισραηλινά έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, εθνικής και τοπικής εμβέλειας. Είναι υπεύθυνο για την επαφή με τους Ισραηλινούς συντάκτες και δημοσιογράφους και επεξεργάζεται τα αιτήματά τους. Καλύπτει όλα τα θέματα που άπτονται των IDF και των στρατιωτικών γεγονότων. Συλλέγει πληροφορίες για θέματα ασφάλειας και προετοιμάζει επίσημες ανακοινώσεις και δελτία τύπου. Παρακολουθεί όλα τα MME και παρέχει επιπλέον πληροφορίες σε διαπιστευμένους στρατιωτικούς ανταποκριτές.

Λόγω της μεγάλης παρουσίας ξένων δημοσιογράφων στο Ισραήλ ο κλάδος της ISU που είναι υπεύθυνος για τον Ξένο Τύπο (“Foreign Press”) είναι ιδιαίτερης σημασίας, αφού η δραστηριότητά του συμβάλλει απευθείας στη hasbara. Ο κλάδος είναι υπεύθυνος για την ενημέρωση των ξένων ανταποκριτών με υλικό που προετοιμάζει

15. Judah Ari Gross (18/05/2017), “Brig. Gen. Ronen Manelis appointed new army spokesperson”, *Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/brig-gen-ronen-manelis-appointed-new-army-spokesperson/>.

16. Jewish Virtual Library, “Israel Defense Forces: Spokesperson’s Unit”, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/idf-spokesperson-s-unit>. Οι πληροφορίες που ακολουθούν αντλούνται από αυτή την πηγή.

η ISU, ενώ διευθετούνται συναντήσεις των ξένων ανταποκριτών με υψηλόβαθμους αξιωματικούς και περιήγηση σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Καθορίζει την πολιτική της ISU για τον ξένο τύπο, τον οποίο παρακολουθεί συστηματικά για τον τρόπο που καλύπτει τις IDF. Είναι επίσης ο σύνδεσμος με το Γραφείο Τύπου της κυβέρνησης και το Υπουργείο Εξωτερικών.

Για τις σχέσεις των IDF με τους πολίτες, Ισραηλινούς και ξένους (εκτός των δημοσιογράφων), υπεύθυνος είναι ο κλάδος των Δημοσίων Σχέσεων (“Public Relations”). Διευθετεί επισκέψεις σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις και διοργανώνει ενημερωτικά σεμινάρια και παρουσιάσεις σε ομάδες ατόμων, οργανωμένα σύνολα, κυβερνητικά γραφεία και σχολεία. Είναι υπεύθυνο για θέματα διοικητικής μέριμνας, για δημόσιες εκδηλώσεις και για την παρουσία στρατιωτικών μπαντών και ορχηστρών. Ο κλάδος διαχειρίζεται επίσης τα αιτήματα συγγραφέων, φοιτητών και ερευνητών.

Στην ISU υπάρχουν εξειδικευμένοι κλάδοι που καλύπτουν θέματα ταινιών, βίντεο και φωτογραφίας (“Film and Video Unit & Photography Unit”). Εκεί παράγεται εκπαιδευτικό υλικό, ντοκυμαντέρ και τηλεοπτικές διαφημίσεις. Οπτικοακουστικό υλικό από αυτούς τους κλάδους, όπως στοιχεία ειδήσεων και φωτογραφίες, προσφέρονται στην τοπική και διεθνή αγορά ηλεκτρονικών ΜΜΕ και στα πρακτορεία ειδήσεων.

Το Γραφείο Πληροφοριών (“Information Bureau”) της ISU συνεισφέρει στη διαμόρφωση πολιτικής πληροφοριών και στην παραγωγή και κυκλοφορία έντυπου υλικού στη βάση των εκάστοτε αναγκών και στα πλαίσια της στρατηγικής. Το υλικό μεταφράζεται σε διάφορες γλώσσες και διανέμεται σε δημοσιογράφους, στρατιωτικούς επιτετραμμένους και το ευρύ κοινό. Διατηρεί επαφή με κυβερνητικές και δημόσιες υπηρεσίες και άλλες πηγές πληροφοριών των IDF και τηρεί αρχείο δεδομένων και στατιστικών για τις δραστηριότητες του στρατεύματος. Συντονίζεται και συνεργάζεται με ξένες στρατιωτικές υπηρεσίες δημόσιων σχέσεων για θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Εκτός από τη συντήρηση της ιστοσελίδας ετοιμάζει ημερήσια αναφορά για την κάλυψη των IDF από τον ισραηλινό τύπο. Είναι επίσης υπεύθυνο για τη διοργάνωση συναντήσεων δεξαμενών σκέψης, που συμβουλευούν την ISU για την επικοινωνιακή πολιτική και στρατηγική.

Ο κλάδος Πρωτοβουλιών και Σχεδιασμού (“Initiatives and Planning”) αναλύει τις σύγχρονες τάσεις στον τομέα των μέσων και προωθεί νέες δυναμικές πολιτικές επικοινωνίας. Για παράδειγμα προσδιορίζει θέματα που παρουσιάζουν τις IDF θετικά και ενδιαφέρουν το κοινό. Εκθέτει απόψεις και διαστάσεις των IDF, που τις παρουσιάζουν ως μια ισχυρή και επαγγελματική στρατιωτική δύναμη έτοιμη τόσο για τον πόλεμο όσο και για την ειρήνη. Τα θέματα υπογραμμίζουν την ξεχωριστή

σχέση των IDF με τον λαό του Ισραήλ και κυρίως τον αφομοιωτικό τους ρόλο στην κοινωνία.

Ο κλάδος Οργάνωσης και Εκπαίδευσης (“Organization and Training”) είναι επιφορτισμένος με όλα τα οργανωτικά θέματα που αφορούν το προσωπικό, τη διοίκηση, τις προμήθειες και τον προϋπολογισμό. Συντηρεί αποθήκες έκτακτης ανάγκης και εκπαιδεύει εφέδρους για περίπτωση επιστράτευσης ή άλλων επειγόντων περιστατικών εν καιρώ ειρήνης. Ενημερώνει τους έφεδρους αξιωματικούς της μονάδας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η Δεξαμενή Σκέψης (“Think Tank”). Είναι μια ειδική ομάδα εντός της ISU, που αποτελείται από εφέδρους, ειδικούς σε θέματα επικοινωνίας, οι οποίοι συναντώνται περιοδικά με τον Εκπρόσωπο Τύπου και παρέχουν βοήθεια στην αξιολόγηση των επικοινωνιακών τάσεων και στη διαμόρφωση πολιτικών. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης επιστρατεύονται και συνεργάζονται με στρατιωτικούς ειδικούς και εκπροσώπους από την κυβέρνηση και τα υπουργεία.

Σε περίπτωση πολέμου ο ρόλος της ISU είναι ουσιώδης, όπως άλλωστε απέδειξαν όλοι οι πόλεμοι στους οποίους συμμετείχε το Ισραήλ. Η ISU επικοινωνεί τόσο με το στρατιωτικό προσωπικό όσο και με τους πολίτες. Ο ρόλος της είναι διττός: Κυκλοφορεί πληροφορίες που αντικρούουν ψίθυρους και εχθρική προπαγάνδα και ταυτόχρονα ανυψώνει το ηθικό των Ενόπλων Δυνάμεων και των Ισραηλινών πολιτών. Κατά τον πόλεμο η ISU διευρύνεται, αφού λειτουργεί μαζί με την εφεδρεία της. Παρέχει στον εγχώριο και διεθνή τύπο πληροφορίες και βοηθά δημοσιογράφους να καλύψουν με ασφάλεια τις πολεμικές επιχειρήσεις. Από την Αίθουσα Επιχειρήσεων επιτηρεί όλες τις εξελίξεις από το πεδίο του πολέμου και στα ΜΜΕ. Το φόρουμ πληροφοριών (“information forum”) συντονίζεται με τις δραστηριότητες και τις υπόλοιπες στρατιωτικές και πολιτικές αρχές, ενώ η Δεξαμενή Σκέψης παρέχει βοήθεια στη χάραξη πολιτικής. Οι κλάδοι του εγχώριου και του ξένου τύπου μαζί με αυτόν των Δημοσίων Σχέσεων συνενώνονται σε μεγαλύτερα κέντρα με συγκεκριμένες αποστολές. Στα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα παρέχονται συνεχώς πληροφορίες και διατηρούνται ανοικτές οι γραμμές με τους δημοσιογράφους. Αν παραστεί ανάγκη, εγκαθίστανται επιπλέον κέντρα πληροφοριών σε στρατηγικά σημεία, όπου έχουν αναπτυχθεί στρατιωτικές δυνάμεις. Ομάδες-σύνδεσμοι καταγράφουν ειδήσεις από τα πεδία δράσης, τεκμηριώνουν γεγονότα και συνοδεύουν δημοσιογράφους. Η ISU συνεργάζεται στενά με την Πολιτική Άμυνα και συντονίζεται μαζί της για ανακοινώσεις και οδηγίες έκτακτης ανάγκης προς το ισραηλινό κοινό.

Νέα Μέσα, Στρατιωτική Πειθαρχία και Προκλήσεις

Κάθε στρατός στην εποχή των ΜΚΔ έχει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της άμεσης

διαρροής ευαίσθητων πληροφοριών από τα ίδια τα στελέχη του¹⁷, συχνά υπό τη μορφή παραπόνων¹⁸. Η ανεξέλεγκτη χρήση όμως μπορεί να θέσει σε κίνδυνο επιχειρήσεις, την εθνική ασφάλεια και φυσικά και τους εαυτούς τους¹⁹.

Εκτός από τα παράπονα και τα αισθήματα αποξένωσης²⁰, υπάρχουν και άλλα, πιο χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα το 2013 υπήρξε σκάνδαλο με μια νέα μόδα σύμφωνα με την οποία κληρωτές στρατιωτίνες ανέβαζαν στην πλατφόρμα Imgur προκλητικές φωτογραφίες²¹. Τέτοιου είδους ανθρώπινες αδυναμίες εκμεταλλεύτηκε η Hamas, η οποία μέσα από ψεύτικα προφίλ υποτιθέμενων Ισραηλινών κοριτσιών προσέγγιζε στρατιώτες και αξιωματικούς, μόνιμους και εφέδρους μέσα από τα ΜΚΔ και τοποθετούσε κατασκοπευτικό λογισμικό στα κινητά τους²². Πρόσφατοι κανονισμοί απαγορεύουν στους στρατιώτες να δημιουργούν ζημιά στην εικόνα των IDF, να προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και να διαρρέουν απόρρητες πληροφορίες μέσα από τα ΜΚΔ, ακόμη και πλατφόρμων επικοινωνίας όπως το WhatsApp. Παράβαση των κανονισμών συνεπάγεται πειθαρχικές ή και ποινικές κυρώσεις²³. Επίσης απαγορεύονται οι πολιτικές τοποθετήσεις. Σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης της ελευθερίας της έκφρασης με τη στρατιωτική πειθαρχία είναι επιτρεπτό να κάνουν “like” σε ένα πολιτικό κόμμα, αλλά όχι σε επιμέρους τοποθετήσεις πολιτικών²⁴.

Παρουσία ISU στα Νέα Μέσα

Ως «Νέα Μέσα» ορίζονται συνήθως τα «μέσα κοινωνικής δικτύωσης» (“social media”), γνωστά και ως “Web 2.0²⁵”. Ο Marshall McLuhan, ο Καναδός καθηγητής και θεωρητικός της επικοινωνίας που προέβλεψε το διαδίκτυο περίπου τριάντα χρόνια

17. Κυριάκος Σ. Κολοβός (2017), «Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και η Ασφάλεια των Πληροφοριών: Η Περίπτωση του Αμερικανικού Στρατού», *Εθνική Φρουρά & Ιστορία*, τ. 39, σσ. 116-129. TS Bains (2015), “New Age Soldier and Social Media: Consequences and Recommendations”, *Scholar Warrior*, Spring 2015, Centre for Land Warfare Studies, New Delhi.

18. Sameer S. Kartikeya (2017), “Social Media and Indian Army’s New-Age Soldier”, *CLAWS Journal*, Summer 2017, Centre for Land Warfare Studies, New Delhi, pp. 120-133.

19. Ben Farmer (06/07/2014), “Troops leaked confidential data on Twitter and Facebook”, *Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10948490/Troops-leaked-confidential-data-on-Twitter-and-Facebook.html>.

20. Amos Harel (06/12/2016), “Israeli Army: Soldiers Use Social Media to Complain About Alienation”, *Haaretz*, <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-idf-soldiers-use-social-media-to-complain-about-alienation-1.5470330>.

21. Lilach Shoval (23/06/2017), “Streak of racy soldier photos shows no signs of subsiding”, *Israel Hayom*, <http://www.israelhayom.com/2017/07/23/streak-of-racy-soldier-photos-shows-no-signs-of-subsiding/>.

22. Yoav Zitun (11/01/2017), “From Gaza with love: Hamas hacks IDF soldiers’ cell phones”, *Ynet*, <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4906289,00.html>.

23. Linda Gradstein (22/01/2017), “IDF issues new social media guidelines”, *Ynet*, <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4911185,00.html>.

24. Lilach Shoval (17/01/2018), “Soldiers’ social media activity restricted under new IDF regulations”, *Israel Hayom*, <http://www.israelhayom.com/2018/01/17/soldiers-social-media-activity-restricted-under-new-idf-regulations/>.

25. Tim O’Reilly (30/09/2005), “What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software”, <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>.

Επιζώντας του Ολοκαυτώματος μαζί με την στρατευμένη εγγονή του, σε βίντεο αναρτημένο στο επίσημο κανάλι των IDF στο YouTube. Το τραυματικό παρελθόν συνδέεται αφηγηματικά με το παρόν και νομιμοποιεί την άμυνα για το μέλλον.

πριν εφευρεθεί και που καθιέρωσε τον όρο «παγκόσμιο χωριό» (“global village²⁶”), θεωρούσε ότι «το μέσο είναι το μήνυμα» (“the medium is the message²⁷”). Δηλαδή, η τεχνολογία που χρησιμοποιείται για να παραχθεί και να διαδοθεί ένα μήνυμα καθορίζει εν μέρει και το περιεχόμενό του. Υπ’ αυτές τις συνθήκες, και με την εκμηδένιση του χώρου και του χρόνου κατά την επικοινωνία, αυτά τα μέσα έχουν αλλάξει ριζικά τον τρόπο που σκεφτόμαστε, μαθαίνουμε και εργαζόμαστε, επηρεάζοντας συνεπακόλουθα τον τρόπο που δομούνται οι ανθρώπινες σχέσεις. Η επίδρασή τους φανερή στις κοινωνικές αλλαγές και στην αναδιαμόρφωση του πολιτικού και διπλωματικού σκηνικού²⁸. Αναπόδραστα αυτές οι αλλαγές αναγκάζουν τις κατά τύπους στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες²⁹ και να βελτιώσουν ανάλογα τον τρόπο που

26. Paul Levinson (1999), *Digital McLuhan: A Guide to the Information Millenium*, London: Routledge.

27. Marshall McLuhan (1964), *Understanding Media: The Extensions of Man*, New York: McGraw-Hill.

28. Glenn W. Richardson Jr (2017), *Social Media and Politics: A New Way to Participate in the Political Process*, Santa Barbara: Praeger. Mauro Barisione & Asimina Michailidou (2017), *Social Media and European Politics: Rethinking Power and Legitimacy in the Digital Era*, London: Palgrave Macmillan. Κυριάκος Σ. Κολοβός (2017), «Η ψηφιακή διπλωματία ως παράγοντας ισχύος: Η χρήση του Twitter στην ελληνική και τουρκική εξωτερική πολιτική με επίκεντρο το Κυπριακό», *Εθνική Φρουρά & Ιστορία*, τ. 40, σσ. 82-91. Κυριάκος Σ. Κολοβός & Δώρος Δωροθέου (2017), «Κυπριακό: Η Διεθνής Πτυχή του Μέσα από το Twitter», *Δημοσιογραφία*, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, τ. 14, σσ. 56-61. Daniel Trotter & Christian Fuchs (2015), *Social Media, Politics and the State: Protests, Riots, Crime and Policing in the Age of Facebook, Twitter and YouTube*, London: Routledge. Natalie J. Stroud (2010), “Polarization and Partisan Selective Exposure”, *Journal of Communication*, Vol. 60 (3), pp. 556-576.

29. Eva-Karin Olsson, Edward Devereil, Charlotte Wagnsson & Maria Hellman (2016), “EU armed forces and social media: convergence or divergence?”, *Defence Studies*, Vol. 16 (2), pp. 97-117. Michael Erbschloe (2017), *Social Media Warfare: Equal Weapons for All*, Boca Raton: CRC Press. Brenton Pomeroy (2017), “Time to Engage in Social Media”, *Military Review*, online exclusive, http://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/Online-Exclusive/17-2_Pomeroy.pdf.

επικοινωνούν με τους πολίτες και τα στελέχη τους³⁰, το πώς διαχειρίζονται κρίσεις³¹, αλλά και το πώς αντιμετωπίζουν την επιρροή εξτρεμιστών³² και την αντίπαλη προπαγάνδα και τα αφηγήματα³³. Ο Συνταγματάρχης Glenn Voelz του Αμερικανικού Στρατού, ειδικός σε θέματα πληροφοριών, έχει χαρακτηρίσει την ψηφιακή-διαδικτυακή επίδραση ως “iWar”, με βασικούς πυλώνες την εξατομίκευση, την ταυτότητα και την πρόσβαση και ανάλυση πληροφοριών, «οι οποίοι αντικατοπτρίζουν ένα νέο επιχειρησιακό παράδειγμα³⁴». Το ίδιο ισχύει και για τα εσωτερικά ακροατήρια. Στην εποχή της «εκδημοκρατικοποίησης» των μέσων επικοινωνίας, ή προώθηση ενός «στρατιωτικού αφηγήματος» είναι υποχρεωτική για τη διατήρηση των θετικών σχέσεων στρατού-κοινωνίας³⁵.

Η επίσημη παρουσία των IDF στο συμβατικό διαδίκτυο είναι η ιστοσελίδα της IDF (www.idf.il), που υπάρχει στα εβραϊκά, αγγλικά, γαλλικά και ισπανικά³⁶. Αυτή είναι ταυτόχρονα και η «πύλη» προς τα «νέα μέσα». Η ISU έχει παρουσία σε όλες τις σημαντικές πλατφόρμες. Στο Twitter (@IDFSpokesperson) και στο Facebook (@idfonline) ανεβαίνουν σύντομες αναρτήσεις, μικρά, περιεκτικά βίντεο και φωτογραφίες. Από παλιά υπάρχει παρουσία στο Flickr (@idfonline), στο Pininterest (@idfonline) και στο Instagram (@idf). Εκεί η έμφαση είναι φυσικά στην εικόνα. Αξίζει να τονισθεί πως κάνουν θραύση στα ΜΚΔ διάφοροι ανεπίσημοι λογαριασμοί φορτωμένοι με φωτογραφίες από Ισραηλινές στρατεύσιμες³⁷. Στο YouTube, πέραν του κυρίως καναλιού (Israel Defense Forces), υπάρχουν επίσημα κανάλια στα αραβικά, τα ισπανικά, τα γαλλικά και τα ρωσικά. Το Ισραηλινό Ναυτικό και η Ισραηλινή Αεροπορία διατηρούν ξεχωριστά κανάλια (Israeli Navy και Israeli Air

30. Christopher J. Schneider (2016), *Policing and Social Media: Social Control in an Era of New Media*, Lanham: Lexington Books. Joshua Reeves (2017), *Citizen Spies: The Long Rise of America's Surveillance Society*, New York: New York University Press. Matthew A. Jones, Melchor C. de Guzman & Kornel S. Kumar (2012), “Using Web 2.0 as a Community Policing Strategy: An Examination of the United States Municipal Police Departments”, in Ed Downey & Matt Jones (ed.), *Public Service, Governance and Web 2.0 Technologies: Future Trends in Social Media*, Hershey: Information Science Reference.

31. Lucinda Austin & Yan Jin (2017), *Social Media and Crisis Communication*, London: Routledge.

32. Carol K. Winkler & Cori E. Dauber (2014), *Visual Propaganda and Extremism in the Online Environment*, Carlisle: Strategic Studies Institute & US Army War College Press. David Patrikarakos (2017), *War in 140 Characters: How Social Media is Reshaping Conflict in the Twenty-First Century*, New York: Basic Books.

33. Maria Hellman & Charlotte Wagnsson (2013), “New Media and the War in Afghanistan: The Significance of Blogging for the Swedish Strategic Narrative”, *New Media & Society*, Vol. 17 (1), pp. 6-23. Rikke Bjerg Jensen (2011), “British Military Media Strategies in Modern Wars”, *Global Media and Communication*, Vol. 7 (3), pp. 193-197. Λάμπρος Γ. Κασούλλας (2017), «#COGSEC - Εισαγωγή στη “Γνωστική Ασφάλεια”», *Εθνική Φρουρά & Ιστορία*, τ. 40, σσ. 92-105.

34. Glenn J. Voelz (2015), *The Rise of iWar: Identity, Information, and the Individualization of Modern Warfare*, Carlisle: Strategic Studies Institute & US Army War College Press, σ. 4.

35. Sean W. Barnes (2014), “21st Century Military-Media Relationships: Improving Relations and the Narrative Through Education”, MSc Thesis in Joint Campaign Planning and Strategy, Joint Advanced Warfighting School, Joint Forces Staff College, National Defense University, Norfolk.

36. Παλαιότερα υπήρχε ιστολόγιο του Εκπρόσωπου Τύπου στην πλατφόρμα Wordpress (idfspokesperson.wordpress.com), αυτό όμως είναι εδώ και καιρό ανενεργό, όπως και το www.idfblog.com.

37. Για παράδειγμα: <https://www.instagram.com/GirlsDefense/>

Force). Τον Ιούνιο του 2016 οι IDF έγιναν ένας από τους πρώτους στρατούς με λογαριασμό στο Snapchat (@IDFofficial).

Πολλοί αξιωματικοί που υπηρετούν στην ISU βάζουν την προσωπική τους σφραγίδα στο υλικό που παράγεται. Ο Αντισυνταγματάρχης Jonathan Conricus (Twitter: @LTCJonathan), ο οποίος στο παρελθόν υπηρέτησε στο τμήμα ειρηνευτικών επιχειρήσεων του ΟΗΕ³⁸, είναι ο Εκπρόσωπος Τύπου για διεθνή θέματα και Επικεφαλής των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης της ISU. Σε μια σειρά από επεισόδια με τον τίτλο “Inside the IDF” δίνει μια εκ των έσω εικόνα του στρατού και παρουσιάζει διάφορες ειδήσεις και εξελίξεις με ένα ενδιαφέρον ειδησεογραφικά τρόπο³⁹. Σε ένα μικρό βίντεο ο νυν Αρχηγός, Αντιστράτηγος Gadi Eisenkot, εξιστορεί τον βομβαρδισμό εγκαταστάσεων στη Συρία το 2007⁴⁰. Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι η δουλειά που επιτελεί ο Ταγματάρχης Avichay Adraee. Επικοινωνεί στα αραβικά σε Twitter (@avichayadraee) και Facebook (@IDFarabicAvichayAdraee) και έχει αποκτήσει μεγάλο κοινό και επιρροή στον αραβικό κόσμο⁴¹.

ISU, Νέα Μέσα και Πολεμικές Επιχειρήσεις

Στα Νέα Μέσα της ISU βρίσκει κανείς βίντεο από επιχειρήσεις, όπως για παράδειγμα την καταστροφή υπόγειων τούνελ της Hamas⁴², καλλιτεχνικές και κοινωνικές δραστηριότητες του στρατού, όπως τον εορτασμό της Χανουκά⁴³, αποσπάσματα από ασκήσεις και εκπαιδεύσεις και πολλά άλλα.

Η επιχείρηση κατά της Hamas μεταξύ Δεκεμβρίου 2008 και Ιανουαρίου 2009 στη Λωρίδα της Γάζας βρήκε την IDF πιο προετοιμασμένη με την παρουσία της προσαρμοσμένη στα «Νέα Μέσα⁴⁴». Ο πόλεμος του 2006 μελετήθηκε από την «Επιτροπή Winograd». Μια από τις συστάσεις αφορούσε την οργάνωση «μιας μονάδας πληροφοριών και προπαγάνδας, η οποία θα συντονίζει τις δημόσιες σχέσεις σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των παραδοσιακών μέσων, των νέων μέσων και της διπλωματίας⁴⁵». Δημιουργήθηκε η «Εθνική Διεύθυνση Πληροφοριών» (“National Information Directorate”), για να συμβάλει στην προσπάθεια της hasbara.

38. Itamar Eichner (19/03/2016), “The first Israeli at the UN’s Peacekeeping Department”, *Ynet*, <https://www.ynet-news.com/articles/0,7340,L-4780475,00.html>.

39. “Inside the IDF - Episode 1: October 2017”, <https://www.youtube.com/watch?v=mM15czMmiBU>.

40. “The Chief of the General Staff on the Attack on the Syrian Nuclear Facility in 2007”, <https://www.youtube.com/watch?v=dd67Ki5y68I>.

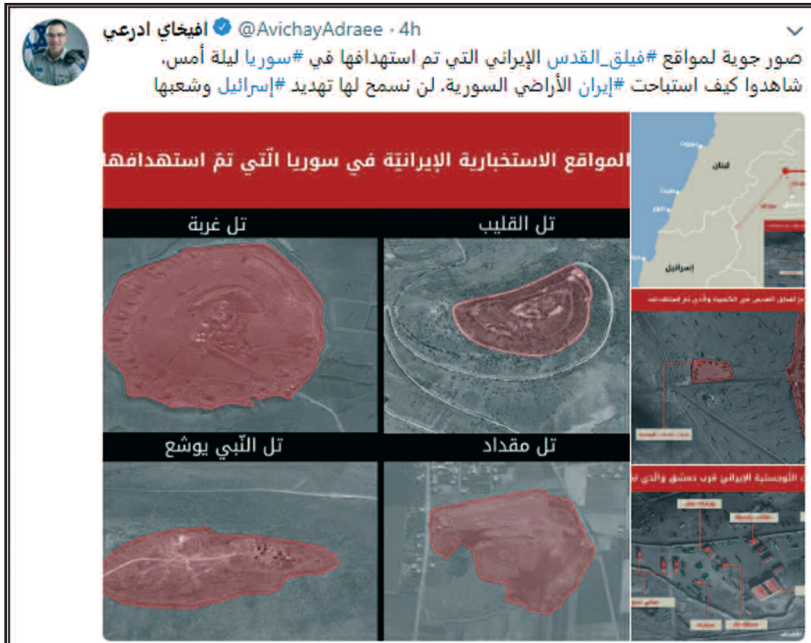
41. Tal Samuel-Azran & Moran Yarchi (2018), “Military Public Diplomacy 2.0: The Arabic Facebook Page of the Israeli Defense Forces’ Spokesperson”, *The Hague Journal of Diplomacy*, Vol. 13, pp. 1-22.

42. Twitter (18/01/2018), <https://twitter.com/LTCJonathan/status/954110042713853952>.

43. “Hanukkah: The Greatest Hits”, <https://www.youtube.com/watch?v=c-wkK9pVMB4>.

44. Thomas Zeitsoff (2011), “Using Social Media to Measure Conflict Dynamics: An Application to the 2008-2009 Gaza Conflict”, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 55 (6), pp. 938-969.

45. William B. Caldwell, Dennis M. Murphy & Anton Menning (2009), “Learning to Leverage New Media: The Israeli Defense Forces in Recent Conflicts”, *Military Review*, Vol. 89 (1), σ. 6.

Παράδειγμα ενημέρωσης στα αραβικά από τον Ταγματάρχη Avichay Adraee.

Η ISU είχε προετοιμαστεί για τον πόλεμο στη Γάζα, συμμετέχοντας και σε ασκήσεις, και είχε τέσσερεις σκοπούς: α) να ενισχύσει και να διατηρήσει την εμπιστοσύνη του κοινού, β) να διαφυλάξει τη νομιμότητα της επιχείρησης στα μάτια της διεθνούς κοινότητας, γ) να παρουσιάσει την εικόνα των IDF στο κοινό ως ένα στρατιωτικό οργανισμό, ο οποίος επιδιώκει να μαθαίνει από τα λάθη του, δ) να αποφύγει την πολιτική εμπλοκή των IDF και των διοικητών τους στον δημόσιο διάλογο κατά την προεκλογική περίοδο. Το χάσμα μεταξύ στόχων και πραγματικότητας όμως φάνηκε μέσα από την σύγκρουση του στρατού με Παλαιστίνιους πολίτες⁴⁶. Το κανάλι της ISU στο YouTube δημιουργήθηκε τον Δεκέμβριο του 2008 και συνέπεσε με τους βομβαρδισμούς κατά της Hamas. Το κανάλι παρουσίαζε τις επιθέσεις κατά των εγκαταστάσεων εκτόξευσης πυραύλων, βιντεοσκοπημένα μηνύματα “vlogs” από στελέχη των IDF, άρματα κατά τη διάρκεια συγκρούσεων, ενώ αντιμετώπιζε την αντίστοιχη προπαγάνδα από πλευράς Hamas⁴⁷. Δημιουργήθηκε επίσης ιστολόγιο και διανέμονταν βίντεο και φωτογραφίες σε πολλαπλούς αποδέκτες. Μέσα από αυτά παρουσίαζαν τη Hamas να χρησιμοποιεί πολίτες ως ανθρώπινες ασπίδες και να πυροβολεί μέσα από σχολεία και νοσοκομεία. Βεβαίως αυτά αντιμετώπιζονταν από την αντίπαλη πλευρά ως μονομερής ισραηλινή προπαγάνδα⁴⁸.

46. Magen & Lapid (2018), σ. 293.

47. Caldwell, Murphy & Menning (2009), σ. 7.

48. Magen & Lapid (2018), σσ. 293-294.

Ευρεία χρήση των ΜΚΔ είχε γίνει και το 2010 με το περιστατικό του Mavi Marmara⁴⁹. Το υλικό που παρουσίαζαν οι δύο πλευρές ανακυκλωνόταν και δημοσιευόταν κατόιν από τα ΜΜΕ. Στην Επιχείρηση “Pillar of Defense” κατά της Hamas τον Νοέμβριο του 2012 το Ισραήλ παρουσίαζε τις εικόνες μέσα από ένα αναλυτικό πλαίσιο, ενώ η Hamas μέσα από συναισθηματικό⁵⁰.

Η Τζαχάλ ως Κοινωνικός Θεσμός

Το ζήτημα του ηθικού έχει ελκύσει ξανά τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον της στρατιωτικής κοινωνιολογίας⁵¹. Το ακμαίο ηθικό, η εθνική συνοχή και το ψηλό αίσθημα αποστολής είναι παράγοντες που αυξάνουν το κίνητρο του στρατιώτη και γι’ αυτό οι IDF φροντίζουν να τα διατηρούν στην καλύτερη κατάσταση⁵². Οι IDF θεωρούνται ως ένας θεσμός ισονομίας, μέσα από τον οποίο ο καθένας μπορεί να αποδείξει την αξία του και ταυτόχρονα ένα αμόνι όπου σφυρηλατείται η ισραηλινή πολιτειακή ταυτότητα και αμβλύνονται οι επιμέρους διαφορές, όπως για παράδειγμα μεταξύ Ασκεναζί και Σεφαρδιτών⁵³. Στην προσπάθεια οικοδόμησης του αισθήματος του «εμείς» οι IDF εφαρμόζουν μια πολιτική στη βάση του «διττού ορισμού του Ιουδαϊσμού, είτε ως εθνική ομάδα είτε ως θεολογική έννοια», εντάσσοντας ταυτόχρονα τις φιλικές, μη-εβραϊκές μειονότητες, όπως τους Δρούζους και τους Βεδουΐνους⁵⁴.

Δίδεται έμφαση στα όσα κάνουν οι IDF σε σχέση με τις μειονότητες, τις γυναίκες και τους εθελοντές, για να καταδείξουν την εικόνα τους ως ανεκτικό στράτευμα⁵⁵. Αν και οι Βεδουΐνοι, οι Δρούζοι και οι Χριστιανοί αποτελούν ένα πολύ μικρό μέρος των IDF, εντούτοις τονίζεται η παρουσία τους και υπογραμμίζονται τα ειδικά προγράμματα και οι άδειες που προσφέρονται⁵⁶. Σε μια πρόσφατη ανάρτηση

49. Diana Allan (2010), “Media’s Messengers: *The Mavi Marmara at the Frontlines of Web 2.0*”, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 40 (1), pp. 1-15. David Archibald & Mitchell Miller (2012), “Full-spectacle dominance? An analysis of the Israeli state’s attempts to control media images of the 2010 Gaza flotilla”, *Journal of War & Culture Studies*, Vol. 5 (2), pp. 189-201.

50. Hyunjin Seo (2014), “Visual Propaganda in the Age of Social Media: An Empirical Analysis of Twitter Images During the 2012 Israeli–Hamas Conflict”, *Visual Communication Quarterly*, Vol. 21 (3), pp. 150-161.

51. Gerhard Kümmel (1999), “Morale in the Armed Forces: A Holistic Approach and a Multi-Dimensional Model”, SOWI-Arbeitspapier, Nr. 121, Zentrum für Militärgeschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr, Potsdam.

52. Sergio Catignani (2004), “Motivating Soldiers: The Example of the Israeli Defense Forces”, *Parameters*, Vol. 34 (3), pp. 108-121.

53. Maurice Roumani (1991), “The Military, Ethnicity and Integration in Israel Revisited”, in Henry Dietz, Jerrold Elkin & Maurice Roumani (eds.), *Ethnicity, Integration and the Military*, IUS Special Editions on Armed Forces and Society, No. 3, Oxford: Westview Press, pp. 51-79.

54. Hanne Eggen Røislien (2012), “Religion and Military Conscription: The Case of the Israel Defense Forces (IDF)”, *Armed Forces & Society*, Vol. 39 (2), pp. 213-232.

55. IDF.il (21/12/2011), “Seven Reasons Why the IDF is Considered a Tolerant Military”, <https://www.idf.il/en/minisites/soldiers-of-the-idf/seven-reasons-why-the-idf-is-considered-a-tolerant-military/>.

56. IDF.il (23/12/2015), “Christian IDF Soldiers Wish You a Merry Christmas”, <https://www.idf.il/en/minisites/soldiers-of-the-idf/christian-idf-soldiers-wish-you-a-merry-christmas/>. IDF.il (06/11/2011), “IDF Chief of Staff Marks Eid al-Adha”, <https://www.idf.il/en/minisites/soldiers-of-the-idf/idf-chief-of-staff-marks-eid-al-adha/>. Albawaba (07/06/2016), “IDF Arabic spokesman posts Ramadan message featuring Muslim IDF soldiers”, <https://www.albawaba.com/loop/idf-arabic-spokesman-post-ramadan-message-with-muslim-idf-soldiers-849228>.

παρουσιάζονται τα ταχύρρυθμα μαθήματα εκμάθησης εβραϊκών⁵⁷. Ιδιαίτερη φροντίδα και προβολή δίδεται στο πρόγραμμα εθελοντών της IDF. Το πρόγραμμα δίνει την ευκαιρία σε πολίτες που απαλλάσσονται από τη στρατιωτική θητεία λόγω αναπηρίας, να υπηρετήσουν εθελοντικά και με βάση τις δυνατότητές τους⁵⁸. Άλλοι παρουσιάζονται οι δραστηριότητες του Λόχου Sa'a,r στον οποίο μετατίθενται στρατιώτες που υποφέρουν από κατάθλιψη, άγχος, προβλήματα στο σπίτι και άλλα ψυχολογικά τραύματα και που ωστόσο θέλουν να συμπληρώσουν τη θητεία τους⁵⁹.

Σ'ένα άλλο παράδειγμα: στρατιώτης που εκπαιδευόταν στους αλεξιπτωτιστές παρουσίαζε την εκπαίδευσή του για δύο βδομάδες μέσα από το επίσημο Snapchat⁶⁰. Κάπου αλλού περιγράφεται η ιστορία μιας δεκανέως των IDF, η οποία προερχόταν από εβραϊκή οικογένεια της Αλεξάνδρειας και για χρόνια δεν γνώριζε την πραγματική της καταγωγή⁶¹. Όπου είναι δυνατόν διαφημίζονται οι καλές σχέσεις του στρατού με τους Παλαιστινίους και τονίζονται περιστατικά συνεργασίας⁶². Στην επέτειο του Ολοκαυτώματος, παππούδες και γιαγιάδες, οι οποίοι είχαν επιζήσει της καταστροφής, πόζαραν με τα ένστολα εγγόνια τους κρατώντας φυλλάδια που έγραφαν "We Remember"⁶³.

Επίλογος

Το κατά πόσο η Spokesperson Unit είναι πολιτικά αποτελεσματική αλλά και για τους σκοπούς που αυτή εξυπηρετεί, είναι θεμιτοί ή όχι, έχουν γραφεί πολλά και από εχθρούς και από φίλους⁶⁴. Σε αυτό το άρθρο αποφύγαμε εσκεμμένα τη πολιτική συζήτηση για την ισραηλινο-παλαιστινιακή διένεξη καθώς σκοπός μας ήταν μια

57. IDF.il (26/04/2018), "Learning Hebrew in One Month", <https://www.idf.il/en/minisites/training-and-preparation/learning-hebrew-in-one-month/>.

58. Michele Chabin (18/01/2017), "Israeli military open to volunteers with medical issues", *USA Today*, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2017/01/18/israeli-soldiers-medical-conditions-volunteer/96491340/>. IDFInfo.co.il, "Volunteering for those medically unfit", <https://www.idfinfo.co.il/enlisting/volunteering/>. IDF.il (27/04/2018), "His Dream of Becoming a Soldier Came True", <https://www.idf.il/en/minisites/soldiers-of-the-idf/his-dream-of-becoming-a-soldier-came-true/>. Twitter (29/04/2018), <https://twitter.com/IDFSpokesperson/status/990598550785613824>.

59. IDF.il (18/04/2018), "Giving Soldiers a Chance", <https://www.idf.il/en/minisites/training-and-preparation/giving-soldiers-a-chance/>.

60. IDF.il (01/09/2016), "Get in on the Action: Add "IDFofficial" on Snapchat", <https://www.idf.il/en/minisites/press-releases/get-in-on-the-action-add-idfofficial-on-snapchat/>.

61. IDF.il (25/03/2013), "A 21st Century Exodus: Dina's Journey From Alexandria to Jerusalem", <https://www.idf.il/en/minisites/soldiers-of-the-idf/a-21st-century-exodus-dina-s-journey-from-alexandria-to-jerusalem/>.

62. IDF.il (01/03/2015), "5 Stories You Haven't Heard About Collaboration Between the IDF & Palestinians", <https://www.idf.il/en/minisites/military-cooperation/5-stories-you-haven-t-heard-about-collaboration-between-the-idf-palestinians/>.

63. "I Am One of Them - We Remember", <https://www.youtube.com/watch?v=n4VqrYgkwBM>.

64. Gal Hadari & Asaf Turgeman (2016), "Chaos is the Message: The Crisis of Israeli Public Diplomacy", *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol. 10 (3), pp. 393-404. Miriyam Aouragh (2016), "Hasbara 2.0: Israel's Public Diplomacy in the Digital Age", *Middle East Critique*, Vol. 25 (3), pp. 271-297. Matthew S. Cohen & Charles D. Freilich (2015), "The Delegitimization of Israel: Diplomatic Warfare, Sanctions, and Lawfare", *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol. 9 (1), pp. 29-48. Zalman Shoval (2007), "Why Israel Lost the Hasbara War", *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol. 1 (2), pp. 15-18.

Αραβοχριστιανή που υπηρετεί στην IDF, όπως παρουσιάζεται στο επίσημο YouTube. Οι IDF παρουσιάζονται ταυτόχρονα ως εγγυητές του εβραϊκού χαρακτήρα του Κράτους αλλά ταυτόχρονα φορέας ενσωμάτωσης των μειονοτήτων.

αδρή σκιαγράφιση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων του “Spokesperson Unit” των IDF.

Επομένως θεωρούμε πως η δραστηριότητα της ISU στον τομέα της επικοινωνίας είναι εντυπωσιακή, αφού εξυπηρετεί ταυτόχρονα τις εξής ανάγκες: α) Καλλιέργεια κουλτούρας ασφάλειας που συμβάλλει στη i) μείωση της φυγοστρατίας, ii) στην ανύψωση του ηθικού κληρωτών, εφέδρων και στελεχών, iii) στην μείωση της διαρροής πληροφοριών και στην iv) αύξηση της εισροής πληροφοριών. β) Την προώθηση, καλλιέργεια και προστασία του επίσημου αφηγήματος για την άμυνα του Κράτους του Ισραήλ και των ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων· γ) Την υπεράσπιση της ταυτότητας του Ισραήλ ως «εβραϊκού κράτους» με ταυτόχρονη πρόσκληση προς τις θρησκευτικές και εθνικές μειονότητες να ασπαστούν ενθουσιωδώς την πολιτειακή διάσταση της ταυτότητας (civil nationalism), με ρητή δέσμευση για τη δική τους ασφάλεια σε αυτό το πλαίσιο· δ) Την άμεση και τακτική ενημέρωση του ισραηλινού πληθυσμού για απειλές εναντίον του, που συμπεριλαμβάνουν συμβουλές για προστατευτικά μέτρα· ε) Την άμεση αντιμετώπιση εχθρικής προπαγάνδας και αφηγημάτων μέσα από τα παραδοσιακά μέσα, τα «νέα μέσα» και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Η ISU χαρακτηρίζεται από φαντασία και καινοτομία. Οι ηγήτορές της τολμούν να σκεφτούν και να δράσουν ανοιχτά και χωρίς φοβίες για την καλπάζουσα τεχνολογία και τις κοινωνικές ανακατατάξεις που αυτή επιφέρει. Αγκαλιάζουν τις αλλαγές με αντικειμενικό σκοπό τη συνεχή ανανέωση του ισραηλινού αφηγήματος και της προάσπισης της αποστολής της IDF και του εβραϊκού χαρακτήρα του Κράτους του Ισραήλ.

ΤΟ ΣΥΡΙΑΚΟ 7 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ: ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ιωάννη-Σωτήριου Ιωάννου

Δημοσιογράφου στην εφημερίδα «Πολίτης»,

Αναλυτή στη Διπλωματική Ακαδημία στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

και

Ζήνωνα Τζιάρρα

*Μεταδιδασκατορικού Ερευνητή, στο Τμήμα Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
του Πανεπιστημίου Κύπρου*

Εισαγωγή

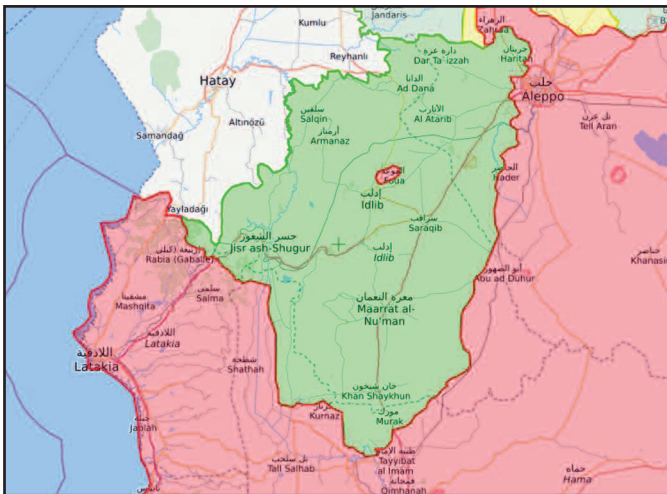
Από το 2015 - 2016 και έπειτα ο συριακός πόλεμος έχει μπει σε μια νέα περίοδο, που χαρακτηρίζεται τόσο από φάσεις οξείας κλιμάκωσης όσο και από ένα γεωπολιτικό «ξεκαθάρισμα λογαριασμών» αναφορικά με τις διάφορες ζώνες σύγκρουσης και επιρροής. Αυτές οι τάσεις ενισχύθηκαν από τις αρχές του 2018 με τις τουρκικές επιχειρήσεις στον θύλακα Αφρίν στη βορειοδυτική Συρία, τις εκτεταμένες επιχειρήσεις του συριακού καθεστώτος κατά των αντικαθεστωτικών δυνάμεων και του ISIS, την κρίση με αφορμή τη φερόμενη χημική επίθεση, αλλά και στο σταδιακό «άνοιγμα» του μετώπου μεταξύ Ισραήλ και Ιράν-Χεζμπολάχ-Συρίας-Χαμάς.

Σε αυτό το κείμενο επιχειρούμε την ανάλυση των σημαντικότερων πτυχών του συριακού πολέμου, έτσι όπως διαμορφώνονται, και τον αντίκτυπό τους στην έκβαση του Συριακού γενικότερα. Σε αυτό το πλαίσιο εξετάζουμε τον κομβικό ρόλο της επαρχίας Ίντλιμπ, που βρίσκεται υπό τον έλεγχο αντικαθεστωτικών ομάδων και τις σχετικές εξελίξεις στο σαλαφιστικό τζιχαντιστικό κίνημα, την πολιτική της Τουρκίας, το Κουρδικό, τον ρόλο των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ και Ρωσίας) και το κρίσιμο ζήτημα της υπερχειλίσης του συριακού πολέμου στα υψίπεδα Γκολάν με την άμεση πλέον εμπλοκή του Ισραήλ και του Ιράν. Το κείμενο καταλήγει με κάποιες επισημάνσεις για τις επιπτώσεις που αυτές οι εξελίξεις μπορεί να έχουν στην Κύπρο.

Ενδο-τζιχαντιστικές Δυναμικές στο Ίντλιμπ

Η πτώση του Ίντλιμπ τον Μάρτιο του 2015 σηματοδότησε μια αλλαγή παραδείγματος για ολόκληρο τον πόλεμο της Συρίας, οι συνέπειες της οποίας παραμένουν υψίστης σημασίας μέχρι τις μέρες μας. Η στρατηγικής σημασίας βο-

ρειοδιτική επαρχία του Ίντλιμπ, στα σύνορα με την Τουρκία, παραμένει μέχρι τις μέρες μας, -δεδομένης της επιβίωσης του καθεστώτος Άσαντ με την ανακατάληψη του συνόλου των μεγάλων, στρατηγικής σημασίας, πόλεων (Χαλέπι, Ράκα, περίχωρα Δαμασκού κ.ο.κ) από τον συριακό στρατό-, η γεωγραφική περιοχή η οποία θα σηματοδοτήσει την αρχή του τέλους του συριακού εμφυλίου μετά από τόσα χρόνια. Η σημασία του Ίντλιμπ προσδίδει στην ανάλυση του Συριακού πολύ χρήσιμα συμπεράσματα τόσο για τη φύση του σουνιτικού εξτρεμισμού, και του χαρακτήρα του σύγχρονου σαλαφιστικού παγκόσμιου τζιχαντισμού όσο και για τις γεωπολιτικές βλέψεις της Τουρκίας στη μεταπολεμική Συρία, ιδίως μετά το πέρας των επιχειρήσεων «Ασπίδα του Ευφράτη» και «Κλάδος Ελαίας» το 2017 και 2018 αντίστοιχα.

Με πράσινο χρώμα η επαρχία Ίντλιμπ στη βορειοδυτική Συρία, που ελέγχεται από αντικαθεστωτικές δυνάμεις.

Από την αλ Κάιντα στο ISIS

Στο Ίντλιμπ χωρίς υπερβολή γεννήθηκαν όλες οι σύγχρονες εκφράσεις του σαλαφιστικού τζιχαντισμού, που αργότερα έδωσαν σάρκα και οστά στην ιδεολογική σχηματοποίηση και οργάνωση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS ή Daesh), όπως το γνωρίσαμε από τη βαρβαρική του δράση σε Συρία και Ιράκ την τριετία 2014-2017. Η επικράτηση της βίας μέσω της εμπέδωσης του εμφυλίου πολέμου, η άνοδος στην επιφάνεια σεκταριστικών δυναμικών μεταξύ σουνιτικών και σιιτικών πληθυσμών και οι γεωπολιτικές δυναμικές της περιφερειακής ατζέντας εξωτερικών δρώντων γέννησαν, τον Ιανουάριο του 2012, το Μέτωπο αλ Νούσρα (JabhatalNusra), το συριακό παρακλάδι του Ισλαμικού Κράτους στο Ιράκ (ISI) των διαβόητων Abu Musab al-Zarqawi και Abu Ayyub al-Masri, αμφοτέρων ιδεολόγων της «ιστορικής» τρομοκρατικής οργάνωσης της αλ Κάιντα (σ.σ. του τοπικού παρατήματος του Ιράκ).

Η απόσχιση ξένων εθελοντών μαχητών, κυρίως Ιρακινών, με μια περισσότερη εξτρεμιστική αντίληψη σε σχέση με τους στρατηγικούς στόχους επιβολής ενός «ισλαμικού κράτους» οδήγησε στην πρώτη διάσπαση του Μέτωπου αλ Νούσρα, από το οποίο ξεπήδησε μετά το 2013-2014 το ISIS ή ISIL (Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και στο Λεβάντε). Ωστόσο η μητρική οργάνωση της αλ Κάιντα διατήρησε την επιχειρησιακή της αυτονομία με τον Abu Muhammad al-Jawlanī να αναδεικνύεται σε μια ηγετική, τοπική μορφή, του συριακού τζιχαντισμού, η οποία επιδίωξε τους δικούς της ξεχωριστούς στρατηγικούς στόχους στο κατακερματισμένο υποσύστημα της βορειοδυτικής Συρίας.

Περαιτέρω Διασπάσεις

Η ρωσική επέμβαση στη Συρία τον Σεπτέμβριο του 2015 οδήγησε στην αλλαγή της τύχης του πολέμου και στην ανάκαμψη του καθεστώτος Άσαντ ιδίως μετά την ανακατάληψη του Χαλεπίου τον Δεκέμβριο του 2016. Η επιχειρησιακή αυτή αλλαγή και το πλήγμα στη συριακή, σουνιτική, ένοπλη αντιπολίτευση οδήγησε σε περαιτέρω διασπάσεις του τζιχαντιστικού κινήματος της Συρίας. Εν συντομία το Μέτωπο αλ Νούσρα ουσιαστικά «άλλαξε branding» (σ.σ. προφίλ), προκειμένου να μην ταυτίζεται με την αλ Κάιντα. Τον Ιούνιο του 2016 το Μέτωπο αλ Νούσρα μετατράπηκε στη Jabhat Fatahal-Sham (JFS), για να μετατραπεί, έξι μήνες αργότερα, στη Hay'at Tahriral-Sham (HTS). Αυτή η ιδεολογική μετατροπή δεν πρέπει να αποπροσανατολίζει από το γεγονός ότι η οργάνωση δεν έπαψε να είναι αλ Κάιντα. Αντικατοπτρίζει όμως δυναμικές, τακτικισμούς και στρατηγικές που συνδέονται με την παγκόσμια πρόσληψη αυτού που ονομάζεται παγκόσμιος σαλαφιστικός τζιχαντισμός και σχετίζεται με: τοπικές ιδιαιτερότητες (τοπική νομιμοποίηση, σχέση με άλλες σουνιτικές ένοπλες οργανώσεις, αλληλεπίδραση με τοπικές κοινωνίες με έντονα φυλετικά χαρακτηριστικά κοκ), περιφερειακές ανακατατάξεις (στήριξη μητρικής οργάνωσης της αλ Κάιντα, χρηματοδοτήσεις από επιμέρους κύκλους αραβικών χωρών και χωρών του Κόλπου, σχέσεις με την Τουρκία κοκ), και την ιστορική εμπειρία -σε μεγάλο βαθμό αποτυχημένη- των περασμένων χρόνων σε Λιβύη, Υεμένη, αφρικανική ήπειρο και Ιράκ, ως προς την επικράτηση ενός «ισλαμικού χαλιφάτου» από την αλ Κάιντα.

Μέχρι τη στιγμή που γράφονταν αυτές οι γραμμές η περαιτέρω διάσπαση της αλ Κάιντα, με τις μορφές και το branding που επανεμφανίστηκε στη Συρία, έχει καταλήξει στην οργάνωση της Hurrasal-Deen, δυναμικότητας 2-3.000 μαχητών, η οποία από τον Φεβρουάριο του 2018 αντικατοπτρίζει την «αυθεντική έκφραση» των πιουριστών-ιδεολόγων της αλ Κάιντα. Η Hay'at Tahriral-Sham (HTS) του al-Jawlanī παραμένει μια οργάνωση σε σμίκρυνση με τοπική ατζέντα, ενώ η ενοποίηση κατακερματισμένων οργανώσεων σαλαφιστικής ιδεολογίας, όπως η Ahraral Sham και το Μέτωπο αλ Ζίνκι (συναποτελούν την FLS ήτοι το Syrian Liberation Front), υποδηλώνει ότι, παρά τις ενδοτζιχαντιστικές κόντρες και διασπάσεις, το Ίντλιμπ,

που βρίσκεται εγγύτερα γεωγραφικά στην ανατολική Μεσόγειο, παραμένει, και ίσως παραμείνει για αρκετό διάστημα ανεξαρτήτως της τύχης του σε σχέση με τις εξελίξεις του συριακού εμφυλίου, ένα επιχειρησιακό, ιδεολογικά και σε πρακτικό επίπεδο, κέντρο σουνιτικού εξτρεμισμού. Η αποτύπωση του οποίου θα μπορούσε να μετουσιωθεί σε κλασική πρακτική τρομοκρατικών χτυπημάτων προς τις χώρες της περιοχής ή της Ευρώπης γενικά στο προσεχές μέλλον.

Η Πολιτική της Τουρκίας και οι Διεθνείς Δυναμικές

Η ιδεολογική λειτουργική των διάφορων εκφράσεων του σουνιτικού εξτρεμισμού -είτε πρόκειται για την ιδεολογία της αλ Κάιντα (ή του Ισλαμικού Κράτους), τις εκφάνσεις της συριακής Μουσουλμανικής Αδελφότητας (MA), τον «Σουρουργισμό»¹ είτε το ευρύ ρεύμα του παγκόσμιου σαλαφιστικού τζιχαντισμού- στη Συρία αποτέλεσε εργαλείο για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στην περιοχή για τη διατήρηση ισορροπιών επί του συριακού εδάφους αλλά και εργαλειακή πτυχή για τη μετά το 2016 επεμβατική της πολιτική στη βάση του αφηγήματος της καταπολέμησης της διεθνούς τρομοκρατίας. Η χρήση ενόπλων οργανώσεων, όπως η Ahrar al Sham, από την Τουρκία σε ρόλο τοπικών αντιπροσώπων (proxies) εναντίον των Κούρδων μαχητών του PYD/YPG και των μικτών αραβοκουρδικών SDF (Syrian Democratic Forces), αλλά και του Συριακού Στρατού και των συμμάχων του, προσέθεσε πολιτική και στρατηγική υπεραξία.

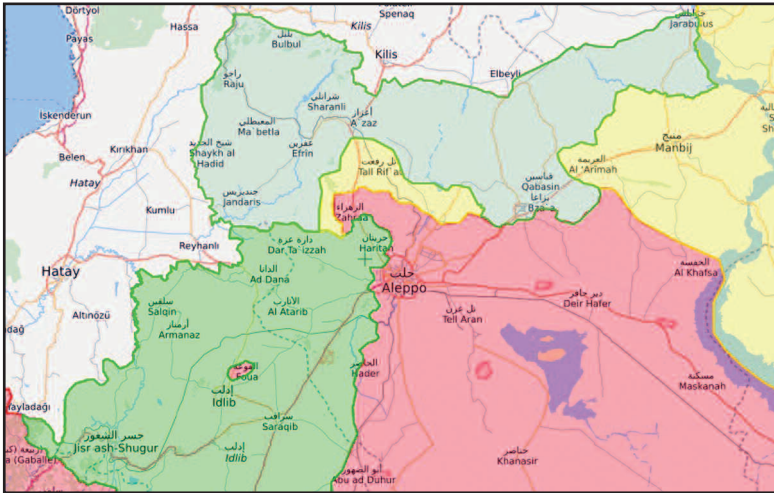
Ωστόσο η ιδεολογική συγγένεια, στη βάση της λογικής των συγκοινωνούντων δοχείων, μεταξύ όλων αυτών των οργανώσεων εγκυμονεί κινδύνους στο εγγύς μέλλον τόσο για την Τουρκία όσο και για ολόκληρο το υποσύστημα της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Η συνένωση όλων αυτών των κατακερματισμένων ενόπλων φραξιών σε ένα νέου τύπου Ισλαμικό Κράτος (στη λογική ενός ISIS 2.0) ή σε μια αλ Κάιντα, με έδρα όχι τα απομακρυσμένα βουνά του Αφγανιστάν, αλλά την Συρία, εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους και θέτει νέα διλήμματα ασφάλειας, καθώς και προκλήσεις, μη εξαιρουμένης της Κύπρου, αλλά και των κατεχομένων εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας (ΚΔ).

Και ενώ η έκβαση της μάχης στο Ίντλιμπ είναι κάτι που θα πρέπει να περιμένουμε να δούμε, με αρκετά πιθανό το ενδεχόμενο Τουρκία, Ρωσία και Συρία να καταλήξουν σε μια μέση εδαφική λύση, η οποία θα εξυπηρετεί και τις τρεις, είναι ξεκάθαρο ότι οι αντικαθεστωτικές ομάδες-αντιπρόσωποι της Τουρκίας αποτελούν διαπραγματευτικό χαρτί στα χέρια της τελευταίας. Αυτό έγινε ξεκάθαρο αφενός όταν η Τουρκία συναίνεσε να αποσύρει τις αντικαθεστωτικές της ομάδες από το Χαλέπι το 2016² με ανταλλαγή την ανενόχλητη επέμβασή της στη βόρεια Συρία (στη ζώνη

1. Ο Μοχάμεντ Σουρούρ, Σύρος επιφανής θεωρητικός της MA που συνδύασε την πρακτική της Αδελφότητας με μια πολιτική έκφραση του ιδεολογικού ρεύματος του σαουδαραβικού Ουαχαμπιστικού Ισλάμ.

2. Nick Tattersall και Humeyra Pamuk, "After Aleppo, a chapter closes on Turkey's ambitions in Syria, *Reuters* (15/12/2016), στο <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey-idUSKBN14422U>.

μεταξύ Jarablus και Azaz) και αφετέρου όταν με αφορμή την επέμβασή της στον κουρδικό θύλακα Αφρίν³ έκανε τα στραβά μάτια στις επιθέσεις της Ρωσίας και του καθεστώτος Άσαντ κατά των αντικαθεστωτικών ομάδων στο Ίντλιμπ (βλ. χάρτη πιο κάτω)⁴.

Με πράσινο χρώμα δυτικά η επαρχία Ίντλιμπ. Βόρεια με διαφορετικό πράσινο ο θύλακας Αφρίν, στα πλαίσια της ζώνης που ελέγχει η Τουρκία κατά μήκος του τουρκο-συριακού συνόρου. Με κόκκινο χρώμα η επαρχία του Χαλεπίου (Aleppo), που βρίσκεται από το 2016 υπό τον έλεγχο του συριακού καθεστώτος.

Το Κουρδικό

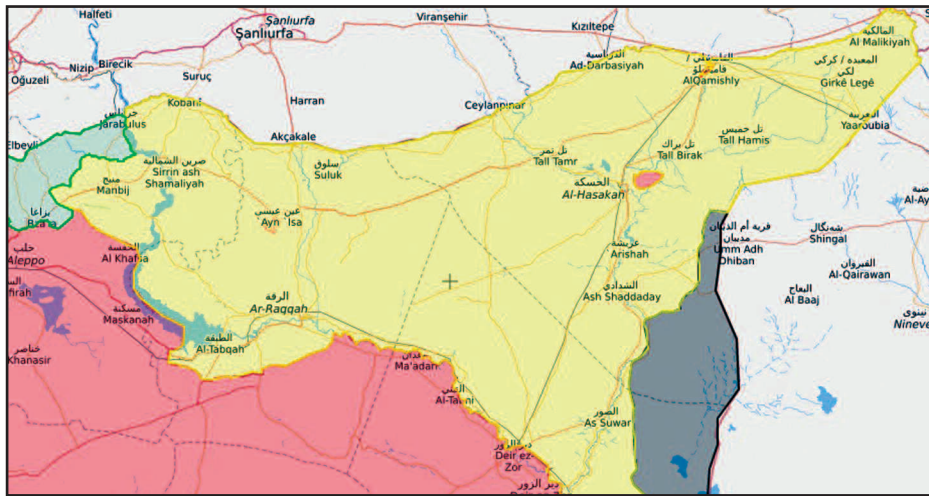
Η τουρκική στρατηγική εργαλειοποίησης διάφορων αντικαθεστωτικών ομάδων για την ανατροπή του καθεστώτος Μπασάρ αλ Άσαντ υπήρξε, εκ των πραγμάτων, αποτυχημένη. Πλέον η Άγκυρα επικεντρώνει την πολιτική της στην εκδίωξη των κουρδικών δυνάμεων (YPG/PYD και SDF) από το τουρκο-συριακό σύνορο και, κατ' επέκταση, στη δημιουργία ζωνών ασφαλείας και επιρροής στη βόρεια Συρία. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκει δύο στόχους: τον περιορισμό, και αν είναι δυνατόν την ακύρωση, των κουρδικών φιλοδοξιών για δημιουργία κρατιδίου και έξοδο στη Μεσόγειο και την απόκτηση λόγου και ρόλου στις διαπραγματεύσεις για το μέλλον της Συρίας.

Κρίσιμα σημεία για την Τουρκία, αναφορικά με το Κουρδικό στη Συρία, παραμένουν η πόλη Manbij δυτικά του Ευφράτη και η βορειοανατολική Συρία. Η Άγκυρα θέλει

3. Για περισσότερα σχετικά με την επέμβαση στο Αφρίν βλ., Ζήνωνας Τζιάρρας και Νικόλαος Παούνης, «Γιατί το Αφρίν δεν έγινε το Βιετνάμ της Τουρκίας», *Liberal.gr* (20/03/2018), στο <https://www.liberal.gr/arthro/195675/amynadiplomatia/2018/giati-to-afirin-den-egine-to-bietnam-tis-tourkias.html>.

4. "Syrian regime moves on Idlib, but Eastern Ghouta leaves Damascus vulnerable," *The New Arab* (07/01/2018), στο <https://www.alaraby.co.uk/english/indepth/2018/1/7/assad-moves-on-idlib-but-ghouta-leaves-regime-vulnerable>.

διακαώς την απόσυρση των κουρδικών δυνάμεων από την Manbij και, κατ' ελάχιστον, τη δημιουργία ζώνης ασφαλείας στο σύνορο με τη Συρία στα βορειο-ανατολικά (βλ. χάρτη πιο κάτω). Τουρκία και ΗΠΑ βρίσκονται σε διαπραγματεύσεις σχετικά τη Manbij, όπου υπάρχουν αναπτυγμένες αμερικάνικες δυνάμεις. Υπάρχει ήδη καταρχήν συμφωνία μεταξύ των δύο για εφαρμογή «οδικού χάρτη» σχετικά με το καθεστώς ασφαλείας της Manbij. Στόχος, μεταξύ άλλων, του οδικού χάρτη, σύμφωνα με το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, αποτελεί η απόσυρση του YPG από τη Manbij και η μετακίνησή του στα ανατολικά του Ευφράτη⁵.

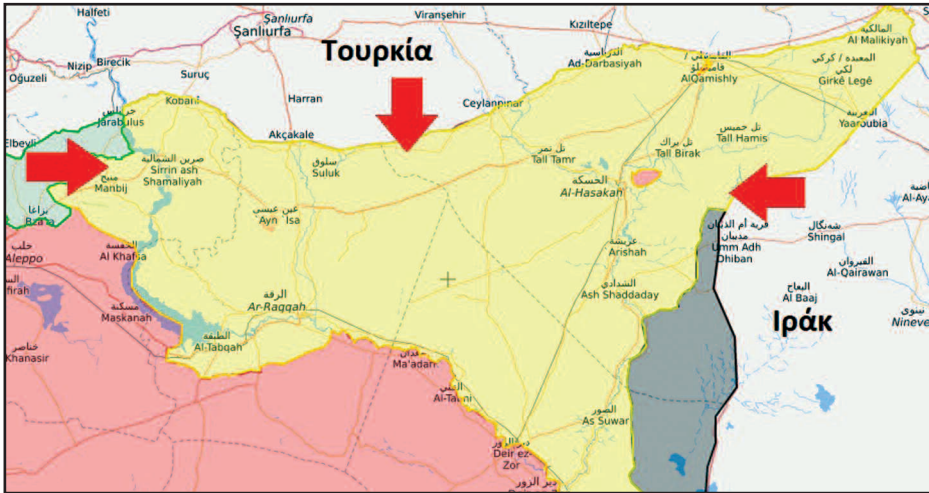

Με κίτρινο χρώμα οι κουρδικές περιοχές, περιλαμβανομένης και της Manbij.

Από αυτή την άποψη είναι πιθανόν το Αφρίν και η Manbij να έχουν λειτουργήσει ως ανταλλάγματα που δόθηκαν στην Τουρκία, για να συμβιβαστεί με την ύπαρξη κουρδικού κρατιδίου ανατολικά του Ευφράτη, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι δυναμικές του Συριακού γενικότερα δεν μπορούν να ανατρέψουν τη συμφωνία. Γι' αυτό τον λόγο η Τουρκία λαμβάνει τα δικά της μέτρα με συσσώρευση στρατιωτικών δυνάμεων στο νότιο και νοτιοανατολικό της σύνορο, όπως επίσης και στο βόρειο Ιράκ, στα σύνορα με τη Συρία. Η είσοδος των τουρκικών δυνάμεων στο βόρειο Ιράκ στόχευε στο να χτυπήσει τις θέσεις του αυτονομιστικού Εργατικού Κόμματος Κουρδιστάν (PKK) στην περιοχή Sinjar.

Και παρόλο που το PKK αποχώρησε από το Sinjar, για να αποφευχθεί η σύγκρουση και να ακυρωθεί το πρόσχημα που χρησιμοποίησε η Τουρκία, οι τουρκικές δυνάμεις παρέμειναν. Η παρουσία τους εκεί επιτρέπει δυνητικά στην Τουρκία να εξαπολύσει επίθεση στους Κούρδους της βορειοανατολικής Συρίας σε τρία μέτωπα (βλ. χάρτη πιο κάτω): από δυτικά και τις περιοχές που ελέγχει (μεταξύ Jarablus και Azaz) με

5. Serkan Demirtaş, "Turkey, US agree to approve roadmap on Syria," Hürriyet Daily News (27/04/2018), στο <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-us-agree-to-approve-roadmap-on-syria-131014>.

Υποθετικό σενάριο τουρκικής επίθεσης στις κεντρικές περιοχές της βορειο-ανατολικής Συρίας.

τις δυνάμεις της «Ασπίδας του Ευφράτη», από βόρεια στα ανατολικά του Ευφράτη, μέσα από την Τουρκία και από ανατολικά από το βόρειο Ιράκ. Πρόσχημα για τις επιχειρήσεις θα μπορούσε να αποτελέσει και η καταπολέμηση του Ισλαμικού Κράτους, που διατηρεί ακόμα παρουσία στην ευρύτερη περιοχή της επαρχίας Deirez-Zor στα σύνορα Συρίας και Βόρειου Ιράκ.

Οι Περιφερειακές και Διεθνείς Δυναμικές

Τρία αλληλένδετα στοιχεία έχουν επιτρέψει στην Τουρκία να αναχθεί σε παίκτη-κλειδί για τις εξελίξεις στη Συρία και για την πολιτική των περιφερειακών και διεθνών δυνάμεων στην περιοχή: η θέση της, η ισχύς της και η δράση της. Η τουρκική στρατηγική στη Συρία είναι ένας συνδυασμός αμυντικής και επιθετικής προσέγγισης. Από αμυντικής άποψης τόσο το Κουρδικό όσο και το Ισλαμικό Κράτος (ή άλλα τζιχαντιστικά κινήματα στη Συρία) αποτελούν απειλές στην τουρκική εθνική ασφάλεια, που πρέπει να απαλειφθούν ή να τύχουν διαχείρισης. Ωστόσο η διαχείριση στην οποία προβαίνει η Τουρκία έχει επιθετικό χαρακτήρα, και αυτό φάνηκε με τις επιχειρήσεις εντός των συριακών εδαφών, αλλά και εντός τουρκικού εδάφους, στις κεντρικές περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας ιδιαίτερα από το 2015. Βεβαίως, όπως προαναφέρθηκε, η επιθετική της στρατηγική αποσκοπεί και στην προβολή επιρροής εντός της Συρίας με σκοπό την αποκόμιση γεωπολιτικών αλλά και διπλωματικών οφελών.

Μέσα λοιπόν από αυτή τη διαδικασία η Τουρκία έχει καταφέρει να συνδιαλέγεται με τον άξονα Ρωσία-Συρία-Ιράν (ο οποίος αντιμετωπίζει τα δικά του προβλήματα), αλλά και με τη Δύση (το ΝΑΤΟ, τις ΗΠΑ και τα ευρωπαϊκά κράτη). Υπό αυτό το

πρίσμα η Τουρκία έχει αναδειχθεί ως ένας «τρίτος πόλος», δηλαδή ένα κράτος το οποίο δεν προσαρμόζεται ή συμμορφώνεται με τα αυστηρά πλαίσια του ενός (δυτικού) ή του άλλου (φιλο-ρωσικού) στρατοπέδου⁶. Αντιθέτως, προσπαθεί ευκαιριακά να κεφαλαιοποιήσει τις σχέσεις της και με τα δύο, μέσα από μια πολύπλοκη διαδικασία «πάρε-δώσε», η οποία εν τέλει επιδιώκει την εξυπηρέτηση των δικών της συμφερόντων. Τα δύο στρατόπεδα αντιλαμβάνονται τον ρόλο της Τουρκίας όπως αντιλαμβάνονται και την ανάγκη προσεταιρισμού της Τουρκίας ως μέσο δημιουργίας κόστους στο απέναντι στρατόπεδο.

Για τη Ρωσία οι διάφορες οικονομικές, ενεργειακές και στρατιωτικές σχέσεις με την Τουρκία λειτουργούν διασπαστικά στους κόλπους του ΝΑΤΟ. Από την άλλη οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ κάνουν ό,τι είναι δυνατόν για να μην σπρώξουν περισσότερο την Τουρκία στην αγκαλιά της Μόσχας. Εξού και η δήλωση του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Μάικ Πομπέο τον Μάιο του 2018: «*Θέλουμε η συμπεριφορά τους να αντικατοπτρίζει τους σκοπούς του ΝΑΤΟ, και αυτό ακριβώς είναι που προσπαθούμε να κάνουμε: Να τους κάνουμε να επανενταχθούν στο ΝΑΤΟ, κατά κάποιον τρόπο, με τις πράξεις τους, σύμφωνα με αυτά που προσπαθούμε να πετύχουμε στο ΝΑΤΟ. Και να μην προβαίνουν σε ενέργειες που υπονομεύουν τις προσπάθειές του*⁷». Είναι φανερό ότι οι προσπάθειες των Αμερικανών περιλαμβάνουν μια προσέγγιση «καρότου-μαστιγίου», καθότι αντιλαμβάνονται την ανάγκη αλλά και τους κινδύνους που ενέχει η αποθράσυνση της Τουρκίας.

Εκτός από την Τουρκία, που έχει παρουσία διά αντιπροσώπων -και όχι μόνο- στα βόρεια και βορειοδυτικά, στο συγκρουσιακό τοπίο της Συρίας, που σιγά-σιγά ξεκαθαρίζει, βασικό ρόλο έχουν και άλλοι παίκτες. Η σφαίρα επιρροής της Ρωσίας βρίσκεται στην κεντρική και δυτική Συρία, με το ενδιαφέρον της να επικεντρώνεται ιδιαίτερα στα παράλια και την επαρχία της Λατάκιας, όπου βρίσκονται οι βάσεις της. Η Μανbij και οι περιοχές ανατολικά του Ευφράτη βρίσκονται στην αμερικανική σφαίρα επιρροής με τη βοήθεια και των κουρδικών δυνάμεων του SDF. Το συριακό καθεστώς έχει καταφέρει καιρικές νίκες -τόσο στρατιωτικά όσο και διαπραγματευτικά- εκκαθαρίζοντας τους αντικαθεστωτικούς θύλακες στα περίχωρα της Δαμασκού και της Χομς, ενώ πλέον στρέφει το βλέμμα με περισσότερη προσοχή στις αντικαθεστωτικές δυνάμεις του Ίντλιμπ και της Νταρά (Daraa). Ταυτόχρονα η Χεζμπολάχ του Λιβάνου και το Ιράν έχουν διεισδύσει και εδραιωθεί στρατιωτικά στη Συρία και ιδιαίτερα στα νότια, σε βαθμό που δεν έχει προηγούμενο. Ένα γεγονός το οποίο, εκτός από την προφανή ένταση που δημιουργεί μεταξύ Ισραήλ και Ιράν, περιπλέκει τις σχέσεις της Ρωσίας με το δίπολο Ιράν-Συρία.

6. Για περισσότερα βλ., Ζήνωνας Τζιάρας, «Η Τουρκία ως 'Τρίτος Πόλος' στη Μέση Ανατολή», *Foreign Affairs Hellenic Edition* (20/07/2016), στο <https://www.foreignaffairs.gr/articles/70893/zinonas-tziarras/i-toyrkia-os-%C2%ABtritos-polos%C2%BB-stin-mesi-anatoli?page=show>.

7. Joel Gehrke, "Pompeo: Turkey needs to 'rejoin NATO,'" *Washington Examiner* (23/05/2018), στο <https://www.washingtonexaminer.com/policy/defense-national-security/pompeo-turkey-needs-to-rejoin-nato>.

Συνεπώς, αν και φαίνεται ότι ο συριακός πόλεμος οδεύει προς μια συνολική διευθέτηση, υπάρχουν ακόμα ανοιχτά θέματα που μπορεί ανά πάσα στιγμή να τον εκτροχιάσουν και να ξεκινήσουν έναν νέο κύκλο -ίσως και πιο γενικευμένης- βίας. Σαφέστατα το πιο κρίσιμο μέτωπο από αυτά είναι αυτό που ανοίγει με την «υπερχείλιση» του συριακού πολέμου στα Υψίπεδα του Γκολάν.

Γκολάν και Συριακή Υπερχείλιση

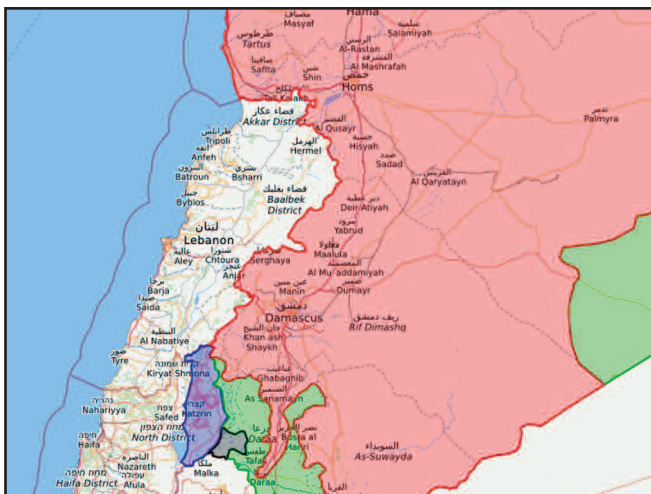
Το υποσύστημα των Υψιπέδων του Γκολάν και η υπερχείλιση του συριακού εμφυλίου στα βόρεια σύνορα του Ισραήλ αποτελούν έναν ξεχωριστό μικρόκοσμο, όπου δεσπόζει, με τερέν αντιπαράθεση τα συριακά εδάφη, μια διαφορετική αναμέτρηση: Αυτή μεταξύ Ισραήλ-Χεζμπολάχ του Λιβάνου και ιρανικών δυνάμεων επί συριακού εδάφους (κυρίως των Ιρανών Φρουρών της Επανάστασης). Για το Ισραήλ αυτή ακριβώς η κατάσταση, στα περίχωρα της Δαμασκού, μόλις λίγο πέραν των 60 χλμ από τις θέσεις της 91ης Μεραρχίας των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων («Μεραρχία Γαλιλαία»), χτυπά ένα καμπανάκι: Δεν αρκεί για την ισραηλινή στρατηγική να απαντηθεί το ερώτημα «είμαστε με τον Άσαντ ή εναντίον;». Και η κατάσταση στην άλλη πλευρά των συνόρων δεν θυμίζει αυτή του 1967 (σ.σ. όπου το Ισραήλ κατέλαβε τα Υψίπεδα του Γκολάν, για να αιφνιδιαστεί ξανά στον πόλεμο του 1973). Δεν αρκεί πλέον να γνωρίζει κανείς το όνομα του αρχηγού του γενικού επιτελείου του συριακού στρατού, μιας και η κατάσταση παραμένει τόσο ρευστή που τα πράγματα στο έδαφος αλλάζουν μέρα με τη μέρα. Προκύπτει ωστόσο μια υπαρξιακή απειλή. Η δράση της Χεζμπολάχ αποτελεί μεγαλύτερο κίνδυνο από την ύπαρξη της ίδιας της αλ Κάιντα κοντά στα ισραηλινά σύνορα. Και αυτή η αντίληψη επικράτησε, δικαιώνοντας τις αρχικές εκτιμήσεις της ισραηλινής στρατηγικής μετά τον Σεπτέμβριο του 2015 και την επέμβαση της Ρωσίας.

Η Τεχεράνη αναζητεί ακόμη ένα θεαματικό χτύπημα στο Ισραήλ, προκειμένου να εκτονώσει στο εσωτερικό της την κρίση που προκύπτει από τις νέες αμερικανικές κυρώσεις, λόγω της απόφασης του Τραμπ να αποσυρθεί από την συμφωνία για τα πυρηνικά (το Joint Comprehensive Plan of Action ή συμφωνία «P5+1»). Η τρέχουσα κρίση μπορεί να ιδωθεί με βάση τα εξής χαρακτηριστικά: αποτελεί ένα κλασικό tit for tat με το Ισραήλ να επεκτείνει την πολιτική δημιουργίας μιας ζώνης ασφάλειας (safe zone phase II) βαθύτερα στη συριακή επικράτεια σε σχέση με τα Υψίπεδα του Γκολάν. Έρχεται σε μια στιγμή που η Χεζμπολάχ «πολιτικοποιείται» περαιτέρω μετά την επικράτηση της στις εκλογές του Λιβάνου, έχει ισχυροποιήσει το βαλλιστικό της οπλοστάσιο σε σχέση με το 2006, αλλά δεν παύει να βρίσκεται και σε κρίση λόγω των απωλειών της σε έμπυχο δυναμικό στη Συρία. Αντικατοπτρίζει τις πραγματικότητες στο συριακό έδαφος με το καθεστώς Άσαντ να αναβαθμίζεται ως προς τις δυνατότητες αεράμυνας, να επιθυμεί μια τελική έκβαση του Συριακού, ιδίως αν ο Άσαντ ελέγξει και τα εδάφη της βορειοδυτικής Συρίας. Και, τέλος, τα Υψίπεδα του Γκολάν δεν παύουν να αποτελούν ένα βολικό αφήγημα για το καθεστώς Άσαντ

(μιας και το Ισραήλ τα κατέχει από το 1967) σε περίπτωση διαπραγμάτευσης μιας πολιτικής μετάβασης της χώρας μεταπολεμικά. Το σχήμα εδώ θα μπορούσε να μεταφραστεί, πρακτικά, ως «καμιά αξίωση επί των Υψιπέδων του Γκολάν με αντάλλαγμα ένα σχήμα μακροχρόνιας ειρήνης».

Αναζητώντας Buffer

Το πραγματικό διπλωματικό και γεωπολιτικό παίγνιο που θα εξελιχθεί τους επόμενους μήνες, αν αναλογιστεί κανείς τον αντικειμενικό στόχο του Ισραήλ στα Υψίπεδα του Γκολάν, εδράζεται στην εκδίωξη της Χεζμπολάχ πέραν των επαρχιών της Κουνείτρα και της Νταρά, στα όρια της Χάμα. Κοιτώντας τον χάρτη αυτό πρακτικά σημαίνει τη δημιουργία μιας ζώνης ασφάλειας (buffer zone) 40 και πλέον χιλιομέτρων. Επί τούτου η Μόσχα θα είχε μια εντελώς διαφορετική γνώμη. Κι επιπλέον, δεδομένης της επιχειρησιακής ιστορίας της Χεζμπολάχ, ένα σενάριο αντιποίνων θα μπορούσε κάλλιστα να επισυμβεί σε μια ισραηλινή πρεσβεία σε

*Με μπλε χρώμα τα Υψίπεδα του Γκολάν μεταξύ Ισραήλ και Συρίας.
Με πράσινο χρώμα στα νότια η επαρχία Νταρά (Daraa) και κεντρικά και βόρεια
οι επαρχίες της Δαμασκού και της Χάμα αντίστοιχα.*

χώρα της Λατινικής Αμερικής (σ.σ. κάτι που θα έπρεπε να απασχολήσει σε επίπεδο ασφάλειας τη Λευκωσία αλλά και την Αθήνα λόγω και των σχημάτων της τριμερούς διπλωματίας). Το μόνο σίγουρο συμπέρασμα πάντως είναι το γεγονός πως τα Υψίπεδα του Γκολάν αποτελούν ένα κομμάτι συνόρων που αν και παρέμειναν για δεκαετίες «ήσυχα», επανέρχονται δυναμικά στο προσκήνιο ως εστία εντάσεων.

Επίλογος: Συνέπειες για την Κύπρο

Μια πιθανή κλιμάκωση στη Γάζα αλλά και στον ανταγωνισμό ισχύος Ιράν-Ισραήλ με φόντο τη Συρία και το υποσύστημα του Γκολάν οφείλει να απασχολήσει την

Κύπρο για τρεις βασικούς λόγους: Σε επίπεδο αρχών, μιας και, ανεξαρτήτως των άριστων σχέσεων Κύπρου-Ισραήλ, τα Υψίπεδα του Γκολάν δεν αποτελούν απλά κατεχόμενα εδάφη (όπως η Γάζα και η Δυτική Όχθη), αλλά περιοχή που το Ισραήλ έχει αποσχίσει, το 1981, de facto. Η τύχη των εν λόγω εδαφών θα κριθεί με τη συνολική έκβαση του Συριακού και η σημασία τους, για λόγους γεωπολιτικής της ενέργειας, είναι τεράστια. Σε περίπτωση κλιμάκωσης της έντασης ανάμεσα στο Ιράν και το Ισραήλ, ο γειτονικός Λίβανος θα αποτελούσε πεδίο αντιπαράθεσης σε μια πολεμική σύγκρουση με τη Χεζμπολάχ τύπου 2006. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να προκαλέσει ένα νέο προσφυγικό κύμα από τον Λίβανο προς την Ευρώπη (σ.σ. ο Λίβανος φιλοξενεί 1.2 εκατ. Σύρους πρόσφυγες) με την Κύπρο, λόγω εγγύτητας, να αποτελεί πιθανό πεδίο υποδοχής πληθυσμών. Ενεργειακά: Η διαφωνία Ισραήλ-Λιβάνου για το θαλάσσιο τεμάχιο «9» της λιβανικής ΑΟΖ (όπου δραστηριοποιείται η κοινοπραξία TOTAL-Eni-Novatek) θα μπορούσε μελλοντικά να αποτελέσει μια εστία περισσότερων εντάσεων στη ΝΑ Μεσόγειο πέραν των τουρκικών ενεργειών στην κυπριακή ΑΟΖ, περιπλέκοντας περισσότερο τη μεγάλη εικόνα των ενεργειακών σχεδιασμών της περιοχής. Και, πτυχές ασφάλειας: Δεδομένου ότι η Κύπρος έχει υπάρξει στο παρελθόν σημείο ενδιαφέροντος για δραστηριότητες της σιιτικής Χεζμπολάχ, μια κλιμάκωση στο Λίβανο θα μπορούσε να καταστήσει την Κύπρο πιθανό πεδίο εκδήλωσης τρομοκρατικών ενεργειών ως αντίποινα σε ενέργειες του Ισραήλ, δεδομένης και της συχνής παρουσίας Ισραηλινών τουριστών.

Στην περίπτωση του σουνιτικού εξτρεμισμού αλλά και του ρόλου της Τουρκίας στην υποστήριξη, πολιτική, σε επίπεδο διοικητικής μέριμνας αλλά και ιδεολογικά, διαφόρων ενόπλων οργανώσεων της συριακής σουνιτικής αντιπολίτευσης, το ζήτημα χρήζει περαιτέρω προσοχής και ετοιμότητας δεδομένης της ύπαρξης μεγάλης κοινότητας Σύρων στη Κύπρο, αλλά και λόγω πιθανής χρήσης των κατεχομένων εδαφών της ΚΔ, ως διαμετακομιστικού κόμβου για την κινητικότητα μαχητών ή τρομοκρατών από και προς τη Συρία. Επί τούτου οι αρχές ασφάλειας της ΚΔ αλλά και η Εθνική Φρουρά ως θεματοφύλακας της εδαφικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας της ΚΔ οφείλουν να διασφαλίσουν: Την ασφάλεια των εγκαταστάσεων της ΕΦ από πιθανές ενέργειες υπονόμησης, δολιοφθοράς ή οργανωμένης κλοπής πολεμικού υλικού, την ασφάλεια των στρατοπέδων, ιδίως σε περιπτώσεις όπου καθήκοντα εκτελούν οι έφεδροι αξιωματικοί και οπλίτες, εθνοφρουροί και εθνοφύλακες, ή αν τα στρατόπεδα βρίσκονται εντός αστικών, κατοικημένων τόπων, και την ευέλικτη ανάπτυξη σε επιχειρησιακό επίπεδο μηχανοκίνητων μονάδων της ΕΦ για διαχείριση ή αντιμετώπιση συμβάντων ισλαμικής τρομοκρατίας που θα μπορούσαν να επισυμβούν επί κυπριακού εδάφους. Επί τούτου η περίπτωση των συμβάντων στο αεροδρόμιο της Λάρνακας το 1978 πρέπει να αποτελεί περιπτωσιολογία που να διδάσκεται, σε τακτικό, επιχειρησιακό και ιστορικό υπόβαθρο, στα στελέχη (αξιωματικούς και ΣΥΟΠ) της ΕΦ.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ - ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Ανδρέα Καλού

Συνταγματάρχη Πεζικού

Εισαγωγή

Σκοπός

Η μεθοδική και λεπτομερής εξέταση του ρόλου των κρατών και του νέου φάσματος κινδύνων και απειλών στο Διεθνές σύστημα, και του πώς οι ραγδαίες εξελίξεις των τελευταίων ετών επέδρασαν και μετέβαλαν ριζικά τα δεδομένα του Διεθνούς συστήματος.

Εξελίξεις που διαμόρφωσαν το νέο διεθνές περιβάλλον

Οι ραγδαίες αλλαγές των τελευταίων ετών μετέβαλαν ριζικά τα δεδομένα της διεθνούς ζωής, με αποτέλεσμα η αυγή του 21^{ου} αιώνα να αποτελεί το ορόσημο δρομολόγησης σημαντικών εξελίξεων σε ένα ευρύ φάσμα πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και στρατιωτικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η απειλή ενός παγκόσμιου πολέμου παραμένει ως το λιγότερο πιθανό ενδεχόμενο, καθώς οι χώρες όλο και περισσότερο επενδύουν στις αρχές της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς, εντείνοντας έτσι τη συνεργασία και τον συντονισμό μεταξύ τους. Παρ' όλα αυτά ο κόσμος στη σημερινή του μορφή παραμένει σύνθετος, συντηρώντας εστίες κινδύνων και κρίσεων.

Ο διπολισμός που χαρακτήριζε την κατανομή της πολιτικοστρατιωτικής ισχύος έπαυσε να υπάρχει ως προς τις θεμελιώδεις εκφάνσεις του. Το κοινωνικο-οικονομικό σύστημα, οι πολιτικοί θεσμοί και η συναφής ιδεολογία του ανατολικού πόλου του διεθνούς συστήματος εξαλείφθηκαν από το μεγαλύτερο μέρος της υδρογείου με μια παράλληλη αφύπνιση των δυνάμεων του πλουραλισμού και της δημοκρατίας στα πρώην σοσιαλιστικά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης. Η παραπάνω εξέλιξη πραγματοποιήθηκε με μια ταυτόχρονη αναζωπύρωση εθνικιστικών διεκδικήσεων, όπως αποδεικνύουν τα παραδείγματα της ΕΣΣΔ και της ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ.

Το ΝΑΤΟ, ο πολιτικοστρατιωτικός μηχανισμός του δυτικού συνασπισμού, αφού είδε τους αντιπάλους του να εξαφανίζονται από τη διεθνή σκηνή χωρίς να κάνει χρήση ούτε ενός τυφεκίου, προσπάθησε να αντιμετωπίσει μια πρόκληση ακόμα μεγαλύτερη, την πρόκληση μιας συμμαχίας που στερείται κοινού εξωτερικού εχθρού. Μετά το τρομοκρατικό κτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 το ΝΑΤΟ

βρέθηκε αντιμέτωπο με ένα νέο Διεθνές Στρατηγικό Περιβάλλον καθώς και με ένα νέο φάσμα κινδύνων και απειλών. Έτσι προχώρησε στην αναδιάρθρωση των δομών και της λειτουργίας του, φιλοδοξώντας να μετεξελιχθεί από καθαρά αποτρεπτικός στρατιωτικός οργανισμός σε έναν οργανισμό ασφάλειας με πολιτικό, διπλωματικό και παράλληλα στρατιωτικό χαρακτήρα, ικανό να αντεπεξέλθει σε όλο το φάσμα των απειλών. Εκτός από την εσωτερική του αναδιοργάνωση προχώρησε σε επαναπροσδιορισμό των σχέσεών του με τους Διεθνείς Οργανισμούς του ΟΗΕ, του ΟΑΣΕ και ιδιαίτερα με την ΕΕ καθώς και στην εφαρμογή μιας πολιτικής «ανοικτών θυρών» με την είσοδο σε αυτό νέων μελών¹.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να μετασηματιστεί σε μια πλήρη πολιτική ένωση με τη δική της εξωτερική και αμυντική πολιτική. Σταθμό στην ιστορία της αποτέλεσε η Συνθήκη του MAASTRICHT τον Δεκέμβριο του 1991, όπου οι Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν τη δημιουργία μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), η οποία αναπτύσσεται μέσω κοινών αποφάσεων και δράσεων που δεσμεύουν τα κράτη μέλη της κοινότητας. Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει τη μετάβαση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης προς τη Δημοκρατία και την οικονομία της ελεύθερης αγοράς, ενώ παράλληλα αφήνει την πόρτα ανοιχτή, ώστε να γίνουν μέλη της πρώην σοσιαλιστικά κράτη.

Μετά τέλος του διπολισμού διαμορφώθηκε η αισιοδοξία ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας θα παρεμβαίνει ουσιαστικά στις διεθνείς κρίσεις και θα παρεμποδίζει ουσιαστικά την κλιμάκωσή τους, αυξάνοντας τις πιέσεις για έναν αποτελεσματικότερο ΟΗΕ, που θα μπορεί να διαδραματίσει τον ρόλο που είχαν προβλέψει οι συντάκτες του Χάρτη.

Τέλος, μετά το τρομοκρατικό κύττημα της 11ης Σεπτεμβρίου και τα πρόσφατα τρομοκρατικά κτυπήματα, η ανθρωπότητα βρίσκεται πλέον αντιμέτωπη με μια νέα μορφή απειλής, αυτή της τρομοκρατίας. Η μεταμόρφωση τεσσάρων επιβατικών αεροπλάνων σε ιπτάμενες βόμβες από αεροπειρατές έτοιμους να πεθάνουν για την υπόθεσή τους ανοίγει μια νέα εποχή πολέμου, την εποχή των ασύμμετρων απειλών. Οι «ασύμμετροι αντίπαλοι» δεν μπορούν να προσδιοριστούν, είναι ευκίνητοι, υπερεθνικοί ή εσωεθνικοί. Η βάση τους μπορεί να μην είναι ένα Έθνος - Κράτος αλλά μια ιδεολογία ή μια θρησκεία, έτσι ο κόσμος είναι η διεύθυνσή τους αλλά και το πεδίο δράσης τους. Από την 11η Σεπτεμβρίου και μετά όλα τα μέσα συλλογικής άμυνας φαντάζουν και είναι ανεπαρκή, κανένας πλέον στον κόσμο άνθρωπος, ομάδα, κοινωνία ή καθεστώς δεν αισθάνεται ασφαλής.

Οι νέες εξελίξεις και οι αλλαγές που πραγματοποιούνται καθιστούν αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό τομέων και δράσεων του κράτους μέσα στο Διεθνές Σύστημα

1. ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ, ΥΕΘΑ, ΑΘΗΝΑ 2004.

αλλά και των διεθνών οργανισμών, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της νέας διεθνούς πραγματικότητας.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Το Κράτος ως Μονάδα του διεθνούς συστήματος

Το κράτος ως μονάδα πολιτικής οργάνωσης παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην ελληνική αρχαιότητα υπό τη μορφή της πόλης-κράτους. Ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» χαρακτήρισε το κράτος ως την πιο σημαίνουσα και περιεκτική μορφή πολιτικής οργάνωσης, τη μόνη εντός της οποίας οι πολίτες μπορούν να επιτύχουν τους στόχους τους και να διάγουν βίο καλό. Κατά τον Αριστοτέλη το κράτος είναι αυτόνομο και κυρίαρχο, έχοντας τη δικαιοδοσία και την ισχύ να εφαρμόζει τους νόμους στο εσωτερικό και να προστατεύει τους πολίτες του από τους εξωτερικούς κινδύνους.

Οι Ρωμαίοι προσέθεσαν στο κράτος την έννοια του δικαίου. Ο Κικέρων στο έργο του «DE RE PUBLICA» έγραψε ότι το κράτος δεν αποτελείται μόνο από ανθρώπους με κοινά συμφέροντα, αλλά προϋποθέτει την κοινή αποδοχή των νόμων. Πράγματι οι νομικοί της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ανέπτυξαν το Δημόσιο Δίκαιο ως ένα σύνολο κανόνων, οι οποίοι ορίζουν την κατανομή και τη χρήση ισχύος σε ένα κράτος. Ο Jean Bodin, ερμηνεύοντας την ενοποίηση της Γαλλίας κάτω από τη μοναρχική εξουσία, όρισε την έννοια της κυριαρχίας ως το κυριότερο χαρακτηριστικό του κράτους. Στην Αγγλία, ο Thomas Hobbes υποστήριξε την ανάγκη ύπαρξης μιας κεντρικής εξουσίας, η οποία θα έχει απεριόριστη εξουσία επί των πολιτών. Ο Rousseau και η Γαλλική Επανάσταση μεταφέρουν την κυριαρχία από τον μονάρχη στον λαό.

Ο Hugo Grotius οριοθέτησε την έννοια της κυριαρχίας του κράτους στο διεθνές σύστημα. Συγκεκριμένα υποστήριξε ότι ένα κράτος για να είναι κυρίαρχο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ρυθμίζει τις εσωτερικές του υποθέσεις, χωρίς να υπόκειται σε εξωτερικές επεμβάσεις. Συνεπώς ένα κράτος για να είναι κυρίαρχο πρέπει να είναι ανεξάρτητο, οικονομικά αυτόνομο, στρατιωτικά ισχυρό, με πλήρη έλεγχο της συμπεριφοράς του στο Διεθνές σύστημα. Παράλληλα με τον σχηματισμό των κρατών παρατηρείται και η απαρχή μια εθνικιστικής συνειδητοποίησης και η δημιουργία εθνικών κοινοτήτων εντός των ορίων των κρατών αυτών.

Σε αυτό το πλαίσιο και με κάθε κριτήριο το διεθνές σύστημα είναι αενάως «κρατοκεντρικό» με βασικότερο χαρακτηριστικό του τη «φυσική κατάσταση», της οποίας η μια όψη είναι η «διεθνής αναρχία» και η άλλη η «κρατική κυριαρχία»².

2. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα 1999, σελ. 176.

Άγαλμα του Hugo Grotius, ενός φιλοσόφου δικηγόρου και συγγραφέα που προώθησε την έννοια του διεθνούς δικαίου στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, στην πλατεία Markt στο Ντελφτ.

Η διεθνής αναρχία οφείλεται στην απουσία «Κυβέρνησης των Κυβερνήσεων», η οποία θα ρυθμίζει τις σχέσεις των συλλογικών οντοτήτων του παγκόσμιου χώρου. Το γεγονός της απουσίας μιας παγκόσμιας ρυθμιστικής εξουσίας οφείλεται αφενός στην ετερογένεια-ανομοιογένεια, όπως αυτή διαμορφώθηκε ως αποτέλεσμα της ιστορικής εξέλιξης της ανθρωπότητας μεταξύ των συλλογικών οντοτήτων του διεθνούς συστήματος, και αφετέρου στο ότι μια κρατική οντότητα, προκειμένου να επιτύχει ανεξαρτησία-αυτονομία, δεν αναγνωρίζει καμία υπέρτερη αρχή εκτός των συνόρων της.

Νέοι παράγοντες του σύγχρονου διεθνούς συστήματος

Σύμφωνα με την εφημερίδα *New York Times* περισσότερο από το ένα τρίτο του συνόλου των διεθνών δραστηριοτήτων λαμβάνει χώρα αποκλειστικά με μη «κρατικούς πρωταγωνιστές». Επιπλέον πολύ περισσότερο από το 50% του συνόλου των διεθνών δραστηριοτήτων αφορά τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σε μη κρατικούς οργανισμούς και τα κράτη - έθνη.

Οι Διεθνείς Οργανισμοί μπορούν να συμμετέχουν έμμεσα στο διεθνές σύστημα, προσπαθώντας να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των κρατών, προσφέροντας διάφορα κίνητρα και αντικίνητρα. Την ίδια στιγμή μπορούν και άμεσα να επηρεάσουν τη διεθνή σκηνή, λειτουργώντας ανεξάρτητα από τον κρατικό έλεγχο και προωθώντας τα δικά τους συμφέροντα.

Οι Πολυεθνικές Εταιρίες ως νέοι ρυθμιστικοί παράγοντες έρχονται με τη σειρά τους να διαδραματίσουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.

Το μέγεθος και ο πλούτος τους είναι τόσο μεγάλα, που δεν μπορούν να αγνοηθούν από την παγκόσμια κοινότητα.

Με την είσοδο της ανθρωπότητας στην 3^η χιλιετία η Διεθνής Κοινότητα διακατέχεται από ένα έντονο αίσθημα αβεβαιότητας ως προς τις πιθανές απειλές που ενδέχεται να αντιμετωπίσει. Οι κίνδυνοι για την ασφάλεια είναι πολυδιάστατοι, ενώ η αντιμετώπισή τους επιβάλλει συνεχή επαγρύπνηση, διακρατική συνεργασία και δράση λόγω της διεθνικής φύσης τους. Οι κίνδυνοι αυτοί χαρακτηρίζονται ως «Ασύμμετρες Απειλές».

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΣΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι νέες μορφές απειλών κατά της διεθνούς κοινωνίας.

Σε αυτό το Νέο Διεθνές περιβάλλον οι παραδοσιακές ισορροπίες διαταράχθηκαν και αντικαταστάθηκαν από μία διάχυτη διάθεση για αλλαγή του status quo σε κοινωνικό, οικονομικό θρησκευτικό ή εθνικό επίπεδο, για ανεξαρτησία κρατών ή άλλων επιδιώξεων. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω παραγόντων ήταν ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η παρουσία μιας νέας απειλής αυτής της «Ασύμμετρης Απειλής», που συνιστά τη μη παραδοσιακή απειλή προς Έθνη, κυβερνήσεις και συλλογικούς οργανισμούς άμυνας και ασφάλειας³.

Μέχρι την 11^η Σεπτεμβρίου οι Ασύμμετρες Απειλές αποτελούσαν μια αστυνομική υπόθεση κυρίως εντός των συνόρων των κρατών. Είχε ως αντικειμενικό σκοπό, κυρίως, την ανάληψη της πολιτικής εξουσίας ή μέρος αυτής και τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους με νέους κανόνες. Για να το επιτύχει πραγματοποιούσε δολοφονίες αντιπροσώπων της κρατικής εξουσίας αλλά και πολιτών, με σκοπό να εκθέσουν την αδυναμία του κράτους, να μειώσουν το αίσθημα ασφαλείας των πολιτών, και να αναγκάσουν την πολιτεία να λάβει σκληρά αντίμετρα κατά των τρομοκρατών. Οι προσπάθειές τους είχαν ως στόχο να αναδείξουν ότι το κράτος είναι ο πραγματικός τρομοκράτης, που συμπεριφέρεται με σκληρότητα προς τους πολίτες, δημιουργώντας έτσι το λαϊκό αίσθημα της αντίστασης.

Μορφές Ασύμμετρων Απειλών - Ανάλυση

Οι μορφές κάτω από τις οποίες είναι δυνατό να παρουσιαστούν σήμερα οι ασύμμετρες απειλές, όπως και έχουν καταγραφεί από τη μέχρι τώρα εμπειρία σε διεθνές περιβάλλον, μπορούν να περιγραφούν όπως παρακάτω:

Διεθνής Τρομοκρατία: Η τρομοκρατία αποτελεί πλέον μια σημαντική σύγχρονη απειλή, που στρέφεται κατά της ανθρωπότητας και ουσιαστικά διαμορφώνει ένα νέο περιβάλλον, εντός του οποίου καλούνται οι κοινωνίες να αναθεωρήσουν τα

3. ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΣΤΟΝ 21Ο ΑΙΩΝΑ- ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ ΑΣΠ, Θεσσαλονίκη 2003.

υφιστάμενα συστήματα ασφάλειας, να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους σε διμερές, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και να αναδιοργανώσουν τις δυνάμεις ασφαλείας.

Κυβερνοπόλεμος: Το πρώτο βήμα αυτής της επανάστασης ήταν η ταχύτητα εξάπλωσης του διαδικτύου, η οποία συνένωσε ολόκληρο τον πλανήτη ρίχνοντας τα πιο σημαντικά του σύνορα, τα σύνορα της πληροφορίας. Οι απειλές πληροφοριακού πολέμου είναι παγκόσμιες, πολύμορφες και συνεχώς αυξανόμενες και μπορούν να δημιουργήσουν προβλήματα ή να καταστρέψουν την πληροφοριακή υποδομή. Αυτές είναι δυνατόν να προέρχονται από άτομα και ομάδες που επιδιώκουν στρατιωτικά, πολιτικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, εθνικά, θρησκευτικά ή προσωπικά οφέλη, καθώς επίσης και από άτομα που παράνομα διεισδύουν στα πληροφοριακά συστήματα, για να επιδείξουν με τον τρόπο αυτό τις ικανότητές τους.

Λαθρομετανάστευση: Η συνεχιζόμενη εισροή και παραμονή σε ανεπτυγμένα κράτη λαθρομεταναστών (Λ/Μ), δημιουργεί προϋποθέσεις για συγκέντρωση μεγάλου αριθμού αλλοδαπών, που ενδεχομένως να έχουν σχέση με εγκληματικές ή τρομοκρατικές οργανώσεις. Οι Λ/Μ μπορούν να οργανωθούν σε εθνικές, θρησκευτικές ή τρομοκρατικές ομάδες, συμβάλλοντας έτσι στην αύξηση του οργανωμένου εγκλήματος. Τα εν λόγω άτομα, εκμεταλλευόμενα τη δημοκρατική-ανθρωπιστική πολιτική των χωρών της ΕΕ και των ΗΠΑ, εισρέουν στις ανεπτυγμένες χώρες προερχόμενα κυρίως από χώρες της ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ, της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής και της Ανατολικής ΑΣΙΑΣ.

Οργανωμένο Έγκλημα: Στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος τα τελευταία χρόνια άρχισαν να εντοπίζονται εγκληματικές ομάδες οι οποίες δραστηριοποιούνται στο Διεθνές σύστημα, και έχουν συμμετοχή σε εγκλήματα, όπως κλοπές αυτοκινήτων, εμπόριο ναρκωτικών, διακίνηση λαθρομεταναστών, εμπορία ανθρώπων, σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και εκβιασμούς, χαρακτηριστικά που συνθέτουν το οργανωμένο έγκλημα.

Στο σημερινό πλέγμα σχέσεων και αλληλουχίας εγκληματικών πράξεων, και με δεδομένη την επιδίωξη του οργανωμένου εγκλήματος για εύκολο και παράνομο πλουτισμό, δεν μπορεί να αποκλεισθεί η χρησιμοποίηση κακοποιών του κοινού ποινικού δικαίου σε τρομοκρατικές ή ασύμμετρες πράξεις.

Αιμάδοση Όπλων Μαζικής Καταστροφής: Οι πρόσφατες εξελίξεις στο Ιράκ, όπως είναι γνωστό, είχαν ως κύρια αφορμή τις κατηγορίες για κατοχή και ανάπτυξη όπλων μαζικής καταστροφής κατά παράβαση διεθνών συνθηκών και συμφωνιών. Η χρήση των Όπλων Μαζικής Καταστροφής φαίνεται όλο και πιο πιθανή, υπό το φως όχι

μόνο της αλλαγής ΑΝΣΚ των κρατών και της τρομοκρατίας αλλά και της διαθεσιμότητας οπλικών συστημάτων και τεχνολογίας, γεγονός που εντάθηκε μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση του συστήματος κεντρικού ελέγχου των πυρηνικών όπλων. Αυτό δημιούργησε τις προϋποθέσεις για πιθανή κατοχή πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές οργανώσεις.

Εθνικισμός: Εκτός από τη διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής η κατάρρευση των καθεστώτων του πρώην ανατολικού συνασπισμού αναβίωσε το φαινόμενο του Εθνικισμού. Ο Εθνικισμός αποτελεί την ταύτιση ενός λαού με το Έθνος - Κράτος, η αρχή του τοποθετείται στη Γαλλική Επανάσταση, η οποία άνοιξε τον δρόμο για τη δημιουργία των σύγχρονων εθνικών κρατών. Η ιδεολογία αυτή εμφανίστηκε στο πλαίσιο των αστικών επαναστάσεων και έθεσε το πολιτικό θεμέλιο της έννοιας του έθνους (εθνικό κράτος).

Θρησκευτικός Φανατισμός: Μία ακόμη μορφή ασύμμετρης απειλής, η οποία γίνεται έντονα αισθητή στις μέρες μας, είναι ο θρησκευτικός φανατισμός, ο οποίος καταπνίγει τη θρησκευτική ελευθερία του ατόμου με την καταπίεση, τις διώξεις, τις απειλές και τη βία, καταστρέφει ανθρώπινες ζωές και υλικά αγαθά με πολέμους και δημιουργεί κοινωνικές και πολιτικές αναστατώσεις με τις επαναστάσεις, τις διώξεις, τον επεκτατισμό και τη βία.

Στο πλαίσιο του θρησκευτικού φανατισμού κινείται και ο Ισλαμικός Φονταμεταλισμός, που υποδηλώνει την τάση για επιστροφή στις πηγές της θρησκείας και του ισλαμικού νόμου, επιδιώκοντας απόλυτη (σε θρησκευτικό και πολιτικό επίπεδο) εφαρμογή των αρχών του Ισλάμ. Οι μουσουλμανικές μειονότητες, καθοδηγούμενες από εξτρεμιστικά στοιχεία, είναι δυνατό να προκαλέσουν τρομοκρατικά κτυπήματα μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας, ανάλογα με τα κέντρα από τα οποία καθοδηγούνται.

Οι πρόσφατες πολύνεκρες επιθέσεις σε Βέλγιο, Γαλλία, Ισπανία είναι δυνατό να συνδεθούν με την ύστατη επιχείρηση του Ισλαμικού Κράτους να αντιστρέψει τις πρόσφατες τακτικές και στρατηγικές ήττες του σε Ιράκ και Συρία. Τι ακριβώς είναι όμως το Ισλαμικό Κράτος;

Το Ισλαμικό Κράτος (ISIS) είναι συνέχεια και μετεξέλιξη του στρατιωτικού παραρτήματος της Αλ Κάιντα στο Ιράκ, του πυρήνα που διοικούσε ως το 2006 ο Αμπού Μουσάντ Αλ-Ζαρκάουι. Το συγκεκριμένο παρακλάδι ήταν απάντηση στον πόλεμο του Ιράκ του 2003, αλλά έπεσε σε προσωρινή παρακμή ως το 2011, όταν έχασε την υποστήριξη ή/ και την ανοχή του σουνιτικού πληθυσμού. Μετά τον πολιτικό αποκλεισμό, όμως, της συμμαχίας σουνιτών και "κοσμικών" που είχε επικρατήσει στις εκλογές στο Ιράκ το 2011, εξαιτίας της άρνησης των Σιιτών να

παραδώσουν την εξουσία, η ανοχή των Σουνιτών στα ακραία στοιχεία επανήλθε δριμύτερη. Το αποτέλεσμα ήταν το ISIS, που είχε ξεπέσει στους 2.000 μαχητές, να γιγαντωθεί και να φτάσει πιθανόν και τις 40.000 μέσα σε 3 χρόνια, ενώ κατέλαβε και την πλούσια Μοσούλη!

Η άγρια κατάπιξη της Αραβικής Άνοιξης στη Συρία και ο επακόλουθος εμφύλιος πόλεμος επέτρεψε στο ISIS να περάσει τα σύνορα (που ούτως ή άλλως δεν αναγνωρίζει) και να εδραιωθεί πλέον σε δύο χώρες. Πάντως, τα τελευταία χρόνια, η σχέση του με τη... μητρική Αλ-Κάιντα δεν είναι πλέον φιλική και η αλληλεπίδραση έχει περιοριστεί ριζικά.

Η σημερινή παγκόσμια τρομοκρατία και γενικότερα οι Ασύμμετρες Απειλές δεν θέτουν όρια στις καταστροφές και στα θύματα που μπορούν να προκαλέσουν, κτυπούν τόσο σκληρά ώστε να πετύχουν τα μεγαλύτερα δυνατά αποτελέσματα σε ό,τι σημαντικό διαθέτει η κοινωνία.

Στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον οι «ασύμμετροι αντίπαλοι» δεν μπορούν να προσδιοριστούν, καθώς δεν έχουν στολές και εμβλήματα, δεν διαθέτουν μαζικούς στρατούς, μπορεί να είναι ένας άνθρωπος, μια ομάδα ή μια οργάνωση. Είναι ευκίνητοι, υπερεθνικοί ή και εσωεθνικοί, η βάση τους μπορεί να μην είναι ένα έθνος - κράτος, αλλά μια ιδεολογία ή μια θρησκεία. Έτσι, ολόκληρο το Διεθνές στερέωμα αποτελεί τη διεύθυνσή τους, αλλά και το πεδίο δράσης τους. Έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν και να προσβάλλουν ένα ευρύ φάσμα στόχων του κρατικού μηχανισμού, της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής, όπως οι κρατικές υπηρεσίες, τα δίκτυα παροχής ύδατος, ενέργειας, φυσικού αερίου, επικοινωνιών, πληροφοριών και μεταφορών καθώς και τα δίκτυα οικονομίας και τραπεζικής δομής, τα οποία είναι δύσκολο να προσδιοριστούν με ικανοποιητική ακρίβεια και να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία τους.

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η δημιουργία ανασφάλειας και αβεβαιότητας σε όλο το διεθνές σύστημα, καθώς οι κοινωνίες του ανεπτυγμένου κόσμου βασίζονται στην ομαλή λειτουργία πολυάριθμων συστημάτων και λειτουργιών, των οποίων όμως η αποδυνάμωση οδηγεί σε πλήρη αποσυντονισμό ή και κατάρρευση των κρατικών μηχανισμών.

Ασύμμετρες Απειλές και Παγκοσμιοποίηση

Τα μέσα που προάγουν την παγκοσμιοποίηση διευκολύνουν και τη διασυνοριακή μετακίνηση ανθρώπων και κεφαλαίων που εμπλέκονται σε εγκληματικές ή τρομοκρατικές δραστηριότητες. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι ο χώρος εκπόρευσης διεθνικών απειλών μπορεί να περιλάβει μη-κυβερνητικές οργανώσεις, πολυεθνικές εταιρείες και πολυεθνικές ομάδες συμφερόντων, ο

πολλαπλασιασμός των οποίων συχνά αναφέρεται ως απόδειξη παγκοσμιοποίησης και περιορισμού της κρατικής κυριαρχίας. Η ανωτέρω κατάσταση φαίνεται να επιζητείται από τους μηχανισμούς πολιτικής επιβολής των ΗΠΑ και των άλλων Δυτικών Δυνάμεων.

Ο ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η βιβλική εισβολή εκατομμυρίων ανθρώπων στην Ευρώπη, λόγω της χρήσης των προσφύγων ως όπλο αιχμής από τις δυνάμεις που συγκρούονται στην ήπειρό μας, έχει ξεκινήσει με πρώτο μεγάλο πεδίο μάχης την Ελλάδα.

Ασύμμετρος θεωρείται ο πόλεμος που διενεργείται από οργανωμένες μη-συμβατικές ομάδες, βασίζεται στην αναίρεση των κανόνων του Δικαίου καθώς επίσης του Δικαίου του πολέμου, ενώ χρησιμοποιεί κυρίως χαμηλού σχετικά κόστους όπλα και επιχειρησιακή δράση.

Προκαλεί όμως αποτελέσματα δυσανάλογα μεγάλου (ασύμμετρου) κόστους στον υπέρτερο αντίπαλο - σε ανθρώπινες ζωές και υλικό, καθώς επίσης σε ψυχολογικό και κοινωνικό κόστος. Κύριος σκοπός του είναι η εξασθένιση, και η κάμψη της αποφασιστικότητας και της αποτελεσματικής χρήσης των συντελεστών ισχύος του υπέρτερου αντιπάλου.

Στις ασύμμετρες απειλές/ συγκρούσεις συγκαταλέγονται ακόμη και οι επιθέσεις ανταρτών, τρομοκρατικών μονάδων ή άλλων οργανωμένων ομάδων που ενστερνίζονται τα ανωτέρω. Οι οντότητες αυτές μπορεί να χρησιμοποιούν από συμβατικά ή αυτοσχέδια όπλα μέχρι όπλα μαζικής καταστροφής. Ο νομικά

ακήρυχτος τώρα πόλεμος, ασύμμετρος ή μη, ο οποίος όμως δεν είναι λιγότερο πραγματικός, αποκαλείται υβριδικός.

Στη μιλιταριστική θεωρία οι μορφές του υβριδικού πολέμου δεν είναι κάτι το καινούργιο. Ο μεγάλος Κινέζος θεωρητικός Sun Tzu συμβούλευε πάντα τους μαθητές του να επιδιώκουν πολέμους που δεν θα χρειαστεί καν να κηρύξουν: αυτούς που κερδίζονται χωρίς μάχη.

Αρκεί δε ένα κέντρο που να συντονίζει μέτρα οικονομικής πολιτικής, κρατικής προπαγάνδας, πράξεων δολιοφθοράς και πολέμου στον κυβερνοχώρο, σε μία μη γραμμική διαδικασία, έτσι ώστε ουδέποτε να μπορεί να αποδειχθεί η πατρότητά τους. Η πρακτική δεν είναι βέβαια καινούργια, ενώ οι Ρώσοι τη χρεώνουν στο ΝΑΤΟ ήδη από τον πόλεμο κατά της Γιουγκοσλαβίας.

Όπως διαπιστώνεται πρακτικά, οι γεωπολιτικές συγκρούσεις λαμβάνουν πλέον χώρα με μη στρατιωτικά μέσα, παρά το ότι επικρατεί γενικά η εντύπωση ότι ο πόλεμος είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένος με μία στρατιωτική σύρραξη. Για παράδειγμα, όταν η Τουρκία κατέρριψε το πολεμικό αεροπλάνο της Ρωσίας, όλοι φοβόντουσαν πως θα ξεκινήσει ο βομβαρδισμός της χώρας από τη ρωσική πολεμική αεροπορία, ειδικά επειδή οι πολίτες της απαιτούσαν εκδίκηση για τον θάνατο του πιλότου, διαδηλώνοντας επιθετικά μπροστά από την τουρκική πρεσβεία στη Μόσχα.

Η απάντηση όμως του προέδρου Putin δεν ήταν ο βομβαρδισμός, αλλά η απαγόρευση των εισαγωγών τουρκικών τροφίμων στη χώρα του, των πτήσεων τσάρτερ στις τουριστικές περιοχές της Τουρκίας, των ταξιδιών για διακοπές καθώς επίσης η κατάργηση της ελευθερίας της βίζας μεταξύ των δύο κρατών.

Κάτι ανάλογο είχε συμβεί εκ μέρους της Δύσης όταν η Ρωσία προσάρτησε την Κριμαία, όπου δεν κινήθηκε το ΝΑΤΟ εναντίον της, αλλά της επιβλήθηκαν επίσημα κυρώσεις, ενώ ανεπίσημα κηρύχθηκε ένας αιματηρός χρηματοπιστωτικός πόλεμος με στόχο το νόμισμα και τις εταιρείες της, παράλληλα με τον υπόγειο πόλεμο της ενέργειας (κατάρρευση των τιμών πετρελαίου και φυσικού αερίου). Όπως πολύ σωστά είχε αναφέρει ο Αμερικανός «αρχιτέκτονας» των κυρώσεων εναντίον του Ιράν, *«Η γεωπολιτική είναι ένα παιχνίδι, το οποίο σήμερα παίζεται καλύτερα με χρηματοπιστωτικά και εμπορικά όπλα»* (I. Zarate).

Εν τούτοις η δικτύωση και η αλληλεξάρτηση δεν είχαν ως αποτέλεσμα το τέλος των γεωπολιτικών συγκρούσεων, όπως φαντάζονταν οι αισιόδοξοι. Δυστυχώς το παιχνίδι συνεχίζεται με νέες μορφές, όπου τα πεδία μάχης των μελλοντικών συγκρούσεων δεν είναι τα χαρακώματα, οι ωκεανοί και ο ουρανός, αλλά το

παγκόσμιο εμπόριο, το χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι διεθνείς οργανισμοί, οι πάσης φύσεως κυκλοφοριακές προσβάσεις, το διαδίκτυο και, τέλος, τα μεταναστευτικά κύματα.

Τα νέα όπλα του πολέμου

Έτσι, η οικονομία καθώς επίσης και η διεθνής αλληλεξάρτηση φαίνονται πως είναι τα νέα όπλα των πολέμων του μέλλοντος, με τις κυρώσεις να αποτελούν τα πραγματικά drones, επειδή επιτρέπουν τις επιθέσεις χωρίς να χρειάζεται η αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων. Όπως ακριβώς λοιπόν η αποστολή των drones είναι όλο και περισσότερο στοχευμένη, χειρουργική κατά τον διεθνή χαρακτηρισμό της, έτσι και οι κυρώσεις, οι οποίες μπορούν να εφαρμόζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μη γίνονται αντιληπτές από την πλειοψηφία των ανθρώπων.

Σε αντίθεση όμως με τα drones οι κυρώσεις δεν είναι κάποιο αποκλειστικό όπλο της Δύσης ή των ισχυρών κρατών, αφού μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλες τις χώρες. Για παράδειγμα όταν η Τουρκία κλείνει τα σύνορά της με την Αρμενία, την αποκόπτει ταυτόχρονα από τις δυτικές αγορές, προκαλώντας τεράστιες ζημιές στην οικονομία της.

Από την άλλη πλευρά, όταν η Ρωσία επέβαλε κυρώσεις στην Τουρκία, διενεργήθηκε μία σύνοδος κορυφής της ΕΕ μαζί με την τελευταία, με θέμα τα μεταναστευτικά κύματα, κατά την οποία ο Τούρκος πρόεδρος χρησιμοποίησε το προσφυγικό όπλο, για να αλλάξει τις σχέσεις ισχύος του με την Ευρώπη. Έτσι, μετατράπηκε από έναν ικέτη που περίμενε έξω από τις πύλες της Ευρώπης, για να τον δεχθεί η καγκελάρια, σε έναν ισχυρό παίχτη, ο οποίος μπορεί να απαιτεί χρήματα, προνομιακή αντιμετώπιση και ευνοϊκές διευθετήσεις για τη χώρα του.

Παράλληλα η Τουρκία κατηγορεί τη Ρωσία, ισχυριζόμενη ότι επιτίθεται συνειδητά εναντίον του άμαχου πληθυσμού της Συρίας. Επίσης ότι καταστρέφει σκόπιμα τις μη στρατιωτικές εγκαταστάσεις της χώρας, με στόχο να αυξήσει τις πιέσεις της τόσο στην ίδια όσο και στην Ευρώπη μέσω των προσφυγικών ροών που δημιουργεί, αφού οι Σύριοι εγκαταλείπουν μαζικά την πατρίδα τους για να επιβιώσουν, βέβαια, τελευταία, .ομως, έχει υπάρξει προσέγγιση ανάμεσα στις δυο χώρες, γεγονός που εξυπηρετεί την εκπλήρωση των γεωπολιτικών στόχων τους.

Περαιτέρω, σύμφωνα με μία πρόσφατη αμερικανική μελέτη (Κ. Greenhill), αυτού του είδους οι πολιτικές πιέσεις έχουν μεγάλη επιτυχία, ειδικά όταν ασκούνται εναντίον των φιλελεύθερων δημοκρατιών, επειδή οι δημοκρατίες θέλουν να υποστηρίξουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, με αποτέλεσμα οι εκάστοτε κυβερνήσεις τους να συνθλίβονται μεταξύ της συγκεκριμένης στάσης τους καθώς επίσης και της δυσαρέσκειας του πληθυσμού τους.

Ένα επόμενο όπλο είναι οι διεθνείς οργανισμοί, τους οποίους δημιουργούν οι αναπτυσσόμενες χώρες, για να ενώσουν τις δυνάμεις τους, όπως η οικονομική ένωση της Ευρασίας υπό την ηγεσία της Ρωσίας, η οργάνωση συνεργασίας της Σαγκάης υπό την Κίνα, καθώς επίσης οι διάφοροι των BRICS.

Ακόμη και οι εμπορικοί δρόμοι, θαλάσσιοι και λοιποί, χρησιμοποιούνται πλέον για γεωπολιτικούς σκοπούς, θεωρούμενοι ως το φυσικό υλικό (Hardware) της παγκοσμιοποίησης με το διαδίκτυο ως το λογισμικό της (Software). Οι φυσικές υποδομές, δηλαδή, μαζί με τις εικονικές (virtual) υποδομές χρησιμοποιούνται από τις αχόρταγες για δύναμη χώρες με στόχο την αύξηση της ισχύος και της επιρροής τους.

Παράλληλα οι περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Ρωσία, η Κίνα, η Γερμανία, η Βραζιλία, η Ν. Αφρική και η Νιγηρία, προσπαθούν να μετατρέψουν τις γειτονικές χώρες τους σε εξαρτημένες περιοχές τους με τη βοήθεια των οικονομικών όπλων και των επιθέσεων, όπως στην περίπτωση της Γερμανίας με την Ευρωζώνη με πολιορκητικό κριό το μη θεσμικά κατοχυρωμένο, δικής της επινόησης και ιδιοκτησίας, Euro Group.

Σε όλες εκείνες τις περιοχές του πλανήτη, στις οποίες δεν έχει ακόμη αναδειχθεί μία ισχυρή περιφερειακή χώρα, ενώ οι μεγάλες δυνάμεις προσπαθούν να επιβάλουν τη δική τους επιλογή, έχουν δημιουργηθεί τρομοκρατικές οργανώσεις.

Για παράδειγμα στη Μέση Ανατολή, όπου ανταγωνίζονται μεταξύ τους το Ιράν, η Σαουδική Αραβία και η Τουρκία, δραστηριοποιείται η ISIS. Κάτι ανάλογο ισχύει στην

Αφρική, με την ισλαμική τρομοκρατική οργάνωση Boko Haram που δρα στη Νιγηρία, επίσης με στόχο να ιδρύσει ένα μουσουλμανικό χαλιφάτο. Στη Νιγηρία συγκρούονται έμμεσα η Κίνα με τις Η.Π.Α., με την πρώτη να έχει διενεργήσει σημαντικές επενδύσεις στον τομέα του πετρελαίου.

Οι συγκρούσεις τώρα των μεγάλων δυνάμεων με τις στρατιωτικές επεμβάσεις σε ορισμένες χώρες, όπως στο Ιράκ, το Αφγανιστάν, τη Λιβύη και τη Συρία, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες διαμάχες των περιφερειακών κρατών καθώς επίσης και με την τρομοκρατία, απειλούν να αποσταθεροποιήσουν πάρα πολλές χώρες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μαζικών μεταναστευτικών κυμάτων με προορισμό την Ευρώπη.

Εάν η κατάσταση επιδεινωθεί, θα αποσταθεροποιηθούν επίσης χώρες μεγάλου πληθυσμού, όπως η Αίγυπτος, όταν την ίδια στιγμή εκατοντάδες χιλιάδες πεινασμένοι και τρομοκρατημένοι άνθρωποι συγκεντρώνονται στη Λιβύη και στην Αλγερία, με στόχο να εισβάλουν στην Ευρώπη (κυρίως στην Ιταλία, τη Γαλλία και την Ισπανία).

Στο πλαίσιο αυτό το βασικό πεδίο μάχης του τρίτου παγκοσμίου πολέμου, ο οποίος δεν θα διεξαχθεί με πυρηνικά όπλα, όπως υπέθεταν πολλοί, αλλά με ασύμμετρα και υβριδικά, κυρίως με το προσφυγικό, φαίνεται πως θα είναι δυστυχώς ξανά η Ευρώπη με την Ελλάδα στο επίκεντρο.

Ως εκ τούτου, η Ελλάδα θα πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτική όσον αφορά στη διαχείριση του μεταναστευτικού, αφού κινδυνεύει να μετατραπεί σε μία περιοχή συγκέντρωσης «πυρηνικών αποβλήτων» του προσφυγικού όπλου, κρίνοντας από την πρόσφατη απόφαση της ΕΕ να κλείσει τον δρόμο των Βαλκανίων⁴.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ - ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η κατάσταση στο διεθνές σύστημα επηρεάστηκε και επηρεάζεται από μία σειρά εξελίξεων που προήλθαν από τις περιφερειακές συγκρούσεις, τις μεταβολές στις χώρες του Κόλπου, το Παλαιστινιακό, τη Συρία αλλά και γενικότερα κοινωνικά και κυρίως οικονομικά κίνητρα. Οι λόγοι αυτών των αντιπαραθέσεων μεμονωμένοι, στο σύνολό τους ή με επιμέρους συνδυασμούς, αυξάνουν την ένταση και υπονομεύουν την ασφάλεια και τη σταθερότητα στο διεθνές σύστημα και μπορούν να χαρακτηρισθούν ως νέες μορφές απειλών, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν ακόμη και σε ένοπλες συγκρούσεις.

Οι Ασύμμετρες - Υβριδικές Απειλές είναι δυνατόν να επιδράσουν δυσμενώς στο ηθικό των πολιτών και των ΕΔ, καθώς δημιουργούν ένα αίσθημα ανασφάλειας,

4. www.analyst.gr, Αλέξης Ζακυνθινός, 06 Μαρ 2016.

δεδομένου ότι ο τελικός στόχος είναι η κοινωνική αναταραχή, η επιβολή της θέλησής τους στα κέντρα αποφάσεων και η πρόκληση ζημιών σε έμψυχο και άψυχο υλικό. Οι πολίτες αισθάνονται ότι οι μηχανισμοί ασφάλειας είναι αδύναμοι να τους εξασφαλίσουν το αγαθό της ασφάλειας, και η απογοήτευση αυτή μεταφέρεται σ' όλα τα επίπεδα της δραστηριότητάς τους. Έτσι, περιορίζεται κάθε κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική δραστηριότητα. Η ξενοφοβία και ο ρατσισμός αυξάνονται, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κοινωνική αναταραχή, φοβίες και ακραίες συμπεριφορές.

Οι Ασύμμετρες - Υβριδικές Απειλές, ανάλογα με τους στόχους που έχουν, τα μέσα που χρησιμοποιούν για την επίτευξή τους και τη μορφή που λαμβάνουν, δύναται να επιφέρουν στρατηγικά πλήγματα στο διεθνές περιβάλλον. Έτσι, αποσκοπούν στην εκμετάλλευση του φόβου των πολιτών, ώστε να αποδυναμωθούν οι βασικές δομές λειτουργίας των κρατών, να υπονομευθούν κυβερνήσεις και να δημιουργηθεί με αυτό τον τρόπο ένα ισχυρό ψυχολογικό επακόλουθο.

Τρόποι Αντιμετώπισης Ασύμμετρων - Υβριδικών Απειλών

Η στρατηγική αντιμετώπισης των ΑΥΑ καθίσταται εντελώς διαφορετική από τη μέχρι τώρα χρησιμοποιούμενη για την αντιμετώπιση μιας συμβατικής στρατιωτικής απειλής. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι ΑΥΑ είναι απρόβλεπτες, δεν έχουν σύνορα και είναι παγκοσμίως ενεργές, έχοντας συχνά σημαντικές δυνατότητες σε προσωπικό και μέσα, είναι φανερό ότι ένα κράτος μόνο του δεν μπορεί να ενεργήσει αποτελεσματικά για την καταπολέμησή τους. Κατόπιν τούτου η αντιμετώπισή τους, που ανάγεται σε πολλά επίπεδα, αποτελεί θέμα συνεργασίας μεταξύ των κρατών στο διεθνές περιβάλλον και επιβάλλει τη δημιουργία συνασπισμών και συμμαχιών για αντιμετώπισή τους.

Η διπλωματία είναι δυνατό να δράσει καταλυτικά, και πρέπει να αποτελεί κεντρικό στοιχείο της πολιτικής των κυβερνήσεων όλων των χωρών. Αυτά συνήθως είναι η αποβολή από Διεθνείς Οργανισμούς και η έκδοση καταδικαστικών ψηφισμάτων από τον ΟΗΕ και άλλους οργανισμούς. Σε κάθε περίπτωση, όμως, θα πρέπει να εξαντληθούν όλα τα διπλωματικά μέσα πριν κάποιο κράτος καταφύγει σε πιο δραστικά όμοια.

Ο οικονομικός αποκλεισμός των χωρών που υποθάλπουν τις όποιες μορφές ΑΥΑ και ο οικονομικός αποκλεισμός οργανώσεων και ατόμων ύποπτων για την ανάμιξή τους σε παρόμοιες ενέργειες είναι δυνατόν να επιτευχθεί είτε μονομερώς από ένα κράτος είτε συλλογικά μέσω Διεθνών Συμμαχιών και Οργανισμών. Τα οικονομικά κίνητρα -τα οποία θα απορρέουν από διεθνή προσπάθεια να αλλάξουν οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, που παρέχουν το υπόβαθρο για ανάπτυξη οργανώσεων που σχεδιάζουν και εκτελούν ανάλογες πράξεις- βοηθούν στην

αποδυνάμωσή τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε παγκόσμιο επίπεδο οι τρομοκράτες είναι άνεργοι και ουσιαστικά δεν έχουν καμία δυνατότητα οικονομικής προόδου. Εκτιμάται ότι τα προγράμματα βοήθειας μπορεί να επιφέρουν αλλαγές στον τρόπο ζωής και να μειώσουν την απήχηση των εξτρεμιστικών τάσεων.

Η προετοιμασία των Συμμαχιών (NATO - ΕΕ) προκειμένου να αντιμετωπίσουν οποιασδήποτε μορφής απειλή, καθώς αυτό αποτελεί την πρόκληση του 21^{ου} αιώνα, καθίσταται σήμερα περισσότερο αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε. Σήμερα, όσο ποτέ στο παρελθόν, η αρχή της ρήσης «*stay together, tight together*» προσλαμβάνει ιδιαίτερο νόημα τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, έτσι ώστε να δημιουργηθεί αποτελεσματική Άμυνα εναντίον των νέων παγκόσμιων απειλών. Οι διακρατικές συνεργασίες πραγματοποιούνται κυρίως με τις παρακάτω ενέργειες:

- Τη δημιουργία καλά οργανωμένου δικτύου πληροφοριών (Intelligence) με τη στενή συνεργασία των αντίστοιχων υπηρεσιών των χωρών.
- Τη στενή συνεργασία των κρατικών φορέων που είναι υπεύθυνοι για τη διαφύλαξη της έννομης τάξης με βάση την ύπαρξη πλέγματος οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατίας, το οποίο διαμορφώνει συνθήκες ασύμμετρου πολέμου.
- Την υπογραφή διμερών και διεθνών συνθηκών και την εφαρμογή κοινών νομοθετικών διατάξεων σε θέματα που αφορούν στην αντιμετώπιση ΑΥΑ.
- Η ικανότητα ταχείας ανάπτυξης κατάλληλων και καλά εκπαιδευμένων δυνάμεων, για την ανάληψη αντιτρομοκρατικών αποστολών, όπου και όταν απαιτείται, αποτελεί πρωταρχικό ρόλο στην αντιμετώπιση των απειλών.

Έτσι, το NATO μετεξελίσσεται από έναν καθαρά αποτρεπτικό στρατιωτικό οργανισμό σε έναν οργανισμό ασφαλείας με πολιτικό, διπλωματικό και παράλληλα

στρατιωτικό χαρακτήρα και η ΕΕ δημιουργεί ένα θεσμικό πλαίσιο καταπολέμησης των κινδύνων που απειλούν την ευρωπαϊκή ασφάλεια, όπως πχ το σύστημα πληροφοριών της συνθήκης ΣΕΝΓΚΕΝ, την Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία, τη Frontex, η οποία βέβαια επί του παρόντος υστερεί σε αποτελεσματικότητα και αναγκαιεί η αναβάθμισή της, προκειμένου να μπορεί να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες προκλήσεις.

ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

Ύστερα από προσεκτική μελέτη των τελευταίων γεωπολιτικών εξελίξεων, και με γνώμονα πάντα το συμφέρον, την επιβίωση και την ορθότερη αντιμετώπισή τους, υποβάλλονται οι πιο κάτω εισηγήσεις:

- Η συνέχιση των επίπονων και δύσκολων προσπαθειών για την οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση της χώρας, η οποία βρίσκεται σε δύσκολη θέση.

- Η εκτίμηση - Ανάλυση όλων των παραγόντων που επηρεάζουν την υιοθέτηση μιας δυναμικής Εθνικής Στρατηγικής για την ασφάλεια και την άμυνα στον 21^ο αιώνα. Εδώ χρειάζεται μία σύγκλιση στα καθοριστικά θέματα για την επιβίωση του ελληνοισμού ανάμεσα σε πολιτικές και κοινωνικές ομάδες.

- Η Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να στηρίζεται στη μελέτη σε βάθος όλων των εμπειριών της χώρας από τα τελευταία 20-25 χρόνια και να προσδιορίζει επακριβώς τη θέση της χώρας και του ελληνοισμού στο διεθνές και περιφερειακό στερέωμα. Δηλαδή να εισαχθούν με απόλυτη σαφήνεια ορισμένες «κόκκινες γραμμές» για συγκεκριμένα εθνικά και άλλα θέματα. Π.χ. για την ΑΟΖ, το μείζον θέμα της αντιμετώπισης των προπαγανδιστών των Σκοπίων για τη Μακεδονία, καθώς και την ετοιμότητα για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων τουρκικών και αλβανικών προκλήσεων.

- Αναφορικά με τα ζητήματα της Ανατολικής Μεσογείου, η Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να εστιάζει στην κατοχύρωση και προστασία των φυσικών πόρων, ενώ είναι θετικό από την Αθήνα και τη Λευκωσία να επιδιώκεται η περιφερειακή συνεργασία με γειτονικά κράτη στον ναυτικό και ενεργειακό τομέα, που όμως να μην προκαλεί και να ενεργεί ευέλικτα.

- Να υποστηριχθεί η προστασία της εθνικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς στην ευρύτερη περιοχή, δεδομένου ότι η Ορθοδοξία και ο Χριστιανισμός σε συγκεκριμένες περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής βρίσκονται στο έλεος ακραίων, εξτρεμιστικών και φονταμενταλιστικών ισλαμικών στοιχείων. Είναι σημαντικό να προσεταιριστούμε και άλλες χώρες με

παρόμοια προβλήματα, διεθνείς οργανισμούς, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών ως και Μη- Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ).

- Έμφαση στην αναβάθμιση των Πληροφοριών. Δηλαδή στη συλλογή, ανάλυση και εκτίμηση με σκοπό οι Πληροφορίες να συνδράμουν στη διαμόρφωση της Αναθεωρητικής Εθνικής Στρατηγικής, λαμβάνοντας υπόψη τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη χώρα.

- Η περαιτέρω αναβάθμιση του Συμβουλίου Αποδήμου Ελληνισμού (ΣΑΕ) σε θέματα προάσπισης εθνικών θέσεων καθώς και συλλογής πληροφοριών για ζητήματα που αφορούν την Ελλάδα και την Κύπρο. Το ΣΑΕ να διαδραματίζει πιο ενεργό ρόλο σε αντίστοιχα θέματα.

- Η σύσταση ενός πραγματικά Εθνικού Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας με τη συμμετοχή Κυβερνητικών στελεχών αλλά και κορυφαίων αναλυτών και εμπειρογνομόνων παγκόσμιας εμβέλειας, όχι με ερασιτέχνες, που θα εξετάζουν σε βάθος όλα τα θέματα που προκύπτουν. Διεξοδικές, αντικειμενικές και επαγγελματικού χαρακτήρα αναλύσεις και ανταλλαγές απόψεων και όχι ερασιτεχνικές, υποκειμενικές και μονομερείς.

- Η ενδυνάμωση του ρόλου των αρχών εσωτερικής ασφάλειας για την αντιμετώπιση των πολλών, ασύμμετρων, ημιορατών και υβριδικής υφής απειλών, που ενδέχεται να προκαλέσουν εσωτερικές προστριβές και κρίσεις με απρόβλεπτες συνέπειες. Με άλλα λόγια ανάληψη μιας προσπάθειας και σχετικών επιμέρους πρωτοβουλιών για αναβαθμισμένη εσωτερική ασφάλεια.

- Η Διευρυμένη Εθνική Στρατηγική για την Ασφάλεια θα πρέπει να δίνει έμφαση και βαρύτητα στην κλιματική αλλαγή, την αντιμετώπιση της «νέας τρομοκρατίας» (πχ της τζιχαντιστικής) και τις επιθέσεις σε «Μαλακούς Στόχους» (Soft Targets), την αντιμετώπιση οργανώσεων που συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα και την παραβίαση μεθοριακών τομέων με ιδιαίτερη προσοχή στις εξ ανατολών εισροές.

- Όσο ποτέ άλλοτε η μελλοντική Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να επικεντρωθεί στις διαδικτυακές απειλές, στην αντιμετώπιση κυβερνο-εχθρών που στοχεύουν να πλήξουν τα δίκτυα κρατικών και άλλων υποδομών καθώς και στην αντιμετώπιση του κυβερνοεγκλήματος.

- Η Αναθεωρητική Εθνική Στρατηγική, λόγω των αλλαγών στις παραμέτρους του διεθνούς και περιφερειακού γίνεσθαι, θα πρέπει να επιδιώκει τη συνεργασία με μη κυβερνητικές και διεθνούς επιπέδου οργανώσεις, που έχουν εξειδίκευση σε επιμέρους ζητήματα, ειδικά στην αντιμετώπιση ιών και ασθενειών.

- Οι Ένοπλες Δυνάμεις για τα προσεχή χρόνια θα πρέπει να αναδιοργανωθούν πραγματικά, για να μπορούν να αντιμετωπίσουν πανσπερμία κινδύνων και απειλών. Όχι αναδιοργάνωση για την αναδιοργάνωση, αλλά αναδιοργάνωση για τη σύσταση ενός πιο δυναμικού, σύγχρονου, ευέλικτου, διακλαδικού και εξειδικευμένου πλαισίου Ενόπλων Δυνάμεων.
- Η Εθνική Στρατηγική στο χρονικό φάσμα 20ετίας είναι απαραίτητο να λάβει υπόψη τις τάσεις των δορυφορικών ΜΜΕ καθώς και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, που έχουνε ήδη συντελέσει σε δραματικές αλλαγές στον πλανήτη. Επίσης αναγκαιεί η αναβάθμιση των Ψυχολογικών και Πληροφοριακών Επιχειρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα και παραμέτρους.
- Ο ρόλος της Εμπορικής μας Ναυτιλίας, που παραμένει πολύ σημαντικός στον παγκόσμιο χάρτη, θα πρέπει και να ενδυναμωθεί περαιτέρω. Μπορεί να συνδράμει σημαντικά στη μελλοντική εθνική στρατηγική.
- Απαιτείται μία πιο λειτουργική συνεργασία όλων των υπευθύνων φορέων για την Άμυνα, την Ασφάλεια ως και την Εσωτερική Ασφάλεια της χώρας από όλα τα συναρμόδια υπουργεία και φορείς.
- Ασφαλώς εξακολουθεί η απειλή εξ ανατολών να παραμένει η κυρίαρχη συμβατική, αλλά δεν μπορεί να εστιάζουμε μόνο προς αυτή την κατεύθυνση. Αλλά και προς αυτή ειδικά θα πρέπει να δούμε τη νέα φύση των επιμέρους κινήσεων και μεγαλοϊδεατικών στόχων της Άγκυρας. Αυτές είναι η εμπλοκή και η παρουσία της στον κυβερνοχώρο, η τάση της για περαιτέρω έξοδο στον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου, η ανάπτυξη της πυρηνικής ενέργειας και η διαμόρφωση περιφερειακών συγκλίσεων και συμμαχιών.
- Τέλος, η Ελλάδα να ξεπεράσει τα στενά γεωγραφικά όριά της σχετικά με την Αναθεωρητική Εθνική στρατηγική της. Ως εκ τούτου, να δίνει συμμετοχικά το παρόν και να συνδράμει στην επίλυση διεθνών και περιφερειακών κρίσεων χωρίς φοβικά σύνδρομα. Μπορεί να είναι μικρή χώρα, αλλά θα πρέπει να έχει λόγο σε ζητήματα πολιτικά, στρατιωτικά, ενεργειακά, πολιτιστικά ως και χειρισμού κρίσεων⁵.

Βιβλιογραφία:

ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ, ΥΕΘΑ, ΑΘΗΝΑ 2004

Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα 1999.

5. ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ, ΔΡ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.Ε. ΔΡΟΥΓΟΣ (17 2 16), www.voicenews.gr

ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ - ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ ΑΣΠ, Θεσσαλονίκη 2003.

«Ισλαμικό Κράτος», 23/3/2016, www.news.gr

Αλέξης Ζακυνθινός, www.analyst.gr, 6 Μαρτίου 2016

Μαίη Ζαννή, «Όχι στην υποταγή και στο φόβο», *Free Sunday*, 25 - 27/3/2016

Υπνχος ε.α. Δημήτρης Τσαϊλάς, «Η αμυχανία της ευρωπαϊκής στρατηγικής και η ελληνική ασφάλεια», 26/4/2016, www.liberal.gr

Δρ Αθανάσιος Ε.Δρούγος, ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ, (17 2 16), www.voicenews.gr

Δρ Ιωάννης Παρίσης, *Κοινή Εξωτερική Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα*, <http://parisis.wordpress.com>

LAEKEN DECLARATION ON THE FUTURE OF THE EUROPEAN UNION, European Council, 15 December 2001

<https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>

http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3

“The European Security Strategy - A Global Agenda for Positive Power”, Royal Institute for International Relations, Belgium, Ashagate, 2005, και Quille

G. “The European Security Startegy: a framework for EU security interests?”, *Journal of International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 3, Autumn 2004, σ. 1-16.

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

Council Joint Action 2004/551/CFSP of 12 July 2004, on the establishment of the European Defence Agency. Official Journal of the European Union, 17/7/2004

NATO, SHAPE, Berlin Plus agreement http://www.nato.int/shape/news/2003/shape_eu/s_e030822a.htm

Αντπχος ε.α. Αχιλλέας Λέλας, Ευρωπαϊκή Ένωση - Ελλάδα και ΚΕΠΠΑ, 20/4/2016, <http://www.elisme.gr/gr/2013-01-07-19-12-14/item/20-4-2018>

Διπλωματική Εργασία Γρηγορίου Μπίζα, «ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ: ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ. ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ», Οκτ 2014

ΤΟ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΣ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ηρακλή Ηρακλείδη,

Ταγματάρχη Μηχανικού,

Κατόχου Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών στο «Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Εισαγωγή

Γενικά

Ο τομέας των δημόσιων συμβάσεων «συνδράμει» στην άνθιση της διαφθοράς, λόγω των οικονομικών συμφερόντων που εμπλέκονται γύρω από αυτόν. Είναι εύλογο, συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση να επιδιώκει την παροχή εγγυήσεων προς τους συμμετέχοντες στις διαδικασίες ανάθεσης για τη φερεγγυότητα των διαδικασιών και την κατοχύρωση της διαφάνειας. Οι ρυθμίσεις που αρχικά προήλθαν από τη νομολογιακή επεξεργασία καθίστανται όλο και περισσότερο ειδικές με την πάροδο του χρόνου και εδράζονται κυρίως στα κριτήρια ποιοτικής επιλογής, όπως προβλέπονται ειδικά στις οδηγίες 2004/18/ΕΚ και 2004/17/ΕΚ.

Παράλληλα μέσω των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, όπως αναπτύχθηκαν από τη νομολογία, κατοχυρώνεται και η διαφάνεια των διαδικασιών για την ανάθεση δημόσιων συμβάσεων, ενώ ειδικές προβλέψεις γίνονται για την αμεροληψία των αναθετουσών αρχών. Η χρήση της λέξης «διαφάνεια» αποδίδει την έννοια όπως είναι γνωστή στο κοινοτικό δίκαιο των δημόσιων συμβάσεων και εκφράζει μια έμφαση τόσο για τη δημοσιότητα και ορατότητα των διαδικασιών όσο και την εντιμότητα αυτών¹. Στους κοινοτικούς κανόνες για τις δημόσιες συμβάσεις εμπίπτουν και οι συμβάσεις που άπτονται του τομέα της άμυνας και της ασφάλειας των κρατών-μελών της ΕΕ. Βέβαια τα κράτη-μέλη έχουν τη δυνατότητα παρέκκλισης από τα καθοριζόμενα στους κοινοτικούς κανόνες, αν και εφόσον αυτή προβλέπεται στο άρθρο 296 της Συνθήκης ΕΚ, γεγονός που δεικνύει και την ιδιαιτερότητα αλλά και τη σημασία με την οποία αντιμετωπίζει η ΕΕ τα θέματα άμυνας και ασφάλειας.

1. Δεν θα μπορούσε να πει κανείς ότι η συγκεκριμένη χρήση της λέξης δίσταται από τη γενικότερη χρήση που γίνεται στο ενωσιακό δίκαιο για το συγκεκριμένο όρο.

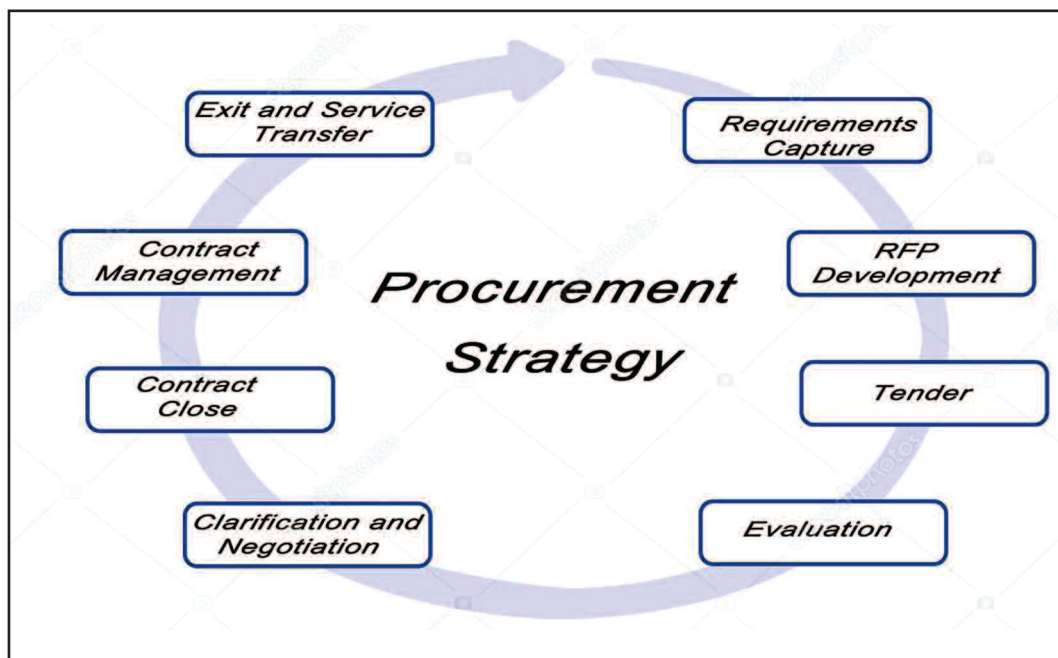
Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι η ανάλυση του ιδιαίτερου καθεστώτος των δημόσιων συμβάσεων που διέπει τους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας στο πρωτογενές και δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο.

ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΕ

Γενικά για τις Δημόσιες Συμβάσεις

Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς απαιτεί και άνοιγμα του δημόσιου τομέα στον ενδοευρωπαϊκό ανταγωνισμό. Η κάλυψη των αναγκών των δημόσιων διοικήσεων -για έργα και προμήθειες όλων των ειδών που προορίζονται για τις υπηρεσίες της κεντρικής διοίκησης, των περιφερειακών και τοπικών αρχών και των οργανισμών και επιχειρήσεων του δημοσίου- αντιπροσωπεύει 15% της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως στο τέλος της δεκαετίας του '80 μόνον 2% των αναγκών των δημόσιων αρχών καλύπτονταν από επιχειρήσεις ενός κράτους μέλους άλλου από εκείνο της ενδιαφερόμενης δημόσιας αρχής· κι αυτό παρά τα οφέλη από άποψη τιμών, ποιότητας και εξυπηρέτησης που ο ανταγωνισμός θα είχε για τον δημόσιο τομέα².

Διαδικασία Σύναψης Δημοσίων Συμβάσεων / Στρατηγική Προμηθειών.

2. http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/6/03/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

Στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς η ανάθεση των συμβάσεων που συνάπτονται στα κράτη-μέλη για λογαριασμό του κράτους, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης ή περιφερειακής διοίκησης και άλλων οργανισμών δημόσιου δικαίου, υπόκειται στην τήρηση των αρχών της συνθήκης, ιδίως στις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, της εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών καθώς και στις αρχές που απορρέουν από αυτές, όπως της ίσης μεταχείρισης, της αποφυγής των διακρίσεων, της αμοιβαίας αναγνώρισης, της αναλογικότητας και της διαφάνειας³. Η εφαρμογή αυτών των αρχών τέθηκε ήδη από το 1970⁴. Όμως, το άνοιγμα αυτού του τομέα στον ευρωπαϊκό ανταγωνισμό επιτεύχθηκε μόνον είκοσι χρόνια αργότερα μέσω των Οδηγιών 92/50/ΕΟΚ για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών, 93/36/ΕΟΚ περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων προμηθειών και 93/37/ΕΟΚ περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων.

Αυτές οι οδηγίες αντικαταστάθηκαν το 2004 από μια μόνη οδηγία περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, η οποία αντικαταστάθηκε με τη σειρά της, το 2014, από μια οδηγία σχετικά με τις δημόσιες προμήθειες⁵. Αυτή θεσπίζει κανόνες για τις διαδικασίες προμήθειας που πραγματοποιούνται από αναθέτουσες αρχές, τόσο για δημόσιες συμβάσεις όσο για διαγωνισμούς μελετών, των οποίων η αξία εκτιμάται ότι είναι ίση προς ή ανώτερη από συγκεκριμένα κατώτατα όρια.

Η ανάθεση της σύμβασης πρέπει να πραγματοποιείται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, που εξασφαλίζουν την τήρηση των αρχών της διαφάνειας, της αποφυγής των διακρίσεων και της ίσης μεταχείρισης, και εγγυώνται την αξιολόγηση των προσφορών υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού. Οι αναθέτουσες αρχές οφείλουν, συνεπώς, να βασίζονται στην ανάθεση των δημόσιων συμβάσεων στην «πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά», η οποία προσδιορίζεται βάσει της τιμής ή του κόστους με χρήση προσέγγισης αποτελεσματικότητας και μπορεί να περιλαμβάνει τη «βέλτιστη σχέση τιμής-ποιότητας», η οποία εκτιμάται βάσει κριτηρίων συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, ποιοτικών, περιβαλλοντικών και/ή κοινωνικών πτυχών που συνδέονται με το αντικείμενο της συγκεκριμένης δημόσιας σύμβασης⁶.

Οι συμβάσεις στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας χαρακτηρίζονται από τον πολύπλοκο και απόρρητο χαρακτήρα τους. Για τον λόγο αυτόν οι συνήθεις διατάξεις για τις δημόσιες συμβάσεις δεν αρμόζουν στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η Οδηγία

3. http://europa.eu/business/public-contracts/index_el.htm

4. Με την Οδηγία 71/304, καταργηθείσα από την Οδηγία 2007/24.

5. Οδηγία 2014/24 της ΣΛΕΕ.

6. Ελένη Τροβά, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας*, Εφημ.Δ.Δ.2008.

Κανένα κράτος μέλος δεν υποχρεούται να παρέχει πληροφορίες, για το πολεμικό υλικό που παράγει αν θύγονται τα συμφέροντα ασφαλείας του.

2009/81/ΕΚ θέσπισε δίκαιους και διαφανείς κανόνες για τις συμβάσεις στον τομέα της άμυνας, γεγονός που θα πρέπει να διευκολύνει τις εταιρείες αμυντικού εξοπλισμού να έχουν πρόσβαση στις αγορές αμυντικού εξοπλισμού άλλων κρατών μελών. Προβλέπει μια διαδικασία διαπραγμάτευσης με προηγούμενη δημοσίευση ως τυποποιημένη διαδικασία, δίνοντας περιθώρια για μεγαλύτερη ευελιξία, ειδικούς κανόνες για την ασφάλεια απόρρητων πληροφοριών, ρήτρες για την ασφάλεια της προμήθειας και ειδικούς κανόνες για τις υπεργολαβίες. Εντούτοις, όπως και η Οδηγία 2004/18/ΕΚ, η Οδηγία 2009/81/ΕΚ θα εφαρμόζεται μόνο στο πλαίσιο του άρθρου 346 της ΣΛΕΕ. Τα κράτη - μέλη μπορούν να εξαιρούν τις συμβάσεις στον τομέα της άμυνας και της ασφαλείας, εάν αυτό είναι απαραίτητο για την προστασία ουσιαστικών συμφερόντων τους σχετικών με την ασφάλεια⁷.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Το προηγούμενο νομικό καθεστώς

Η Οδηγία 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου διέπει τις δημόσιες συμβάσεις στον τομέα της άμυνας που συνάπτονται από τις αναθέτουσες αρχές, σύμφωνα με το άρθρο 10 αυτής, με την επιφύλαξη του άρθρου 296 της Συνθήκης ΕΚ.

7. Ελένη Τροβά - Παναγιώτης Σκουρής, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009.

Σύμφωνα με το άρθρο 296 της Συνθήκης ΕΚ κανένα κράτος μέλος δεν υποχρεούται να παρέχει πληροφορίες τη διάδοση των οποίων θεωρεί αντίθετη προς ουσιαστική συμφέροντα ασφαλείας του και κάθε κράτος μέλος δύναται να λαμβάνει τα μέτρα που θεωρεί αναγκαία για την προστασία ουσιαστικών συμφερόντων της ασφάλειας του που αφορούν την παραγωγή ή εμπορία όπλων, πυρομαχικών και πολεμικού υλικού· τα μέτρα αυτά δεν πρέπει να αλλοιώνουν τους όρους του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, σχετικά με τα προϊόντα που δεν προορίζονται για στρατιωτικούς ειδικά σκοπούς⁸.

Κάθε κράτος-μέλος για να νομιμοποιείται να παρεκκλίνει, κατ' επίκληση του άρθρου 296, από τις διατάξεις των Συνθηκών και από των κοινότικών οδηγιών, θα πρέπει, σύμφωνα και με τη νομολογία του Δικαστηρίου⁹:

Η εφαρμογή της παρέκκλισης να είναι δικαιολογημένη, μετά από σχετική αξιολόγηση στην οποία προέβη το κάθε κράτος-μέλος.

Το κράτος-μέλος που προτίθεται να εφαρμόσει την παρέκκλιση θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι αυτή προβλέπεται.

Η απόδειξη αυτή πρέπει να παρέχεται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ή του ΔΕΚ σε περίπτωση προσφυγής της Επιτροπής, αν διαπιστωθεί παράβαση στην εφαρμογή πρωτογενούς ή δευτερογενούς δικαίου¹⁰.

Πέραν των διατάξεων των Συνθηκών και των Οδηγιών το 2004 η Επιτροπή, αντιλαμβανόμενη το περίπλοκο νομικό καθεστώς παρουσίασε ένα Πράσινο Βιβλίο¹¹ για τις δημόσιες συμβάσεις στον τομέα της άμυνας, που είχε ως στόχο να συμβάλει «στη σταδιακή δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αγοράς αμυντικού εξοπλισμού¹²» μεταξύ των κρατών μελών σε πιο διαφανή και ανοικτή βάση. Το Πράσινο Βιβλίο αποτελεί μέρος της στρατηγικής «Για να χαραχθεί μια πολιτική της ΕΕ στον τομέα του αμυντικού εξοπλισμού», η οποία εγκρίθηκε από την Επιτροπή στις αρχές του 2003. Ο στόχος είναι η επίτευξη αποδοτικότερης χρήσης των πόρων στον τομέα της άμυνας και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας στην Ευρώπη καθώς και η επίτευξη βελτιώσεων στον στρατιωτικό εξοπλισμό στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Το Πράσινο Βιβλίο θέτει προς συζήτηση τη θέση ότι η υφιστάμενη απόκλιση σύμφωνα με το πρώην άρθρο 296 της συνθήκης ΕΚ θα μπορούσε να αποσαφηνιστεί από μian ερμηνευτική ανακοίνωση από πλευράς της Επιτροπής, η οποία θα μπορούσε να ορίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια τον χαρακτήρα

8. Η δυνατότητα παρέκκλισης που προβλέπεται στο άρθρο δεν μπορεί να εφαρμοστεί για μη στρατιωτικά προϊόντα ή για προϊόντα τα οποία δεν προορίζονται για ειδικούς στρατιωτικούς σκοπούς, ακόμη και αν η προμήθειά τους έγινε από το υπουργείο εθνικής άμυνας.

9. C-222/84 Απόφαση Johnston και C-414/97 Επιτροπή κατά Ισπανίας.

10. Ελένη Τροβά - Παναγιώτης Σκουρής, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*.

11. COM/2004/608.

12. European Defence Equipment Market- EDEM.

των συμβάσεων που καλύπτονται από την εξαίρεση σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο· προτείνει επίσης την κατάρτιση μιας οδηγίας για τον συντονισμό των διαδικασιών ανάθεσης των συμβάσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων εξαίρεσης που ορίζονται στο άρθρο 296¹³.

Το υφιστάμενο νομικό καθεστώς

Στις 21 Αυγούστου 2009 τέθηκε σε ισχύ η Οδηγία 2009/81/ΕΚ¹⁴ της ΕΕ που ρυθμίζει τις προμήθειες αμυντικού υλικού των κρατών-μελών. Η Οδηγία αυτή φιλοδοξεί τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς για το αμυντικό υλικό, εντάσσοντας κανόνες διαφάνειας και ανταγωνιστικότητας στις αμυντικές προμήθειες. Ταυτόχρονα τυποποιεί τις διαδικασίες προκήρυξης διαγωνισμών και τη συγγραφή των προδιαγραφών. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η Οδηγία αυτή θα επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις μέχρι σήμερα διαδικασίες και πρακτικές προμηθειών που ακολουθούσαν τα κράτη-μέλη για τα εξοπλιστικά τους προγράμματα¹⁵.

Η Οδηγία 2009/81/ΕΚ εφαρμόζεται στις συμβάσεις οι οποίες συνάπτονται στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας και οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού και ευαίσθητου εξοπλισμού για όλους τους Κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων.

13. Ελένη Τροβά - Παναγιώτης Σκουρής, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*.

14. Η δομή της Οδηγίας για τις συμβάσεις στους τομείς άμυνας και ασφάλειας επιφέρει τις αντίστοιχες τροποποιήσεις στις Οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις 2004/17/ΕΚ και 2004/18/ΕΚ.

15. Ελένη Τροβά, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας*.

*Το λογότυπο του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας
(EDA - European Defence Agency).*

Η Οδηγία 2009/81/ΕΚ εφαρμόζεται στις συμβάσεις οι οποίες συνάπτονται στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, και οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού και ευαίσθητου εξοπλισμού, περιλαμβανομένων μερών, επιμέρους στοιχείων και/ ή συναρμολογημένων τμημάτων, κατασκευαστικών μερών και/ ή υποσυγκροτημάτων, τα έργα, προμήθειες και υπηρεσίες που αφορούν άμεσα τον προαναφερθέντα εξοπλισμό για οιαδήποτε στοιχεία του κύκλου ζωής του, καθώς και τα έργα και τις υπηρεσίες για ειδικούς στρατιωτικούς σκοπούς ή ευαίσθητα έργα και ευαίσθητες υπηρεσίες¹⁶. Βέβαια, από την παρούσα Οδηγία, εξαιρούνται οι συμβάσεις που διέπονται:

Από ειδικούς διαδικαστικούς κανόνες δυνάμει διεθνούς συμφωνίας ή διακανονισμού που έχει συναφθεί μεταξύ κράτους-μέλους και τρίτης χώρας.

Από ειδικούς διαδικαστικούς κανόνες δυνάμει διεθνούς συμφωνίας ή διακανονισμού που συνδέεται με τη στάθμευση στρατευμάτων και αφορά επιχειρήσεις κράτους-μέλους ή τρίτης χώρας.

Από ειδικούς διαδικαστικούς κανόνες διεθνούς οργανισμού, που αγοράζει για δικό του σκοπό ή σε συμβάσεις που πρέπει να αναθέσει κράτος-μέλος σύμφωνα με τους παραπάνω κανόνες¹⁷.

Οι ιδιαιτερότητες αυτές που παρουσιάζονται σε σχέση με τους τομείς άμυνας και ασφάλειας, όπως προαναφέρθηκε, αναγνωρίστηκαν από την ίδρυση της Κοινότητας¹⁸ και ως εκ τούτου μεταφέρθηκαν και στη Συνθήκη για τη Λειτουργία

16. Ελένη Τροβά - Παναγιώτης Σκουρής, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*.

17. Πέραν των παραπάνω εξαιρέσεων υπάρχουν και Ειδικές Εξαιρέσεις.

18. Με τη δημιουργία του συστήματος εξαιρέσεων, το οποίο οριζόταν με το άρθρο 296 της Συνθήκης ΕΚ.

Πρόγραμμα έρευνας και καινοτομίας της ΕΕ, για την 7ετία 2014 - 2020, με σκοπό την εξασφάλιση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης.

της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το άρθρο 346 της ΣΛΕΕ, ώστε να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα για την τήρηση των υποχρεώσεων της εμπιστευτικότητας τόσο σε θέματα ασφάλειας πληροφοριών όσο και σε θέματα ασφάλειας εφοδιασμού.

Συμπέρασμα - Επίλογος

Στις μέρες μας γίνεται αντιληπτό ότι, για περισσότερα από σαράντα χρόνια, τα θέματα που αφορούσαν την άμυνα και την ασφάλεια δεν περιλαμβάνονταν στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Οι εξοπλιστικές αγορές παρέμειναν εντός των εθνικών συνόρων των κρατών-μελών και έτσι παρέμειναν εκτός ενιαίας αγοράς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν κατάφερε να διατηρήσει μια βιώσιμη βιομηχανία αμυντικού υλικού για να εξοπλίζει τα ένοπλα τμήματά της και έμενε εξαρτώμενη στις ΗΠΑ, οι οποίες και την προστάτευαν στα πρώτα χρόνια μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο από την τότε πανίσχυρη Σοβιετική Ένωση. Οι βιομηχανίες της παρέμειναν στάσιμες και απλά παρακολουθούσαν την τεχνολογική προόδο των δύο μεγάλων δυνάμεων¹⁹.

Η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας το 2004 είχε ως κύρια αποστολή να αναπτύξει αμυντικές ικανότητες, να προαγάγει και να ενισχύσει την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα των εξοπλισμών, να ενισχύσει την ευρωπαϊκή βιομηχανική και τεχνολογική βάση στον τομέα της άμυνας, να δημιουργήσει μια διεθνώς ανταγωνιστική ευρωπαϊκή αγορά στον τομέα του αμυντικού εξοπλισμού και να

19. Ελένη Τροβά - Παναγιώτης Σκουρής, *Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*.

ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής έρευνας και τεχνολογίας στον τομέα της άμυνας.

Παράλληλα η Επιτροπή σημείωσε θέσπισε ένα πρόγραμμα έρευνας για την ασφάλεια και την άμυνα στο πλαίσιο μιας νέας προπαρασκευαστικής δράσης. Το νέο πρόγραμμα της ΕΕ για την έρευνα και την καινοτομία «Horizon 2020» (2014-2020) εντάσσεται στην προσπάθεια για δημιουργία νέας ανάπτυξης και θέσεων εργασίας στην Ευρώπη. Μια από τις προκλήσεις συνίσταται στην ενίσχυση της έρευνας για την προστασία της ελευθερίας και της ασφάλειας της Ευρώπης και των πολιτών της. Στόχος είναι να έλθουν σε επαφή όλοι οι εμπλεκόμενοι στον αμυντικό τομέα και συγκεκριμένα η βιομηχανία, περιλαμβανομένων των ΜΜΕ, οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα πανεπιστήμια καθώς και οι δημόσιες αρχές, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στον τομέα της άμυνας. Η ενεργή συμμετοχή των τελικών χρηστών είναι υψίστης σημασίας.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια σημαντική ανάπτυξη αμυντικών επιχειρήσεων σε πολλά κράτη-μέλη, απόρροια της προσπάθειας που καταβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς. Οι τροποποιήσεις που γίνονται στο ενωσιακό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας συμβάλλουν, άμεσα, στη δημιουργία μιας αγοράς ελεύθερου ανταγωνισμού στους τομείς αυτούς και κατά συνέπεια στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου ανταγωνιστικού στις διεθνείς αγορές.

Βιβλιογραφία:

Ελένη Τροβά - Παναγιώτης Σκουρής, «*Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009.

Ελένη Τροβά, «*Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων στον τομέα της άμυνας*», Εφημ.ΔΔ 2008.

Οδηγία 2009/81/EK

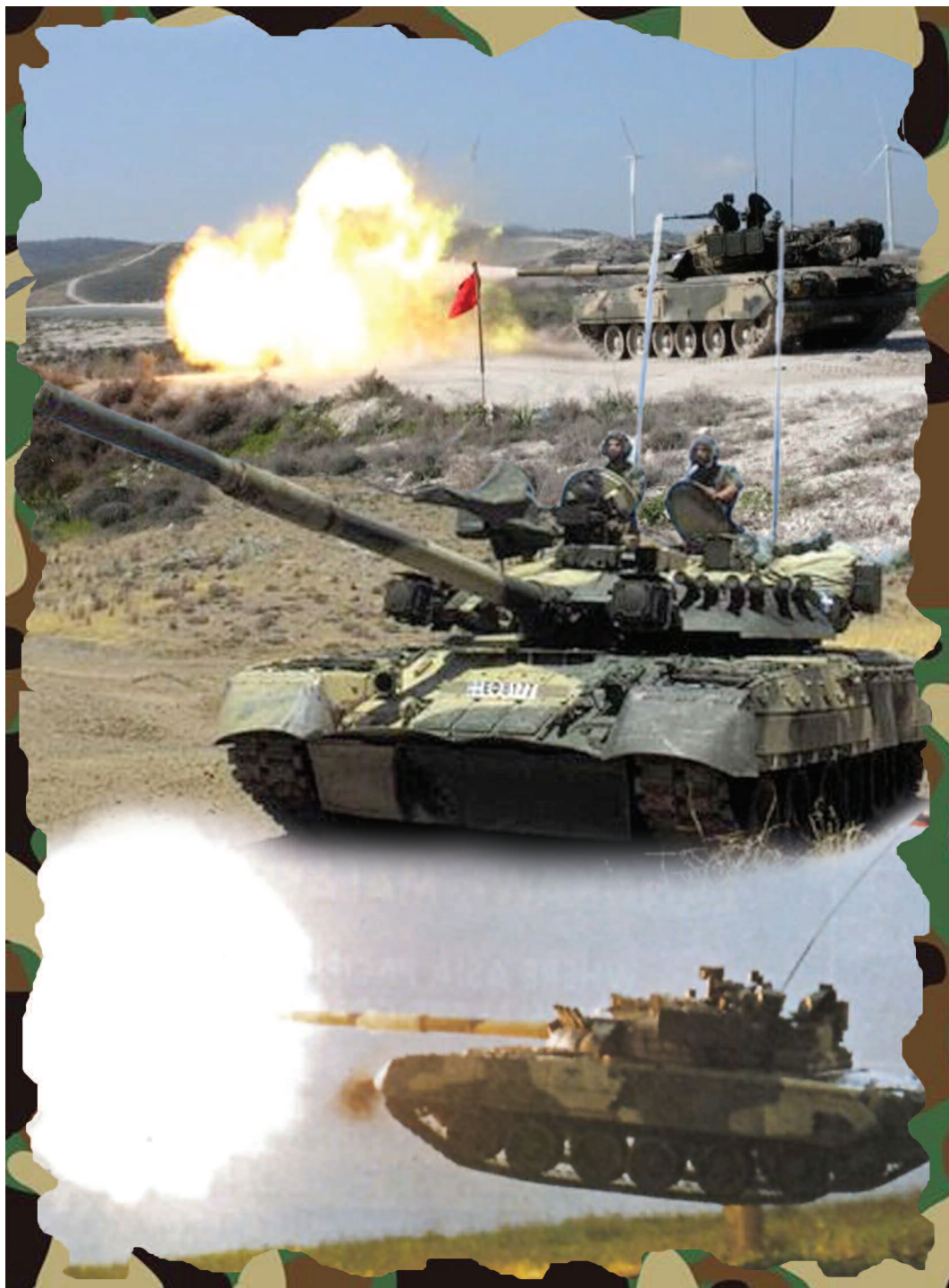
Οδηγία 2004/18/EK

Οδηγία 2004/17/EK

Διαδίκτυο

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/6/03/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

http://europa.eu/business/public-contracts/index_el.htm

Η ΑΙΧΜΗ ΤΟΥ ΔΟΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ T-80U

Υπilάρχου Πέτρου Βασίλη,

*Απόφοιτου του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σύγχρονης και
Νεότερης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου*

Το T-80U είναι άρμα μάχης τρίτης γενεάς και με τον εκσυγχρονισμό που υπέστη, με την ένταξή του στην Εθνική Φρουρά, κατέστη εφάμιλλο των σύγχρονων αρμάτων τέταρτης γενεάς, με τα οποία είναι εξοπλισμένοι όλοι οι σύγχρονοι στρατοί. Η χρήση των αρμάτων μάχης T-80U στην Ε.Φ. καθιστά την Κυπριακή Δημοκρατία μια από τις ελάχιστες χώρες στον κόσμο, που χρησιμοποιούν άρματα με στροβιλοκινητήρα, μεταξύ των ΗΠΑ, της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της Αυστραλίας, της Σαουδικής Αραβίας, καθώς και τη μοναδική χώρα στον κόσμο που χρησιμοποιεί το T-80U σε μονάδες πρώτης γραμμής.

Ανάπτυξη «Obiekt» και Παραγωγή «T»

Η συνεχής ανάπτυξη των αντιαρματικών(A/T) μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ανάγκαζε συνεχώς τα σοβιετικά εργοστάσια να σχεδιάζουν νέα άρματα μάχης. Επίσης η υιοθέτηση του στροβιλοκινητήρα στα ελικόπτερα γέννησε την ιδέα της υιοθέτησής του και στα άρματα μάχης, κάτι που από το 1956 άρχισαν να ερευνούν οι Σοβιετικοί. Το 1960 ο Nikita Khrushchev ζήτησε τη δημιουργία ενός νέου προγράμματος βαρέων αρμάτων από τα σοβιετικά εργοστάσια. Μετά την κατάθεση των προτάσεών τους, με την πιο ριζοσπαστική αυτή του εργοστασίου του Χαρκόβου με το T-74 (Obiekt 450), που τοποθετούσε όλο το πλήρωμα στο σκάφος, επιλέχθηκε η πρόταση του εργοστασίου του Λένινγκραντ για βελτίωση των T-64¹.

Η δημιουργία των T-80 άρχισε τον Ιούλιο του 1967 με την απόφαση της Σοβιετικής Ένωσης να αντικαταστήσει τον πετρελαιοκινητήρα του T-64, που ήταν αναξιόπιστος, με ένα στροβιλοκινητήρα αυτονομίας 450Km και χρόνο ζωής 500 ώρες. Το κύριο πλεονέκτημα θα ήταν η αντιμετώπιση της αδράνειας του κινητήρα στις υπερβολικά ψυχρές θερμοκρασίες καθώς και η σημαντική βελτίωση της σχέσης Ισχύος/ Βάρους του άρματος².

Το «Obiekt 219» ήταν το πρώτο άρμα δοκιμών που σχεδίασε ο αρχισχεδιαστής Nikolai Popov. Εξήντα άρματα κατασκευάστηκαν και δοκιμάστηκαν σε διαφορετικές κλιματικές ζώνες, σε δοκιμές πεδίου και αντοχής. Τα πρώτα αποτελέσματα ήταν ότι

1. Steven J Zaloga, *T-80 Standard Tank. The Soviet army's last Champion*, Osprey publishing ltd, 2009, σελ.6.
2. Mikhail Baryatinskiy, *Russian Armour. Volume 3. Main Battle Tank T-80*, Ian Allan publishing, 2007, σελ.7.

το άρμα παρουσίαζε μεγάλες καταναλώσεις σε καύσιμο και ο κινητήρας ήταν αναξιοπίστος σε περιβάλλον σκόνης, καθώς η ανάρτηση έπρεπε να επανασχεδιαστεί λαμβάνοντας υπόψη τις ψηλές, πλέον, ταχύτητες του άρματος.

Το πρόγραμμα παρέμενε σε ερευνητικό επίπεδο βελτιώνοντας συνεχώς τις δυνατότητες του με τις «Obiekt 219» sp.1 μέχρι και την τελευταία sp.8 (sp = spetsifikatsiya), δηλαδή «προδιαγραφή», χωρίς όμως να περνά στην παραγωγή³. Τον Απρίλιο του 1976, με τον θάνατο του Υπουργού Άμυνας και την ανάληψη της θέσης του από τον Dmitriy Ustinov, υπέρμαχο του προγράμματος των στροβιλοκινητήρων, στις 6 Αυγούστου 1976 το «Obiekt 219» εισήλθε στην παραγωγή με την ονομασία T-80. Ως εργοστάσια παραγωγής για τα T-80 αρχικά επιλέγηκαν αυτά του Λένινγκραντ και του Όμσκ⁴.

Από το 1976 μέχρι και το 1978 παρήχθησαν λιγότερα από 200 T-80⁵ στο εργοστάσιο Kirov στο Λένινγκραντ. Τα πρώτα T-80 είχαν ουσιαστικά τον ίδιο πύργο με το T-64A, εκτός του ότι αντί 30 βλημάτων έφεραν 28 έτοιμα για βολή, δηλαδή είχε ίδιες επιδόσεις μάχης αλλά πολύ υψηλότερο κόστος παραγωγής. Λόγω του νέου σκάφους με τον στροβιλοκινητήρα το T-80 κόστιζε 480.000 ρούβλια, ενώ το T-64A 143,000 ρούβλια⁶. Παρόλα αυτά το T-80 είναι το πρώτο άρμα στον κόσμο με στροβιλοκινητήρα που μπαίνει σε γραμμή παραγωγής τέσσερα χρόνια νωρίτερα από το αμερικανικό M-1 Abrams⁷.

Το 1978 εμφανίστηκε το T-80B «Obiekt 219 R», το οποίο παράγεται στο Λένινγκραντ ενώ το 1979 άρχισε να παράγεται και στο Όμσκ⁸. Εκεί επίσης παράγεται και το T-80BK (Κ=Διοικήσεως και Ελέγχου) «Obiekt 630», το οποίο ήταν εξοπλισμένο με σύστημα πλοήγησης και επιπλέον ασύρματο. Το T-80B διέθετε τα πλέον σύγχρονα απάρτια του Συστήματος Ελέγχου Πυρός (ΣΕΠ), καθώς είχε τη δυνατότητα να βάλει την τελευταία έκδοση των αντιαρματικών πυραύλων του σοβιετικού οπλοστασίου, τους 9M112 Kobra. Επίσης το «Obiekt 219 R» διέθετε σύνθετη πολυστρωματική θωράκιση με χυτευμένο ασάλι και κεραμικές πλάκες στο εσωτερικό με την κωδική ονομασία (συνδυασμός «K⁹»). Αυτή αύξανε την προστασία της θωράκισης ίση με 50 cm χάλυβα. Συνολικά εντάχθηκαν σε υπηρεσία δυτικά των Ουραλίων 3.518 T-80B και 217 T-80BK¹⁰.

3. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ. 10.

4. Στο ίδιο, ό.π.π., σελ. 11.

5. Συμφωνία Συμβατικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (CFE). Δημοσίευμα του Νοεμβρίου 1990 δίνει 112 T-80 δυτικά των Ουραλίων το 1976-1978. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π.

6. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ.11.

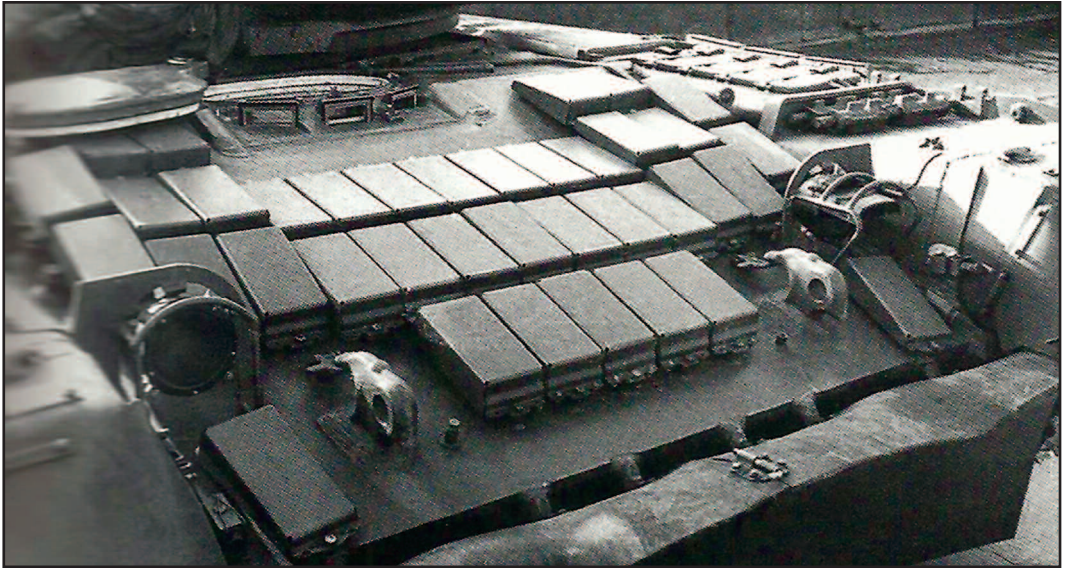
7. Chris Bishop, *The Encyclopedia of Tanks*, Thunder Bay Press, San Diego, California 2006, σελ.338.

8. *Main Battle Tank T-80*, Baryatinskiy, ό.π.π., σελ.14.

9. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ.14.

10. Συμφωνία Συμβατικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (CFE). Δημοσίευμα του Νοεμβρίου 1990. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π.

Το 1982, στον πόλεμο του Λιβάνου, οι Ισραηλινοί για πρώτη φορά στην ιστορία των αρμάτων υιοθέτησαν την εκρηκτική ενεργητική θωράκιση (Explosive Reactive Armor) ERA¹¹. Στην ουσία επικάλυψαν την επιφανειακή θωράκιση του άρματος με μεταλλικά κουτιά, τα οποία περιείχαν εκρηκτική ύλη, η οποία όταν το άρμα κτυπηθεί εκρηγνυόταν, και με την αρχή της «δράσης-αντίδρασης» απωθούσε το εχθρικό βλήμα, χωρίς να διατρηθεί ο θώρακας.

*Κουτιά εκρηκτικής ενεργητικής θωράκισης τοποθετημένα σε T-80BV.
(Main Battle Tank T-80, Baryatinskiy).*

Οι Σοβιετικοί ανέσυραν το ξεχασμένο από τη δεκαετία του 1960, δικό τους ερευνητικό πρόγραμμα εκρηκτικής ενεργητικής θωράκισης με την κωδική ονομασία «Kontakt». Η «Kontakt» εξουδετέρωνε την ισχύ των αντιαρματικών πυραύλων 125mm κατά 86%, το εκρηκτικών αντιαρματικών βλημάτων 125 mm High Explosive Anti Tank (HEAT) κατά 58% και τα ελαφρά αντιαρματικά πεζικού 93mm Light Antitank Weapon (LOW) κατά 92%¹². Το 1983 τοποθετείται δοκιμαστικά στα σοβιετικά άρματα και τον Ιανουάριο του 1985 το εργοστάσιο του Λένινγκραντ παράγει πλέον τα T-80BV «Obiekt 219 V» (V=vzrygnoi), δηλαδή «εκρηκτικό». Συνολικά εντάχθηκαν σε υπηρεσία δυτικά των Ουραλίων 594 T-80BV και 23 T-80BVK¹³.

11. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ.16.

12. Στο ίδιο, ό.π.π. σελ.16.

13. Συμφωνία Συμβατικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (CFE). Δημοσίευμα του Νοεμβρίου 1990. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π.

Το 1983 ένα εκτενές ερευνητικό πρόγραμμα βρίσκεται σε εξέλιξη. Έχει ολοκληρωθεί με επιτυχία η αναβάθμιση των πύργων των T-64B «Obiekt 476», που διαθέτουν το τότε κορυφαίο Σύστημα Ελέγχου Πυρός. Μία νέα σχεδίαση προκύπτει με νέα υλικά για την ενσωματωμένη σύνθετη πολυστρωματική θωράκιση «Obiekt 219 A». Ένας νέος αντιαρματικός πύραυλος ο 9M119, εμφανίζεται στην Τούλα. Μια νέα γενιά εκρηκτικής ενεργητικής θωράκισης, η «Kontakt-5» με εκρηκτικό το 4S22, η οποία αντιστοιχεί σε ενίσχυση του θώρακα με 78 cm χάλυβα έναντι των διατηρητικών και 132 cm χάλυβα έναντι των (HEAT) «Obiekt 219 V». Όλα αυτά αναλαμβάνει και πάλι ο Nikolai Poron να τα συνδυάσει στο «Obiekt 219AS», από το οποίο το 1985 περνά στην παραγωγή ως το T-80U (U=usovershenstvouanni), δηλαδή «βελτιωμένο». Ως εργοστάσιο παραγωγής επιλέγεται το Ομσκ, το οποίο παρήγαγε συνολικά 410 T-80U¹⁴.

Το ψηλό κόστος παραγωγής των στροβιλοκινητήρων οδήγησε και τα τρία εργοστάσια παραγωγής T-80 του Ομσκ, του Λένινγκραντ και του Χαρκόβου παράλληλα με την παραγωγή τους να ερευνούν την υιοθέτηση συμβατικού πετρελαιοκινητήρα για τα T-80. Τον Δεκέμβριο του 1984 πεθαίνει ο Υπουργός Άμυνας Dmitriy Ustinov, υπέρμαχος των στροβιλοκινητήρων. Ακολούθως τον Ιούλιο του 1985 πεθαίνει ο διευθυντής του εργοστασίου του Λένινγκραντ Romanov. Έτσι ο δρόμος της επικράτησης των συμβατικών κινητήρων έχει ανοίξει. Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1985 η σοβιετική κυβέρνηση εγκρίνει την παραγωγή πετρελαιοκινητήρων για τα T-80U. Μετά από ένα χρόνο δοκιμών το 1986 στο εργοστάσιο του Χαρκόβου το «Obiekt 478B» (Bereza), δηλαδή «δέντρο Λεύκα», υιοθετείται ως T-80UD (UD=usovershenstvouanni Dieselniy), δηλαδή «βελτιωμένο πετρελαιοκίνητο¹⁵» και εισέρχεται στην παραγωγή. Ήταν το τελευταίο άρμα μάχης που εντάχθηκε στον σοβιετικό στρατό πριν την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Παρήχθησαν συνολικά γύρω στα 500 T-80UD και το 1991, με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, βρίσκονταν 350 ακόμα στο εργοστάσιο του Χαρκόβου στην Ουκρανία. Το εργοστάσιο στο Λένινγκραντ ανέστειλε οριστικά την παραγωγή ήδη από το 1990. Η γραμμή χαμηλής παραγωγής διατηρήθηκε στο Ομσκ της Ρωσικής Ομοσπονδίας¹⁶, το οποίο προχώρησε στην περαιτέρω αναβάθμιση του T-80U, με την υιοθέτηση κινητήρα 1000 ωρών ζωής και 1250hp αντί του μέχρι τότε 1000hp και τη νεότερη έκδοση του A/T πυραύλου του 9K119M¹⁷. Ενώ το εργοστάσιο στο Χάρκοβο στην Ουκρανία προχώρησε στην παραγωγή ενός νέου τύπου του T-80UD, το Ουκρανικό T-84.

14. Συμφωνία Συμβατικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (CFE) Δημοσίευμα του Νοεμβρίου 1990. *T-80 Standard Tank*, Zaloga, ό.π.π.

15. *T-80 Standard Tank*, Zaloga, ό.π.π σελ.30.

16. *The Encyclopedia of Tanks*, Bishop, σελ.338.

17. *Main Battle Tank T-80*, Baryatinsky ό.π.π. σελ.37.

Πολεμική Εμπλοκή

Η πρώτη φορά που η Σοβιετική Ένωση παρουσίασε επίσημα το T-80 ήταν στις παρελάσεις στην Μόσχα στις 9 Μαΐου και 7 Νοεμβρίου 1990, όπου παρέλασαν τα T-80UD. Στο Πραξικόπημα στις 19-21 Αυγούστου του 1991 τα T-80UD έκαναν την παρουσία τους αισθητή στους δρόμους της Μόσχας. Στη διαμάχη μεταξύ του Προέδρου Boris Yeltsin και της ρωσικής Βουλής το 1993 έξι T-80UD του 13ου Συντάγματος Αρμάτων εκτόξευσαν δώδεκα βλήματα κατά του ρωσικού Κοινοβουλίου.

Στον τσετσενικό πόλεμο το 1995-1996 χρησιμοποιήθηκαν T-80B και T-80BV. Μέχρι και την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης τα T-80 ήταν προσανατολισμένα στα σύνορα με το NATO και κυρίως στις βόρειες επαρχίες, ώστε να εκμεταλλεύονται το πλεονέκτημα του κινητήρα στο ψύχος. Η ρωσική ηγεσία απέστειλε βεβιασμένα στο μέτωπο του πολέμου τα T-80B και T-80BV, για να επανδρωθούν από πληρώματα που δεν είχαν ξαναδεί T-80. Τα πληρώματα ασυνήθιστα στον στροβιλοκινητήρα συχνά έμειναν από καύσιμο¹⁸. Δόθηκε στα τεθωρακισμένα η αποστολή να καταλάβουν την πρωτεύουσα Grozniy χωρίς οποιανδήποτε προπαρασκευή πυρός ή παρεμβολές στις επικοινωνίες. Μαζικοί αριθμοί αρμάτων εισήλθαν στην πόλη, χωρίς να έχουν τοποθετηθεί οι πλάκες εκρηκτικής ενεργητικής θωράκισης ή ακόμα, αν τις είχαν τοποθετήσει ήταν χωρίς τον πυροδοτικό μηχανισμό λόγω έλλειψης χρόνου ή αποθέματος¹⁹.

Οι Τσετσένοι, έχοντας υπηρετήσει στον Σοβιετικό Στρατό, γνώριζαν καλά τα αδύνατα σημεία των T-80. Στοχεύοντάς τα από τις οροφές των κτιρίων ή τα υπόγεια με τη χρήση των RPG εξουδετέρωσαν πέραν των 200 τεθωρακισμένων διαφόρων τύπων. Τα άρματα T-80B και T-80BV που περισυνελέχθηκαν μετά είχαν κατά μέσο όρο 6-7 τρύπες από αντιαρματικά και όλες στόχευαν τον φορέα βλημάτων, μέσω του συστήματος καθαρισμού του αέρα ή το πάτωμα του σκάφους, ώστε να γίνεται έκρηξη εκ συμπάθειας και ο πύργος να εκσφενδονίζεται²⁰. Ως εκ τούτου τα T-80 δεν χρησιμοποιήθηκαν στον δεύτερο τσετσενικό Πόλεμο.

Ο Υπουργός άμυνας της Ρωσίας Pavel Grachev ζήτησε τον επανασχεδιασμό του μεταφορέα βλημάτων και έτσι το 1997 στο εργοστάσιο του Ομσκ εμφανίζεται το T-80U «Black Eagle». Ο φορέας βλημάτων βρίσκεται έξω από τον πύργο σε ξεχωριστό διαμέρισμα και έχει ρυθμό βολής 10-12 βλήματα το λεπτό²¹.

Εξαγωγές T-80 και Εθνική Φρουρά

Ως κίνηση καλής θέλησης του Προέδρου Boris Yeltsin το 1992 παραχωρείται ένα

18. T-80 Standard Tank, Zalonga, ό.π.π., σελ.31.

19. Main Battle Tank T-80, Baryatinskiy ό.π.π., σελ.64.

20. T-80 Standard Tank, Zalonga, ό.π.π., σελ.31.

21. The Encyclopedia of Tanks, Bishop, ό.π.π., σελ.338.

Το T-80U Black Eagle κατά τη διάρκεια επίδειξης ταχύτητας στο Ομσκ, στις 9 Ιουνίου 1999. Διακρίνεται στο πίσω μέρος του πύργου ο εξωτερικός φορέας βλημάτων (Main Battle Tank T-80, Baryatinskiy).

T-80U στο Ηνωμένο Βασίλειο. Για την αποπλήρωση των χρεών από δανεισμό της Σοβιετικής Ένωσης ογδόντα T-80U παραχωρούνται στη Νότια Κορέα μεταξύ 1996-2005, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για εκπαίδευση και ερευνητικούς - εξελικτικούς σκοπούς²². Οι εξαγωγικές προτάσεις του T-80U προς το Πακιστάν, Ελλάδα και Τουρκία απέτυχαν.

Η Κύπρος αποτελεί τη μόνη χώρα που αγόρασε τα T-80U. Μετά την τουρκική εισβολή του 1974 η Κυπριακή Δημοκρατία προσπάθησε να ανασυντάξει και να επανεξοπλίσει την Ε.Φ., όμως με απόφασή του το NATO απαγόρευε στις χώρες μέλη του να της πουλήσουν οπλισμό. Έτσι η Κύπρος αγόρασε τα ελαφρά άρματα αναγνωρίσεως από τη Βραζιλία EE-9 Cascavel. Επίσης η Ελλάδα παραχώρησε αριθμό γαλλικών αρμάτων AMX-30, τα οποία αναβαθμίστηκαν στη Γαλλία, που προμήθευε με πολεμικό υλικό την Κύπρο, ένεκα του ότι τις δεκαετίες '80 και '90 απείχε από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Αρχές της δεκαετίας του '90, η Κυπριακή Δημοκρατία ζήτησε από τη Γαλλία την αγορά περισσότερων αρμάτων μάχης, όμως η Γαλλία αρνήθηκε, έτσι η Κυπριακή Δημοκρατία στράφηκε προς τη Ρωσία, που πρότεινε την εξαγωγή των T-80U.

Η Κυπριακή Δημοκρατία το 1994 συμφώνησε με τη Ρωσία ένα μεγάλο πακέτο στρατιωτικών υλικών, μεταξύ των οποίων και 123 T-80U²³. Τελικά το 1996-1997

22. T-80 Standard Tank, Zaloga, ό.π.π., σελ.34 και Main Battle Tank T-80, Baryatinskiy, ό.π.π., σελ.66.

23. Ιωάννης Σ. Μαμουνιάδης, Τα Τεθωρακισμένα στην Κύπρο. Εξέλιξη και δράση, Δούρειος Ίππος, Αθήνα 2008, σελ.102.

αφίχθηκαν στην Κύπρο 41 T-80U, από τα οποία τα 14 T-80UK (έκδοση άρματος Διοικήσεως και Ελέγχου, που με ειδική διαμόρφωση φέρει το σύστημα αυτοπροστασίας «Shtora» και έφερε θερμικό σκοπευτικό Agava-2) έναντι του ποσού των \$175 εκατομμυρίων²⁴. Επίσης συμφωνήθηκε η προαιρετική προμήθεια άλλων 41 T-80U στην ίδια τιμή, καθώς και τέσσερα άρματα περισυλλογής και τέσσερα γεφυροφόρα άρματα, όμως το δικαίωμα προαιρετικής προμήθειας δεν ασκήθηκε και η προθεσμία της έληξε²⁵. Το εργοστάσιο του Ομσκ το 2006 κήρυξε πτώχευση και έκλεισε²⁶.

Το 2010 η Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε σε νέα αγορά 41 T-80U και τεσσάρων αρμάτων περισυλλογής Brem-80U. Όλα τα άρματα T-80U, τα οποία εξήγαγε η Ρωσική Ομοσπονδία στην Κύπρο και τη Νότια Κορέα, προέρχονται από το απόθεμα του ρωσικού στρατού²⁷, ενώ τα Brem-80U κατασκευάστηκαν στο Ομσκ αποκλειστικά για την Ε.Φ., αφού ο ρωσικός στρατός δεν τα διαθέτει. Το εργοστάσιο στο Ομσκ επαναλειτούργησε για τον εκσυγχρονισμό και την ανακατασκευή της 2ης παρτίδας των T-80U, τοποθετώντας νέα θερμικά όργανα παρατήρησης, αφού αυτά της 1ης παρτίδας εκσυγχρονίστηκαν στην Κύπρο το 2006. Το σύνολο των 82 T-80U της Ε.Φ. διαθέτουν πλέον σύγχρονα θερμικά σκοπευτικά και παθητικά οδήγησης, γεγονός που τους επιτρέπει να επιχειρούν σε σκότος και τα καθιστά άρματα 4ης Γενεάς²⁸.

Συστήματα Αυτοπροστασίας - Εξέλιξη Πρωτοτύπων

Ακόμα ένα από τα πολλά ερευνητικά πρόγραμμα που αναπτυσσόταν στη Σοβιετική Ένωση ήταν η χρήση συστημάτων αυτοπροστασίας στα άρματα μάχης παρόμοια με αυτά των αεροσκαφών. Σκοπός ήταν η αντιμετώπιση της απειλής των νατοϊκών αντιαρματικών όπλων. Το «Dronz» άρχισε να αναπτύσσεται ήδη από το 1977, ενώ άλλο ένα, το «Dikobraz», δοκιμαζόταν, όμως κανένα μέχρι την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 δεν ήταν έτοιμο για παραγωγή²⁹. Το σύστημα τελικά που υιοθέτησε ο ρωσικός στρατός ήταν το «Shtora», το οποίο υιοθέτησε και το εργοστάσιο στο Ομσκ και το εγκατέστησε στα T-80UK («Obiekt 630A»), ώστε να ενισχυθεί η εξαγωγική τους επιτυχία.

Το σύστημα «Shtora» εξασφαλίζει την προστασία του τεθωρακισμένου οχήματος έναντι:

- Αντιαρματικών κατευθυνομένων πυραύλων με σύστημα ημιαυτόματης

24. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ.34 και *Main Battle Tank T-80*, Baryatinskiy ό.π.π., σελ.66 και *Τα Τεθωρακισμένα στην Κύπρο*, Μαρουνιδάκης, ό.π.π., σελ.102.

25. *Τα Τεθωρακισμένα στην Κύπρο*, Μαρουνιδάκης, ό.π.π., σελ.102.

26. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ.35.

27. *Main Battle Tank T-80*, Baryatinskiy, ό.π.π., σελ.66.

28. Μαρτυρία Συγγραφέα, υπηρετεί σε μονάδες T-80U από το 2009.

29. *T-80 Standard Tank*, Zalonga, ό.π.π., σελ.36.

καθοδήγησης προς τη σκοπευτική γραμμή. Δηλαδή τα αντιαρματικά που διαθέτουν οι Τουρκικές Δυνάμεις Κατοχής (ΤΔΚ).

•Αντιαρματικών κατευθυνόμενων πυραύλων με τη χρήση καταδείκτη στόχου λέιζερ.

•Πυροβόλων όπλων εφαρμοζόμενων με τηλεμετρητή λέιζερ (πυροβόλα αρμάτων).

Το 1^ο το επιτυγχάνει το «Shtora» με τη χρήση δυο παρεμβολέων, εγκατεστημένων στο άρμα, που επικοινωνούν με τον συντονιστή υπέρυθρου ακτινοβολίας του εχθρού, με αποτέλεσμα τον αποπροσανατολισμό του συστήματος καθοδήγησης του αντιαρματικού πυραύλου.

Το «Shtora» το 2^ο και 3^ο το επιτυγχάνει με περιμετρική ανίχνευση 360° των εχθρικών λέιζερ μέσω των αισθητήρων των εγκατεστημένων στο άρμα. Επιτυγχάνει αναγνώριση του τύπου της ανιχνευόμενης εχθρικής ενέργειας (τηλεμετρητής, καταδείκτης στόχου/ φωτιστικό σώμα, δέσμη ακτινών λέιζερ) και ενεργοποίηση του αντίστοιχου φωτεινού ενδείκτη. Ενεργοποίηση του δείκτη κατευθύνσεως του εχθρικού λέιζερ και παραγωγή προειδοποιητικού ήχου μέσω της ενδοεπικοινωνίας του οχήματος για όλο το πλήρωμα, ώστε να δημιουργήσει προστατευτικό προπέτασμα καπνού εκτοξεύοντας είτε μια είτε όλες τις ειδικές καπνογόνες βομβίδες του. Αυτές περιέχουν ρινίσματα αλουμινίου και άλλα υλικά που διακόπτουν τη ροή της ακτινοβολίας του εισερχόμενου εχθρικού λέιζερ. Το «Shtora» δίνει τη δυνατότητα της περιστροφής του πύργου του άρματος προς την ακριβή κατεύθυνση του εισερχόμενου εχθρικού λέιζερ με σκοπό την προετοιμασία περαιτέρω επίθεσης εναντίον του. Σήμερα τα μοναδικά T-80UK στον κόσμο που έχουν σύστημα αυτοπροστασίας είναι τα T-80UK της Κύπρου.

Ένα άλλο πρόγραμμα που αναπτύχθηκε το 1992 ήταν η εγκατάσταση θερμικών σκοπευτικών Agava-2 καθώς και του νέου τύπου ασυρμάτου του P-163-50U στα T-80U, έτσι προέκυψε το T80UM. Το T-80UM-1Bars (bars= Πάνθηρας³⁰) κάνει τη πρώτη του δημόσια εμφάνιση το 1997 στο Ομσκ. Ήταν το T-80UM το οποίο έφερε ένα καινούργιο σύστημα αυτοπροστασίας, το «Arena». Το νέο αυτό σύστημα φέρει χιλιοστομετρικό ραντάρ στην οροφή του πύργου, όπου εντοπίζει τον πύραυλο σε απόσταση 50μ., ακόμα και τα έξυπνα όπλα επιθέσεως οροφής (smart top-attack), και ενεργοποιεί έναν από τους 26 εκτοξευτές³¹ σε ταινία εγκατεστημένους περιμετρικά του πύργου. Αυτοί περιέχουν εκρηκτικό παρόμοιο με τις νάρκες Claymore (θραύσματα), όπου διαλύουν τον εισερχόμενο πύραυλο στα 5-10μ. από το άρμα. Καλύπτει το άρμα σε γωνία 340 μοιρών και σε 0,02 sec είναι έτοιμο να αντιμετωπίσει νέα απειλή³².

30. T-80 Standard Tank, Zalonga, ό.π.π., σελ.36. Στο *The Encyclopedia of Tanks*, Bishop, ό.π.π., σελ.338, το T-80UM-1 Bars αποκαλείται «Λεοπάρδαλη του Χιονιού».

31. Στο T-80 Standard Tank, Zalonga, ό.π.π., σελ.36 αναφέρεται σε 20 εκτοξευτές.

32. T-80 Standard Tank, Zalonga, ό.π.π., σελ.36.

*Το T-80UE που προτάθηκε στην Ελλάδα, Ομσκ Ιούνιος 2001.
(Main Battle Tank T-80, Baryatinskiy).*

Το 2001 εμφανίζεται ακόμα ένα μοντέλο της σειράς των T-80, το T-80UE, που αποτελούσε την πρόταση του εργοστασίου του Ομσκ για την Ελλάδα. Εξωτερικά ήταν ένα T-80U με εγκατεστημένο το «Shtora», αλλά στο εσωτερικό διέθετε την κορυφαία τεχνολογία των ρωσικών αρμάτων του 21^{ου} αιώνα με ό,τι πιο σύγχρονο από πλευράς συστημάτων του ρωσικού στρατού. Ακόμα διέθετε κλιματιστικό για το θερμό κλίμα της Ελλάδας³³. Τελικά δεν επιλέχθηκε και έτσι παρέμεινε ως ακόμη ένα πρωτότυπο αλλά και το τελευταίο μοντέλο T-80.

Βιβλιογραφία:

Chris Bishop, The Encyclopedia of Tanks, Thunder Bay Press, San Diego, California 2006.

Gorton L. Rotman, The rocket propelled grenade. Ospreypublishingltd, 2010.

Mikhail Baryatinskiy, Russian Armour. Volume 3. Main Battle Tank T-80, Ian Allan publishing, 2007.

Philip Trehwitt, Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα 2008

Steven J Zalonga, T-80 Standard Tank. The Soviet army's last Champion, Osprey publishing ltd, 2009.

Ιωάννης Σ. Μαμουνιδάκης, Τα Τεθωρακισμένα στην Κύπρο. Εξέλιξη και δράση, Δούρειος Ίππος, Αθήνα 2008.

33. Main Battle Tank T-80, Baryatinskiy, ό.π.π.,σελ.83.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μια Νέα Σελίδα στους Αγώνες της Εθνικής Φρουράς

Δρος Πέτρος Σαββίδη, Ιστορικού

Η πρόσφατη τελετή που πραγματοποιήθηκε στη λεωφόρο Βύρωνος στη Λευκωσία, στον εξωτερικό χώρο του υπό σύσταση Μουσείου Στρατιωτικής Ιστορίας, αποτελεί την αρχική φάση της υλοποίησης ενός οράματος που ξεκίνησε πριν δεκαπέντε περίπου χρόνια. Ο Διευθυντής της Διεύθυνσης Ιστορίας Εθνικής Φρουράς (ΔΙΕΦ) αναφέρει: Η δημιουργία ενός στρατιωτικού μουσείου στην Εθνική Φρουρά αποτέλεσε, από την αρχή της συγκρότησης της ΔΙΕΦ, ένα μακροπρόθεσμο όραμα που θα επισφράγιζε το πολυδιάστατο έργο της Διεύθυνσης, με στόχο τη διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης και της προβολή της σύγχρονης κυπριακής στρατιωτικής ιστορίας. Η δημιουργία της συλλογής του στρατιωτικού μουσείου ήταν μια μακροχρόνια, επίμονη και αθόρυβη προσπάθεια η οποία κατάφερε να συγκεντρώσει οπτικά συστήματα, στρατιωτικό υλικό και ιστορικά κειμήλια, τόσο από την Εθνική Φρουρά όσο και από ιδιωτικές συλλογές.

Η δημιουργία της συλλογής του στρατιωτικού μουσείου ήταν μια σύνθετη διαδικασία που περιελάμβανε τον εντοπισμό των κατάλληλων ιστορικών αντικειμένων και κειμηλίων, την απόκτηση, καταγραφή, συντήρηση και αποκατάστασή τους, και τη φύλαξή τους μέχρι τη δημιουργία κατάλληλου μουσειακού χώρου. Η μεθοδική συγκέντρωση του υλικού, τα τελευταία 15 χρόνια, επέτρεψε σταδιακά την ωρίμαση της ιδέας δημιουργίας ενός στρατιωτικού μουσείου η οποία οριστικοποιήθηκε με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου μετά από σχετική πρόταση του Υπουργείου Άμυνας. Ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός της Κυβέρνησης, περιελάμβανε την ανάπτυξη του στρατιωτικού κοιμητηρίου στον Τύμβο της Μακεδονίτισσας, η οποία έχει ολοκληρωθεί, και σε βάθος χρόνου τη δημιουργία ενός σύγχρονου στρατιωτικού μουσείου που τοποθετήθηκε χωροταξικά στο νότιο τμήμα του Τύμβου. Το σύμπλεγμα του στρατιωτικού μουσείου θα περιλαμβάνει εκθεσιακούς χώρους, αίθουσες διαλέξεων, αμφιθέατρο πολλαπλών χρήσεων, βιβλιοπωλείο, αναψυκτήριο, αποθηκευτικούς χώρους και άλλες βοηθητικές αίθουσες. Παράλληλα το εξωτερικό πάρκο εκθεμάτων θα είναι κατάλληλα διαμορφωμένο για την παρουσίαση αρμάτων μάχης και τεθωρακισμένων, πυροβόλων διαφόρων διαμετρημάτων, ελικοπτέρων και αεροσκαφών.

Ο Διευθυντής του Μουσείου Στρατιωτικής Ιστορίας τονίζει: *Σκοπός μας δεν είναι η κατασκευή ενός μονοδιάστατου στατικού χώρου στρατιωτικών εκθεμάτων αλλά η δημιουργία ενός πολυδιάστατου ζωντανού μουσειακού χώρου, ο οποίος θα παρουσιάζει θεματικές στρατιωτικές συλλογές, και θα φιλοξενεί επισκέψεις σχολείων και οργανωμένων κοινωνικών ομάδων, ιστορικές διαλέξεις, επιστημονικά συνέδρια στρατιωτικής ιστορίας, ημερίδες στρατιωτικού ενδιαφέροντος, επιστημονικές συνεργασίες με πανεπιστημιακά ιδρύματα της Κύπρου και του εξωτερικού, και ανταλλαγές με στρατιωτικά μουσεία της ευρύτερης Ανατολικής Μεσογείου. Επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε ένα σύνθετο πυρήνα προβολής της κυπριακής στρατιωτικής ιστορίας και διάχυσης της γνώσης και της μνήμης του παρελθόντος και των αγώνων του κυπριακού λαού για την Ελευθερία και την υπεράσπιση της Κυπριακής Δημοκρατίας.*

Το κτίριο που έχει επιλεγεί στην λεωφόρο Βύρωνος αποτελεί το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός μόνιμου Μουσείου Στρατιωτικής Ιστορίας. Στην μπροστινή του αυλή έχουν μεταφερθεί μερικά από τα εκθέματα της συλλογής που δημιούργησε η ΔΙΕΦ, τα οποία περιλαμβάνουν αυτοσχέδια τεθωρακισμένα οχήματα της Εθελοντικής Εθνικής Φρουράς (ΕΕΦ) του 1964, άρματα μάχης, τεθωρακισμένα και πυροβόλα της Εθνικής Φρουράς από την περίοδο της τουρκικής εισβολής του 1974, και ένα τουρκικό άρμα μάχης που καταλήφθηκε από την ΕΦ στον Πενταδάκτυλο τον Αύγουστο 1974. Τα εκθέματα, για τον ειδικό επισκέπτη αλλά και το κοινό, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού είναι υλικό το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί σε πολεμικές επιχειρήσεις.

*Αυτοσχέδιο τροχοφόρο τεθωρακισμένο όχημα του
80^{ου} Τακτικού Συγκροτήματος Πάφου που κατασκευάστηκε το 1974.*

Η πρώτη κατηγορία, δηλαδή των αυτοσχέδιων τεθωρακισμένων οχημάτων, περιλαμβάνει δυο οχήματα που δημιουργήθηκαν το 1964. Το αναπάντεχο ξέσπασμα της τουρκοκυπριακής ανταρσίας, το τέλος Δεκεμβρίου 1963, και ο κίνδυνος κατάρρευσης του κράτους δημιούργησε την ανάγκη άμεσης προστασίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο αιφνιδιασμός των εθελοντικών δυνάμεων της Οργάνωσης, η οποία δημιουργήθηκε το 1961 για την αντιμετώπιση τυχόν βίαιων ενεργειών της τουρκοκυπριακής ΤΜΤ που από το 1959 βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων, οδήγησε στη ευφάνταστη δημιουργία δεκαπέντε και πλέον αυτοσχέδιων τεθωρακισμένων οχημάτων σε διάφορες περιοχές της νήσου. Τα οχήματα αυτά κατασκευάστηκαν με ιδιωτική πρωτοβουλία εθελοντών, και βασίστηκαν στην μετατροπή ερπυστριοφόρων εκσκαφών και τροχοφόρων ημιφορηγών σε αυτοσχέδια τεθωρακισμένα οχήματα, διαμέσου της περιμετρικής προσθήκης μεταλλικών πλακών ικανού πάχους και της δημιουργίας κατάλληλων θυρίδων βολής. Το αυτοσχέδιο ερπυστριοφόρο με αριθμό ΕΦ 19, βασίστηκε στο σκάφος βρετανικού άρματος τύπου Mark III Valentine που εισήχθη (χωρίς πύργο) από την Αίγυπτο τα προηγούμενα χρόνια, το οποίο ενισχύθηκε με τη δημιουργία ακίνητου ορθογώνιου πύργου από μεταλλικές πλάκες, ο οποίος διαθέτει περιμετρικά θυρίδες βολής. Το αυτοσχέδιο άρμα χρησιμοποιήθηκε με

Το αυτοσχέδιο άρμα μάχης Mark III Valentine ΕΦ 19 του εθελοντικού 7^{ου} Τακτικού Συγκροτήματος Λεμεσού.

επιτυχία από το 7^ο Τακτικό Συγκρότημα της ΕΕΦ κατά τη μάχη του Κάστρου και την μάχη της Λεμεσού το Φεβρουάριο 1964.

Η δεύτερη κατηγορία εκθεμάτων αφορά οπτικά συστήματα που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των αμυντικών επιχειρήσεων για απόκρουση της τουρκικής εισβολής του 1974. Περιλαμβάνει μεταχειρισμένο υλικό που αποκτήθηκε από την ΕΦ στα πρώτα χρόνια της συγκρότησής της το 1964-65, το οποίο αγοράστηκε από την Σοβιετική Ένωση ή προσφέρθηκε από την Ελλάδα από τα αποθέματα του Ελληνικού Στρατού. Η ΕΦ παρέλαβε το 1965 από τη Ρωσία, μέσο Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου, 32 άρματα μάχης T-34/85 τα οποία ενέταξε στην 23 Επιλαρχία Μέσων Αρμάτων (ΕΜΑ) με έδρα το Στρατόπεδο “Πουρνάρα” στην Κοκκινοτριμιθιά. Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων της τουρκικής εισβολής, Ουλαμός Μέσων Αρμάτων (ΟΥΜΑ) τριών T-34/85 καταστράφηκε στο Έξι Μίλι δυτικά της Κερύνειας, ΟΥΜΑ πέντε αρμάτων στην περιοχή Γλυκιώτισσας-Αγίου Γεωργίου στα ανατολικά του αποβατικού προγεφυρώματος, ενώ τρία άρματα εγκαταλείφθηκαν όταν ακινητοποιήθηκαν στο ρέμα Τζιννάρ κατά την νυκτερινή επιχείρηση της ΕΛΔΥΚ εναντίον του Κιόνελη. Το 1964-65 η ΕΦ παρέλαβε σταδιακά από την Ελλάδα 40 βρετανικά τροχοφόρα τεθωρακισμένα οχήματα Marmon Herrington Mark IV τα

Το ρωσικό άρμα μάχης T-34/85 της 23 ΕΜΑ αποτελούσε την αιχμή του δόρατος της Διοίκησης Τεθωρακισμένων Ιππικού (ΔΙΤ) για την εκτόξευση αντεπιθέσεων εναντίον εχθρικού αποβατικού προγεφυρώματος.

οποία ενέταξε στην 21 Επιλαρχία Αναγνώρισης (ΕΑΝ) με έδρα το Στρατόπεδο “Καποτά” στο ΒΜΗ. Ουλαμοί Αναγνώρισης (ΟΥΛΑΝ) συμμετείχαν στις επιχειρήσεις της Τυλλυρίας τον Αύγουστο 1964, στην επιχείρηση ΓΡΟΝΘΟΣ κατά της Κοφίνου τον Νοέμβριο 1967, και στις επιχειρήσεις απόκρουσης της τουρκικής εισβολής το 1974.

Το βρετανικό πυροβόλο 25 λιβρών αποτέλεσε, μαζί με τα ρωσικά πυροβόλα 100 χιλ., τον κορμό του Πυροβολικού Μάχης της Διοίκησης Πυροβολικού (ΔΠΒ) κατά τις επιχειρήσεις του 1974. Η ΕΦ παρέλαβε το 1964 από την Ελλάδα 54 συνολικά πυροβόλα του τύπου, τα οποία ενέταξε αρχικά στην 181 Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού (ΜΠΠ) στο Τρίκωμο Αμμοχώστου, την 183 ΜΠΠ στην Μύρτου, και την 185 ΜΠΠ στην Αθαλάσσα. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1970, μετά από αναδιάταξη των πυροβόλων των τριών μοιρών, συγκροτήθηκε η 182 ΜΠΠ στον τοποθεσία Βόσπορος παρά τον Άγιο Επίκτητο στα ανατολικά της Κερύνειας και η 184 ΠΠΠ στην Αθαλάσσα. Στις επιχειρήσεις απόκρουσης της τουρκικής εισβολής, κατά τη διάρκεια της οποίας βλήθηκαν χιλιάδες βλημάτων 25 λιβρών, καταστράφηκε ολοσχερώς στις 23 Ιουλίου η 181 ΜΠΠ στη διάβαση Μπέλλαπαϊς, ενώ η 185 ΜΠΠ

απώλεσε έξι από τα πυροβόλα της κατά τον βομβαρδισμό του στρατοπέδου της, Αδελφών Κάρυου”, στις 20 Ιουλίου. Το Αντιαεροπορικό (Α/Α) πυροβόλο 40 χιλ. Μπόφορς παραλήφθηκε το 1964 από τα αποθέματα του Ελληνικού Στρατού και αρχικά χρησιμοποιήθηκε σε αντιαεροπορικό και αντιαποβατικό ρόλο. Τα 20 πυροβόλα που παραλήφθηκαν εντάχθηκαν στην 195 Μοίρα Ελαφρού Αντιαεροπορικού Πυροβολικού (ΜΕΑ/ΑΠ) με έδρα το Στρατόπεδο “Σαμάρα” στην Αθαλάσσα.

Η τρίτη κατηγορία αφορά το τουρκικό άρμα μάχης Μ-47, με αριθμό 092273, που καταλήφθηκε από την ΕΦ ως λάφυρο στο Ύψωμα Κορνός στο δυτικό Πενταδάκτυλο μετά από μόλυνση του δρομολογίου και ενέδρα φιλιών τμημάτων.

Τα πυροβόλα 25 λιβρών αποτέλεσαν τον κορμό του Πυροβολικού Μάχης της ΔΠΒ ενώ τα Α/Α πυροβόλα 40 χιλ. Μπόφορς μαζί με τα τετράδυμα πολυβόλα 0,50 Μ55, τον πυρήνα του Αντιαεροπορικού Πυροβολικού κατά τις επιχειρήσεις του 1974.

Κατά την εμπλοκή, στις αρχές Αυγούστου 1974, καταλήφθηκε επίσης ως λάφυρο τουρκικό Τεθωρακισμένο Όχημα Μεταφοράς Προσωπικού (ΤΟΜΠ) τύπου Μ-113, με αριθμό 239943, ενώ καταστράφηκαν ένα άρμα Μ-47 και ένα ΤΟΜΠ Μ-113. Τα δύο λάφυρα εντάχθηκαν στην 21 ΕΑΝ, και κατά τη δεύτερη φάση της εισβολής, το Μ-47 εισχώρησε αθέατο στην εχθρική διάταξη εντός του χωριού Σκυλλούρα και

Το τουρκικό άρμα M-47 με αριθμό 092273 που καταλήφθηκε ως λάφυρο μαζί με ένα τουρκικό M-113 κατά τη διάρκεια προσβολής μολυσμένου δρομολογίου στο Ύψωμα Κορνός του δυτικού Πενταδάκτυλου στις αρχές Αυγούστου 1974.

αφού κατέστρεψε αριθμό τουρκικών αρμάτων από κοντινή απόσταση, κατάφερε να διαφύγει προς τις φίλιες γραμμές.

Μετά την πολύχρονη προσπάθεια δημιουργίας της συλλογής του στρατιωτικού μουσείου από τη ΔΙΕΦ, η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου για τη συγκρότηση και λειτουργία Μουσείου Στρατιωτικής Ιστορίας αποτελεί σημαντικό ορόσημο στην Ιστορία της Εθνικής Φρουράς, αφού μέχρι σήμερα οι αγώνες της στα πολεμικά μέτωπα παραμένουν σχεδόν άγνωστες. Η στέγαση του Μουσείου στο κτίριο της λεωφόρου Βύρωνος αποτελεί το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, που όμως θα πρέπει να οδηγηθεί, όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν, σε μια μόνιμη λύση η οποία να ανταποκρίνεται στις θυσίες των αξιωματικών και ανδρών της ΕΦ για την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Φωτογραφική Ανασκόπηση
Δραστηριοτήτων της Εθνικής Φρουράς

Πραγματοποιήθηκε στη Ναυτική Βάση «Αντιστράτηγος Ευάγγελος Φλωράκης» την 15 Ιανουαρίου 2018 τελετή ένταξης στο Πολεμικό Ναυτικό της Εθνικής Φρουράς του πρώτου Περιπολικού Ανοικτής Θαλάσσης (ΠΑΘ) «Αρχιπλοίαρχος Α. Ιωαννίδης»

Στο πλαίσιο της επιχειρησιακής εκπαίδευσης της Εθνικής Φρουράς, προσωπικό των δυνάμεων Καταδρομών, από 05 έως 09 Φεβρουαρίου 2018 εκπαιδεύτηκε σε αντικείμενα ορεινού αγώνα και χιονοσκεπών περιοχών.

Πραγματοποιήθηκε στο Στρατόπεδο «Στέλιον Μαυρομάτη», στις 26 Φεβρουαρίου 2018, η τελετή απονομής του πράσινου μπερέ σε Δόκιμους Έφεδρους Αξιωματικούς της 2017Β' ΕΣΣΟ και στις πρώτες γυναίκες Συμβασιούχους Οπλίτες των Δυνάμεων Καταδρομών.

Στο πλαίσιο της επιχειρησιακής εκπαίδευσης των Μονάδων της Εθνικής Φρουράς αλλά και της διεθνούς συνεργασίας με άλλες χώρες, η Εθνική Φρουρά συμμετείχε με προσωπικό και μέσα στην πολυεθνική άσκηση «ΗΝΙΟΧΟΣ 2018» από τις 12 έως τις 16 Μαρτίου 2018 στην Αεροπορική Βάση της Ανδραβίδας.

Πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 16 Μαρτίου 2018 στη Ναυτική Βάση «Ευάγγελος Φλωράκης», η τελετή αποφοίτησης των ΟΥΚ.

Πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 27 Απριλίου 2018 στο Πεδίο Βολής Καλού Χωριού, η τελετή απονομής του μαύρου μπερέ.

Πραγματοποιήθηκε από 22 έως 25 Μαΐου 2018, η Πολυεθνική Άσκηση Πολιτικοστρατιωτικής Συνεργασίας (CIMIC) «ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ-2018».

Η Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς, η Κυπριακή και η Ελληνική Επιτροπή Στρατιωτικής Ιστορίας με την ευκαιρία της επετείου συμπλήρωσης 100 χρόνων από τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, διοργάνωσαν επιστημονική ενημερωτική ημερίδα με τίτλο «Ο Ελληνισμός στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο», η οποία διεξήχθη στο αμφιθέατρο του Λυκείου Αραδίππου «ΤΑΣΟΣ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ» στη Λάρνακα, την Τετάρτη 30 Μαΐου 2018.

Η Εθνική Φρουρά στο πλαίσιο του Έτους Εφεδρείας και Εθνοφυλακής, πραγματοποίησε διαγωνιστική βολή με τη συμμετοχή εθνοφυλάκων, στο ΠΒ Κόρνου στις 08 Ιουνίου 2018.

Την Πέμπτη 14 Ιουνίου 2018, διεξήχθη συνεκπαίδευση μονάδων του Πολεμικού Ναυτικού με μονάδες της Διοίκησης Ναυτικού Κύπρου και υπηρεσίες της Κυπριακής Δημοκρατίας, στη θαλάσσια περιοχή νότια της Κύπρου.

